Moraitides, Alexandros D
Me tou Vorea ta kymata

UNIVERSITY OF TORONTO DUPL
3 1761 00396694 2

DS
49
M6
v.6

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΩΡΑΪΤΙΔΟΥ

ΕΘΝΙΚΟΝ ΑΡΙΣΤΕΙΟΝ 1914

ΜΕ ΤΟΥ ΒΟΡΗΑ ΤΑ ΚΥΜΑΤΑ

ΤΑΞΕΙΔΙΑ — ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ — ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ — ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΓΕΘΣΗΜΑΝΗ — ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΒΩΡΙΟΝ ΟΡΟΣ — ΑΠΟ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ — ΠΕΡΙΠΛΟΤΣ ΤΟΥ ΑΚΡΩΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΘΩΝΟΣ — ΤΟ ΚΑΡΟΥΛΙ ΤΑ ΚΑΥΣΟΚΑΛΥΒΙΑ — Η ΒΛΑΧΙΚΗ ΣΚΗΤΗ — Ο ΗΣΥΧΑΣΤΗΣ ΤΟΥ ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ ΑΘΩΝΟΣ — ΝΥΚΤΕΡΙΝΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ — ΟΡΘΡΟΥ ΒΑΘΕΟΣ — ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΣΑΡΑΝΤΑΗΜΕΡΑ — ΑΣΤΑΚΟΙ — ΕΝΑΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ — ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙ ΤΗ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ — ΑΘΗΝΑΙ

ΣΕΙΡΑ ΣΤ΄

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΩΡΑΪΤΙΔΟΥ
ΕΘΝΙΚΟΝ ΑΡΙΣΤΕΙΟΝ 1914

ΜΕ ΤΟΥ ΒΟΡΗΑ ΤΑ ΚΥΜΑΤΑ

ΤΑΞΕΙΔΙΑ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ - ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

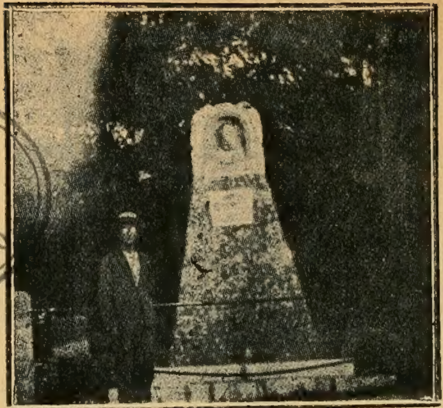
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ-ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΓΕΘΣΗΜΑΝΗ-ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΒΩΡΙΟΝ ΟΡΟΣ-ΑΠΟ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ-ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΤΟΥ ΑΚΡΩΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΘΩΝΟΣ-ΤΟ ΚΑΡΟΥΛΙ-ΤΑ ΚΑΥΣΟΚΑΛΥΒΙΑ-Η ΒΛΑΧΙΚΗ ΣΚΗΤΗ-Ο ΗΣΥΧΑΣΤΗΣ ΤΟΥ ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ-ΝΥΚΤΕΡΙΝΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ-ΟΡΘΡΟΥ ΒΑΘΕΟΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙ ΤΗ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ
ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

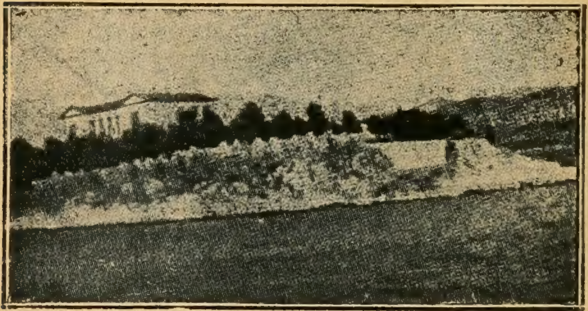
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
46 Ὁδὸς Σταδίου — Μέγαρον Ἀρσακείου 46
1927
ΣΕΙΡΑ ΣΤ

LIBRARY
MAY 26 1976
UNIVERSITY OF TORONTO

DS
49
M6
v. 6

Ἡ ἐν Σκιάθῳ προτομὴ τοῦ Παπαδιαμάντη.

Ἡ πρὸ τοῦ λιμένος νησὶς Μποῦρτσι ἐφ' ἧς ἡ προτομή.

Τί καλοδιαλεγμένη ἀλήθεια ἡ θέσι ποὺ στήθηκε! Ἀνάμεσα σὲ θαθασσόλουστα καταπράσινα πεῦκα, στὸ χαριτωμένο νησάκι, ποὺ γεφυρώνει μὲ τὸ νησὶ στενὸς μῶλος, ἀντικρύζει τὴν ἀγαπημένη του Σκίαθο. Καὶ ἀπὸ πάνω του, στὸ πιὸ ψηλότερο μέρος, στὸ ἴδιο νησάκι θρονιασμένο τὸ σχολεῖο σὰν εἰρηνικὸ κάστρο. Ἔτσι κάθε πρωῒ τὰ παιδιὰ περνῶντας ἀπὸ κεῖ θὰ καλημερίζουν τὸν Παπαδιαμάντη, καθὼς καλημερίζουν τὰ παιδιὰ τῆς Γενεύης τόν Πεσταλότση..

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΤΗ ΜΑΚΑΡΙΑ ΜΝΗΜΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

«Ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου, Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθείη ἡ δεξιά μου. Κολληθείη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μὴ σοῦ μνησθῶ».

(Ψαλμ. 136, 5, 6)

ΠΩΣ ΑΠΕΘΑΝΕΝ Ο ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Ὁ σεβαστός μου διδάσκαλος Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης μοῦ ἔκαμε μίαν μεγάλην τιμήν. Ἀπὸ τὴν Σκίαθον, ὅπου μετέβη δι' ὀλίγον καιρόν, μοῦ ἀπέστειλεν ἕν σπάνιον ὅσον καὶ περίεργον σημείωμά του, γραμμένον εἰς τὸ περιθώριον ἑνὸς περιοδικοῦ, καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἀσθένειαν καὶ τὸν θάνατον τοῦ «ἀγαπητοῦ του Ἀλεξανδρῆ», τοῦ μεγάλου Παπαδιαμάντη. Τὸ πρόχειρον αὐτὸ σημείωμα ἐγράφη ἐπὶ τοῦ περιθωρίου ἑνὸς περιοδικοῦ, κατὰ πληροφορίας τῶν ἀδελφῶν τοῦ Παπαδιαμάντη, πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Μωραϊτίδην, τὴν ὁποίαν ἀφήγησιν συμπληρώνει ἡ συγκίνησις ἑνὸς ὡραίου θανάτου.

* * *

Τὸ σημείωμα τοῦ Διδασκάλου ἔχει ὡς ἑξῆς·

«Πολλάκις ὅλην τὴν ἡμέραν διήρχετο σιωπῶν. Ἦτο εἰς τὸ δωμάτιόν του πάντοτε.– Πῶς βαστᾷ νὰ μὴ ὁμιλῇ τόσας ὥρας; ἔλεγον αἱ ἀδελφαί του. Κατόπιν ἔλεγεν – Ἔ, τώρα λέτε ὅ,τι θέλετε, νὰ διασκεδάσωμεν. 29 Νοεμβρίου ἐξελθὼν τὸ πρωῒ ἔφερεν ἀπὸ τὴν ἀγορὰν μπαρμπούνια. Ἔφαγε φασόλια τὸ μεσημέρι.—Ψῆστε ἕνα.. Τοῦ ἔψησαν.—Αἴ τὸ βράδυ τὸ τρῶμε. Δὲν ἔφαγεν ὅμως τὸ βράδυ. Ἐξημέρωσεν ἄσχημα. Τὴν νύκτα τοῦ ἔβρασαν τρία ζεστά

»Εἶχε δύσπνοιαν. Ἀπὸ 30 Νοεμβρίου ἦτο πλέον κλινήρης. Μίαν ἡμέραν κατέβη εἰς τὴν αὐλίτσαν. Ἐλιποθύμησε. Μόλις τὸν ἐπρόφθασαν νὰ μὴ πέσῃ καὶ σκοτωθῇ. Ὅταν συνῆλθε, μᾶς ἠρώτησε· Τί μοῦ συνέβη; Ἀκούσας ὅτι ἐλιποθύμησεν – Ἔ! θὰ πεθάνω, εἶπε. Τόσα χρόνια δὲν ἐλιποθύμησα. Τὰ κορίτσια ἔκλαιον.— Ἔ! δὲν πεθαίνω, τὰ ἐνεθάρρυνε. Νὰ πάρουμε, τοῦ εἶπαν τὰ κορίτσια, γιατρό; —Θὰ καλέσωμεν πρῶτον τὸν οὐράνιον ἰατρόν, ἀπήντησεν. Ἐκάλεσαν ὅμως τὰ κορίτσια ἰατρόν. Ἀλλὰ δὲν τὸν ἐδέχθη. Ξαναῆλθεν ὁ ἰατρός. Δὲν τὸν ἐδέχθη Τὸ βράδυ ἦλθεν ὁ Παπανδρέας καὶ ἐδιάβασε Παράκλησιν. Ὕστερα ἐδέχθη καὶ τὸν ἰατρόν. Ἐπρίσθηκαν τὰ πόδια του. Εἶχε δύσπνοιαν. Διήρκεσεν ἡ ἀσθένεια 35 ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἦτο κλινήρης. Μετάλαβε τρεῖς φορὰς εἰς τὸ διάστημα αὐτό. Ἔκαμεν εὐχέλαιον. Τοῦ ἐδιάβαζεν ὁ Παπανδρέας τὴν μεγάλην συγχωρητικὴν Εὐχήν· αὐτὴν ἤθελε.– Τὴν μεγάλην Εὐχήν, Παπανδρέα, τοῦ ἔλεγεν Τοῦ ἁγίου Βασιλείου τὸ βράδυ μετάλαβε διὰ τε-

λευταίαν φοράν. Όταν ἐβράδυασε καλά, ἀνεσηκώθη ὀλίγον ὡσὰν ἐνθουσιασμένος ἀπὸ κάποιαν ἀνάμνησιν. Ἠκροᾶτο σιωπῶν τὸ τραγοῦδι τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ὁποῦ τὸ ἐτραγουδοῦσαν τὰ παιδιὰ εἰς τὸ ἀγαπημένον του καφφενεῖον, εἰς τὴν παραλίαν.—Τί ὡραῖα ποὺ τὸ πᾶνε 'ς τοῦ Λάμπρου! εἶπε. Καὶ μετ' ὀλίγον προσέθηκε. - Νὰ ἤμουν κ' ἐγὼ κειδά!

»Ἐζήτησεν ἔπειτα βιβλίον νὰ διαβάσῃ. Τοῦ ἔδωσαν τὸν Σαίξπηρ. Τὸ ἔλαβεν, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ διαβάσῃ. Δὲν ἔβλεπεν, ἂν καὶ τὸ φῶς ἦτο πολύ.

—Ἔ, τώρα θὰ πεθάνω πλέον! Τὰ κορίτσια ἄρχισαν νὰ κλαίουν.—Μὴ κλαῖτε, δὲν ἀποθνήσκω. Ἀπὸ τὴν νύκτα ἔπαυσε τὸν καφὲ καὶ τὸ γάλα. Ἐννοῶν ἐκλιπούσας τὰς δυνάμεις του, σὰν νὰ ἤθελε νὰ παρηγορήσῃ τὰς θρηνούσας ἀδελφάς του διὰ τὴν ὀρφανείαν καὶ ταῖς ἔλεγεν· —Ἔννοιά σας Ἀλήθεια. Δὲν σᾶς ἀφίνω τίποτε. Ἔννοιά σας, ἀπὸ τὰ ἔργα μου θὰ λάβητε κάποιαν βοήθειαν. Μὴ κλαῖτε! Λίγο κονιὰκ τοῦ ἔδωσαν τελευταῖον. Μετὰ 24 ὥρας ἀπέθνησκεν. Ὀλίγην ὥραν πρίν, ἤρχισε νὰ ψάλλῃ, «Τὴν χεῖρά σου τὴν ἀψαμένην» (διότι ἐπλησίαζεν ἡ παραμονὴ τῶν Φώτων, ὅτε ψάλλεται τὸ εὔμορφον αὐτὸ τροπάριον). Ἀλλὰ δὲν ἠκούοντο καθαρὰ οἱ λόγοι. Μετ' ὀλίγον ἐξέπνευσε· μεσάνυκτα τῆς 2ας πρὸς τὴν 3ην Ἰανουαρίου».

* * *

Ἡ οἰκία εἰς τὴν ὁποίαν φιλοξενεῖται ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του ὁ σοφὸς διδάσκαλος Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης, κεῖται ὄπισθεν ἀκριβῶς τοῦ ἁγίου Βήματος τῆς Παναγίας τῆς Σκιάθου, εἰς τὸν Νάρθηκα τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ κάρα τοῦ Παπαδιαμάντη ἐντὸς μικροῦ μαύρου κιβωτίου. Πόση θὰ εἶνε ἡ συγκίνησις τοῦ Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδη, ἐκκλησιαζομένου ἐκεῖ ὅπου διατηρεῖται εἰσέτι τὸ κρανίον τοῦ «ἀγαπημένου Ἀλεξανδρῆ», τὸν ὁποῖον τόσον ἀριστοτεχνικῶς ζωγραφίζει εἰς τὰ «Χριστούγεννα εἰς τὸν ὕπνον μου» τοῦ 4ου τόμου τῶν Διηγημάτων του, καὶ τοῦ ὁποίου τὴν ἀσθένειαν καὶ τὸν θάνατον μὲ τόσην ἁπλότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ τόσην δύναμιν συγκινήσεως διετήρησεν εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀνέκδοτον σημείωμά του.

ΕΝΔΥΜΙΩΝ

(Ἐφημερὶς ***Πρωτεύουσα*** τῆς 8 Νοεμβρίου 1921)

Η ΝΗΣΟΣ ΣΚΙΑΘΟΣ

('Εν τῷ κέντρῳ ἐγγύτατα τῆς πόλεως γεφυρωμένη μετ' αὐτῆς διὰ μώλου ἡ πευκοφύτευτος καὶ γραφικωτάτη νησὶς Μποῦρτσι, ἐφ' ἧς τὸ Σχολεῖον καὶ ἡ προτομὴ τοῦ Παπαδιαμάντη).

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

[Ὑπὸ τὸν τίτλον «*Μία συνομιλία*» ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ «***Πρωτευούσῃ***» τῆς 23 Νοεμβρίου τοῦ 1920 τὸ ἑξῆς φιλολογικὸν ἀρθρίδιον ὑπὸ τοῦ συμπαθεστάτου μοι ***Ἐνδυμίωνος***, εἰς ὃν ἀπονέμω τιμητικῶς σήμερον τὰς ὁλοκαρδίους μου εὐχαριστίας εὐχόμενος συνάμα εὐτυχῆ τὴν σταδιοδρομίαν εἰς τὸ εὐγενὲς ἔργον τὸ ὁποῖον τόσον ἠγάπησεν.

Εὐτυχὴς σύμπτωσις μὲ ὡδήγησε προχθὲς μέχρι τῆς κατοικίας τοῦ σοφοῦ διδασκάλου Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδη. Χωρὶς προαναγγελίας, καὶ χωρὶς κοσμικὰς διατυπώσεις, εἰσεχώρησα εἰς τὴν μικρὰν οἰκίαν τῆς ὁδοῦ Καποδιστρίου, τὴν ὁποίαν στολίζει ἐξωτερικῶς ὁλοπράσινος κληματίς.

Ὀλίγαι ξύλιναι βαθμίδες φέρουν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ μελετητοῦ, καὶ εἰς τὸ ἄνοιγμα τῆς θύρας, μία λευκὴ ὕπαρξις ὀρθοῦται καὶ μειδιᾷ πρὸς τὸν μὴ ἀναμενόμενον ἐπισκέπτην.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης ζῇ περιωρισμένος ἐντὸς τῆς μικρᾶς του κατοικίας, μὴ θυσιάζων ὀλίγας ὥρας ἐκ τῆς μελέτης καὶ προσευχῆς του, διὰ τὴν ἀνὰ τὴν πόλιν ἔξοδόν του. Τὸ βιβλίον τοῦ ὁποίου ἐξήταζε πρὸ ὀλίγου τὰς μυστηριώδεις ἐννοίας, εἶχεν ὑποσταλῆ μέχρι τοῦ στόματος διὰ νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸ πεδίον τῆς ὁράσεως, καὶ μετ᾽ ὀλίγον ἡ ὡραιοτάτη, ἡ ἀρχοντική, ἡ βυζαντινὴ γενειάς του, κατάλευκος, ἐμφανίζεται κάτω ἀπὸ τὸ μειδίαμα τῶν χειλέων του.

Ὦ! ἡ γλυκεῖα μορφὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδη. Ὅλη ἡ ἀρχοντικότης τῆς ψυχῆς του, ἀντανακλᾷ εἰς τὰ νεανικὰ μάτια του, καὶ τὸ μειδίαμά του εἶνε μειδίαμα παρθένου.

Ἡ πρώτη στιγμὴ τῆς ἀναπαύλας ἐκ τῆς συγκινήσεως, μοῦ δίδει καιρὸν νὰ ρίψω ἐρευνητικὰ βλέμματα εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τοῦ φιλοσοφικοῦ δωματίου. Ὅλα εὑρίσκονται ἐν καταφανεῖ ἀναστατώσει. Βιβλία, φύλλα χάρτου, φύλλα περιοδικῶν ἢ ἐφη-

μερίδων, ἐνδύματα καὶ τόσα ἄλλα. Ὁ σοφὸς διδάσκαλος προετοιμάζεται νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ Σκίαθον, ὅπου καὶ θὰ παραμείνῃ ὅλους τοὺς μῆνας τοῦ χειμῶνος. Ἐὰν ἡ ἐπίσκεψίς μου ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ, θὰ τὸν ἠνώχλει διὰ τὴν ἀναστάτωσιν αὐτὴν τῆς κατοικίας του.

Ἐκεῖ ὅμως ἀριστερά, εἰς τὴν γωνίαν τοῦ δωματίου, ὑψοῦται τὸ εἰκονοστάσιον. Εἴκοσι περίπου εἰκόνες τοποθετημέναι ἐπὶ τοῦ τοίχου, μικραὶ μετὰ μεγάλων, τετράγωνοι νεώτεραι, μετὰ ὀκταγώνων βυζαντινῶν, ἔργα τέχνης καὶ παλαιοντολογικῆς ἀξίας. Τὸ θυμιατήριον εὑρίσκεται ἐκεῖ ἐπὶ τῆς τραπέζης μετὰ τοῦ μικροῦ κηροπηγίου. Τὸ ἄρωμα προηγηθέντος θυμιάματος ἔχει παραμείνει εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ δωματίου.

Καὶ μέσα εἰς τὸ μικρὸν αὐτὸ ἐξωκκλήσιον διέρχεται τὰς λευκάς του ἡμέρας ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης. Ἔχει τόσον συνηθίσει εἰς τὴν μικρὰν ἐκείνην ζωήν, ὥστε λυπεῖται ὅτι εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Σκίαθον.

«Λόγοι ἀνεξάρτητοι τῆς θελήσεώς μου, μοῦ εἶπε, μὲ ὑποχρεώνουν νὰ ἀπομακρυνθῶ ἐξ Ἀθηνῶν διὰ τοὺς μῆνας τοῦ χειμῶνος. Ἐλπίζω νὰ ἐπιστρέψω. Ἡ ἀγάπη τῆς πρωτευούσης παραμένει πάντοτε ἀναλλοίωτος εἰς τὴν καρδίαν μου. Ἴσως διότι ἔχω ἐμπρός μου πάντοτε τὴν ὡραίαν ἐκείνην ἐποχὴν τῆς νεότητος, ὁπότε ἐξερχόμενος ἀνὰ τὴν πόλιν, συνήντων ὅλους τοὺς γνωστούς, ὅλους τοὺς φίλους, ὅλους τοὺς συναδέλφους. Σήμερον ἐξέρχομαι σπανίως διὰ νὰ μεταβῶ εἰς τὴν Ζωοδόχον Πηγὴν ἢ εἰς τὸν ἐκδότην τῶν ἔργων μου, καὶ ὅσους συναντῶ εἶνε ἄγνωστοί μου. Ἤλλαξαν πολὺ αἱ Ἀθῆναι. . . »

Καὶ ὡσὰν νὰ ᾐσθάνετο βαθυτάτην θλῖψιν διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ φιλικοῦ περιβάλλοντος ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης, στρέφει τὸ βλέμμα πρὸς τὰ κάτω.

Εὐθὺς κατόπιν, ἀναπολῶν τὴν πολὺ πρώτην πλέον νεότητα, καὶ λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς συμμετοχῆς μου εἰς τὴν καθημερινὴν δημοσιογραφίαν, ἐνθυμεῖται εὐτυχεστέρας του στιγμάς.

—«Ὅταν νεώτατος ἐξηκολούθουν τὰς σπουδάς μου, συνεργά-

σθην καὶ ἐγὼ εἰς τὴν παλαιὰν «Ἐφημερίδα», τὴν μόνην ἡ ὁποία ἐξεδίδετο ἑπτάκις τῆς ἑβδομάδος. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῆς ὡραίας νεότητος. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῶν καλῶν ὀνείρων καὶ τῶν μεγάλων ὁραμάτων. Βλέπετε! Μόνον ὅταν συλλογίζωμαι τὰς ἀλησμονήτους ἐκείνας στιγμὰς τῆς νεανικῆς εὐτυχίας καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι διῆλθον ὅλην πλέον τὴν ζωήν μου εἰς τὸ σκότος, αἰσθάνομαι τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου».

Ὁποία ἱερὰ συγκίνησις! Ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης, αἰσθανόμενος τὸ βάρος τοῦ χρόνου ἐπὶ τῶν ὤμων του, αἰσθανόμενος ὅτι ἀπωλέσθη διὰ παντὸς ἡ πρώτη σφριγηλότης καὶ ἡ πρώτη ζωή, συγκινεῖται πρὸ τοῦ θεάματος τῶν λευκῶν του τριχῶν, καὶ οἱ ἀπαστράπτοντες ὀφθαλμοί του ἀντικρύζουν, ἀπὸ μακρὰν εὐτυχῶς ἀκόμη, τὸ τέρμα τοῦ μεγάλου δρόμου.

Εἰς τί ὅμως ἀπασχολεῖται παραμένων ἐντὸς τοῦ μικροῦ του δωματίου ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης; Ἀναγινώσκει· ἡ διαρκὴς ἀνάγνωσις εἶνε ἡ μόνη παρηγορία και ὁ μόνος σύντροφος τῆς ζωῆς του. Ἀναγινώσκει τὰς ὡραίας Ὁμιλίας εἰς τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.

«Δὲν εὗρον ἀκόμη ποιητικωτέραν ἔκφρασιν τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων, μοῦ εἶπε, ἀπὸ τὰς Ὁμιλίας αὐτὰς τοῦ ἁγίου πατρός. Τόσον μὲ ἔχουν θέλξει, ὥστε ἀπεφάσισα νὰ τὰς μεταφέρω εἰς ἁπλουστέραν γλῶσσαν καὶ τὰς μετέφερα. Ἡ ἐργασία μου αὐτὴ εἶνε ἑτοίμη καὶ εἶνε μία ἐκ τῶν καλλιτέρων. Προσεπάθησα νὰ διατηρήσω, παρακολουθῶν πιστῶς τὸ πρωτότυπον, τὴν χάριν τῶν ἁγίων λόγων του. Ἔχω ἐπίσης μεταφράσει τὰς 375 Ἐπιστολὰς αὐτοῦ καὶ ἐμμέτρως πολλὰ ἐκ τῶν Ἐπῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Πῶς ὅμως νὰ ἐκδοθοῦν τὰ βιβλία αὐτά; Χρειάζεται ὁλόκληρος περιουσία. Εἶνε τόσον σκληρὰ ἡ ἐποχὴ τὴν ὁποίαν διατρέχομεν!»(1)

(1) Ἐκ τῶν ἀναφερομένων ἐνταῦθα ἐργασιῶν μου ἐδημοσιεύθησαν ἤδη αἱ ***Ὁμιλίαι*** τοῦ Μεγάλου Βασιλείου εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ἐν τόμῳ ἐκ 400 σελίδων μετὰ μακρῶν Προλεγομένων καὶ πλείστων σημειώσεων κριτικῶν καὶ ἑρμηνευτικῶν, ἥτις ἔκδοσις ἐξηντλήθη. Ἐπίσης ἐξεδόθησαν εἰς

— Δὲν ἔχετε ἄλλο ἔργον ἀνέκδοτον;

—Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος τοῦ κ. Ι. Σιδέρη ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν τῶν διηγημάτων μου προετοιμάζει τὸν πέμπτον τόμον. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν καὶ μόνον Διήγημα μακρόν, τὸ ***Τάξιμον***, οὗ αἱ σκηναὶ ἐξελίσσονται ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ἄθωνι, ὅστις ἐν αὐτῷ περιγράφεται διὰ πρώτην φορὰν πολὺ λεπτομερῶς.

Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης, αἰσθανόμενος μέσα του τὴν φλόγα τῆς ζωῆς, ἐπιθυμεῖ νὰ ζήσῃ ἀκόμη διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐκδώσῃ τὸ ἀνέκδοτον ἔργον του. Εἰς τὰς καθημερινάς του προσευχὰς παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τοῦ χαρίσῃ ὀλίγας ἡμέρας πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ προορισμοῦ του.

δύο τεύχη καὶ ἱκανὰ Ποιήματα ἐκ τῶν ***Ἐπῶν*** Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐμμέτρως μετὰ Προλεγομένων καὶ πολλῶν σημειώσεων ὑπὸ τὸν τίτλον τὸ μὲν α′ τεῦχος ***Παρθενίας Ἐγκώμιον***, τὸ δὲ β′ ***Ποιήματα Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ***, ἅτινα ἔτυχον λαμπρᾶς ὑποδοχῆς παρὰ τῶν φιλομούσων καὶ θεοφιλῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐπαίνων καὶ εὐλογιῶν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κυρίου Χρυσοστόμου, ὡς βλέπουσιν οἱ ἡμέτεροι ἀναγνῶσται ἐν τῇ προηγηθείσῃ Εῃ Σειρᾷ τῶν ταξειδίων μου. Τὰ τεύχη ταῦτα πωλοῦνται παρὰ τῷ μεγάλῳ ἐκδοτικῷ οἴκῳ τοῦ κ. Ι. Σιδέρη ἀντὶ δρ. 10 ἑκάτερον.

Α΄

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΓΕΘΣΗΜΑΝΗ

Οἱ προσκυνηταί.—Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἰωσαφάτ. -Ἡ τελευταία κρίσις.—Τί πιστεύουν οἱ Μωαμεθανοί.—Ἡ τριχίνη γέφυρα.—Ἡ κούνια τοῦ Χριστοῦ—Τὸ ζύγισμα τῶν ἔργων ἑκάστου.—Ἡ κατακρήμνισις τῶν ἁμαρτωλῶν.

Ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον ἱερώτερα Προσκυνήματα τῆς Ἁγίας Γῆς, μετὰ τὸν πανάγιον Τάφον τοῦ Σωτῆρος, εἶνε τὸ γεραρὸν καὶ σεβάσμιον Προσκήνυμα τῆς Ἁγίας Γεθσημανῆς, ἐν ᾗ ἐτάφη ἡ πανάχραντος Θεοτόκος.

Λίαν πρωῒ τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐξήλθομεν ἀπὸ τὴν ἁγίαν Πόλιν, ἵνα μεταβῶμεν εἰς τὴν Γεθσημανῆ καὶ παραστῶμεν εἰς τὴν λαμπρὰν πανήγυριν, ἀκολουθούμενοι ἀπὸ χιλιάδας ἄλλων προσκυνητῶν, τῶν μὲν προπορευομένων ἡμῶν, τῶν δὲ ἑπομένων. Ἡ συντροφιά μας, ἡ αὐτὴ καὶ πάλιν, (1) μετὰ πολλῆς ἀγαλλιάσεως προέβαινεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν πάντοτε τοῦ γέρω-Δοσίθεου, τοῦ βαθυγνώστου ἁγιοταφίτου, ὅστις ἀκούραστος μᾶς ἐδείκνυε μὲ λεπτομέρειαν ἑνὸς ζωντανοῦ Μπέδεκερ ὅλα τὰ ἱστορικὰ μέρη, ἀφ᾽ ὧν διεβαίνομεν, ἕως νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ τέρμα, ἐξηγῶν συνάμα πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν ἱστορίαν ἑνὸς ἑκάστου. Ἡ χαρὰ τῆς τυφλῆς μοναχῆς ἦτο ἀπερίγραπτος τόσον,

(1) Παράβαλ. ***Μὲ τοῦ βορηᾶ τὰ κύματα*** Δ΄ σειρὰ (Εἰς τὴν ἁγίαν Βηθλεέμ) καὶ Ε΄ σειρὰ εἰς τὸν (Ἰορδάνην ποταμόν)

ὥστε ἐπετοῦσεν ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς εὐφροσύνην, ἡ ὁποία πτερὰ ἀληθινὰ τῆς ἔδιδε, καὶ προέβαινε πολὺ ἀσφαλέστερον καὶ ἀπὸ τοὺς ἔχοντας τοὺς ὀφθαλμούς των· τοῦτο δὲ ἠνάγκαζε τὸν γερω-Δοσίθεον συχνὰ νὰ τῆς ἐπαναλαμβάνῃ.

—Βλέπεις, ἀδελφή, πόσον καλλίτερα βλέπουν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ τοῦ σώματος;

—Ἔχεις δίκαιον, πατέρα μου, ἔχεις δίκαιον! ἀπήντα μὲ τὴν συμπαθητικὴν φωνήν της ἡ τυφλὴ μοναχή. Τώρα **τὸ βλέπω** καὶ ἐγὼ καὶ μακαρίζω ἐκείνους τοὺς τυφλοὺς ὅπου τὸ ἀπήλαυσαν αὐτὸ τὸ χάρισμα. Ἐγὼ ἡ ἀναξία τὸ ἔχω ὄχι ἀπὸ ἰδικήν μου ἀρετήν, ἀλλὰ ἀπὸ ἰδικήν σας, διὰ νὰ μὴ σᾶς δίδω κόπον εἰς τὴν πορείαν ἐν μέσῳ τόσων χιλιάδων προσκυνητῶν σκοντάπτουσα καὶ παραπαίουσα.

Ἐνῷ δὲ ἔλεγε ταῦτα ἡ τυφλή, βόμβος ὡς μελισσῶνος ἐκχυθέντος εἰς τὸ πεδίον ἠκούετο, βόμβος ἀπὸ βημάτων καὶ ὁμιλιῶν, παντοίων γλωσσικῶν καὶ διαλεκτικῶν ἰδιωμάτων, ἀναριθμήτων ἀνθρώπων ποικίλης προελεύσεως καὶ ποικίλων ἐθνῶν καὶ φυλῶν. Μικρ σιατῶν, Καππαδοκῶν, Τραπεζουντίων καὶ ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος Ἑλλήνων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων προεξῆρχον οἱ γνωστοί μας πολυάριθμοι θίασοι τῶν Ρώσων, οἱ ὁποῖοι μὲ ψαλμοὺς καὶ ὕμνους ἐπροχωροῦσαν, καὶ μὲ τὰ τσαγερά των πάντοτε, διακρινόμενοι ἀπὸ τὰς βαρυήχους φωνάς των.

—Γιωσαφάτ! Γιωσαφάτ! ἠκούομεν τὰς κραυγάς των.

Τῳόντι διηρχόμεθα ἤδη τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφάτ, εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁποίας ὑπάρχει τὸ ἱστορικὸν τῆς Γεθσημανῆς χωρίον μὲ τὸ σεπτόν του Προσκύνημα.

—Ναί, εἴμεθα τώρα εἰς μίαν περιώνυμον τῆς Γραφῆς κοιλάδα, μᾶς εἶπε καὶ ὁ Δοσίθεος, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφάτ.

Ἡ τυφλὴ μοναχὴ ἀκούσασα τοῦτο ἐσκυθρώπασεν αἴφνης καὶ ἀφήσασα βαθύτατον ἀναστεναγμὸν ἔπεσεν ὡσὰν ἡμιλιπόθυμος εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Φεβρωνίας ψελλίζουσα·

—Ἄχ! Φεβρωνία μου! Πῶς θὰ παρασταθῶμεν ἐμπρός σου, ὦ Κριτὰ ζώντων καὶ νεκρῶν!

Καὶ εὐγενὴς ὡς ἦτο, ἵνα μὴ μᾶς στενοχωρῇ καὶ θλίβῃ μὲ τὴν λεπτήν εὐαισθησίαν της, ἐτόνωσεν ὅσον ἠμπόρεσε τὰς δυνάμεις της καὶ ἤρχισε σιγὰ-σιγὰ νὰ ψάλλῃ διάφορα τροπάρια κατάλληλα·

– *«Τὸ βῆμά σου τὸ φρικτὸν καὶ ἡ κρίσις δικαία.»*

Καὶ μετ' ὀλίγον·

Ψυχή, τὰ ὧδε πρόσκαιρα, τὰ δὲ ἐκεῖ αἰώνια. Ὁρῶ τὸ δικαστήριον καὶ ἐπὶ θρόνου τὸν Κριτήν.

—Ἐπικρατεῖ γνώμη μεταξὺ ὄχι μόνον ἡμῶν τῶν χριστιανῶν, μᾶς λέγει ὁ γερω-Δοσίθεος, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν Μωαμεθανῶν ἀκόμη, ὅτι ἐδῶ, εἰς τὴν κοιλάδα αὐτήν, θὰ γείνῃ ἡ Δευτέρα Παρουσία, ἡ μέλλουσα Κρίσις. Ἡ γνώμη αὕτη προῆλθεν ἔκ τινος ῥήσεως τοῦ προφήτου Ἰωήλ·

Ἰδοὺ ἐγὼ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅταν ἐπιστρέψω τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰούδα καὶ Ἱερουσαλήμ, καὶ συνάξω πάντα τὰ ἔθνη καὶ κατάξω αὐτὰ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφὰτ καὶ διακριθήσομαι πρὸς αὐτοὺς ἐκεῖ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ μου καὶ τῆς κληρονομίας μου Ἰσραὴλ οἳ διεσπάρησαν ἐν τοῖς ἔθνεσι».

Πρὸς τὸ ἄκουσμα τοῦ προφητικοῦ αὐτοῦ ἀποσπάσματος, στεναγμὸς αἰφνιδιαστικὸς ἀντηχήσας εἰς πολὺ διάστημα, ὀλολυγμὸς μᾶλλον, διέκοψε τὸν λόγον τοῦ γέρω Δοσιθέου. Ἡ εὐαίσθητος μοναχὴ εἶχε καταληφθῇ πάλιν ἀπὸ μίαν νευρικὴν διατάραξιν, ἀποτέλεσμα τῆς βαθυτάτης εὐλαβείας της καὶ τῆς ἄκρας αὐτῆς ταπεινώσεως. Οἱ λόγοι καὶ οἱ ὀλολυγμοὶ αὐτῆς ἐπενήργησαν πολὺ θλιβερῶς ἐφ' ὅλης τῆς συνοδίας μας, καὶ μὲ ὑποτρέμοντα τὰ μέλη ἐβαδίζομεν σπεύδοντες νὰ ἐξέλθωμεν τὸ ταχύτερον ἀπὸ τὸ φοβερὸν αὐτὸ μέρος, ἀλλ' ἦτο ἀπέραντον, ἀτελείωτον καὶ ἐψιθυρίζομεν ὅλοι μας·

Πολὺ φοβερόν! πολὺ φοβερὸν τὸ μέρος αὐτό, πάτερ!

— Ναί, ἔχετε δίκαιον, μᾶς ἀπαντᾷ ὁ γέρων, ἀλλὰ διὰ τοὺς.. ἁμαρτωλούς.

Τὸ Προσκυνητάριον τῆς Ἁγίας Γῆς, ἐξ οὗ παραλαμβάνομεν τὰς πληροφορίας αὐτὰς ἀναφέρει τὰ ἑξῆς· «Ὅτε δὲ βραδύτερον

προετείνετο ἡ ἔνστασις· καὶ πῶς δύναται νὰ χωρέσῃ ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ ὅλος ὁ κόσμος, ἐγεννήθη ἡ ἀπάντησις ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὰ ὄρη τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ Ἐλαιῶνος θὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἡ κοιλὰς θὰ πλατυνθῇ (¹).

(1) Κατὰ τοὺς Μωαμεθανοὺς ὑπεράνω τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰωσαφὰτ θὰ διέρχηται μία τριχίνη γέφυρα ἀρχίζουσα ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ μέρους τοῦ τεμένους ἐλ-Ἄκσα (οἴκου ἁγιωτάτου) κειμένου ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ περιωνύμου Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος. Ἀκριβῶς ἡ περιγραφὴ τῆς γεφύρας αὐτῆς ἔχει οὕτω· Ἅμα ἐξελθόντες τοῦ τεμένους ἐλ-Ἄκσα, ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πύλης, προχωρήσαντες περὶ τὰ 100 βήματα καταβαίνομεν διὰ 32 βαθμίδων εἰς ἕνα θάλαμον, ἐν ᾧ δείκνυται μία λιθίνη κολυμβήθρα. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Σταυροφόρων ὁ θάλαμος αὐτὸς ἐκαλεῖτο «ναὸς τῆς κούνιας τοῦ Χριστοῦ» καὶ ἐπιστεύετο ὅτι ἐδῶ κατοικοῦσεν ὁ πρεσβύτης Συμεών. Πρὸς ἄρκτον δὲ τῆς «κούνιας» εἰς 50 βημάτων ἀπόστασιν ὑπῆρχε κλίμαξ φέρουσα εἰς τὴν γέφυραν Σιράτ, ἤτοι γέφυραν τῆς τριχός. Ἀπὸ ἐδῶ λοιπὸν ἀρχίζει ἡ τριχίνη γέφυρα, ἀπολήγουσα εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. Ἐπειδὴ εἶνε τόσον λεπτοτάτη βλέπουσιν αὐτὴν μόνον οἱ ἐκλεκτοί. Ἀφοῦ δὲ αἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων, καλαὶ ἢ κακαί, ζυγισθῶσιν ἐν τῇ ζυγαριᾷ ἥτις ὑπάρχει κατέναντι τῆς πύλης τοῦ τεμένους, περὶ οὗ εἴπομεν, τότε θὰ ἀναχωρήσωσιν ἀπὸ ἐδῶ διὰ νὰ δοκιμασθοῦν καὶ εἰς τὴν γέφυραν τῆς τριχὸς διαβαίνουσαι αὐτήν, ὅτε αἱ μὲν τῶν δικαίων δὲν ἔχουν νὰ φοβηθοῦν τίποτε, διότι οἱ Ἄγγελοι θὰ τὰς βοηθήσουν νὰ περάσουν, αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν, κατὰ τὴν διάβασιν, θὰ χάσουν τὴν ἰσορροπίαν καὶ θὰ κατακρημνισθοῦν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφάτ. (Παραβ. Προσκυνητ. ἁγίας Γῆς ὑπὸ Βενιαμίν).

Περιγραφὴ καὶ ὀνομασία τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰωσαφάτ. – Κοιλὰς Σκοτεινή. — Ἡ ἁγία Γεθσημανή. — Ὁ συναγερμὸς τῶν προσκυνητῶν. — Ἡ χαρὰ τῆς τυφλῆς. — Ἡ εὐφυΐα τοῦ Δοσιθέου. — Ὁ περίκλυτος ναός. — Κεχωσμένος μέχρι τῆς στέγης. — Ἰδιόρρυθμος οἰκοδομή. — Οἱ τάφοι Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης καὶ Μνήστορος — Παρεκλήσιον Ἁγίου Νικολάου.

Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἰωσαφὰτ κεῖται μεταξὺ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τὰ λεγόμενα μνήματα τῶν Κριτῶν καὶ διερχομένη παρὰ τὴν πύλην τοῦ Σιλωὰμ καὶ τὴν Λαύραν τοῦ Ἁγίου Σάββα, ἀπολήγει εἰς τὴν Νεκρὰν θάλασσαν. Τὸ παλαιόν της ὄνομα εἶνε **Χείμαρρος τῶν Κέδρων** (1) καὶ **κοιλὰς Ἰωσαφάτ**· μετὰ ταῦτα δὲ ὠνομάσθη **κοιλὰς τοῦ Κλαυθμῶνος** καὶ **κοιλὰς τῆς Γεθσημανῆς**.

Ἐφθάσαμεν τέλος εἰς τὴν Γεθσημανῆ καὶ ἀνεμίχθημεν ἀμέσως μετὰ τοῦ πλήθους τῶν προηγηθέντων προσκυνητῶν ὠθοῦντες καὶ ὠθούμενοι, ἵνα πλησιάσωμεν εἰς τὸν περίκλυτον ναόν.

—Κρατῆτε καλὰ τὴν γερόντισσαν ὑπέλαβεν ὁ γερω-Δοσίθεος. Ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Γεθσημανῆ καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὸν πανάγιον τῆς Θεομήτορος τάφον.

Πρὸς τὴν εἴδησιν αὐτὴν χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις διεχύθη περὶ τὸ ὠχρόλευκον πρόσωπον τῆς τυφλῆς, ἥτις ἀναλαβοῦσα πάραυτα ἔνθεον θάρρος ἀπεδίωξε τὸν πρώην τρόμον καὶ ἤρχισε νὰ ψάλλῃ μὲ τὴν γλυκεῖάν της φωνήν·

—***Ἀπόστολοι ἐκ περάτων συναθροισθέντες ἐνθάδε, Γεθσημανῇ τῷ χωρίῳ, κηδεύσατέ μοι τὸ σῶμα...***

---

(1) Κοιλὰς τῶν Κέδρων ὠνομάσθη ὄχι ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ κέδρων (εἶδος δένδρου). Διότι ἡ λέξις κέδρων δὲν εἶνε ἑλληνικὴ ἀλλ' ἑβραϊκὴ σημαίνουσα τὸ σκοτεινὸν καὶ μαῦρον. Ὥστε σημαίνει τὴν σκοτεινὴν καὶ μαύρην κοιλάδα, ἥτις ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τῶν πυκνοτάτων ἐλαιῶν, ὧν τὸ φύλλωμα συνήθως εἶνε σκοτεινόν.

Ἦτο ἀληθῶς πολὺ γραφικὸν τὸ πανόραμα ἐκεῖνο ὁποῦ παρίστανεν ὁ συνηγμένος τῶν πιστῶν πληθυσμός, πολὺ θεαματικὸν καὶ πολὺ εὐφραντικὸν εἰς ἐνδυμασίας καὶ τύπους, ἐκ πάσης γῆς ὀρθοδόξων συναχθείς, κατὰ συντροφίας μὲ τὰς μικρὰς ἀποσκευάς των, τὰ κυλιμάκια των, τὰ κανατάκια των καὶ τὰ δισάκκια των, προσπαθοῦντες ὅλοι νὰ πλησιάσωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐγγύτερον τοῦ ναοῦ, νὰ καταλάβωσι θέσιν, νὰ ἔμβουν, εἰ δυνατόν, νὰ προσκυνήσουν τὸν πανάγιον τῆς Θεομήτορος τάφον ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου ἐλθόντες.

Ὁ γέρω-Δοσίθεος θέλων νὰ μᾶς εὐχαριστήσῃ καθόλα, θέλων νὰ φανῇ ἰδίᾳ εὐάρεστος εἰς τὸν μακαριώτατον Πατριάρχην, οὗ τὴν ὑψηλὴν ἐντολὴν ἐξυπηρέτει, θέλων νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ τὸν ἑαυτόν του, κολακευόμενος νὰ παρασταθῇ ἐν μέσῳ ἡμῶν ὡς ἕνας παγγνώστης ἁγιοταφίτης, καθὼς καὶ ἦτο, ἐφρόντιζε δι᾽ὅλων τῶν μέσων ἅτινα διέθετε, μὲ τὰς γνωριμίας τῶν κληρικῶν τοῦ σεβασμιωτάτου Προσκυνήματος, μὲ τὴν παρρησίαν του πρὸς τοὺς ὑπηρέτας τοῦ ναοῦ, κανδηλάπτας καὶ ἐκκλησιαστικούς, παλαιὸς Ἁγιοταφίτης βλέπετε κατώρθωσε, χάρις καὶ εἰς τὴν σπουδήν του δι᾽ ἧς μᾶς ἐξηνάγκασε λίαν πρωῒ νὰ ξεκινήσωμεν, κατώρθωσε, λέγω, νὰ μᾶς εἰσαγάγῃ εἰς τὸν ναόν, καὶ νὰ μᾶς τοποθετήσῃ εἰς μίαν καταλληλοτάτην θέσιν, ὥστε νὰ παρακολουθήσωμεν ὅλην τὴν ἐκκλησιαστικὴν Ἀκολουθίαν, τὴν ἔκλαμπρον παρρησίαν καὶ τὴν λιτανείαν ἀκόμη, ἀναμίξας ἡμᾶς, ὅτε ἦτο ἡ ὥρα, μὲ τοὺς ψάλτας καὶ τὸ ἱερατεῖον, ὥστε ὄχι μόνον νὰ εὐφράνωμεν τὰς ὄψεις μας ἀπὸ τὸ ὕψιστον τῆς τελετῆς μεγαλεῖον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Θεομητορικὸν Τάφον νὰ περιπτυχθῶμεν. Ἀπὸ τὰς πρωϊνὰς ὥρας ὁποῦ ἐφθάσαμεν, ἕως εἰς τὴν ἄλλην πρωΐαν, τόσον θαυμαστὰ ἦσαν ὅσα ἐβλέπομεν καὶ ὅσα ἠκούομεν, ὥστε οὔτε τροφῆς ᾐσθάνθημεν ἀνάγκην, ἀλλ᾽ οὔτε καὶ ὕδατος ἂν καὶ εἴχομεν καὶ παξιμαδάκια καὶ χουρμάδες καὶ κανατάκια μὲ νερόν, τρεφόμενοι καὶ δροσιζόμενοι τὰς ψυχὰς ἀπὸ τοὺς ἐκλάμπρους ὕμνους τῆς Ὀρθοδόξου ᾀσματογραφίας καὶ μὲ τὰς ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαιότητος, μὲ τὰς ὁποίας μᾶς ἀνέψυχεν ὁ γέρω-Δοσίθεος.

«Τὸ γεραρὸν τοῦτο Προσκύνημα, γράφει τὸ ***Προσκυνητάριον***, βαθυτάτου σεβασμοῦ ἀπολαῦον καὶ ἐκ μέρους τῶν Μωαμεθανῶν ἀκόμη, κεῖται ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰωσαφὰτ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χαραδρώδους χάσματος μεταξὺ τοῦ ὄρους Μωρία καὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν. Τὸ Προσκύνημα τοῦτο ἡμεῖς μὲν ὀνομάζομεν Γεθσημανήν, οἱ δὲ ἐντόπιοι Σίττι-Μαριάμ» ἤτοι τάφον τῆς Μαριάμ. Ὡς ἐκ τῆς συσσωρεύσεως ὅμως τῶν χωμάτων, ὁποῦ καταρρέουν ἀπὸ τὰ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὑψώματα, ὁ περίκλυτο. ναὸς εἶνε κεχωσμένος μέχρι τῆς ὀροφῆς ἐντὸς τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας δὲ τῆς γῆς ὑπάρχει μικρὰ πλατεῖα σεπτῶς ἐστολισμένη, ἥτις χρησιμεύει ὡς Νάρθηξ. Περνοῦμεν τὴν ὡραίαν αὐτὴν αὐλὴν καὶ ἀμέσως διὰ κλίμακος πλατυτάτης ἐκ βαθμίδων 48 κατερχόμεθα εἰς τὸν κυρίως ναόν.

Ἡ μορφὴ τοῦ ναοῦ εἶναι ὅλως διόλου ἰδιαιτέρου καὶ ἰδιοτρόπου ρυθμοῦ, πολὺ ἀνομοίου πρὸς τὸ κοινῶς παραδεδεγμένον σχέδιον· τοῦτο δ' ἔγεινεν ὡς ἐκ τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ὁ Θεομητορικὸς τάφος. Διαιρεῖται δὲ εἰς δύο μέρη· εἰς τὴν κλίμακα τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν κυρίως ναὸν ἐν σχήματι σταυροῦ.

Καταβαίνοντες τὴν πλατυτάτην αὐτὴν κλίμακα, συναντῶμεν μικρὸν παρεκκλήσιον μὲ δύο θυσιαστήρια, ὧν τὸ ἓν εἶνε ὁ τάφος τοῦ Ἰωακείμ, τὸ δὲ τῆς Ἄννης. Ἀντικρὺ τοῦ παρεκκλησίου αὐτοῦ ὑπάρχει ἕτερον, ἐπὶ τοῦ τάφου Ἰωσὴφ τοῦ Μνήστορος. Εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς κλίμακος ὑπάρχει ἀκόμη ἓν παρεκκλήσιον, τὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Τὸ ἱερὸν Κουβούκλιον. — Ὁ τάφος τῆς Θεοτόκου. — Τὸ Παρεκκλήσιον τῶν Συριάνων. — Τὸ Καθολικὸν τοῦ ἱερωτάτου ναοῦ. — Ποῦ λειτουργοῦν οἱ Κόπται. — Βαθυτάτη ἡ ἐντύπωσις καὶ ἀπερίγραπτος. — Τὸ θέαμα τοῦ ναοῦ κατὰ τὰς Πανηγύρεις. - Τετρακόσιαι τεσσαράκοντα λυχνίαι.

Κατελθόντες οὕτω εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ ὑπογείου ναοῦ καὶ 'στρεφόμενοι πρὸς ἀνατολὰς βλέπομεν εὐθὺς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ κουβούκλιον ἐκ μονολίθων βράχων, ἀποχωρισθὲν ἀπὸ τῶν πέριξ βράχων, καθὼς καὶ ὁ Πανάγιος τοῦ Σωτῆρος Τάφος. Ἐντὸς αὐτοῦ ἐμβαίνομεν δι' εἰσόδων δύο. Ἐσωτερικῶς τὸ κουβούκλιον τοῦτο καλύπτεται ὑπὸ μαρμάρων καὶ εἶνε στολισμένον διὰ πολυτίμων κειμηλίων. Ἐντὸς τοῦ ἁγιωτάτου αὐτοῦ κουβουκλίου ἐτάφη τὸ πανίερον σῶμα τῆς τιμιωτέρας τῶν Χερουβὶμ καὶ ἐνδοξοτέρας τῶν Σεραφίμ, καὶ ἀπὸ ἐδῶ μετέβη πρὸς τὴν ζωὴν ἡ μήτηρ τῆς ζωῆς. Ὁ τάφος κεῖται ἀκριβῶς πρὸς ἀνατολὰς καλυπτόμενος ὑπὸ μαρμάρου, λυχνίαι δὲ εἰκοσιτέσσαρες ἀργυραῖ, καί τινες λαμπάδες φωτίζουσιν αὐτὸν διαρκῶς ἀκοίμητοι, ἡμέραν καὶ νύκτα· τελουμένης δὲ τῆς Θείας Λειτουργίας ὁ τάφος χρησιμεύει ὡς ἁγία Τράπεζα. Ἄνωθεν στεγάζεται ὑπὸ θόλου ἔχοντος ὀπὴν ἐν μέσῳ διὰ τὴν ἐξάτμισιν τῶν ἀπὸ τῶν φώτων καπνῶν, ἐνῷ ἕτερος τρουλλίσκος ἄνωθεν τοῦ θόλου ὑπάρχει ὡς ἐπιστέγασμα αὐτοῦ, στολισμένος θεαματικώτατα διὰ λυχνιῶν καὶ ἄλλων κειμηλίων.

Κατέναντι δὲ τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ τάφου ὑπάρχει λαξευτὸν παρεκκλήσιον τῶν Συριάνων. Ὁ δὲ κυρίως ναός, τὸ κεντρικὸν δηλ. μέρος αὐτοῦ, ὅπου οἱ χοροί, τὸ τέμπλον κλπ. ἐκτείνεται ὄπισθεν τοῦ Τάφου, Καθολικὸν λεγόμενον, ἐν τῷ δυτικῷ μύακι τοῦ ὁποίου λειτουργοῦσιν οἱ Κόπται.

Ἐν τῷ πανσεβάστῳ τούτῳ Ναῷ τῆς Παναγίας μητρὸς τοῦ Θεοῦ ἔχουν μέρος ἴδιον ὅλα τὰ ἐν Ἱερουσαλὴμ χριστιανικὰ ἔθνη, πλὴν

τῶν Λατίνων. Καὶ τὸ μὲν Καθολικόν, μετὰ τῶν παρεκκλησίων τῶν Θεοπατόρων καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἀνήκουσιν εἰς ἡμᾶς τοὺς Ὀρθοδόξους, ὁ δὲ λοιπὸς ναὸς καὶ τὸ σεπτὸν προσκύνημα, ἤτοι ὁ Θεομητορικὸς τάφος, ἐκτὸς τῶν ἰδιαιτέρων παρεκκλησίων τῶν Κοπτῶν καὶ Συριάνων, ἀνήκει ἐξ ἡμισείας εἰς ἡμᾶς καὶ τοὺς Ἀρμενίους, εἰς οὓς ἀνήκει καὶ τὸ παρεκκλήσιον Ἰωσὴφ τοῦ Μνήστορος. Κατὰ τὰς ἑορτὰς ὁ ναὸς φωτίζεται ὑπὸ 440 λυχνιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς ἡμᾶς καὶ τοὺς Ἀρμενίους.

Ὁ τάφος τῆς Θεοτόκου.

—

Τὸ σχέδιον τοῦ Δοσιθέου ἦτο εὐφυέστατον ὄντως καὶ θαυμασίως ἐπέτυχεν. Ἐν μέσῳ ἐκείνης τῆς συρροῆς τοῦ πλήθους, κατώρθωσε καὶ μᾶς εἰσήγαγεν ἐντὸς τοῦ ναοῦ, πρὶν ἀρχίσῃ ἡ Ἀκολουθία τῆς Πανηγύρεως, καὶ μᾶς ὡδήγησεν εἰς τὸ ἱερὸν Κουβούκλιον, ἵνα μὲ κάποιαν ἄνεσιν προσκυνήσωμεν τὸν πάντιμον τῆς Θεομήτορος τάφον, διότι κατόπιν θὰ ἦτο μέγας ὁ συνωστισμός.

Τὸ τί ἐγένετο τὰς ὥρας ἐκείνας ἐπὶ τοῦ Θεομητορικοῦ τάφου δὲν περιγράφεται· οἱ προσκυνηταὶ παντὸς ἔθνους καὶ φύλου γονυκλινεῖς προσέπιπτον καὶ κατησπάζοντο αὐτὸν κρουνοὺς δακρύων

χέοντες ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς των· ἐν μέσῳ δὲ ἐκείνης τῆς ὀχλοβοῆς δὲν ἤκουες ἄλλο παρὰ τὸ γλυκύτατον ὄνομα ***Παναγία μου !*** ὅπερ ἀπὸ τὰς χιλιάδας ἐκείνας τῶν στομάτων ἐξερχόμενον ἀνέβαινεν ὡσὰν διάψαλμα καὶ ἐπῳδὸς μὲ τοὺς ἀτμοὺς τῶν καιομένων λαμπάδων καὶ θυμιαμάτων πρὸς τὸν διάτρητον θόλον, ὁπόθεν ἀνήρχετο εἰς οὐρανοὺς ***κατευθυνόμενον ὡς προσευχῆς θυμίαμα*** κατὰ τὸν βασιλικὸν ἱεροψάλτην, ἐνώπιον τῆς Βασιλίσσης τῶν Οὐρανῶν, τῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων, τῆς Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, ἥτις πεποικιλμένη τῇ θείᾳ δόξῃ παρακάθηται ἐγγὺς τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Ἀλλ' ἂν τῶν ἄλλων προσκυνητῶν ὁ ἔνθεος πόθος ἦτο τοσοῦτον βαθύς, φαντασθῆτε πόσος ἦτο ὁ τῆς ἰδικῆς μας τυφλῆς μοναχῆς. Αὕτη περιχυθεῖσα ἐπάνω τοῦ πανυπερτίμου Τάφου ἔψαυσε τὸ μάρμαρον διὰ τῶν χειρῶν της, κατεφίλει αὐτὸ καὶ κατησπάζετο, ἐπακκουμβῶσα τὸ ὁλόλευκον μέτωπόν της καὶ τὰ ὄμματα, δάκρυα χαρᾶς χύνουσα καὶ ψάλλουσα·

— ***Δεῦτε καὶ ἡμεῖς τῷ Τάφῳ προσέλθωμεν τῆς Θεομήτορος, καὶ περιπτυξώμεθα καρδίας χείλη, ὄμματα, μέτωπα καὶ ἀρυσώμεθα ἰαμάτων ἄφθονα χαρίσματα ἐκ πηγῆς ἀεννάου βλυστάνοντα.***

Ὥστε διὰ πολλῶν παρακλήσεων ἠναγκάσθη ὁ γέρων Δοσίθεος νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἔχουσαν ἐναγκαλισμένον τὸν Τάφον, διότι θὰ ἤρχιζε πλέον ἡ Ἀκολουθία τῆς Πανηγύρεως· καὶ διότι ἦτο φόβος μὴ καταπατηθῇ ἐν τῷ συνωστισμῷ ἐκείνῳ.

Ἡ λαμπρὰ Ἀκολουθία τῆς Πανηγύρεως.—Ὁ Ἐπιτάφιος Θρῆνος.— Ἀπερίγραπτος τῆς ἱερᾶς Λιτανείας ἡ παρρησία. Ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστιανικοῦ Γένους πρὸς τὴν Θεομήτορα.—Ἱστορία τοῦ Προσκυνήματος. Τὸ ῥητορικὸν Βῆμα Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Ἐνωρὶς λίαν, ἐλθὼν ἐξ Ἱεροσολύμων ὁ ὀρθόδοξος Κλῆρος ἤρξατο τῆς ἱερᾶς Ἀκολουθίας τῆς ἑορτῆς ἐν μέσῳ ἀρρήτου συγκινήσεως τοῦ πλήθους τῶν προσκυνητῶν. Προεξάρχοντος τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου ἀπαστράπτοντος ὅλου ἐκ τῆς πολυτελεστάτης ἀμφιέσεως, ἔχοντος δὲ περὶ ἑαυτὸν πολυπληθῆ χορείαν ἀρχιμανδριτῶν καὶ διακόνων ἐγένετο ἡ ἐπικήδειος λιτανεία τοῦ θεομητορικοῦ Σκήνους σκιαζομένου ὑπὸ πολυτελεστάτης θολίας· καὶ ἔψαλησαν τότε τὰ Ἐπιτάφια Ἐγκώμια, ὡς κατὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ὑπὸ τῶν ἀρχιμανδριτῶν καὶ τῶν καλλιφωνοτάτων ἱεροψαλτῶν. Ἡ λιτανεία αὕτη ὡς μία ἀγγελόφθογγος εἰσαγωγὴ εἰς τὴν λαμπρὰν Ἀκολουθίαν τῆς ἑορτῆς, διελθοῦσα δι' ὅλων τῶν στοίχων τοῦ ἀναριθμήτου πλήθους, λαμπαδηφοροῦντος καὶ γονυπετοῦντος ἐν βαθυτάτῃ κατανύξει, ἐξήγειρεν ἕνα μυστηριώδη ἐνθουσιασμόν, ὁποῦ ἀνάμεσα εἰς τὰ περιπαθῆ ἐγκώμια τοῦ Ἐπιταφίου θρήνου ἀνεμιγνύετο μία ὅλως διόλου ἐνθεαστικὴ ἰαχὴ κραυγῶν αἰφνιδιαστικῶν, λυγμῶν, εὐχῶν καὶ αναφωνήσεων περιπαθεστάτων, ἰαχὴ τοῦ χριστεπωνύμου λαοῦ, ὅστις ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδίας του ἀνταπήντα καταλλήλως εἰς τὰ τρυφερὰ καὶ περιπαθῆ μελῳδήματα τῶν σπαρακτικῶν θρήνων ἐπὶ τῇ μεταστάσει τῆς Θεομήτορος. Καὶ ἐν ᾧ π.χ. ὁ χορὸς τῶν ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἱεροψαλτῶν ἔψαλλον·

— «Κύκλῳ τῆς σῆς κλίνης, παρεστῶτες θερμῶς, ἐκδοῶμέν σοι· Παρθένε, ἐλέησον».

— Ναί, ἐλέησόν μας, Παρθένε! ἐθρήνει ὁ λαός.

— «Μὴ ἐάσῃς, Μῆτερ, ὀρφανοὺς νῦν ἡμᾶς...»

— Ναί, Παναγία, μὴ μᾶς ἀφήσῃς ὀρφανούς! . . .

— «Ζῇς καὶ μετὰ πότμον, Ζωοδόχε Πηγή! . . .

— Ζῇς, Παναγία μου, ζῇς! . . .

— «Δεῦρο πᾶσα κτίσις, ὕμνους ἐξοδίους, προσοίσωμεν τῇ Κόρῃ! . . .»

— Ὑμνοῦμέν σε, δοξολογοῦμέν σε, εὐχαριστοῦμέν σοι, Παναγία Δέσποινα! . . . ἀνταπήντα ὁ λαός.

—

Κατόπιν γενομένης μικρᾶς διακοπῆς, εἰς ἀναψυχήν, ἕνεκα τοῦ πυκνοῦ πλήθους καὶ τοῦ καύσωνος, ἤρχισεν ἡ Ἀγρυπνία καὶ μετὰ τοῦτο ἡ θεία Λειτουργία. Ὅλα δὲ ἐκεῖνα τὰ πλήθη κατελθόντα εἰς μακρὰν ἀτελείωτον γραμμὴν κάτω εἰς τὸν Θεομητορικὸν τάφον ἠσπάσθησαν μετὰ ὑπερτάτης κατανύξεως τὴν καλύπτουσαν αὐτὸν μαρμαρίνην πλάκα, χρησιμεύουσαν ὡς ἁγίαν Τράπεζαν, ὡς εἴπομεν. Ἐκεῖ πρέπει νὰ εἶνε κανεὶς αὐτὰς τὰς ὥρας, διὰ νὰ ἴδῃ ὀφθαλμοφανῶς τὴν ἄρρητον ἀγάπην, τὸν μανικὸν ἔρωτα ὁποῦ τὸ Ἑλληνικὸν Γένος ἔχει πρὸς τὴν Παναγίαν, τὴν ὁποίαν οὐδὲν τῶν ἐγκοσμίων δύναται νὰ κλονίσῃ. Ἀγάπην ἥτις ἐδράζεται βαθειὰ μέσα εἰς τὰς φλέβας του, ἀγάπην ἡ ὁποία εἰς κάθε κίνδυνον ἀναφωνεῖ ***Παναγία μου!*** καὶ ἡ ὁποία τὴν ὥραν ὁποῦ ἡ ψηχὴ θ' ἀφήσῃ τὸ θνητὸν σῶμα, θ' ἀκουσθῇ διὰ τελευταίαν φορὰν καὶ θὰ κράξῃ· ***Παναγία μου!*** ἡ ὁποία οὐρανία λέξις θὰ διασκορπίσῃ πάραυτα τὰ τελώνια τοῦ σκότους, ἀνοίγουσα δρόμον εἰς τοὺς Ἀγγέλους νὰ παραλάβωσιν αὐτὴν καὶ ὁδηγήσωσιν ἀγαλλομένην ἐνώπιον τῆς Ἁγίας Τριάδος(1).

—

Ὁ ναὸς τῆς Γεθσημανῆ ἀφίνει ἀνεξαλείπτους ἐντυπώσεις εἰς τὸν προσκυνητὴν ὄχι μόνον διὰ τὸ πάνσεπτον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ

(1) Ὁ χῶρος ἐν ᾧ ὑπάρχει ὁ τάφος τῆς Θεοτόκου μόνον ἕως 7 ἄτομα ἠμπορεῖ νὰ περιλάβῃ, ὅπου εἰσερχόμενοι ἐν σχετικῇ τινι τάξει οἱ προσκυνηταὶ γονυπετοῦντες κατασπάζονται αὐτὸν καὶ ὑποχωροῦσιν ἀφίνοντες θέσιν εἰς ἄλλους.

Προσκύνημα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γεραρὰν αὐτοῦ ἀρχαιότητα. Εἶνε ὄντως ἓν ἀπὸ τὰ πλέον ἀρχαιότερα τῆς Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομήματα, ὁποῦ ἀναντιρρήτως φθάνει μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Τὸ Προσκύνημα τοῦτο ἐφείλκυσεν ἀνέκαθεν ὅλων τῶν Χριστιανῶν τὴν εὐλάβειαν. Ἡ ἀρχαιότης του μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῆς ἱστορίας του καὶ ὑπὸ τῆς μορφῆς του καὶ τοῦ ἰδιάζοντος ὅλως ρυθμοῦ του. Οἱ θόλοι του καὶ οἱ τοῖχοί του σύγκεινται ἐκ τετραγώνων μεγάλων καὶ ξεστῶν λίθων, ἢ **θαυμαστῶν**, κατὰ τὸν θεῖον Ἱερώνυμον. Τὸ βάθος τοῦ ὑπογείου του, τὸ κολοσσιαῖον τῆς οἰκοδομῆς του καὶ τὸ ἐν αὐτῇ ἐπικρατοῦν σκότος, διεγείρουσι μυστηριῶδες αἴσθημα πρὸς τὸν ἔκπληκτον θεατήν, ὅστις φόβον τινὰ κατὰ πρῶτον αἰσθάνεται εὐλαβούμενος τὸν τόπον ἐφ᾽ οὗ πατεῖ.

Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ὁ κορυφαιότατος τῶν ὑμνογράφων τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ γλυκύμολπος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἀπήγγειλε βεβαιότατα τοὺς ἐν τῇ Κοιμήσει τῆς Θεοτόκου σωζομένους μελιρρύτους δύο λόγους του, ἀναφωνῶν ρητορικώτατα καὶ ὡς πρὸς ἔμψυχον διαλεγόμενος πρὸς τὸν Τάφον . . . .

— ***«Σὺ δέ, ὦ τάφων ἱερῶν ἱερώτατε, μετά γε τὸν ζωαρχικὸν τοῦ Δεσπότου τάφον, ὃς πηγὴ ὑπῆρξε τῆς Ἀναστάσεως, ὡς γὰρ ἐμψύχῳ σοι διαλέξομαι· Ποῦ ὁ χρυσὸς ὁ ἀκίβδηλος, ὃν Ἀποστόλων χεῖρες ἐθησαύρισαν; Ποῦ πλοῦτος ὁ ἀδαπάνητος; Ποῦ τὸ Θεοδόχον κειμήλιον; Ποῦ ἡ ἔμψυχος τράπεζα; Ποῦ ὁ καινὸς τόμος, ἐν ᾧ ἀφράστως ὁ Θεὸς Λόγος χειρὸς ἄνευ γέγραπται; Ποῦ ἡ τῆς χάριτος ἄβυσσος; Ποῦ τῶν ἰαμάτων τὸ πέλαγος; Ποῦ ἡ ζωοτόκος πηγή; Ποῦ τὸ πολυπόθητον σῶμα τῆς Θεοτόκου τὸ πολυέραστον; — Τί ζητεῖτε ἐνταῦθα τὴν πρὸς τὰ οὐράνια μετεωρισθεῖσαν σκηνώματα; Τί με τῆς φρουρᾶς εὐθύνας εἰσπράττεις; Οἴ μοι δύναμις τοῖς θείοις ἀντιτείνειν κελεύσμασι Νῦν ἐμὲ περιέπουσιν Ἄγγελοι. Νῦν ἐμοὶ θεία χάρις αὐλίζεται. Ἐγὼ νοσοῦσιν ἰατρεῖον ἀλεξίπονον πέφυκα. Ἐγὼ πηγὴ ἰαμάτων ἀένναος. Ἐγὼ δαιμόνων ἀλεξιτήριον. Ἐγὼ πόλις φυγαδευτηρίου τοῖς προσφεύγουσι πέφυκα...»***.

Ἡ περὶ τῆς ταφῆς τῆς Θεοτόκου παράδοσις. Πότε ἀκριβῶς ἐκτίσθη ὁ ναός. Παρακολούθησις τῆς ἱστορίας. — Ἡ ζωγραφία του. — Μία σημείωσίς μας πολὺ ἐνδιαφέρουσα. — Ἀφήγησις τερπνοτάτου ἐπεισοδίου. — Ἐμφάνισις τῆς Παναγίας. — Ἡ ὡραία συμβουλή της πρὸς ἕνα νεαρώτατον ἀξιωματικόν.

Ἡ περὶ τῆς ταφῆς τῆς Θεοτόκου ἱερὰ παράδοσις διεσώθη μέχρις ἡμῶν παρὰ τοῦ θείου Δαμασκηνοῦ, ὅστις ἐν τῷ δευτέρῳ αὐτοῦ λόγῳ εἰς τὴν Κοίμησιν, λέγει ὅτι τὸ πανάγιον τῆς Θεοτόκου σκῆνος ἐτάφη ἐν τῷ χωρίῳ Γεθσημανῆ, ἐν τάφῳ λαξευτῷ ἐν τῷ χειμάρρῳ τῶν Κέδρων, ὁπόθεν μετὰ τριήμερον διαμονὴν μετέστη ἀφθαρσίᾳ τιμηθὲν πρὸ τῆς καθολικῆς ἀναστάσεως. Ὅταν δὲ ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου οἱ Ἅγιοι Τόποι ἀνευρέθησαν καὶ ἐστολίσθησαν μὲ ναούς, ἔλαβε καὶ ὁ τάφος τῆς Θεοτόκου τὴν αὐτὴν διακόσμησιν. Ὁ τάφος ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τοὺς περιστοιχοῦντας αὐτὸν βράχους καὶ ἀπεμονώθη, καθὼς καὶ ὁ τάφος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, περὶ αὐτὸν δὲ ἀνηγέρθη μεγαλοπρεπὴς καὶ περικαλλέστατος ναός, τοῦ ὁποίου τὴν οἰκοδομὴν Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος ἀποδίδει εἰς τὴν μακαρίαν Ἑλένην. Ὅτι δὲ τοῦτο εἶνε ἀληθές, ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἱερωνύμου λέγοντος ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων του ὑπῆρχεν ὁ ναός, καὶ ἐκ τῆς βιογραφίας τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου, ἐξ ἧς μανθάνομεν ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλίσσης Πουλχερίας (418 – 456) ὑπῆρχεν αὐτόθι ἐξαίρετος τῆς Παναγίας Θεοτόκου ναός. Τοῦτον ἀναφέρει καὶ ὁ ἐκ Πλακεντίας Ἀντωνῖνος, ὅστις ἐπεσκέφθη τοὺς Ἁγίους τόπους τῷ 600 μ. Χ. γράφων οὕτω· «Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χωρίου Γεθσημανῆ εἶνε ὁ ναὸς τῆς Παναγίας, ἐξ οὗ λέγεται ὅτι μετέστη ἐν Οὐρανοῖς». Κατὰ τὴν τοῦ Χοσρόου εἰσβολὴν τῶν Περσῶν (614) φαίνεται ὅτι ὁ ναὸς δὲν ἔπαθε τίποτε. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ Ὀμὰρ ὁ ναὸς ὑπῆρχεν (637). Ὡς ἱστορεῖ δὲ ἄραψ ἱστορικός «ὁ Ὀμὰρ, ἐλθὼν παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μαρίας προσηυχήθη δίς». Οὕτω λοιπὸν

ὁ σεβάσμιος οὗτος ναὸς διεσώθη ἀβλαβὴς μέχρι τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος. Ἐπὶ τοῦ καταδιωγμοῦ ὅμως τοῦ Χάκεμ φαίνεται ὅτι ἔπαθε τφόντι βλάβας ὁ ναός, ὅστις ἀναφέρεται ἔκτοτε ὡς κατεστραμμένος. Ἡ ὑπὸ τοῦ ρώσου περιηγητοῦ Δανιὴλ περιγραφὴ τοῦ ναοῦ εἶνε ἀξιανάγνωστος, ἔχουσα ὡς ἑξῆς·

«Ἡ Γεθσημανῆ εἶνε περίβολος, ἔνθα εὑρίσκεται ὁ τάφος τῆς ἁγιωτάτης Παρθένου, πλησίον τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κλαυθμῶνος. Εἰς ἀπόστασιν 50 σαγηνῶν ἀπὸ τῆς πύλης τῆς πόλεως Ἱερουσαλήμ, μεταξὺ τῆς θερινῆς καὶ χειμερινῆς ἀνατολῆς ὑπάρχει ὁ τόπος, ἔνθα ὁ Ἰουδαῖος Ὀθωνίας ἐπειράθη ν' ἀναρπάσῃ ἐκ τοῦ νεκρικοῦ κραββάτου τὸ σῶμα τῆς ἁγιωτάτης Παρθένου, ὅπερ ἔφερον οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, ἵνα κηδεύσωσιν ἐν τῇ Γεθσημανῇ· ἀλλ' Ἄγγελος Κυρίου ἀφεῖλε τοὺς δύο αὐτοῦ βραχίονας διὰ μαρμαίροντος ξίφους (1).

Ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου ὑπῆρχε γυναικεῖον Μοναστήριον καταστραφὲν σήμερον ὑπὸ τῶν ἀπίστων. Ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ τάφου τῆς Παρθένου ἀριθμοῦνται 100 σαγῆναι. Ὁ τάφος τῆς Παρθένου εὑρίσκεται ἔν τινι στενῇ κοιλάδι, εἶνε δὲ μέγα σπήλαιον λελαξευμένον ἐν τῇ πέτρᾳ. Ἡ ἴσοδος τοῦ τάφου, ὅστις ὑπάρχει εἰς τὸ βάθος τοῦ σπηλαίου, εἶνε τόσον στενή, ὥστε ἀδύνατον νὰ εἰσέλθωσιν ὁμοῦ δύο ἄνθρωποι. Ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου φαίνεται θέσις ὁμοιάζουσα πρὸς βαθμίδα λαξευτὴν ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ σπηλαίου πέτρᾳ· ἐπ' αὐτῆς ἐτέθη τὸ σῶμα τῆς Παρθένου, ὁπόθεν ἀδιάφθορον ἀνηρπάγη εἰς τὸν Παράδεισον. Τὸ σπήλαιον τοῦτο σωζόμενον μέχρι σήμερον ἔχει ὕψος ἀνθρώπου καὶ μῆκος 4 πήχεων, σχηματίζει δὲ μικρὸν στρογγύλον οἰκοδόμημα κεκαλυμμένον ὑπὸ πολυτίμου μαρμάρου (ὁδοιπορ. Δανιὴλ σελ. 36).

Ἡ θυγάτηρ τοῦ Βαλδουΐνου Β΄ Μελισσενδὴ τὸ 1 61 ἐπισκευάσασα τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν παθόντα μέρη τοῦ ναοῦ, ἐκόσμησε τοὺς τοίχους διὰ ζωγραφίας· ὅθεν εἰς ἀντάμειψιν μετὰ θάνατον ἐτάφη ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἔν τινι κρύπτῃ πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς κλίμακος. (2).

---

(1) Τὴν παράδοσιν ταύτην ἀναφέρει Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος ἐκ τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου παραλαβὼν αὐτήν.

(2) Αὐτὴ εἶνε βεβαίως ἡ ζωγραφία ἡ στολίζουσα ἔκτοτε τὸν σεπτὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου, περὶ τῆς ὁποίας ἀναφέρει εἰς τὰς Κατηχήσεις ὁ ὅσιος Δωρόθεος ὁ ἑορταζόμενος τῇ 13 Αὐγούστου, ὅστις πρῶτον μὲν ἐχρημάτισε μοναχὸς ἢ οἰκονόμος ἐν τῷ πλησίον τῆς Γάζης κοινοβίῳ τοῦ

—

Ἔκτοτε ὁ νεραρὸς οὗτος ναός, καὶ διότι ἦτο ἀφανὴς καὶ ὑπόγειος, καὶ διότι προσείλκυε τὸν σεβασμὸν καὶ τῶν Μωαμεθανῶν τι-

Ἀββᾶ Σερίδου. ὕστερον δὲ ἔκτισεν ἴδιον κοινόβιον ἐκεῖ, ἐγγὺς τῆς Ἁγίας Γῆς. Οὕτως γράφων εἰς τὰς Κατηχήσεις του περὶ τοῦ ἀββᾶ Δοσιθέου, πρῶτον εὐγενοῦς καὶ ἀξιωματικοῦ ὄντος, ὕστερον δὲ προσελθόντος εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἀββᾶ Σερίδου καὶ γενομένου μοναχοῦ, λέγει ὅτι ὁ νέος οὗτος λαβὼν τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Στρατηγοῦ εἰς ὃν ὑπηρέτει, ἦλθε νὰ προσκυνήσῃ τοὺς ἁγίους Τόπους, ἁπλοῦς μὲν καὶ καλοπροαίρετος νέος, ὅμως μὴ ἔχων καμμίαν ἰδέαν περὶ τῆς πίστεως ἡμῶν.

Ἀφοῦ δὲ προσεκύνησε τὰ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις σεβάσμια προσκυνήματα, τὸν Γολγοθᾶν καὶ τὸν Πανάγ. Τάφον, ἦλθε παὶ εἰς τὴν Γεθσημανῆ. Καταβὰς δὲ κάτω καὶ προσκυνήσας τὸν Τάφον τῆς Θεοτόκου, κατόπιν περιεργαζόμενος τὰς ὡραίας τοιχογραφίας, δι' ὧν ἦτο στολισμένος ἀγλαοπρεπῶς ὁ σεβάσμιος ναός, ἐσταμάτησεν ἐνώπιον μιᾶς μεγάλης καὶ πολυσυνθέτου ζωγραφίας παριστώσης τὸν παράδεισον καὶ τὴν κόλασιν. Ἔβλεπε τὴν φοβερὰν παράστασιν ἀπαράλλακτα ὡς περιγράφει αὐτὴν ὁ προφήτης Δανιήλ, τὸν Κριτὴν ἐπὶ θρόνου, περιστοιχούμενον ὑπὸ μυριάδων Ἀγγέλων, τὸν πύρινον ποταμόν, τὸν Παράδεισον μετὰ τῶν δικαίων καὶ τὸν παμφάγον Ἅδην καταπίνοντα τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ τὰς ἄλλας πολυωνύμους κολάσεις. Ταῦτα περιεργαζόμενος μετὰ φρίκης ἵστατο ἐξαπορῶν τί νὰ ἦσαν ὅλα ἐκεῖνα τῆς φοβερᾶς εἰκόνος τὰ πρόσωπα, ὅτε ἔξαφνα βλέπει πλησίον του ἱσταμένην μίαν μεγαλοπρεπῆ γυναῖκα ὡσὰν βασίλισσαν ἐστολισμένην, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ τοῦ ἐξηγῇ τὰς παραστάσεις ἐκείνας τῆς φοβερᾶς τοιχογραφίας.

— Ποῖοι εἶνε αὐτοί, Κυρία μου, ὁποῦ εἶνε μὲ τόσην χαρὰν εἰς αὐτὸν τὸν εὔμορφον πύργον;

— Αὐτοὶ εἶνε οἱ δίκαιοι, καὶ ὁ λαμπρὸς αὐτὸς πύργος εἶνε ὁ Παράδεισος· εἶπεν ἡ μεγαλοπρεπὴς γυνὴ καὶ ἤρχισε νὰ ἐξηγῇ πρὸς τὸν ἔμφοβον νεαν ίαν τὴν ὅλην τῆς εἰκόνος παράστασιν.

— Αὐτοὶ δὲ ὁποῦ εἶνε μέσα εἰς τὰς φλόγας καὶ καίονται, ποῖοι εἶνε; Ἐρωτᾷ ὁ νέος

—Αὐτοὶ ἐδῶ ὁποῦ καίονται μέσα εἰς τὰς φλόγας τοῦ ἀτελευτήτου πυρός, μαζὶ μὲ τοὺς δαίμονας τοὺς δυσειδεστάτους καὶ βρωμερούς, καὶ αὐτοί, τοὺς ὁποίους καταπίνει ὁ ἀχόρταγος παμφάγος Ἅδης, εἶνε οἱ ἁμαρτωλοί.

Ἔφριξεν ὁ νεανίας ἀκούσας· καὶ λέγει μὲ θρήνους σχεδὸν πρὸς τὴν ξένην καὶ ἄγνωστον ἐκείνην γυναῖκα.

μώντων τὴν Θεοτόκον, ὡς εἴπομεν, διῆλθε διὰ τόσων αἰώνων ἀκέραιος καὶ ἀβλαβής, χωρὶς νὰ ὑποστῇ καμμίαν ἀλλοίωσιν. Τὸν βλέπομεν δὲ σήμερον ἀπαράλλακτον οἷον περιέγραψεν αὐτὸν ὁ περιηγητὴς Φωκᾶς τὸ 1187, γράφων οὕτω· «Ἐντεῦθεν τῆς πόλεως ἔξωθεν περὶ τὸ ἀνατολικώτερον ταύτης μέρος, μέσον τοῦ μεγάλου χαραδρώδους χάσματος τοῦ διαχωρίζοντος τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν ἀπὸ τῆς ἁγίας Πόλεως, παράκειται τὸ χωρίον Γεθσημανή, ἐν ᾧ ὁ τάφος τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου· ὁ δὲ ναὸς περὶ τὸ κοίλωμα τῆς γῆς ὑπάρχει, ὁ πᾶς θολωτός, ἐπιμήκης, κυλινδρωτός, καὶ μέσον αὐτοῦ δίκην ἄμβωνος ἵσταται ὁ τάφος αὐτὸς λελατομημένος ἐκ πέτρας ἐν σχήματι τετρακαμάρῳ καὶ ἐν τῇ ἀνατολικῇ τούτου πλευρᾷ ὑπάρχει ἐκ τῆς αὐτῆς πέτρας ὡσεὶ σκίμπους λελαξευμένος διὰ λευκῶν μαρμάρων σκεπόμενος, ἐν ᾧ τὸ ἄχραντον σῶμα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ὑπὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων μετενεχθὲν ἐκ τῆς Σιὼν ἐτέθη».

— Ἄχ! Κυρία μου! Τί νὰ κάμω νὰ γλυτώσω ἀπὸ αὐτὰς τὰς τρομερὰς τιμωρίας;

— Προσεύχου καὶ νήστευε! ἀπαντᾷ μετὰ γλυκύτητος ἡ μεγαλοπρεπὴς Κυρία· καὶ ἐγένετο ἄφαντος πάραυτα.

Ὁ νεαρὸς Δοσίθεος ἐκύτταξεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀμέσως, νὰ τὴν συναντήσῃ καὶ πάλιν· διότι ἡ γλυκεῖα φωνή της τῷ ἐφάνη ὅτι κατεπράϋνε καὶ εἰρήνευσε τὴν ψυχήν του, προξενήσασα εἰς αὐτὸν γαλήνην ἀνέκφραστον καὶ χαράν. Διελθὼν δὲ ὅλα τὰ διαμερίσματα τοῦ ναοῦ—προσκυνηταὶ ὀλίγοι ἦσαν οὐδαμοῦ ἠμπόρεσε νὰ τὴν ἀνακαλύψῃ.

—Ἦτο ἡ Κυρία Θεοτόκος, καλὲ νεανία, τῷ εἶπεν ἕνας γηραιὸς ἐφημέριος, ἦτο ἡ Πολυεύσπλαγχνος Μήτηρ τοῦ Θεοῦ, ἡ σωτηρία τῶν ἁμαρτωλῶν. . . .

—

Ἀναχώρησις. — Ὁ πηγαινοερχομὸς τῶν Προσκυνητῶν.— Λαοί, φυλαὶ καὶ γλῶσσαι. — Ἐντυπώσεις. — Τὸ λιτόν μας πρόγευμα. — Αἱ Διηγήσεις τοῦ Δοσιθέου. — Ἕνας ἐγκωμιαστικὸς λόγος πρὸς τὴν Θεοτόκον ἀπαγγελλόμενος ὑπὸ τῆς τυφλῆς μοναχῆς. — Γενικὴ συγκίνησις.

Τόση ἦτο ἡ εὐχαρίστησις ἣν ᾐσθάνθημεν ἐκ τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς πανηγύρεως, ὥστε ἡ ἀπερίγραπτος στενοχωρία καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ὡς ἐκ τοῦ πυκνοτάτου συνωστισμοῦ, ἡ ἀϋπνία μας, ἡ πεῖνα καὶ ἡ δίψα, παρῆλθον χωρὶς νὰ μᾶς ἀφήσουν καμμίαν κόπωσιν, καμμίαν ἀτονίαν. Ἡ χαρὰ ἔλαμπεν εἰς τὰ πρόσωπα ὅλων.

— Ἄλλην μίαν νύκτα ἠμποροῦσα νὰ ἀγρυπνήσω ἀκόμη, ἔλεγεν ἡ τυφλὴ μοναχή. Καὶ ἔλαμπον αἱ κλεισταὶ τῶν ὀφθαλμῶν της κόγχαι ἐκλάμπρως ὡς φωτειναί. Ἤθελα, Φεβρωνία μου, νὰ μὲ ἀφήνανε ἐδῶ νὰ τελειώσω τὴν ζωήν μου, ἐδῶ, περιπτυσσομένη τὸν Θεομητορικὸν τάφον καὶ ἀναπόσπαστος ἀπὸ αὐτόν. Θαρρῶ ὅτι τὴν τελευταίαν ἐκείνην ὥραν μου θὰ ἐφωτίζοντο ἔξαφνα οἱ ὀφθαλμοί μου καὶ θὰ ἔβλεπα ὀφθαλμοφανῶς πλέον τὸν σεπτὸν τόπον ἔνθα ἐτάφη τὸ θεοδόχον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου σκήνωμα. . . .

—Ἄς καθήσωμεν ἐδῶ εἰς τὴν ἄκραν αὐτὴν νὰ ξεκουρασθῶμεν ὀλίγον· εἶπεν ὁ γέρων Δοσίθεος.

Ἡ ἡμέρα ἔχει προχωρήσει πολύ, ὁ ἥλιος ἐμεσουράνει πλέον. Ἐκαθήσαμεν καὶ ἐθεωρούσαμεν τὰ ἀπειράριθμα τῶν Προσκυνητῶν πλήθη ὁποῦ ἐπηγαινοήρχοντο ἐν βοῇ καὶ ὄχλῳ, ὅλοι μὲ χαρὰν συνομιλοῦντες κατὰ συντροφίας καὶ περιγράφοντες τὸ θάμβος καὶ τὴν κατάπληξίν των πρὸς ὅσα εἶδον, πρὸς ὅσα ἤκουσαν· τὴν ἀφάνταστον καὶ χρυσοΰφαντον πολυτέλειαν τοῦ Ἁγιοταφιτικοῦ Κλήρου, τὴν γλυκύτητα καὶ ἁρμονίαν τῶν ψαλέντων Ὕμνων. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἐβάσταζον εἰς χεῖρας τὴν πρωτάκουστον Ἀκολουθίαν τοῦ Ἐπιταφίου θρήνου ἐν φυλλαδίοις τυπωμένην καὶ

προσπαθοῦντες ν' ἀπαγγείλωσι τὰ τρυφερὰ Ἐγκώμια, τὰ ὁποῖα, οἱ πλεῖστοι, πρώτην φορὰν ἤκουσαν(1).

Καὶ ἐνῷ ἕνα μεγάλον ἀεικίνητον ρεῦμα ἐξήρχετο ἀπὸ τοῦ Προαυλίου τοῦ ναοῦ προβαῖνον πρὸς τὴν Ἁγίαν Πόλιν, ἢ πρὸς τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἄλλο ἐπιβραδῦναν εἰσώρμα μὲ ὕμνους καὶ ἀγαλλίασιν προβαῖνον εἰς προσκύνησιν.

Λαοί, φυλαί, καὶ γλῶσσαι! Μορφαὶ παμποίκιλοι, ἀμφιέσεις περίεργοι καὶ ἰδιόρρυθμοι. γλῶσσαι καὶ διάλεκτοι, ἰδιώματα γλωσσικὰ ποικίλα καὶ ποικιλώνυμα. Ὅλα αὐτὰ ἀπετέλουν μίαν εἰκόνα ἀφάνταστον καὶ ἀπερίγραπτον, εἰκόνα τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ Γένους, ὅπερ ἡ πανέκλαμπρος τῆς Ἁγιωτάτης Θεοτόκου ἑορτὴ περισυνέλεξεν ἐπὶ τὸ αὐτό, εἰς δόξαν τῆς Κεχαριτωμένης καὶ Ἀειπαρθένου θεόπαιδος. Μόνον αὐτὸ τὸ θέαμα εἶνε ἱκανὸν νὰ ἀνταμείψῃ ἐκείνους ὁποῦ διέσχισαν βουνὰ καὶ πελάγη, ἵνα παρασταθοῦν εἰς τὴν

(1) Σημειοῦμεν ὅτι τὰ Ἐπιτάφια Ἐγκώμια τὰ εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου ψαλλόμενα κατὰ τὴν Ἀγρυπνίαν τῆς Ἑορτῆς πρῶτοι ἡμεῖς εἰσηγάγομεν ἐν Ἀθήναις, ὅτε διηυθύνομεν τὰς ἱερὰς Ἀγρυπνίας τὰς τελουμένας ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν τῷ ἰδιωτικῷ ναΐσκῳ τοῦ Ἁγίου Ἐλισσαίου, ἅτινα ἄρρητον χαρὰν καὶ ἀνέκφραστον συγκίνησιν ἐνεποίησαν εἰς τοὺς εὐλαβεῖς ἀδελφούς, τοὺς παρακολουθοῦντας τὰς Ἀγρυπνίας αὐτάς, ὅπου διὰ πρώτην φορὰν τὰ ἤκουσαν. Ἔκτοτε δὲ δὲν ἔπαυσαν ψαλλόμενα μέχρι σήμερον, καὶ προξενοῦντα μεγάλην κατάνυξιν εἰς τοὺς μετ' εὐλαβείας παρισταμένους. Ψάλλονται δὲ κατὰ τὴν τυπικὴν διάταξιν τῶν Ἁγίων τόπων ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ διακόνων καὶ τῶν ἱεροψαλτῶν, ὡς τὰ ἐγκώμια τοῦ Ἐπιταφίου τὸ μέγα Σάββατον, πέριξ ἱεροῦ σκίμποδος σεμνῶς εὐτρεπισμένου, ἐφ' οὗ τίθεται ἡ Εἰκὼν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἀποτελεῖ δὲ τὸ ὅλον τῆς τελετῆς αὐτῆς μίαν ἰδιαιτέραν ἐν γένει ἔξαρσιν μεγαλοπρεπῆ καὶ τὰ μάλα συγκινητικήν. Καθ' ὅσον δὲ γνωρίζομεν, ἡ τελετὴ αὕτη οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος γίνεται, εἰ μὴ ἐν τῇ ἱερᾷ γυναικείᾳ Μονῇ τῆς Τήνου τῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων, ἔνθα λαμβάνει πανέκλαμπρον ὅλως αἴγλην ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη Παράστασις, συντελούντων πρὸς τοῦτο πολὺ καὶ τῆς σεβασμιότητος τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τῆς γεραρῆς αὐτῆς Μονῆς καὶ τῆς καλλιφωνίας τῶν χορῶν ὅτε λαμβάνουσι μέρος οὐχὶ μόνον αἱ κυρίως ψάλτριαι ἀλλὰ καὶ ἅπασαι αἱ βοηθοὶ αὐτῶν, ἀποτελουμένης μιᾶς ἀγγελοφθόγγου τῷ ὄντι ψαλμῳδίας.

ὡραίαν Πανήγυριν. Συνωμίλουν λοιπὸν καὶ συνδιελέγοντο αἱ διάφοροι συντροφίαι ἀφηγούμεναι τὰς ἐντυπώσεις των, ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον.

Ἐκεῖ εἰς τὴν ἄκραν τῆς μεγάλης λεωφόρου καθήμενοι ἰδοὺ καὶ βλέπομεν σκηνάς τινας πηγνυμένας, ὡς αἱ τῶν στρατοπέδων. Αὐτὸ μᾶς ἐκίνησε τὴν περιέργειαν, ὅπερ κατανοήσας ὁ γέρων Δοσίθεος μᾶς λέγει ἀμέσως·

— Αὐταὶ αἱ σκηναὶ θὰ χρησιμεύσουν δι' ὅσους θὰ παραμείνουν μέχρι τῆς Ἀποδόσεως τῆς μεγάλης ἑορτῆς, νὰ ἑορτάσουν καὶ τὰ ***Ἐννεαήμερα*** εἰς δόξαν τῆς Παναχράντου.

Ἀφοῦ ἐνετρυφήσαμεν εἰς τὸ θέαμα ἐκεῖνο τὸ πανέκλαμπρον, μᾶς παρεκίνησε κατόπιν ὁ καλὸς ὁδηγός μας νὰ προγευματίσωμεν.

— Πρέπει νὰ πάρωμεν κάτι τι εἰς μικρὰν τοῦ σαρκίου παρηγορίαν. Ἔχομεν δρόμον νὰ κάμωμεν καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ κολακεύωμεν ὀλίγον τὸν ***φίλον ἐχθρόν*** μας αὐτόν, καθὼς λέγει Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃ εἰς τὴν μέσην . . .

Εἶπε καὶ ἀνοίξας τὸ πτωχικὸν αὐτοῦ δισάκκιον ἔβγαλεν ὀλίγα παξιμαδάκια καὶ ὀλίγους φοίνικας. Τὰ ἥπλωσεν εἰς μίαν ἀσκητικὴν πετσέταν καὶ εὐλογήσας αὐτὰ μᾶς τὰ ἐμοίρασεν. Ἄνοιξε καὶ τὸ ταξειδιωτικὸν παγοῦρί του καὶ ἔβρεξε μὲ κρύο νερὸ ἀπὸ τὴν βρύσιν τοῦ Σιλωὰμ εὐλογημένον τὸν ἀσκητικὸν ἄρτον.

— Τονωτική, πάρα πολὺ τονωτικὴ ἦτο τῆς ψυχῆς μας ἡ ἐντρύφησις καθ' ὅλην τὴν ἀλησμόνητον νύκτα μὲ τόσας ὡραίας συγκινήσεις συνοδευομένη· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ παραπονῆται τὸ ταλαίπωρον σαρκίον, ἂς τὸ εὐχαριστήσωμεν καὶ αὐτὸ εἰς δόξαν Χριστοῦ. Φάγετε!

— Καὶ εἰς δόξαν τῆς Παναχράντου αὐτοῦ Μητρός! προσέθηκεν ἡ τυφλὴ μοναχὴ μὲ ἀπερίγραπτον χαρὰν καὶ ἤρχισε μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν νὰ τρώγῃ τὸ εὐλογημένον παξιμάδιον.

Τὸ αὐτὸ ἐπράξαμεν καὶ οἱ ἄλλοι. Ὁ δὲ γέρων Δοσίθεος διὰ νὰ μᾶς εὐχαριστήσῃ ἀκόμη περισσότερον, καλοπροαίρετος καὶ ἀξιαγάπητος πάντοτε, κατὰ τὸ σύντομον αὐτὸ διάστημα τοῦ λιτοῦ μας γεύματος μᾶς διηγεῖτο πολὺ εὔμορφα ἀνέκδοτα, κατάλληλα

πρὸς τὴν ἁγιότητα τῆς ἡμέρας. ἰδίως δὲ μᾶς ἀφηγήθη ὡραιότατα τὸ Συναξάριον τῆς ἑορτῆς, ἀπὸ στήθους ἀπαγγέλλων καὶ μερικὰ ἀποσπάσματα. Τότε ἔξαφνα ὡς ἐνθουσιασθεῖσα παραδόξως λέγει ἡ τυφλή·

— Μίαν χάριν, παρακαλῶ Γέροντά μου νὰ μοῦ κάμῃς. Εἶσαι κατακουρασμένος. Εἶσαι ταλαιπωρημένος. Κάθησε νὰ μετάσχῃς τοῦ προγεύματος αὐτοῦ ὡς ἕνας ἅγιος Ἑστιάτωρ καὶ πρωτοκάθεδρος καὶ ἄφησε εἰς ἐμὲ νὰ κάμω τὴν συνήθη ἀνάγνωσιν. Θὰ σᾶς ἀπαγγείλω ἀποσπάσματα ἀπὸ ἕνα πολὺ εὔμορφον ἐγκωμιαστικὸν λόγον τῆς ὡραίας μας πανηγύρεως.

Ὁ γέρω Δοσίθεος διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν καλὴν μοναχὴν συγκατέβη· ἔγεινεν ὁ Πρωτοκάθεδρος εἰς τὸ εὐλογημένον ἐκεῖνο πρόγευμα, καὶ ἔδωσε τὸν λόγον εἰς τὴν μοναχήν, ἥτις καθημένη ἐπὶ λίθου ἤρχισε μὲ τὴν γλυκεῖαν καὶ συμπαθητικὴν φωνήν της·

Πορεύομαι εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ μου, ἀπαντᾷ ἡ Θεοτόκος πρὸς τοὺς Ἀγγέλους ὁποῦ κατὰ τὴν ἱερὰν αὐτῆς μετάστασιν τὴν ἐρωτοῦσαν νὰ τοὺς εἴπῃ ποῦ πηγαίνει. Πορεύομαι ἐπάνω εἰς τοὺς οὐρανούς, νὰ καθίσω δεξιὰ τοῦ Υἱοῦ μου καὶ νὰ παρακαλῶ διὰ τοὺς ἁμαρτωλούς. Πορεύομαι εἰς τὸν Παράδεισον, διὰ νὰ ἐμβάζω μέσα τοὺς δοξάζοντάς με καὶ νὰ τιμῶ τοὺς τιμῶντάς με. Πορεύομαι ὑψηλὰ ἐπάνω, διὰ νὰ μὲ βλέπουν ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν Γεθσημανῆ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον οἱ Χριστιανοί. Ἐκεῖ ὅπου θὰ κάθημαι ἐστεφανωμένη ὡσὰν Βασίλισσα, ὁποιος μὲ ἐπικαλεῖται μετὰ πίστεως, εὐθὺς θὰ τοῦ εἰσακούω τὴν αἴτησιν. Εὐθὺς ὁποῦ μὲ ζητήσῃ κανεὶς εἰς βοήθειαν, νὰ προφθάνω εἰς τὴν ἀνάγκην του, νὰ τοῦ χαρίζω τὰ πρὸς ὠφέλειαν. Πορεύομαι εἰς τοὺς φωτεινοὺς τόπους, διὰ νὰ φωτίζω τοὺς τυφλούς· εἰς τὴν χαράν, διὰ νὰ χαροποιῶ τοὺς λυπημένους· εἰς τὴν ἀπέραντον ἡδονήν, διὰ νὰ γλυκαίνω τοὺς πικραμένους· εἰς τὴν πάντερπνον εὐφροσύνην, διὰ νὰ εὐφραίνω τοὺς ὁμολογοῦντάς με Θεοτόκον καὶ Δέσποιναν. Θὰ βρέχω εἰς ὅλους τοὺς καλοὺς Χριστιανοὺς τὰς ἀγαθοεργίας μου. Θὰ ζωοποιῶ ἐκείνους ὁποῦ ἑορτάζουν τὴν Κοίμησίν μου. Θὰ τιμῶ ἐκείνους ὁποῦ τιμοῦν σήμερον τὴν ταφήν μου. Θὰ ἐνδυναμόνω ἐκείνους ὁποῦ ἐνήστευσαν τὴν τεσσαρακοστήν μου. Θὰ παρακαλῶ δι' ὅλους ἐκείνους ὁποῦ ἀνέγνωσαν τὴν ***Παράκλησίν μου***, καὶ θὰ τοὺς φυλάττω ὅλους ἀπὸ κάθε κακόν . . .

Καθ' ὅλην τὴν ἀπαγγελίαν τῆς τρυφερωτάτης αὐτῆς περικοπῆς ἡ συγκίνησις ὅλων μας ἦτο ἀπερίγραπτος, ἰδίως τῆς τυφλῆς,

ἥτις καταληφθεῖσα τέλος ὑπὸ λυγμῶν, κατέπαυσε τὸν ὡραῖον λόγον, ὅστις ὅλους πολὺ μᾶς ηὔφρανεν. Ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ γέρω Δοσίθεος πλησιάσας τὴν ἐχαιρέτισε μὲ τὴν καρδίαν του·

— Νὰ ζήσῃς, παιδί μου! Νὰ ζήσῃς! (1)

Ἤδη ἔκλινε καὶ ἡ ἡμέρα καὶ ἐξεκινήσαμεν διὰ τὴν Ἁγίαν Πόλιν μὲ πολλὴν χαρὰν καὶ λύπην συνάμα· χαρὰν μὲν ἀπὸ ὅσα εἴδομεν καὶ ὅσα ἠκούσαμεν, καὶ διότι ἠξιώθημεν νὰ περιπτυχθῶμεν τὸν πανάχραντον τῆς Θεομήτορος Τάφον, λύπην δέ, διότι αἱ μέριμναι τοῦ κόσμου μᾶς ἐξηνάγκαζον νὰ ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ τοιοῦτον ἁγιώτατον τόπον, ὅπου θὰ ἐπόθει κάθε εὐλαβὴς χριστιανὸς νὰ ἐγκαταβιώσῃ. . .».

---

(1) Τὸ τρυφερώτατον αὐτὸ καὶ γλαφυρώτατον ἀπόσπασμα εἶνε περικοπὴ ἀπό τινος ἐγκωμιαστικοῦ λόγου παλαιοῦ ἱεροδιδασκάλου Μακαρίου τοῦ Κωφοῦ, ὅστις ὅλας τὰς Δεσποτικὰς καὶ Θεομητορικὰς ἑορτὰς ἐξύμνησε ῥητορικῶς· οὗ οἱ λόγοι ὑπάρχουσιν ἐκδεδομένοι εἰς τόμον. Ἡ δὲ ἐνάρετος μοναχή μας ἀκούουσα κατ' ἔτος ἐν τῇ Ἀγρυπνίᾳ ἀναγινωσκόμενον τὸν ὡραῖον λόγον εἶχεν ἀπομνημονεύσει τὰς ὡραιοτέρας αὐτοῦ καὶ συγκινητικωτέρας περιόδους. Ἂς μὴ φανῇ δὲ παράδοξον καὶ ἀπίθανον τοῦτο, παρακαλοῦμεν. Ἡ τυφλὴ αὕτη μοναχὴ ἀπὸ βρέφους ἀπολέσασα ἐξ ἀσθενείας τὴν ὅρασιν εἶχεν ὀξυτάτην καὶ διαυγεστάτην τὴν διάνοιάν της. Συχνάζουσα δὲ εἰς τὰς ἱερὰς Ἀγρυπνίας τοῦ Ἁγίου Ἐλισσαίου καὶ ἀκούουσα τοὺς ὕμνους καὶ τὰ τροπάρια τῶν ἑκάστοτε ἑορτῶν καὶ τοὺς διαφόρους ἐγκωμιαστικοὺς καὶ πανηγυρικοὺς λόγους ἀπεστήθιζεν αὐτοὺς εὐκολώτατα. Ὄχι δὲ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ ἔχουσα ψυχὴν ἐνθουσιώδη καὶ πρὸ πάντων κεκαθαρμένην, συνέταττεν ὕμνους ἐμμέτρους λίαν ἐπιτυχῶς Ὕμνους εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα καὶ ὕμνους εἰς τὴν Θεοτόκον μετεχειριζομένη γλαφυρώτατα τὸν δεκαπεντασύλλαβον. Οἱ ἱεροὶ αὐτοὶ Ὕμνοι δημοσιευθέντες πρό τινων ἐτῶν πολὺ ἀνεγνώσθησαν καὶ ἀναγινώσκονται ὑπὸ τῶν εὐλαβητικῶν κύκλων τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τοῖς ὁποίοις ἦτο γνωστὴ ἡ συμπαθεστάτη Γερόντισσα.

Β΄

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΒΩΡΙΟΝ ΟΡΟΣ

Τὸ θάμβος τῶν περιηγητῶν. — Ὁ παρὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὕμνος του. — Ἡ μεγαλοπρεπὴς θέσις του. — Τὸ ὄνομά του.

Ἐκστατικοὶ καὶ ἔκθαμβοι ἀπομένουσιν οἱ προσκυνηταὶ καὶ περιηγηταὶ ἅμα ἀντικρύσαντες τὸ ἱστορικώτατον αὐτὸ τῆς Παλαιστίνης Ὄρος, ἀμοιροῦντες λόγων ἱκανῶν εἰς ἔκφρασιν τῶν τῆς ψυχῆς αὐτῶν συναισθημάτων. Ὁ ἀρχαῖος Ἕλλην περιηγητὴς Φωκᾶς μὲ αὐτὰς τὰς ὀλίγας λέξεις ἐξυμνεῖ τὴν καλλονὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ὁδοιπορικῷ του· «Τὸ Θαβώριον ὄρος, ὁ ἐπίγειος οὐρανός, τὸ τῆς ψυχῆς ἀγαλλίαμα καὶ ὀφθαλμῶν ὀρθοδόξων ἐντρύφημα· καὶ γὰρ θεία τις χάρις ἐπισκιάζουσα τῷ ὄρει πρόσεστιν ὃ καὶ χάριν ἀποπνέει πνευματικήν». Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Κόρτης λέγει· «Ἂν ὑπάρχῃ τι ὡραῖον ἐν τῇ φύσει, τοῦτο εἶνε τὸ Θαβώριον ὄρος. Καίπερ πολλὰς ὀρεινὰς χώρας διῆλθον, ὅμως οὐδαμοῦ ἄλλοθι εὗρον ὄρος τόσον τερπνὸν καθ' ἑαυτὸ καὶ δι' ἣν παρέχει ἀπαράμιλλον θέαν. Τόσον ἐπίχαρι εἶνε τὸ Θαβώριον ὄρος. Ἀλλὰ τίς ἡ ἀνάγκη ἀνθρωπίνων καὶ πεπερασμένου νοὸς ἐντυπώσεων εἰς παράστασιν τῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ Θαβωρίου· Ἡ ἱερὰ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν μελοποίησις συντομώτατα βροντοφωνεῖ τὸν ὕμνον της πρὸς αὐτό, ἐνηχουμένη ὑπὸ τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Ὁ βασιλικὸς ἱεροψάλτης οὕτω θεσπεσίως προφητεύων τὴν ἀγαλλίασιν τῆς Γῆς τῆς Ἐπαγγελίας ἀναφωνεῖ· «Θαβὼρ καὶ Ἑρμὼν ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλ-

λιάσονται». Ὁ δὲ Θεομακάριστος Πέτρος Ἅγιον ἀποκαλεῖ αὐτὸ ἐν τῇ Β΄ Καθολικῇ Ἐπιστολῇ του.

—

Κείμενον ἐν τῷ μέσῳ τῆς Γαλιλαίας, μεταξὺ τῆς πεδιάδος Ἰεζράελ καὶ τῆς Σκυθοπόλεως καὶ πανταχόθεν ἀπομεμονωμένον παντὸς ἄλλου γειτονικοῦ ὄρους ὑψοῦται ἐπὶ τῆς πεδιάδος Ἰεζράελ ὡσὰν ἕνας θεοδόξαστος βωμὸς μεγαλοπρεπὴς ὅλως καὶ παντοχόθεν ἀκτῖνας δόξης ἀπαστράπτων, ὃν ὁ προαιώνιος Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐστήσατο, ὡς γράφει πολὺ εὔμορφα τὸ ἱερὸν Προσκυνητάριον, ἵνα δοξάσῃ τὸν Μονογενῆ αὐτοῦ υἱόν.

Φαντάζεσθε τώρα ὁποία χαρὰ διεγράφετο εἰς τὰ πρόσωπά μας, ἀντανακλῶσα φαεινῶς τὴν ἀγαλλίασιν τῆς ψυχῆς μας, ὅτε ἀνεβαίνομεν εἰς τὸ πανένδοξον αὐτὸ ὄρος. Καὶ φαντάζεσθε ἀκόμη πόση ἦτο ἡ χαρὰ τῆς τυφλῆς συνοδοιπόρου μας, ἥτις ὡς διὰ θαύματος ἐκ τῆς εὐφροσύνης ἡ ὁποία ἐπλημμυροῦσε τὴν καρδίαν καὶ ἐκ τῆς δρόσου ἣν ᾐσθάνετο ἱλαρῶς προσψαύουσαν τὰς ὠχρὰς παρειάς της ἐννόησεν ὅτι ἠρχίσαμεν νὰ ἀναβαίνωμεν πλέον εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, διότι αἴφνης σταματήσασα ὡς διὰ νὰ ἀναπνεύσῃ, παρεκάλεσε τὴν χειραγωγὸν αὐτῆς, τὴν καλὴν Φεβρωνίαν νὰ προσμείνῃ ὀλίγον λέγουσα·

— Τί δροσιὰ εἶνε αὐτή, Φεβρωνία μου; Τὴν αἰσθάνεσαι; Αἰσθάνεσαι τὴν εὐωδίαν ὁποῦ μᾶς περιλούει; Τὰ μάτια μου λάμπουν ἀπὸ κάτι ἀνεξήγητον καὶ μυστηριῶδες φῶς! Σὰν νὰ βλέπω Φεβρωνία μου! Τὰ πλέον συνθετικὰ θυμιάματα ἀπὸ τὰ πλέον σπάνια ἀρώματα γλυκαίνουν τὴν ψυχήν μου.

—Ἀναβαίνομεν τώρα εἰς τὸ Θαβώριον, Γερόντισσά μου.

—Ἄχ τὸ ἐννόησα, ἀδελφή μου! Πῶς τὸ ἐννόησα, κ᾽ ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ σοῦ τὸ παραστήσω.

Καὶ ἤρχισε νὰ ψάλλῃ·

«Δεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τὸ Ὄρος Κυρίου.... καὶ εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Φωτὶ προσλάβωμεν φῶς ...»

Ὅλη ἡ συνοδία μου συνεκινήθη μέχρι δακρύων ἀπὸ τὴν χαράν, τὴν ὁποίαν διέχυσεν εἰς τὰς ψυχάς μας ὁ ἱερὸς τῆς τυφλῆς

μας ἐνθουσιασμός. Ὁ δὲ καλὸς καὶ ἀγαθὸς ὁδηγός μας, ὁ γέρω-Δοσίθεος, ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ ξεκούρασμα, ἤρχισε νὰ μᾶς διηγῆται τὴν ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν τοῦ μέρους ὅπου διήλθομεν, ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τῆς Τιβεριάδος. Διότι σπεύδοντες νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἀγρυπνίαν, δὲν εἴχομεν τὸν ἀνάλογον χρόνον νὰ παραμένωμεν εἰς τὰ διάφορα ἱστορικὰ τοπεῖα· τέλος δὲ μᾶς λέγει·

—Τὸ θεοδόξαστον αὐτὸ Ὄρος ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς καλεῖται Ἰταβύριον, ἀπέχον ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ τρεῖς περίπου ἡμέρας, ἀπὸ δὲ τῆς Ναζαρὲτ ἀπέχει δύο μόνον ὥρας. Τὸ σχῆμά του, παιδιά μου, εἶνε κωνοειδές, καθὼς βλέπετε, καὶ ἀποτελεῖ ἕνα ὡραιότατον μικρὸν ὀροπέδιον λεκανοειδὲς 15΄ λεπτὰ τῆς ὥρας κατὰ τὸ μῆκος καὶ 8 λεπτὰ κατὰ τὸ πλάτος· τὸ μικρὸν αὐτὸ ὀροπέδιον ὅπου μετ᾽ ὀλίγον θὰ ἀνέλθωμεν, περιχαρακοῦται ἀπὸ ἀποτόμους πέτρας, αἱ ὁποῖαι εἶνε λείψανα ἀρχαίου τείχους. Τὸ ὕψος του εἶνε 1748 ποδῶν. Ἐκεῖνο ὅμως ὁποῦ τὸ κάμνει νὰ φαίνεται τόσον ὑψηλόν, δὲν εἶνε τόσον τὸ φυσικὸν ὕψος του, ὅσον ἡ μονήρης θέσις του, ἐν μέσῳ ἀπεράντων κοιλάδων.

Ἐξηκολουθήσαμεν εἶτα τὴν ἀνάβασίν μας.(¹) Καὶ εἰς μίαν ἀνάπαυσιν ἐγγὺς τῆς ἁγίας κορυφῆς, ἐξακολουθῶν τὰς ἁπλοϊκὰς βιογραφικὰς ἀναπτύξεις του ὁ γέρων Δοσίθεος, μᾶς λέγει·

— Κυττάξατε, παιδιά μου, κυττάξατε καὶ εὐφρανθῆτε ἀπὸ μίαν δροσεράν, ἀπὸ μίαν ἔνθεον εὐφροσύνην. Ἰδοὺ τὸ ὄρος Ἀερμὼν οὗ ἡ οὐρανία δρόσος καταβαίνει ἐπὶ τὰ ὄρη Σιὼν γλυκερὰ καὶ θυμηρεστάτη. Ἰδοὺ ὁ Λίβανος πέραν ὁ οὐρανομήκης μὲ τὰς ὑψιτενεῖς κέδρους του· ἰδοὺ ἡ Τιβεριάς, τὰ ὄρη Γαλαάδ, ἡ κοιλὰς Ἰεσράελ, τὰ ὄρη Γελβουέ, ὁ Χείμαρρος Κισσών, τὸ ὄρος τῶν Μακαρισμῶν, ὁ Κάρμηλος, ἡ κατάφυτος κοιλὰς τοῦ Ἰορδάνου...

Ἐφθάσαμεν τέλος εἰς τὴν ἱερὰν κορυφήν, αφοῦ ἱκανῶς ἐνετρυφήσαμεν μέσα εἰς τὰ θέλγητρα τοῦ μαγευτικοῦ, τοῦ μεγαλειώδους πανοράματος.

(1) Σήμερον οὐ μόνον δι᾽ ἵππων ἀλλὰ καὶ δι᾽ αὐτοκινήτων ἀναβαίνουσιν οἱ Προσκυνηταί· ἀλλ᾽ ὁ γέρων Δοσίθεος ἐπροτίμησε πεζῇ ν᾽ ἀναβῶμεν, ἵνα ἀπολαύσωμεν ἐγγύτερον τὴν χάριν τῶν ἱερῶν τοπείων κατὰ τὴν πορείαν μας καὶ ψηλαφήσωμεν οὕτως εἰπεῖν αὐτήν.

—Ἐδῶ ἐπάνω, παιδιά μου, πρὸ 20 αἰώνων περίπου παραλαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν...

Τὸ Θαβώριον ὄρος πολλάκις μνημονεύεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἡ καλλονή του καὶ ἡ μοναδικὴ τοποθεσία του ὑμνολογεῖται ποικιλοτρόπως ὑπὸ τῆς ἱερᾶς ποιήσεως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὡς εἴπομεν, ἐν τῇ Νέᾳ ὅμως Διαθήκῃ οὐδαμοῦ ὀνομαστὶ ἀναφέρεται.

—Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος, ἐξακολουθεῖ, ὁ ὑποχρεωτικώτατος ὁδηγός μας, ἡ ἁγία Ἑλένη ἐλθοῦσα εἰς τὸ Θαβώριον ἀνήγειρεν Ἐκκλησίαν πολλὰ δαπανήσασα. Κατὰ δὲ τὸν στ' αἰῶνα Ἀντωνῖνος ὁ ἐκ Πλακεντίας γράφει ὅτι ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τρεῖς ναοὶ ὑπῆρχον, ἀντιστοιχοῦντες πρὸς τὰς σκηνάς, ὅπου προέτεινε νὰ στήσωσι τότε κατὰ τὴν Μεταμόρφωσιν ὁ Ἀπόστολος Πέτρος. Βραδύτερον δὲ ὁ περιηγητὴς Ἀρκοῦλφος κατὰ τὸ 696 εὗρε τρεῖς ναοὺς ὑπάρχοντας καὶ ἕνα μέγα Μοναστήριον μετὰ πολλῶν κελλίων.»

Τὸ Θαβώριον ὄρος.

— —

Μία έκτενεστάτη περιγραφή.—Πού ακριβώς έγεινεν ή Μεταμόρφωσις. Θαυμάσια μεγαλεία.—Τρεις ναοί.—Τό σπήλαιον τοῦ Μελχισεδέκ. Ἡ λεηλασία τοῦ Σαλαδίνου.—Ἡ σημερινή κατάστασις τοῦ Θαβωρίου.

Ἐκτενεστάτην ὅμως περιγραφὴν τοῦ Θαβωρίου ἔχομεν ἀπὸ τὸν ρῶσον ἡγούμενον Δανιήλ, ὅστις ἐπεσκέφθη τοῦτο κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν Σταυροφοριῶν, τὸ ἔτος 1113. «Τὸ Θαβώριον ὄρος, λέγει, τὸ ἔργον τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου ὑψούμενον μεγαλοπρεπῶς ὡς θημὼν κολοσσιαῖος. Ποταμὸς ῥέει παρὰ τοὺς πρόποδας. Αἱ δὲ κλιτύες αὐτοῦ εἶνε κατάφυτοι ἀπὸ παντοῖα δένδρα, ἐλαίας καὶ συκᾶς καὶ ἀκακίας ἐν πολλῇ ἀφθονίᾳ. Εἶνε δυσανάβατον λίαν, μετὰ πολλοῦ δὲ κόπου ἀναβαίνει κανεὶς ἐπάνω· εἴς τινα δὲ μέρη ἀναρριχῶνται οἱ προσκυνηταί.

»Ἐπὶ τῆς κορυφῆς πρὸς ἀνατολὰς ὑπάρχει λοφίσκος πετρώδης, ἐφ᾽ οὗ ἀκριβῶς ἔγεινεν ἡ θεία Μεταμόρφωσις, ἐπ᾽αὐτοῦ δὲ τοῦ μέρους ὑπάρχει Ἐκκλησία τῆς Μεταμορφώσεως. Πλησίον εἶνε ἄλλη ἐκκλησία τοῦ Μωϋσέως καὶ παραπέρα ἄλλη τοῦ προφήτου Ἠλία. Ὁ τόπος τῆς Μεταμορφώσεως περικυκλοῦται ὑπὸ τείχους λιθίνου λαξευτοῦ καὶ ἀσφαλίζεται διὰ σιδηρῶν θυρῶν.

»Ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἐνταῦθα Ἐπισκοπή, ἀλλὰ σήμερον ὑπάρχει ἕνα Λατινικὸν Μοναστήριον. Ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν ὑπάρχει ἄφθονον ὕδωρ, ὅπερ κινεῖ εἰς θαυμασμὸν καὶ ἔκπληξιν τοὺς προσκυνητὰς ἀναγνωρίζοντας τὴν τοῦ Θεοῦ Παντοδυναμίαν. Καλλιεργοῦνται ἐκεῖ ἐπάνω παντοῖα εἴδη σιτηρῶν, ἀμπελῶνες καὶ ὄσπρια.

Ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου μία περίεργος κρύπτη λαξευτὴ εἰς τὴν πέτραν μᾶς εἰσάγει διὰ μικρᾶς θυρίδος εἰς σπηλαιῶδες κοίλωμα, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ὑπάρχει θυσιαστήριον. Πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου φύεται συκῆ καὶ ἄλλα δένδρα παραπέρα. Κατὰ τοὺς γεωγράφους ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἐδῶ πυκνὸν δάσος, εἰς τὴν θέσιν τοῦ

ὁποίου σήμερον ὑπάρχουν θάμνοι μόνον. Ἐδῶ κατα τοὺς ἀρχαιολογοῦντας κατῴκει ποτὲ Μελχισεδὲκ ὁ βασιλεὺς Σαλήμ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐλθὼν ὁ Ἀβραὰμ ἐδέχθη παρ' αὐτοῦ κληθέντος ἄρτον καὶ οἶνον, ὅτε ἀνήγειρε θυσιαστήριον τῷ Θεῷ, προσενεγκὼν θυσίαν. Ὁ Μελχισεδὲκ κατόπιν εὐλόγησε τὸν Ἀβραάμ, οὗτος δὲ ἔκοψε τὰς τρίχας καὶ τοὺς ὄνυχας τοῦ Μελχισεδέκ. Οὗτος δὲ πρῶτος ἐξετέλεσε τὴν θείαν ἱερουργίαν δι' ἄρτου καὶ οἴνου χωρὶς ἀζύμων, τύπος γενόμενος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· διὸ καὶ ὁ Προφήτης εἶπε· «Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ».(1)

—

Ἀλλὰ κατὰ τὰ 1187 ὅλα τὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Θαβωρίου οἰκοδομήματα ἐλεηλατήθησαν ὑπὸ τοῦ Σαλαδίνου. Ὕστερον ἀπὸ 25 ἔτη κατόπιν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Σαλαδίνου ἀνήγειρεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς μέγα καὶ ὀχυρὸν φρούριον, ὅπερ ὁ ἴδιος μετ' ὀλίγον διέταξε καὶ τὸ κατηδάφισαν. Οἱ δὲ περιηγηταὶ οἱ προσερχόμενοι ἐνταῦθα μετὰ 70 ἔτη τίποτα δὲν ἔβλεπον ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου παρὰ ἐρείπια μόνον· εἰς τοιαύτην δὲ κατάστασιν εὑρίσκετο τὸ ἱερώτατον τοῦτο προσκύνημα μέχρι τοῦ 1845, ὅτε ἤρχισε πάλιν νὰ ἐπανέρχεται εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ καλλονήν. Καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ ἀρχαίου στολισμοῦ του ἔγεινεν ὑπὸ τοῦ Ἁγιοσαββίτου Ἱερομονάχου Εἰρηνάρ-

(1) Ὁ περιηγητὴς Φωκᾶς ὁ μετὰ τὴν Α΄ Σταυροφορίαν ἐπισκεφθεὶς τὸ Θαβώριον (περὶ οὗ καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἄρθρου ἡμῶν εἴπομεν) ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τοῦ ὄρους ὑπῆρχον τότε δύο Μοναστήρια ἓν Ἑλληνικὸν καὶ ἓν Λατινικόν, εἰς τὰ ὁποῖα «ἐν ἀλλογλώσσῳ ὕμνῳ Χριστιανοὶ ὁμότροποι τὸ θεῖον ἐξευμενίζουσι» καὶ ἐκεῖ μὲν ὅπου ἔγεινεν ἡ σωτήριος Μεταμόρφωσις τοῦ Χριστοῦ «Λατίνων μοναχῶν ὑπάρχει πληθύς, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ οἱ καθ' ἡμᾶς Ναζωραῖοι τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον χῶρον ἁγιαζόμενοι ἁγιάζουσι». Ἡ δὲ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ Μεταμόρφωσις ἐν τῇ κορυφῇ γέγονε τοῦ βουνοῦ, καθ' ἣν ἡ τῶν Λατίνων ἐστὶ Μονή· ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ὁ τόπος ὅπου ὁ Κύριος μετεμορφώθη. Εἶνε δὲ ὁ χῶρος αὐτὸς περιφραγμένος διὰ σιδηρῶν κιγκλίδων. Ἐκεῖ δὲ ὅπου ἀκριβῶς ἐπάτησαν οἱ πόδες τοῦ Κυρίου φαίνεται ἕνα κατάλευκον ὀμφάλιον ἔχον ἐν μέσῳ ἔκτυπον θεῖον Σταυρόν, ὁπόθεν ἄρρητος εὐωδία κατευφραίνει τὴν ψυχὴν τῶν προσκυνητῶν.

χου. τὸ δὲ κοινὸν τοῦ Παναγίου Τάφου ἀναλαβὸν ἐπισήμως τὴν παρακολούθησιν τοῦ καλλωπιστικοῦ ἔργου τοῦ ενθουσιώδους Εἰρηνάρχου μετὰ πολλοῦ ἀξιοθαυμάστου ζήλου ἀνήγειρε ἕνα περικαλλέστατον Ναὸν ἐπὶ τῶν θεμελίων τῶν ἀρχαίων ἐκείνων οἰκοδομῶν, τοῦ ὁποίου τὰ ἐγκαίνια ἔγειναν τῇ 31 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1862 κατ᾽ αὐτὴν τὴν μεγάλην ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως. πέριξ δὲ τοῦ Ναοῦ ἀνηγέρθησαν κελλία καὶ ξενῶνες διὰ τοὺς προσκυνητὰς καὶ τοὺς Πατέρας τῆς Μονῆς. Ἔκτοτε ὁ ἐξωραϊσμὸς αὐτὸς ἐξακολουθεῖ διὰ τῆς προσθήκης νέων περικαλλῶν οἰκοδομημάτων καὶ διὰ τῆς φυτεύσεως δροσερωτάτων κήπω καὶ γονιμωτάτων ἀμπελώνων, ἀπὸ τὰς εὐλογημένας σταφυλὰς τῶν ὁποίων κατὰ τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἡμέραν τρώγουσιν αἱ χιλιάδες τῶν Προσκυνητῶν εὐφραινόμενοι.(1)

(1) Ἀλλὰ καὶ οἱ Λατῖνοι ἀντιφιλοτιμούμενοι ἀνήγειρον μέγιστον καὶ μεγαλοπρεπέστατον Ναὸν μὲ ὡραίας ψηφιδωτὰς εἰκόνας στολισμένον· κατεσκεύασαν δὲ καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἀναβάσεως εὐρύναντες καὶ ἰσοπεδώσαντες αὐτὴν ὥστε πολὺ εὐκόλως καὶ ἀνωδύνως ἀναβαίνουσι πλέον ὄχι μόνο ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ζῶα καὶ ἅμαξαι καὶ . . . αὐτοκίνητα, ὡς εἴπομεν.

Ἡ ἀκολουθία τῆς Πανηγύρεως.—Ἡ συγκέντρωσις τῶν προσκυνητῶν. Ἡ ἀγρυπνία.—Ἀφάνταστος μεγαλοπρέπεια.—Ἡ διανομὴ τῶν εὐλογημένων σταφυλῶν.—Ἀνέκφραστος ἡ συγκίνησις ἀπὸ τῶν Ἱερῶν ἀναμνήσεων.

Ἡ ἀγρυπνία ἤρχισε πολὺ ἐνωρίς, προέβαινε δὲ μετὰ πολλῆς σεμνοπρεπείας. Οἱ ὑπερφυεῖς ὕμνοι τῶν καλλικελάδων ὑμνογράφων τῆς Ἐκκλησίας μας Κοσμᾶ καὶ Δαμασκηνοῦ ἐνεστάλαξαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀγρυπνούντων ἀνέκφραστον κατάνυξιν, καὶ περιπλέον ἐμεταρσίουν τὸν νοῦν των πολὺ εὔκολα, διότι ἀκούοντες αὐτοὺς δὲν ἐφαντάζοντο ἁπλῶς τὸ θεοδόξαστον ὄρος, ἀλλ' ἦσαν ἐπ' αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς ἁγίας κορυφῆς του, ἐγγὺς τῶν νεφελῶν καὶ μὲ τῆς ψυχῆς των τὰ ὄμματα θαρρεῖς κ' ἔβλεπον οὐσιωδῶς τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Προανάρχου Πατρὸς μεταμορφούμενον καὶ ἔκλειον τοὺς σωματικοὺς ὀφθαλμούς των, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπομείνωσι τὰς χιονώδεις λάμψεις τῶν ἱματίων Αὐτοῦ· καὶ πρηνεῖς καὶ αὐτοί, ὡς οἱ τρεῖς τῶν Ἀποστόλων, οἱ πρόκριτοι, κατὰ διαλείμματα, ἐν ᾧ ἐψάλλοντο οἱ ὕμνοι, κατέπιπτον εἰς γῆν ἀποτυφλούμενοι ἀπὸ τὰς ἀστραπηφόρους βολίδας τὰς ἐκεῖθεν ἐκπεμπομένας καὶ ἤκουον, ναί, ἤκουον τὴν Πατρικὴν φωνὴν ὡς βροντὴν ἀντηχοῦσαν ἐπάνω ἐκεῖ· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ ηὐδόκησα!...»

Φαντασθῆτε τώρα τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς τυφλῆς μοναχῆς μας. Αὕτη ἐνθουσιῶσα ὅλη, λάμπουσα ὅλη, ἀπὸ τὴν πλημμυρίσασαν τὴν καρδίαν της χαράν, ὅταν εἰς τὸ τέλος οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὑπηρέται διένειμαν εἰς τοὺς Προσκυνητὰς τὰς εὐλογηθείσας κατὰ τὸ ἔθος σταφυλάς, καρποὺς τῶν ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου ἀμπελώνων, τότε, λέγω, ἡ προσφιλὴς σύντροφός μας, ἀπὸ τὸν γενόμενον θόρυβον ἐννοήσασα ὅτι ἤγγισεν ἡ ἀναχώρησις, διότι πολλοὶ τῶν πιστῶν ἡτοιμάζοντο νὰ κατέλθουν, μὲ δάκρυα χαρᾶς ἐκλιπαροῦσα τὴν Φεβρωνίαν τὴν καλὴν αὐτῆς χειραγωγὸν ἱκέτευε λέγουσα.

— Ἀχ! Φεβρωνία μου! Καλόν ἐστιν ὧδε εἶναι· Ποιήσωμεν σκηνάς... Πῶς βαστᾷ ἡ ψυχή σου, καϋμένη, νὰ καταβῶμεν εἰς τὸν κόσμον πάλιν; Ἀπὸ τοὺς Οὐρανοὺς εἰς τὴν γῆν; Ἀπὸ τὴν χαρὰν εἰς τὰς θλίψεις; Ἀπὸ τὴν εὐλογίαν εἰς τὴν κατάραν;

Καὶ στρεφομένη πρὸς τὸν γέρω Δοσίθεον, ἐκεῖ ὁποῦ ἐκαθήμεθα τρώγοντες τὰς σταφυλάς, σιωπηλοὶ ἀπὸ τὰς ἱερὰς ἀναμνήσεις ὅλοι μας, πλήρεις θάμβους καὶ γοητείας, ἔλεγε μὲ τὴν πονετικὴν πάντοτε φωνήν της, τὴν ἀπηχοῦσαν ὡς παράπονον·

— Τί ἀνταποδώσωμεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν; Δὲν θὰ λησμονήσωμεν, Πατέρα μου, τὰ καλὰ ὁποῦ μᾶς ἐπροξένησες εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν. Ποτὲ δὲν θὰ τὰ λησμονήσωμεν!... Ὅμως ἕνα ἤθελα ἀκόμη! Νὰ μὲ ἄφινες ἐδῶ δά. Πατέρα μου, νὰ παραδώσω τὸ πνεῦμά μου. Θαρρῶ ὅτι δὲν θὰ τολμήσῃ εἰς αὐτὴν τὴν Θεοδόξαστον κορυφὴν νὰ πλησιάσῃ ὁ Ἀντικείμενος καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν καϋμένην τὴν ψυχήν μου ν' ἀναβῇ εἰς τὸν Οὐρανόν, ὅστις ἀπὸ ἐδῶ μοῦ φαίνεται ὅτι εἶνε πολὺ κοντά. Πολὺ κοντά! Ν' ἁπλώσῃ κανεὶς τὰ χέρια του καὶ νὰ τὸν ψηλαφήσῃ!... Δὲν αἰσθάνεσθε, παρακαλῶ, μίαν ἰδιαιτέραν, μίαν ἁπαλωτέραν, μίαν αἰθερίαν, νὰ εἴπω, αὔραν νὰ ψαύῃ ἐλαφρῶς τὰς παρειάς σας;

Παρεμείναμεν τφόντι ἔξω, εἰς τὴν δροσερὰν καὶ μυροβολοῦσαν ἀπὸ τὰ διάφορα ἄνθη, ἰδίως δενδρολίβανα καὶ ἡδύοσμα, μεγάλην τοῦ Ναοῦ αὐλὴν θαυμάζοντες ἐκεῖθεν τὸ ἐξαπλούμενον ἐν μακρᾷ ἀποστάσει μεγαλειῶδες πανόραμα τῆς δημιουργίας, ἡ ὁποία τόσον πλουσίως ἐπροίκισε τοὺς Ἁγίους τόπους, καὶ μάλιστα τὸ Θεοδόξαστον αὐτὸ βουνόν. Ἐκεῖ ἐμείναμεν ἱκανὰς ὥρας, διηγούμενοι ὅλοι μας μὲ ἔνθεον χαρὰν διάφορα ἀνέκδοτα σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἁγίας ἑορτῆς· ἐν ᾧ ὁ γέρων Δοσίθεος ξεκουρασθεὶς πλέον μᾶς ἐδείκνυεν ἐκεῖθεν μὲ τὴν χεῖρά του μὲ ἄνεσιν μεγάλην τώρα ἕνα ἕνα τὰ διάφορα ἱστορικὰ τοπεῖα καὶ βουνά, ποταμοὺς καὶ λίμνας ὡσὰν νὰ εἶχεν ἐνώπιόν του ἡπλωμένον ἕνα ἀπέραντον γεωγραφικὸν χάρτην, καθὼς ἔκαμναν πάλαι εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα οἱ Πρωτόσχολοι, μὲ τὸν ξύλινον δείκτην δεικνύοντες εἰς τὸ ἡμικύ

κλιον τῶν μαθητῶν τὰς πόλεις καὶ βουνὰ καὶ ποταμοὺς ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἐμπρός των κρεμαμένου γεωγραφικοῦ χάρτου·

—Ἰδοὺ ἐκεῖ ὁ οὐρανομήκης Λίβανος μὲ τὰς κέδρους του. Ἰδοὺ πέραν ἡ Τιβεριὰς θάλασσα, ὅπου ἐψάρευον οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, μὲ τόσας ἱστορικὰς πόλεις της γύρω εἰς τὰς ὄχθας της. Κυττάξατε. Ἡ Βηθσαϊδά, δῆλα δὴ τῶν ψαράδων ἡ πόλις, ἡ πατρὶς τοῦ

Ἡ πόλις Τιβεριὰς καὶ ἡ θάλασσα τῆς Τιβεριάδος.

Πρωτοκλήτου καὶ τῶν Προκρίτων Ἀποστόλων. Τὰ Μάγδαλα, Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς ἡ πατρίς. Ἡ πολυθρύλητος καὶ πολυθρήνητος Καπερναούμ. Ἡ πόλις ἡ Τιβεριὰς ὁποῦ ἁπλοῦται εἰς τὴν ὄχθην ἐκεῖ

—Ἄχ! δὲν θὰ πᾶμε κ' ἐκεῖ Φεβρωνία μου: Διέκοψεν ἡ τυφλὴ καὶ ἤρχισε νὰ ψάλῃ σιγὰ σιγά·

«*Τιβεριάδος θάλασσα, σὺν παισὶ Ζεβεδαίου, Ναθαναήλ, τῷ Πέτρῳ τε, σὺν δυσὶν ἄλλοις δύο...*».

— Θὰ ὑπάγωμεν, καλὴ Γερόντισσα, ὑπέλαβεν ὁ γέρω Δοσίθεος.

Καὶ θὰ φάγωμεν μάλιστα καὶ ἀπὸ τὰ ψάρια ὁποῦ ἔτρωγεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ ἐξηκολούθησεν·

—Ἰδοὺ τὸ ὄρος τῶν Μακαρισμῶν, ὁ Κάρμηλος, ἡ κοιλὰς τοῦ Ἰορδάνου, γεμάτη μὲ τόσας χάριτας ὅσα εἶνε τὰ ἀσκητήρια τῶν ἐρημιτῶν, μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι στολισμένη. Ἰδοὺ καὶ ὁ ἁγιώτατος τῶν ποταμῶν μὲ τόσα μοναστήρια εἰς τὰς ὄχθας του τὰς χαριτωμένας. Ὁ Ἰορδάνης μας!

—Ἄχ! τί ὥμορφα! Τὸν βλέπω! Τὸν βλέπω! Διέκοψε πάλιν ἡ τυφλὴ Καλογραία. Καὶ ἐξαφνιάσθημεν ὅλοι καὶ τὴν ἐκυττάξαμεν κατάμματα, ἔκθαμβοι.

—Ἀπαράλλακτος, καθὼς τὸν πρωτοεῖδα τὸν περασμένον χειμῶνα, προσέθηκεν. Ἀπαράλλακτος. Πῶς ἤθελα νὰ τὸν ξαναέβλεπα!

—

Καὶ ἐν ᾧ βιαστικοὶ ἀνεχώρουν οἱ προσκυνηταί, ἡμεῖς ἐκαθήμεθα ἀκόμη εἰς τὴν δροσερὰν καὶ εὐωδιάζουσαν αὐλὴν ἐντρυφῶν-

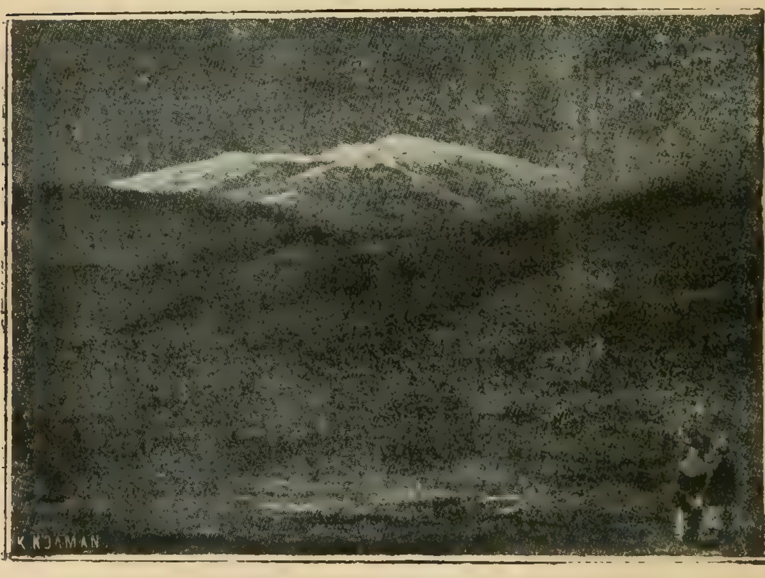

Ὁ Ἰορδάνης ποταμός.

τες εἰς τὸ ἔξοχον περὶ ἡμᾶς πανόραμα τῶν ἁγίων τούτων Τόπων.

— Ἰδοὺ τὰ ὄρη Γελβουέ, μᾶς λέγει τώρα ὁ Δοσίθεος, ἐκεῖ πέραν. Ἐκεῖ ἐπάνω πολεμῶν ὁ Σαοὺλ κατὰ τῶν Φιλισταίων ἐφονεύθη ὑπ' αὐτῶν. Τὴν εἴδησιν ταύτην μαθὼν ὁ Δαβὶδ ἐθρήνησε μὲ μεγάλον κοπετὸν καὶ κατηράσθη τὰ ὄρη Γελβουὲ λέγων· «Νὰ μὴ σταθῇ ἐπάνω σας δρόσος, μηδὲ βροχή, μήτε ἀγροὶ νὰ πρασινίσουν· διότι ἐπάνω ἐκεῖ ἐφονεύθη ὁ Χριστὸς Κυρίου, ἐπάνω ἐκεῖ ἀπερρίφθη ἡ ἀσπὶς τοῦ Σαοὺλ ὡσὰν νὰ μὴ εἶχε χρισθῇ μὲ τὸ ἔλαιον..»

Περὶ δὲ τὴν μεσημβρίαν εἰσελθόντες πάλιν εἰς τὸν ἱερὸν Ναὸν καὶ προσκυνήσαντες ἐκ νέου εἰς ἀποχαιρετισμόν, ἐπεσκέφθημεν ἀκολούθως τὸ Μοναστήριόν μας ὅπου ὁ ἡγούμενος πανοσιώτατος κ. Κωνσταντῖνος Χῖος μᾶς ὑπεδέχθη πολὺ εὐμενῶς. Καὶ οὕτω κατήλθομεν πορευόμενοι εἰς Ναζαρέτ, ἵνα ἐκεῖθεν ἐπανέλθωμεν εἰς Ἱεροσόλυμα.

Ἡ θάλασσα τῆς Τιβεριάδος τὴν νύκτα

ΑΠΟ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Α

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΤΟΥ ΑΘΩΝΟΣ

Ἀπὸ Ἁγίας Ἄννης εἰς Λαύραν διὰ θαλάσσης. Τὸ Αὐλάκι.—Πρὸς τὸ Νυμφαῖον.—Ἡ μικρὰ Ἁγία Ἄννα.—Οἱ περιώνυμοι Πνευματικοί της.—Ὁ ἀεικίνητος Παπᾶ-Σάββας. Πῶς ἔσωσεν ἕνα ληστὴν ἀπὸ τὴν κόλασιν.—Ἡ Καλύβη τῶν Ἀρχαγγέλων—Ἀκτὴ ἀγρία. Τὸ θέαμα τοῦ Ἄθωνος. Οἱ Ῥῶσοι καὶ τὰ ἀμάραντα—Τὸ τραγουδάκι τοῦ μπάρμπα-Βασίλη.

Πρωΐαν τινὰ τοῦ θέρους, ἀποφασίσας μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ φιλοξενοῦντός με ἐν Κατουνακίοις Γέρω-Δανιήλ, νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν ἀγαπητόν μου ἰατρὸν μοναχὸν Σπυρίδωνα Λαυριώτην(¹) διανύοντα τὸν μοναστικὸν δίαυλον ἐπ' αἰσίοις ἐν τῇ Παμμεγίστῃ

(1) Τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ πατὴρ Σπυρίδων λαβὼν τὸ Μέγα καὶ Ἀγγελικὸν Σχῆμα ὠνομάσθη Ἀθανάσιος φέρων ἤδη καὶ τὸν τίτλον τοῦ Προηγουμένου τῆς Εὐαγοῦς Μονῆς του ἕνας ἐκ τῶν λογιωτέρων καὶ ἀκόμα ἀσκητικωτέρων μοναχῶν τοῦ Ἄθωνος ἐκτελῶν εὐαρέστως τὰ πλέον βαρύτερα διακονήματα. Ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς του μεταβαίνων καὶ κλειόμενος εἰς τὴν πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην τῆς Λαύρας, κ' ἐκεῖθεν σπεύδων νὰ ὑποδεχθῇ τοὺς ἐπισήμους μεσαιωνοδίφας ξένους καὶ ἡμετέρους καὶ προσφωνήσῃ αὐτούς, καὶ κατόπιν βαθέος ὄρθρου νὰ παραστῇ εἰς τὴν Ἀκολουθίαν καὶ λαμπρύνῃ αὐτὴν διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς του μελῳδίας, μέσα εἰς ὅλα αὐτὰ εὑρίσκων καιρὸν νὰ καταρτίζῃ καὶ τὰς ἐκδόσεις του ἐκ πολυτίμων χειρογράφων.

Λαύρᾳ, κατῆλθον εἰς Αὐλάκι, τὸν συνήθη ὅρμον τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Ἱερᾶς Χερσονήσου, δι' οὗ συγκοινωνοῦσι θαλασσίως τὰ ἐρημικὰ Κατουνάκια μετὰ τῶν μεγάλων Κέντρων τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Ἡ πρωΐα ἐκείνη ἦτο ἐκτάκτως εὐδία, ἡ δὲ ἡμέρα ἐπρομηνύετο ὡραιοτάτη καὶ κατάλληλος πρὸς μίαν θαλασσίαν ἐκδρομήν. Οὐδὲν νέφος ἐκάλυπτε τὸν Ἄθωνα, ὅστις ἡλιόλουστος ἔλαμπεν ἀπὸ εὐχαρίστησιν, ἕτοιμος, θαρρεῖς, ν' ἁπλώσῃ τῆς κουβέρταις του καὶ τὰ σινδόνιά του εἰς τοὺς ἀποκρήμνους βράχους του ἐπάνω νὰ ἡλιασθῶσι, καὶ ἀπορροφηθῇ ἡ ὑγρασία ὁποῦ ἐπικάθηται ἐπ' αὐτῶν συνήθως, ὡς ἕνας ἀχώριστος σύντροφός των. Τὸ πέλαγος ἡπλοῦτο γαλήνιον ἕνας ἀπέραντος κρυστάλλινος καθρέπτης, πλαισιούμενος ἀπὸ μίαν γραφικωτάτην λωρίδα τῆς Μακεδονίας μὲ τὸν θεῖον Ὄλυμπον, μίαν καταγάλανον γραμμὴν ἀπὸ τὰ θεσσαλικὰ Τέμπη μέχρι καὶ τοῦ Πηλίου, ἀπὸ τὴν τριγωνικὴν Δίρφυν τῆς Εὐβοίας καὶ ἀπὸ τὰς σκιὰς τῶν Βορείων Σποράδων.

Ἀφοῦ ἐβγήκαμεν ἀπὸ τὸν Ὄρθρον, ἐκεῖ ὅπου καθήμενοι εἰς τὴν ἁπλωταριὰν ἐθαυμάζομεν τὸ ἐκτυλισσόμενον ἐκεῖνο πανόραμα τῆς Δημιουργίας, μοῦ λέγει ὁ πατὴρ Δανιήλ·

— Σήμερον, κύριε Ἀλέξανδρε, εἶνε πολὺ κατάλληλος ἡμέρα νὰ ἐπισκεφθῇς τὸν ἰατρὸν διὰ θαλάσσης, νὰ θαυμάσῃς καὶ ἀπὸ τὸ πέλαγος τὸν Ἄθωνα ὁποῦ τόσον τὸν ἐθαύμασες ὁδοιπορῶν μέσα εἰς τὰ βουνά του. Διότι δὲν εἶνε μόνον ἡ διὰ ξηρᾶς περιήγησις τῆς Ἱερᾶς Χερσονήσου γεμάτη ἀπὸ θελκτικὰς καὶ ὅλως αἰφνιδιαστικὰς ἐκπλήξεις ὁποῦ εὐφραίνουν τὴν ψυχήν, ἀλλὰ καὶ ἡ διὰ θαλάσσης, ἡ ὁποία ἠμπορῶ νὰ σοῦ εἰπῶ ἐνέχει ὑπέρτερον μεγαλεῖον, διότι ἐκ τοῦ πλησίον βλέπεις τὰς ἀγρίας ἀκτὰς καὶ τὰ σπηλαιώδη ἄντρα του, τὰ ὁποῖα εἶνε ἀθέατα ἀπὸ ξηρᾶς. Ἐὰν δὲν εἴχομεν μίαν ἐπείγουσαν παραγγελίαν νὰ ἐκτελέσωμεν σήμερον, θὰ σὲ συνώδευον καὶ ἐγὼ ἕως τὴν Λαύραν. Ἀλλὰ θὰ σοῦ δώσω συντροφιὰν καλὴν τὴν εὐλογίαν μου καὶ τὴν τῶν Ἁγίων μας Πατέρων τῶν ἐν Ἄθω καὶ μίαν σύστασιν πρὸς ἕνα θεοφοβούμενον γεμβοῦχον. Γνωρίζεις τὸν μιτυληναῖον ψαρᾶν, τὸν μπάρμπα Βασίλην, ὁ ὁποῖος συχνὰ

μᾶς ἐπισκέπτεται καὶ μᾶς φέρνει καὶ ψαράκια. Αὐτὸς μένει πάντοτε εἰς τὸ Αὐλάκι. Τώρα εἶνε πρωΐ ἀκόμη καὶ θὰ εἶνε ἐκεῖ περιμένων κανένα ναῦλον μὲ αὐτὴν τὴν νηνεμίαν. Θὰ ταξειδεύσῃς μὲ αὐτὸν πολὺ ἄφοβα. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς ἐγήρασεν ἐδῶ, θὰ σοῦ δείξῃ ὅλα τὰ ἄξια λόγου μέρη, ὅλαις τῆς σπηλιαίς, ὅπου μένουν οἱ ἀσκηταί, ὅλα τὰ ἄγρια ὄντως παράλια τοῦ Ἄθωνος. Ἄϊντε, μὲ τὴν εὐχήν μου. Καὶ καλὴν ἐπάνοδον ! . . . Τὸν δρόμον τὸν ξεύρεις, διότι εἰς τὸ Αὐλάκι πῆγες πολλαῖς φοραίς.

Ἠσπάσθην τὴν δεξιὰν τοῦ καλοῦ γέροντος, ἀπεχαιρέτισα τὴν μικρὰν συνοδίαν του, τοὺς δύο καλοὺς μαθητάς του, καὶ λαβὼν μίαν μικρὰν τσαντούλλαν κατῆλθον εἰς τὸ Αὐλάκι. Ἀληθῶς ὁ Μπάρμπα - Βασίλης ἦτο ἐκεῖ διορθόνων τὰ δίκτυά του. Τοῦ ἔδωσα τὰς εὐχὰς τοῦ ἁγίου Γέροντος, τοῦ ἐξήγησα τὸν σκοπόν μου, καὶ ἀμέσως γοργὰ - γοργά, χωρὶς καμμίαν ὁμιλίαν, ἐπλαγίασε τὴν ἁλιάδα του, μίαν γερὴν καὶ δυνατὴν βάρκαν, εἰς τὴν πρόχειρον ἐκεῖ ἀποβάθραν, καὶ εἰσῆλθον καταχαρούμενος δι' ὅσα ἔμελλον νὰ ἴδω ὡραῖα καὶ θαυμαστὰ ἀπὸ τὰ ἔνθεα τῆς Δημιουργίας μεγαλεῖα τὰ ὁποῖα εἰς μάτην ἐδοκίμαζα ἀπὸ τὰ Κατουνάκια νὰ τὰ περιεργασθῶ, διότι πολὺ καθέτως κατέρχεται ἐκεῖθεν πρὸς τὸ χάος κάτω ἡ κατάβασις πρὸς τὴν ἀκτήν.

—Ἔκαμες πολὺ καλά, κύριε Καθηγητά, μοῦ λέγει τότε βοηθῶν με συνάμα νὰ ἐπιβιβασθῶ. Ἡ ἡμέρα ἡ σημερινὴ εἶνε πολὺ κατάλληλος δι' ἕνα τέτοιο ταξεῖδι.

Ἔκαμα τὸν σταυρόν μου καὶ ἐκάθησα εἰς τὴν πρύμνην σὰν καλὸς καπετάνιος. Ὁ μπάρμπα - Βασίλης ἔκαμε καὶ αὐτὸς τὸν σταυρόν του, ἔτριψε τὰς παλάμας του, καὶ λαβὼν τὰ κουπάκια του ἄρχισε νὰ κωπηλατῇ ἀργὰ - ἀργά, ἐπειπών·

—Ἔλα, Π ναγία μου !

Ἡ λέμβος προέβαινεν ὁμαλῶς πρὸς νότον, πρὸς τὸ Νυμφαῖον ἀκρωτήριον, κάτω τῶν Κατουνακίων, ἐγὼ δὲ παρηκολούθουν γεμᾶτος ἀπὸ ἀγαλλίασιν τὸ ἐξελισσόμενον θέαμα μεγαλοπρεπὲς καὶ ἀσύλληπτον ἐν τῇ μεγαλειότητι. Ἀφήσαμεν ὄπισθεν ἡμῶν πλέον τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Χερσονήσου, πλήρεις ἀγρίων χα-

ρίτων ἀπὸ τῆς Ἁγίας Ἄννης μέχρι τοῦ Ῥωσικοῦ, καὶ κάτω ἀκόμη πανοραματικῶς ἐκτεινομένης μέχρι τοῦ Δοχειαρίου· καὶ ἤδη διηρχόμεθα κάτωθεν τῆς Μικρᾶς ἁγίας Ἄννης, μιᾶς ἐρημικῆς μικρᾶς Σκήτης, μὲ εὐαρίθμους καλύβας ἄνευ Κυριακοῦ ἤτοι κοινοῦ ναοῦ, ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς Ἁγίας Ἄννης. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο τὸ δυσπρόσιτον διὰ τοὺς βράχους του καὶ τὰς ἀνωφερείας του, ἀπεσύρθησαν ἐκ τῆς Ἁγίας Ἄννης ὅσοι ἐπόθουν μείζονα καὶ ἀπερίσπαστον ἡσυχίαν, ἐν οἷς προεξάρχουσιν οἱ περιώνυμοι τοῦ Ἄθωνος Πνευματικοί, ὁ πολὺς παπᾶ - Γρηγόριος εἰς ὃν ἐξωμολογεῖτο ὁ Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄. ὅταν ἔμενεν ἐν Ἄθωνι, καὶ ὁ ὁμιλητικώτατος καὶ διακριτικώτατος παπᾶ - Σάββας, ὁ μικρὸς τὸ δέμας, ἀλλὰ γεμᾶτος ἀπὸ ζωήν, ὅστις ἐλάμβανεν ἐξομολογήσεις καὶ δι᾽ ἐπιστολῶν ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν καὶ δούλην, παμπόλλους ὁδηγῶν εἰς λιμένα σωτηρίας πεπλανημένους, δεισιδαίμονας καὶ ληστὰς ἀκόμη μὲ τὸν χαριέστατον ἐκεῖνον τρόπον του (1).

Προχωροῦντες οὕτω βραδέως ἐν ἄκρᾳ πάντοτε γαλήνῃ προσηγγίζαμεν ἤδη πρὸς τὸ Νυμφαῖον, ὅπου τὸ περιβόητον Καροῦλι. Ὁ γέρων λεμβοῦχός μου καταχαρούμενος διὰ τὴν εὐδίαν τὴν

(1). Ὁ πασίγνωστος οὗτος Πνευματικὸς πατὴρ εἰς ὃν μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ παπᾶ - Γρηγορίου ἐξωμολογοῦντο ὅλοι οἱ Ἁγιορεῖται μοναχοὶ καὶ Προηγούμενοι καὶ οἱ μεταβαίνοντες προσκυνηταί, ἀκούραστος, ὁμιλῶν ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ μέχρι βαθείας νυκτός, πρό τινων ἐτῶν ἀπεδήμησεν ἀναπαυθεὶς ἐν Κυρίῳ. Κατὰ τὴν διαμονήν μου εἰς ι στουνάκια συχνὰ χάριν περιπάτου ἀνέβαινα εἰς τὴν ὡραίαν καλύβην του ὑψουμένην ὡς μίαν σκοπιάν. Καθήμενοι δὲ ὑπὸ τὴν σκιὰν μιᾶ καστανέας ἐθαυμάζομεν τὸ ἔκλαμπρον πανόραμα τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Χερσονήσου μέχρι τοῦ Δοχειαρίου κάτω καὶ συνωμιλούσαμεν, ὅτε μοῦ διηγεῖτο ἐν ἁπλότητι μὲ ποῖον γλυκὺν τρόπον, ἔσωσε πολλοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἀπηλπισμένους μὲ τὴν ἠχηρὰν φωνήν του λέγων μοι·

—Μιὰ μέρα ἐξωμολογοῦσα ἕνα ληστὴν ὁποῦ εἶχε διαπράξει πολλοὺς φόνους καὶ κλοπὰς καὶ ἦτο ἀπηλπισμένος. Κ᾽ ἐγὼ τοῦ ἔλεγα . . . Μὴ φοβᾶσαι, παιδί μου, μὴ φοβᾶσαι! Δὲν ἔκαμες τίποτα! Αὐτοὺς τοὺς φόνους καὶ τὰς ληστείας δὲν τὰς ἔκαμες ἐσύ, παιδί μου. Ἐγὼ τοὺς ἔκαμα. Ἐγὼ ὁ παπᾶ - Σάββας! Μὴ φοβᾶσαι! Ἐγὼ σὲ παίρνω εἰς τὸν λαιμόν μου! . . .

ἔκτακτον τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐκωπηλάτει μὲ ἄνεσιν, ὑποτονθορύζων ἕνα κατανυκτικώτατον τροπαράκι ἀντὶ παντὸς ἄλλου ναυτικοῦ κελεύσματος μὲ τὴν ἤρεμον πρεσβυτικὴν φωνήν του, ὁποῦ τὸ ἔκαμνεν ἀκόμη γλυκύτερον·

— Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου...

Ἐγὼ δὲ ἀκούσας πολλάκις πολλὰ περὶ τοῦ τρικυμιώδους αὐτοῦ ἀκρωτηρίου, περὶ τῶν ἀνεμοστροβίλων του τῶν αἰφνιδιαστικῶν, περὶ τῶν ἀπροόπτων ναυτικῶν δυστυχημάτων, ναυαγίων καὶ πνιγμοῦ ἀνθρώπων καὶ περὶ τοῦ κινδύνου ἐν γένει εἰς ὃν εὑρίσκεται ὁ θέλων νὰ κάμψῃ αὐτό, αἴφνης ἐγειρομένης λαίλαπος καὶ θυέλλης, ἐκαθήμην συμμαζευμένος ἐν τῇ πρύμνῃ περιδεὴς καὶ ἔμφοβος, ξένος ὅλως διόλου καὶ ἀμέτοχος τῆς τόσον ἀπολαυστικῆς γοητείας τοῦ θαλασσινοῦ αὐτοῦ ταξειδίου, βλέπων οὐχὶ πρὸς τὸ ὑπέρκαλον πανόραμα τῆς φύσεως, ὁποῦ ἐπέδειξεν ἐνταῦθα ὅλην τὴν δημιουργικήν της δύναμιν καὶ τὸ ἔνθεον μεγαλεῖον.

Κατά τινα δὲ στιγμὴν ὅτε ἐνθουσιασθεὶς ὁ γέρων μυτιληναῖος ἁλιεὺς ἀπὸ τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα ὅπερ ἐπάνωθέν μας διεγράφετο, ἄφησε τὰ κουπάκια του κ᾽ ἔκαμε τὸν σταυρόν του, ἀντικρύσας τὴν ἐρημικὴν Καλύβην τῶν Ἀρχαγγέλων, τοῦ ἀγαπητοῦ μας παπᾶ-Νεοφύτου τὸ θεαματικώτατον Ἡσυχαστήριον, ὅπερ ὡς πρῷρα, θαρρεῖς, θωρηκτοῦ ἀπὸ τοῦ ἰλιγγιώδους ἐκείνου ὕψους ἐκτείνεται πρὸς τὸ ἀπέραντον τοῦ πελάγους χάος κάτω, ὡσὰν μία τοῦ ὑπερφυοῦς Δάντου ἀκροτάτη κορυφὴ ἐπάνω τῆς ἀβύσσου. Τότε ὁ γέρων λεμβοῦχος ἰδών με φοβισμένον καὶ συμμαζευμένον καὶ ἀσυγκίνητον ὅλως διόλου καὶ βλέποντα πρὸς τὸ πέλαγος πέραν τὸ ἐπιχαρίτως ἁπλούμενον καὶ ὅλως διόλου ἡλιοβολοῦν ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας ἑνὸς μεγαλοπρεποῦς τὴν πρωΐαν ἐκείνην ἡλίου, ἀποτεινόμενος εὔχαρις πρός με, λέγει·

—Ἐδῶ, ἐδῶ κύττα, κύριε Καθηγητά.

Καὶ μοῦ ἐδείκνυε τὸ μαγευτικὸν τοῦ Ἄθωνος πανόραμα ὅστις ὑψοῦτο ἐπάνωθέν μας ὡς μία οὐρανόκτιστος πυραμὶς στολισμένη

μὲ ἀφαντάστους καλλονὰς δασῶν καὶ βράχων καὶ κελλίων, ναῶν καὶ μοναστηρίων.

—Ἐδῶ, ἐδῶ κύττα, μοῦ ἐπαναλαμβάνει. Μὴ φοβᾶσαι. Ἦσουν πολὺ τυχηρός, κύριε Ἀλέξανδρε.

— Βλέπεις ἐκεῖ ἀπάνω; Ἀπάνω ἀπὸ τὴν ἁγίαν Ἄνναν; Βλέπεις κἄτι μαύραις σκιαῖς ποῦ προχωροῦν σὰν στρατιῶται εἰς τὴν γραμμήν; Εἶνε ὅλοι ρῶσοι. Ἐξεθάρρεψαν ἀπὸ τὴν λιακάδα καὶ ξεκίνησαν γιὰ τὸν Ἄθωνα, νὰ προσκυνήσουν καὶ νὰ συνάξουν ἀμάραντα.

Εἶπε καὶ πιάσας τὰ κουπάκια του ἐξηκολούθησε νὰ προχωρῇ ὁλονέν, ψάλλων καὶ τὸ γλυκὺ τροπαράκι του.

— Καὶ δὲν τραγουδεῖτε ἐδῶ ἐσεῖς, μπάρμπα-Βασίλη;

Ἠρώτησα, λαβὼν ὀλίγον θάρρος.

—Ἡμεῖς ἐδῶ, μαθές, περνᾶμε ὅλοι καλογερικά, νὰ ποῦμε. Γηράσαμε ἐδῶ, μαθές, καὶ πήραμε κομμάτι ἁγιωσύνη ἀπὸ τοὺς Γεροντάδες. Ἐδῶ δὲν ἀκούεται τραγοῦδι· μόνον τροπάρια καὶ μοσχολίβανος, σταυροὶ καὶ μετάνοιαις. Ἀγρυπνίαις καὶ κομποσχοῖνι. Ἐδῶ μόνον τὰ πουλιὰ τραγουδοῦν. Ἄκουσες, παιδί μου, κὺρ Ἀλέκο, ἄκουσες ποτέ σου ἀηδόνι ἁγιορείτικο; Ν' ἀκούσῃς καὶ νὰ θαρρῇς πῶς εἶσαι ς' τὸν Παράδεισον . . .

Καὶ τραβῶν ὁλονὲν τὰ κουπάκια του ὁ μπάρμπα-Βασίλης ὑπετονθόρυζε πάντοτε τὸ τροπαράκι του·

— «Καὶ τὸ σὸν φυλάττων διὰ τοῦ Σταυροῦ σου πολίτευμα».

Ἐγὼ ἐνθαρρυνθεὶς πλέον ἀρκετὰ ἤρχισα νὰ παρακολουθῶ τὸν ὡραῖον Ὕμνον ἠρέμα ὑπηχῶν αὐτὸν καὶ συνάμα βλέπων ἤδη πρὸς τὰς ἐξελισσομένας ἐκείνας σπηλαιώδεις ἀκτάς, αἵτινες οὐδαμοῦ διεκόπτοντο ἀπὸ ἀμμώδους ἐκτάσεως, ἔστω καὶ παραμικρᾶς, ἀλλὰ ἀπὸ σχισμὰς κυματοφαγωμένας κατὰ σειρὰν ἀπετελοῦντο, εἰς τὰς ὑγρὰς τρώγλας τῶν ὁποίων οὐχὶ σπανίως ἐθεῶντο φῶκαι καὶ θαλασσοχελῶναι ἀναπαυόμεναι ἐν ἀμφιβίῳ μακαριότητι.

-

Προσέγγισις εἰς τὸ Νυμφαῖον. – Πληθὺς καλογηρικῶν ἁλιάδων.— Τὸ ἐλάττωμα τοῦ μπάρμπα-Βασίλη. Τί τοῦ εἶπεν ἕνας πνευματικός. Ὁ πόθος του πρὸς τὴν πατρίδα του —Ἕνα πολὺ χαριέστατον ἀνέκδοτόν του.

Πλαγιάσαντες τώρα πρὸς τὸ Νυμφαῖον Ἀκρωτήριον ἰδοὺ καὶ συναντῶμεν πλοιάρια μυτιληναίων ψαράδων, ὁποῦ μὲ κρότους, τοὺς συνήθεις τῶν ἁλιέων, ἦλθον νὰ σηκώσουν τὰ δίκτυα, τὰ ὁποῖα τὴν νύκτα εἶχον ῥίψει, ἐνῷ ἄλλοι, μοναχοὶ αὐτοί, ἐψάρευον μὲ τὰ χανικά, ῥίπτοντες αὐτὰ κάτω εἰς τὸν βαθύτατον πυθμένα ν' ἀγρεύσουν χάνους πελαγίσους καὶ ἄλλοι μὲ τῆς σαλαγκαῖς(1) προσπαθοῦντες ν' ἀγρεύσωσιν ὀστρακόδερμα ἢ ὀκτάποδας· καὶ ἄλλοι, δεξιώτεροι αὐτοί, ἔπιανον σμέρνας μὲ κάτι μεγάλα ἀγκίστρια ὁποῦ τὴν νύκτα τἆχον βυθίσει, τὸ γλυκύτερον καὶ λευκότερον θαλασσινὸν ὄψον, τὸ ὁποῖον στολίζει τὰ ἐπίσημα γεύματα τῶν παραλιακῶν Μονῶν, ψητὸν συνήθως μὲ ὀρίγανον, βαΐα καὶ ἄλλα μυριστικά, οὗ τὰ τεμάχια χιονᾶτα καὶ κάτασπρα, εὐωδιάζουν θάλασσαν.

Ἰδοὺ ξαγναντίζουν τώρα ἀπὸ τὸ Νυμφαῖον καὶ ἄλλαις βαρκίτσαις καλογερικαίς, ψαράδες μοναχοὶ ἀπὸ τὸ Καροῦλι καὶ ἀπὸ τὰ Καψοκαλύβια ὁποῦ ἦτο μιὰ χαρὰ νὰ τοὺς βλέπῃς σκυμμένους κάτω πρὸς τὸν πυθμένα, σύροντας τὰς ὁρμιάς, ῥίπτοντας λαδιὰν νὰ βλέπουν καλῶς τὰς ὑφάλους, βυθίζοντας παμμέγιστα καμάκια, διότι τοῦ Ἄθωνος ὁ πυθμὴν κατέρχεται εἰς πολὺ βάθος, καθίδρους καὶ σιωπηλοὺς ἀναζητοῦντας ὀκτάποδας.

Ἰδοὺ μία ἄλλη βαρκίτσα. Ἕνας μοναχὸς εἶνε μέσα. Μὲ τὸ ἕνα χέρι κρατεῖ τὸ χανικόν του, καὶ μὲ τὸ ἄλλο τὸ κουπάκι του, προσπαθῶν νὰ μὴ ἀπομακρύνηται ἀπὸ τὴν **τραγάνα**, ἀπὸ τὸν **μπάγ-**

---

(1) Ὅλα αὐτὰ εἶνε συνήθη ὄργανα τῶν ἁλιέων

κον,(1) ὡς λέγουν οἱ ἁλιεῖς οἱ χανεύοντες. Διότι ἐλαφρὰ κύματα τοῦ ζεφύρου ἐν τῷ μεταξὺ τούτου ἤρχισαν νὰ ὀγκοῦνται.

Ὁ μπάρμπα-Βασίλης ἰδών με ἐν μετεωρισμοῖς ἀφηρημένον πρὸς τὸ θέαμα τῶν τόσων ἁλιάδων καὶ εὐχαριστημένον, ἄφησε τὰ κουπάκια νὰ ξεκουρασθῇ καὶ αὐτός, νὰ πιῇ καὶ ἕνα τσιγάρο.

— Τί νὰ σοῦ πῶ, κὺρ Ἀλέκο, τόσα χρόνια καλογερεύων ἐδῶ ἐξέχασα ὅλως διόλου τὸν κόσμον, ἐνίκησα τόσα πάθη ἀλλὰ ὁ καπνός, κὺρ Ἀλέκο, μὲ ἐνίκησε. Δὲν μπόρεσα νὰ τὸ κόψω τὸ θεοκατάρατο τσιγάρο...

— Λιβανίζεις τὸν διάβολον, μοῦ ἔλεγε πάντοτε ἕνας πνευματικὸς ἀπὸ τὴν Νέαν Σκήτην. Κόψε το τὸ θεοκατάρατο. Ἂν θὰ κολασθῶ, κύριε Καθηγητά, τὸ τσιγάρο θὰ μὲ κολάσῃ! Καὶ τὸ περισσότερον γιατὶ τὸ ἐξακολουθῶ, ἐνῷ μοῦ τὸ ἀπαγορεύει ὁ πνευματικός μου καὶ γιατὶ ξέρω πῶς μὲ βλάπτει. Πιστεύεις ὅτι πολλαὶς φοραὶς ὅταν ψαρεύω τὴν νύκτα καὶ τελειώσῃ ὁ καπνός, ἀφίνω τὴν δουλειά μου καὶ φεύγω;

Τὴν ὥραν ἐκείνην κοντὰ εἰς τὸ Καροῦλι ἕνας καλόγηρος ρῶσος ἐκοπάνιζεν ἕνα χταπόδι ἐπάνω εἰς μίαν ἴσαλον πέτραν γυμνόπους. Ἤκουον καὶ τοὺς κτύπους τοῦ μαλακίου.

— Πάφ! Πάφ!

Καμμιὰ φορὰ καὶ τὸν ἐπλατσάνιζεν ἡ θάλασσα εἰς τὸ πρόσωπον τὸν ρῶσον ἀσκητήν.

Ὁ Μπάρμπα-Βασίλης ἐννοήσας τὴν περιέργειάν μου καὶ τὴν ἀπορίαν μου, ἄρχισε νὰ μοῦ ἐξηγῇ τί συμβαίνει καὶ μοῦ διηγήθη ἕνα πολὺ χαριέστατον ἀνέκδοτον·

—Τὸ χταπόδι, κ. Καθηγητά, τὸ χτυπᾷ ὁ ρῶσος εἰς τὴν πλάκα ἐπάνω γιὰ νὰ ψοφήσῃ. Θὰ τὸ χτυπήσῃ σαράντα φοραῖς. ἔπειτα θὰ τὸ τρίψῃ ἀρκετὴν ὥρα ὥστε νὰ βγάλῃ ἀφροὺς σὰν σαπουνάδα, ἕως νὰ κατσαρώσουν οἱ πλόκαμοί του, ἀλλ' αὐτὸ εἶνε ζωντανὸν ἀκόμη. Μὲ κανένα μέσον δὲν ψοφᾷ, οὔτε ς' τὴν φωτιά, οὔτε ς' τὸ τηγάνι παρὰ μόνον μὲ τὸ ξεῖδι. Εἰς τὴν ὡραία πατρίδα μου, τὴν ξακουσμένην

(1) Μπάγκος καλεῖται ἡ ὕφαλος περὶ ἣν συνήθως διαιτῶνται τὰ πετρόψαρα, πέρκαι, καὶ χάνοι καὶ σκορπιοὶ καὶ γαϊτανάδες.

Μιτυλήνη — πῆγες ς'τὴν Μιτυλήνη κ. καθηγητά: Νὰ ἰδῇς καλούδια καὶ νὰ ἰδῇς ὀπωρικά, νὰ ἰδῇς λάδια γευστικώτερα ἀπὸ τὸ βούτυρον καὶ σαρδέλλαις παχύτεραις καὶ ἀπὸ τῆς Πόλης τῆς σαρδέλλαις. Τῆς Καλλονῆς σαρδέλλαις! Μὲ τ' ὄνομα! Ἄχ! Μιτυλήνη μου!

Καὶ εἶδον ὅτι δύο δάκρυα ἔσταξαν εἰς τὰς παρειὰς τοῦ ἀγαθοῦ μπάρμπα-Βασίλη πρὸς τὴν ἀνάμνησιν τῆς πατρίδος του.

Λοιπὸν εἰς τὴν πατρίδα μου, ἐξακολουθεῖ τὸ ἀνέκδοτόν του ὁ γέρων ἁλιεὺς μετὰ μικρὰν διακοπὴν ἀπὸ τὸν πόνον του, λέγουν αὐτὸ τὸ παραμῦθι διὰ τὴν ἀντοχὴν τοῦ χταποδιοῦ εἰς ὅλα τὰ μεγάλα βάσανά του.

— Μάννα μου! φωνάζει πρὸς τὴν μητέρα του τὸ χταπόδι, ὅταν ὁ ψαρᾶς τὸ ἔβγαλεν ἀπὸ τὸ θαλάμι του καὶ τὸ ἐχώρισεν ἀπὸ αὐτήν. Μάννα μου, μὲ ἔπιασαν καὶ μ' ἔρριξαν ς' τὴν βάρκα.

— Μὴ φοβᾶσαι, γυιέ μ'! ἀπαντᾷ ἡ μητέρα του ἀπὸ τὸ βάθος κάτω τοῦ πυθμένος.

— Μάννα μου, μὲ κοπανίζουν!

— Μὴ φοβᾶσαι, γυιέ μ'!

— Μάννα μου, μὲ τρίβουν!

— Μὴ φοβᾶσαι, γυιέ μ'!

— Μάννα μου μὲ τηγανίζουν!

— Μὴ φοβᾶσαι, γυιέ μ'!

Τέλος μὲ φωνὴν τρεμουλιαστὴν καὶ ἐκλείπουσαν λέγει τὸ ταλαίπωρον ὀκταπόδιον·

— Μάννα μου! Μοῦ ρίχνουν ξεῖδι!

Σ' ἔχασα, γυιέ μ'! ἀπαντᾷ διὰ τελευταίαν φορὰν ἡ δυστυχὴς ὀχταποδίνα μὲ θρηνώδη φωνὴν καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸ θαλάμι της!..

Καὶ χωρὶς κουπιὰ πλέον, ἅμα ἐτελείωσε τὸ ἀνέκδοτόν του ὁ μπάρμπα Βασίλης, κάτι ἐλαφρὰ σαγανάκια μᾶς ἔφεραν κάτω ἀπὸ τὸ Καροῦλι.

Τὸ βαποράκι τοῦ Προηγουμένου. – Τὸ Καροῦλι.— Οἱ Ῥῶσοι προσκυνηταί.— Τὰ Κατουνάκια.

Ἐκεῖ δὲ ὁποῦ ἀκριβῶς ἐπλησιάζομεν πρὸς τὸ Νυμφαῖον, ἰδοὺ καὶ συναντῶμεν ἕνα μικρὸν ξύλινον βαποράκι, ὁποῦ εἴδομεν ἄλλοτε εἰς τὸ νεώριον τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων. Δύο μόνον μοναχοὶ ἐπέβαινον ἐντὸς αὐτοῦ. Ὁ εἷς γηραλέος ἐκάθητο εἰς τὴν πρύμνην, ἔχων ἀνοικτὴν καὶ τὴν ὀμβρέλλαν του διὰ τὸν ἥλιον. Ὁ ἄλλος, νεαρὸς ὑποτακτικὸς ἐκάθητο εἰς τὸ μέσον κινῶν τὰς χεῖράς του διαρκῶς ὡς νὰ εἰργάζετο εἰς κανὲν μηχανουργεῖον. Μὲ τὴν κίνησιν τῶν χειρῶν του ἐκινοῦντο συνάμα καὶ οἱ δύο ξύλινοι τροχοὶ τοῦ πλοίου, ὅπερ οὕτω ἐπροχώρει, ἐνῷ μία καπνοδόχος μικρὰ ἐκάπνιζεν ὡς νὰ ἐκίνει ὁ ἀτμὸς τάχα τοὺς τροχούς του. Διῆλθε πλησίον μας.

—Πάφ! Πάφ! Ἐπλατάγιζαν οἱ τροχοί του κάμνοντες ἀφρόν.

Ὁ μπαρμπα-Βασίλης ὑπεγερθεὶς ἐχαιρέτισε μὲ σεβασμόν· ἐγὼ δὲ ἔβλεπον περιέργως τὸ μικρὸν τροχοφόρον ἀπομακρυνόμενον γιαλὸ-γιαλὸ ἀπὸ τὴν ἀγρίαν ἐκείνην ἀκτήν· καὶ μοῦ λέγει·

— Εἶνε ὁ Προηγούμενος τῶν Ἰβήρων, ὁ γέρων Πορφύριος, ὅστις μόνος του τὸ κατεσκεύασε τὸ μικρὸ αὐτὸ βαποράκι, σὰν ψεύτικο, καὶ σεργιανίζει εἰς τὸν ταρσανὰν τῶν Ἰβήρων δροσιζόμενος ἀπὸ τὸ ἀγεράκι τῆς θαλάσσης. Σήμερα δὲ μὲ αὐτὴν τὴν μπονάτσαν ἐπροχώρησεν ἕως ἐδῶ. Ἔχει δὲ σκοπὸν καθὼς τὸ κάμνει, ὅταν εἶνε καιρὸς τέτοιος, νὰ γυρίσῃ ἀπὸ τὴν ἄλλην θάλασσαν, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἁγίαν Ἄνναν.

—

Καὶ τώρα ἂς καμαρώσωμεν, ἂς θαυμάσωμεν τὸ περιώνυμον Καροῦλι μὲ τὰς Καλύβας τῶν ῥώσων ἡσυχαστῶν, ἀπὸ πολὺ κοντά, ὡς φωλεὰς γυπαετῶν μέσα εἰς ἕνα κρημνὸν κινδυνωδεστάτων καὶ ἀπορρώγων βράχων. Εἴμεθα τώρα ἀκριβῶς ἐπάνω εἰς τὸ Νυμφαῖον ἀκρωτήριον.

Ἀληθῶς ζάλη καταλαμβάνει τὸ ξένον ὅστις αἴφνης θ' ἀντικρύσῃ ἀπὸ θαλάσσης τὰς ἀσκητικὰς αὐτὰς φωλεάς. Μετὰ μικρὸν ὅμως ἀρχίζει νὰ τὸν τέρπῃ πολὺ εὐφραντικῶς ἡ ἀγρία ἐκείνη τῆς ἐρημιας εἰκών. Διότι βλέπει σπήλαια συγυρισμένα πολὺ εὔμορφα, ὧν οἱ ἀπὸ τσίγκου ὁλογάλαζοι θόλοι λάμπουν εἰς τὸ ἡλιοφώτισμα, μὲ ναΐσκους, μὲ πρασινοβολοῦντα κηπάρια, μὲ δρομίσκους κλιμακωτοὺς ἐπὶ τοῦ βράχου, μὲ κατάβασιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Μονοπάτια πρὸς τὰ ἐδῶ, μονοπάτια πρὸς τὰ ἐκεῖ, ὡς οἱ ὀλισθηροὶ ἐκεῖνοι τρίβοι ὁποῦ σχηματίζουν εἰς τὰ πετρώδη καὶ δύσβατα βουνὰ αἱ αἶγες κάτω ἀπὸ τοὺς ὁποίους χαίνουν χαώδη καὶ ἐπικίνδυνα χάσματα ἕτοιμα νὰ δεχθοῦν τοὺς ἀπροσέκτως βαδίζοντας ἐκείνους ἀκροβάτας καὶ σχοινοβάτας. Ἐννοήσας ὁ λεμβοῦχός μου τὸ ἐνδιαφέρον μου πρὸς τὸ ἄγριον αὐτὸ τοῦ Ἀκράθω θέαμα ἀπὸ τὴν προσοχὴν μὲ τὴν ὁποίαν περιειργαζόμην τὸ ὅλον τῆς σπανίας αὐτῆς εἰκόνος, ἐσταμάτησεν ἱκανὴν ὥραν τὴν λέμβον κ' ἐτήρει σιωπήν, ὅπως μὴ διακόψῃ τυχὸν τὴν σειρὰν τῶν ἐντυπώσεών μου. Τὸ ρεῦμα μᾶς παρέσειρε πολὺ κοντὰ πρὸς τὴν ἀκτὴν καὶ ἤκουον ἤδη καὶ τὰς ὁμιλίας τῶν Ῥώσων ἡσυχαστῶν, οἵτινες ἐξετέλουν διαφόρους ἐργασίας εἰς τὰς παραδόξους ἐκείνας φωλεάς, ἄλλοι ἀνανεόνοντες τὴν γαλάζιαν βαφὴν τῶν ἐκ τσίγκου θόλων τῶν ναΐσκων, ἄλλοι σκάπτοντες τὰ κηπάριά των, ἄλλοι φυτεύοντες δενδρύλλια καὶ ἀνθῶνας, ἄλλοι τακτοποιοῦντες τὰς σχοινοκλίμακάς των τὰς κρεμαστάς, καὶ ἄλλοι προσευχόμενοι καὶ ψάλλοντες εἰς τοὺς ναΐσκους καὶ τὰ κελλία των, ἢ κάμνοντες παράκλησιν χάριν τῶν καταβάντων τὴν ὥραν ἐκείνην Ῥώσων προσκυνητῶν, οἱ ὁποῖοι τὴν εἰς τὸ Καροῦλι ἐπίσκεψίν των θεωροῦσι ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον σεπτότερα κεφάλαια τοῦ ἱεροῦ Προσκυνήματός των, κομίζοντες πλουσίας ἐλεημοσύνας εἰς τοὺς ζῶντας ἐν μέσῳ τόσων κινδύνων τῆς ζωῆς των εἰς τοὺς κρημνοὺς ἐκείνους καὶ λαμβάνοντες τὴν εὐλογίαν των. Αἱ Καλύβαι αὗται εἶνε ἀρκεταί. Ὠνομάσθη δὲ Καροῦλι ὁ βράχος αὐτὸς ὁ κρημνωδέστατος, διότι εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἀσκήτευεν ἐδῶ κάποιος ἰδικός μας ἡσυχαστής, ὅστις ἐλάμβανε τὴν τροφήν του διὰ καλάθου, ὅπερ ἐκρέματο ἀπὸ τῆς Καλύβης του πρὸς τὴν θάλασσαν.

Τὰ διάφορα πλοῖα διερχόμενα ἔθετον παξιμάδια καὶ τροφὰς ἐν γένει εἰς τὸν κρεμάμενον κάλαθον, ὃν κατόπιν ὁ ἡσυχαστὴς ἀνέσυρεν ἐπάνω διὰ καρουλίου. Καὶ τώρα δὲ οἱ ρῶσοι ἀσκηταὶ μεταχειρίζονται τὸ αὐτὸ μέσον, ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς φιλοπονίας των καὶ τῆς ἐν γένει συνηθείας των νὰ δέχωνται τοὺς ὁμοφύλους των προσκυνητάς, κατεσκεύασαν κάποιαν κατάβασιν ἀπὸ τὰ Κατουνάκια, ὁπόθεν πολὺ συχνὰ διέρχονται οἱ ρῶσοι προσκυνηταὶ ἀναζητοῦντες τὴν πρὸς τὸ Καροῦλι αὐτὴν κατάβασιν·

—Καροῦλι! Καροῦλι!

Ἀκούονται συχνὰ-συχνὰ οἱ ρῶσοι διακόπτοντες τὴν σιωπὴν τῶν Κατουνακίων ζητοῦντες ὁδηγίας περὶ τῆς πρὸς τὸ Καροῦλι καταβάσεως, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ἀπεράντου χώρας των κατὰ λόχους καὶ ἐνωμοτίας προχωροῦντες ἕως ἐδῶ μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά των καὶ τὰ γαλανὰ μάτια των, κάθιδροι καὶ αὐχμηροί, φέροντες κρεμάμενα ἀπὸ τὸν λαιμόν των ὡς φυλακτὰ τὰ ἀπαραίτητα τσαγερά των.

Χρονολογεῖται δὲ ἡ ἐμφάνισις τῶν Ῥώσων εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ Ἄθωνος ἀπὸ τοῦ 1870 περίπου. Περὶ τούτου ὑπάρχει ἐπίσημος μαρτυρία ἐν τοῖς ἐπισήμοις ἐγγράφοις τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Γρηγορίου, ἀναφορὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Μονῆς Νεοφύτου πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύναξιν καθιστῶντος γνωστὴν τὴν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους κατάστασιν τοῦ Ἄθωνος ἐκ τῆς παρεισδύσεως ἐν αὐτῷ τῶν Ῥώσων.

Ὁ ἀντιπρόσωπος οὗτος μεταξὺ ἄλλων μεταβολῶν αἵτινες ἐπηλθον ἐκεῖ ἐκ τῆς ἄνω ἀφορμῆς, ἀναφέρει καὶ ταῦτα·

«Ἐν τοῖς Λαυρεωτικοῖς ὁρίοις ὑπάρχει τὸ Καροῦλι, εἰς οὗ τοὺς ἀποτόμους βράχους πλεῖστα ρωσικὰ καθίσματα καὶ κελλία ὑπάρχουσι καὶ πανταχόθεν τῶν ἀποτόμων ἐκείνων μερῶν ἀκούεται ἀντηχοῦν τὸ ***γόσπουντι πομίλου*** (Κύριε ἐλέησον). Εἰ δέ τις ἐξετάσει ἐπιμελέστερον, θὰ εὕρῃ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς σπλάγχνοις τῶν ἀποτόμων ἐκείνων βράχων κατοικίας, εἰς ἃς διὰ πολλῶν δεκάδων βαθμίδων κατέρχονται (1)».

---

(1) Παράβαλ. «ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου ὑπὸ Βαρλαὰμ μοναχοῦ Γρηγοριάτου. Ἐκδ. Θεσσαλονίκης 1821».

Ἄνωθεν ἀκριβῶς τοῦ Καρουλίου εἰς ὕψος ἡμισείας ὥρας, ἐπὶ βραχώδους καὶ ἀποκρήμνου μικροῦ ὀροπεδίου κεῖνται τὰ Κατουνάκια πολὺ ὡραῖα διακρινόμενα ἀπὸ τῆς θαλάσσης.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀντίκρυσα τὴν κορυφὴν τοῦ Ἄθωνος Ὁποῖον μεγαλεῖον! Ὁποία δόξα τῆς Δημιουργίας. Μόλις ὡσὰν ἕνα σημεῖον γεωγραφικὸν διαγράφεται ἡ σκιὰ τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ναΐσκου τῆς Μεταμορφώσεως [1]. Τὰ Κατουνάκια ἐκεῖ εἰς τὰς ὑπωρείας καὶ ὀλίγον παραπάνω ἡ ὑδατόρριτος Κερασιά... Δάση καὶ βράχοι καὶ κελλία. Ἡ Παναΐτσα μέσα εἰς ἕνα δάσος ἀπὸ ἔλατα καὶ δρῦς. Καὶ κατόπιν γυμνὰ πετρώματα. Μία δροσιὰ ἀφάνταστος καταβαίνει ἀπὸ τα ὕψη του, δροσιὰ ἀποτελοῦσα ἦχον, ὡς τὸν δροσώδη ἐκεῖνον ἦχον ὅπου ἐγέμισε τὸ Ὑπερῷον τῆς Ἁγίας Πόλεως κατὰ τὴν Κατάβασιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Δροσιὰ ζωογόνος. Δροσιὰ ζωντανή. Δροσιὰ ὁποῦ ὁμιλεῖ θαρρεῖς καὶ φωνάζει·

—Εἰς τὰ ὄρη, ψυχή, ἀρθῶμεν!...

(1) Κατὰ τοὺς ἀρχαιολογοῦντας καὶ γεωγράφους, τὸ ὄρος τοῦ Ἄθωνος ὑψοῦται εἰς τὴν ΝΑ τῆς Χερσονήσου ἄκραν 2000 μέτρα περίπου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἀπὸ δὲ τὸ ὄρος ὠνομάσθη καὶ ὅλη ἡ Χερσόνησος, ἥτις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὠνομάζετο ***Ἀκτή***, διὰ τὰ ἐκτεταμένα της παράλια (ἡ ὅλη της ἐπιφάνεια ὑπολογίζεται εἰς 385 τετραγωνμίλια) καὶ διὰ τὴν τρικυμιώδη αὐτὴν θάλασσαν περὶ τὰς ἀκτάς)

Κατὰ τὴν Ἑλλην. μυθολογίαν τὸ ὄνομα ἐδόθη εἰς τὸ ὄρος ἔκ τινος τῶν γιγάντων Ἄθω καλουμένου, ὅστις κατὰ τὴν Γιγαντομαχίαν ἐξεσφενδόνισε κατὰ τῶν θεῶν ὡς ***κοῦφον λίθον*** τὸ ὄρος τοῦτο. Κατ' ἄλλην δὲ παράδοσιν ὠνομάσθη Ἄθως ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος Ἄθω. Διὰ νὰ παραστήσωσιν οἱ ἀρχαῖοι τὸ ὕψος τοῦ ὄρους, κατὰ τὸν Στράβωνα ἔλεγον ὅτι οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἄθω βλέπουσι τὸν ἥλιον πρὸ τριῶν ὡρῶν ἀνατέλλοντα τῆς ἐν τῇ παραλίᾳ ἀνατολῆς. (Παραβ. Ἅγιον Ὄρος Κ. Σωτηρίου σελ. 17).

Τὰ Καυσοκαλύβια – Μία καλύβη ὡσὰν Παλάτιον. Οἱ Γιασαφαῖοι.—Ἡ τεχνοτροπία τῆς ζωγραφικῆς των.—Σχολὴ νεωτάτη.—Αἱ εἰκόνες των.— Η δημιουργική των σύλληψις.— Ὅπου ἀναφαίνεται Ἰωακεὶμ ὁ Γ'. Ὁ Ἀκράθως.

Ἐπλησιάσαμεν τώρα πρὸς τὰ Καυσοκαλύβια μίαν πολὺ σεμνὴν καὶ ἁγιωτάτην Σκήτην, τῆς ὁποίας διακρίνομεν ἤδη τὰς καταλεύκους καλύβας της εἰς μίαν ξηροτάτην πλαγιὰν ἀπολήγουσαν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὰ Κατουνάκια τὰ περάσαμεν πλέον. Καὶ ἰδοὺ συναντῶμεν ἄλλαις ψαρόβαρκαις κοσμικῶν καὶ μοναχῶν ἁλιέων, ὁποῦ ἐπιτυχόντες τοιαύτην θαλασσογαλήνην ἐψάρευον μὲ τὰ ποικιλώνυμα τῆς ἁλιείας ὄργανα. Κ' ἐβλέπομεν συχνὰ συχνὰ διάφορα εἴδη ἰχθύων οἱ ὁποῖοι σπαράσσοντες ἐξαγκιστρόνοντο, ἢ ἐξεπλέκοντο ἀπὸ τὰ δίκτυα, καὶ ἐρρίπτοντο πηδῶντες εἰς τὴν κοιλίαν τῆς ἁλιάδος.

Ἀλλὰ πρὶν φθάσωμεν εἰς τὰ Καυσοκαλύβια συναντῶμεν δύο ξηρονήσους τὴν μίαν μεγαλειτέραν τῆς ἄλλης, τὰς ὁποίας ἐν ὥρᾳ τρικυμίας ὑπερπηδῶντα αὐτὰς τὰ κύματα θραυόμενα ἐπάνω των μὲ ἀφροὺς καὶ συριγμοὺς ἐξαφανίζουσιν ὁλοτελῶς. Αἱ νησῖδες αὗται ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῆς βραχώδους ἀκτῆς κατὰ τὰ 1872 ὅτε συνέβησαν ἐδῶ μεγάλοι σεισμοὶ καταστρεπτικοί, ἰδίως ἐν Χίῳ. Ὀνομάζεται δὲ ἡ μεγαλειτέρα **Ἅγιος Χριστόφορος**, ἐν ᾗ ὑπῆρχε μικρὰ Σκήτη, τῆς ὁποίας φαίνονται τὰ ἐρείπια.

—

Καὶ τώρα εὑρισκόμεθα ἀκριβῶς εἰς τὰ Καψοκαλύβια μίαν ἀπὸ τὰς μαγευτικωτέρας Σκήτας τοῦ Ἄθωνος ἀποτελουμένην ἀπὸ τεσσαράκοντα εὐρυχώρους καὶ πολὺ μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἐπὶ τερπνῶν θέσεων καλύβας, ἔχουσαν δὲ ὡραιότατον Κυριακὸν τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος κτισθὲν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα καὶ μὲ ἕνα εὐρυχωρότατον Νάρθηκα κτισθέντα κατὰ τὸ 1804.

Κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 21 ἐντὸς τοῦ Ναοῦ τούτου

ΤΟ ΚΥΡΙΑΚΟΝ ΤΩΝ ΚΑΥΣΟΚΑΛΥΒΙΩΝ

κατέφυγον χιλιάδες γυναικοπαίδων ἐκ τῆς Χαλκιδικῆς. Πρὸ τοῦ Κυριακοῦ ὑπῆρχε μία παμμεγίστη ἀγρία δρῦς φυτευθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὁσίου Ἀκακίου, ἀσκήσαντος ἐνταῦθα καὶ τελειωθέντος τὸ 1730 μ.Χ. Ἀλλὰ τὸ 1804 εὑρόναντες οἱ ἀσκηταὶ τὸν Νάρθηκα, κατέχωσαν καὶ ***κατεβόλιασαν*** τὸ ὑπερήφανον δένδρον βαθειὰ εἰς τὴν γῆν εἰς ἀπόστασιν 10 μέτρων, ὁπόθεν οἱ κλῶνοί του ῥιζωθέντος καὶ ἀναβλαστήσαντος, ὑψώθησαν πάλιν εἰς μίαν σκιερωτάτην δρῦν, σκιάζουσαν ὁλόκληρον τὸ προαύλιον τοῦ Ναοῦ.

Τὸ κωδωνοστάσιον πυργοειδὲς καὶ πάγκαλον ἐκ πελεκητῶν μαρμάρων, ἔμπροσθεν τοῦ Καθολικοῦ, καθιστᾷ γραφικώτατον τὸ σύνολον τοῦ ὅλου Ναοῦ. Τοῦτο ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων Ἰωακεὶμ ὁ Γ´ συμπάθειαν ἰδιαιτέραν τρέφων πρὸς τὴν ὡραίαν αὐτὴν Σκήτην.

Αἱ καλύβαι τῆς Σκήτεως εἶνε ἐγκατεσπαρμέναι ἐν μέσῳ τῶν δυσπροσίτων βράχων ὡσὰν φωλεαὶ ἀετων, ἄνωθεν τῶν ὁποίων ὑψοῦται ὁ οὐρανοκατασκεύαστος Ἄθως μὲ τὴν ὑπερνεφῆ κορυφήν του. Τὸ ἔδαφος κατ' ἀκολουθίαν τῆς Σκήτεως εἶνε ξηρότατον καὶ στεῖρον, ἀλλὰ διὰ τῆς φιλοπονίας τῶν ἀσκητῶν, καὶ διὰ τοῦ ἀφθόνου ὕδατος, ὅπερ θαυμαστῶς διὰ τῆς προσευχῆς τοῦ ὁσίου Ἀκακίου ἀνέβλυσε, κατέστη γονιμώτατον· καὶ οὕτω λαμπρῶς πρασινοβολεῖ καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ ἔτος. Κατέρχονται δὲ

αἱ Κελύδαι μέχρι τῆς θαλάσσης, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἄφθονος ἄγρα προσκομίζεται ἀπὸ τοὺς παρὰ τὴν ἀκτὴν ἰδίως οἰκοῦντας ἀσκητάς, ὁσάκις ἐπιτρέπει τὴν ἁλιείαν ἡ εὐδία, ἥτις ὅμως σπανιώτατα ἐπισκέπτεται τὰς συνήθως ἀγρίας αὐτὰς τοῦ Ἀκράθω παραλίας.

Ἡ ὡραία αὕτη καὶ μεγαλοπρεπὴς Σκήτη ὠνομάσθη Καυσοκαλύβια ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐνταῦθα ἀσκήσαντος ὁσίου Μαξίμου, ἀκμάσαντος κατὰ τὸ 1320, ὅστις ἐσυνήθιζε νὰ μεταλλάσσῃ καλύβην καίων τὴν παλαιὰν καὶ ἐγκαθιστάμενος εἰς νέαν, ἐξ οὗ καὶ ὀνομάσθη Καυσοκαλύβη.

Ἐνταῦθα ἀκμάζει ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ ξυλογλυπτική, τῶν πλείστων ἀσκητῶν καταγινομένων εἰς τὰς ὡραίας αὐτὰς τέχνας. Ἡ ζωγραφικὴ μάλιστα τόσην εὐδοκίμησιν ἔσχεν ἐν αὐτῇ, ὥστε ἀπετελέσθη ἐνταῦθα ἰδία σχολὴ περιώνυμος καὶ πολυθαύμαστος, ἡ σχολὴ τῶν Γιασαφαίων ἀπὸ τοῦ πρώτου ἱδρυτοῦ αὐτῆς τοῦ Ἰωάσαφ, οὗ ἡ ὡραιοτάτη καὶ μεγαλοπρεπεστάτη ὡς ἀνάκτορον Καλύβη κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τῆς Σκήτης πλησίον τοῦ Κυριακοῦ, προκαλοῦσα τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν προσκυνητῶν καὶ ἐν γένει τῶν παραπλεόντων τὴν ἐγγὺς ἀκτήν. Πάντες οἱ ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν, οἵτινες κατὰ τοὺς χρόνους τούτους μάλιστα μετὰ ἰδιαιτέρας ἀγάπης ἐπισκέπτονται τὸν Ἄθωνα, τὸ μέγα αὐτὸ καὶ ἀνεκτίμητον ζωντανὸν τῆς βυζαντινῆς τέχνης μουσεῖον, ἡμέτεροί καὶ ξένοι, πολλὴν ἀγαλλίασιν αἰσθάνονται φιλοξενούμενοι εἰς τὰ ἀρχονταρίκια τῆς Καλύβης τῶν Γιασαφαίων, τὰ ὄντως ἀρχοντικὰ καὶ πλούσια, καὶ θεωροῦντες ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς νεαροὺς τῆς ἐνδόξου αὐτῆς Σχολῆς μαθητάς, ἐργαζομένους ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν διαδόχων τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Ἰωάσαφ, ὅστις πρὸ ἐτῶν ἀπέθανεν, ἀφήσας ἀνεξάλειπτον τὸ ὄνομά του ὡς μίαν περίλαμπρον σφραγῖδα τῆς ἐξακουσμένης τεχνοτροπίας του.(1)

(1) Ἡ ἐξέλιξις τῆς Σχολῆς αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὴν φιλευσεβῆ Ῥωσικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν μία καλὴ συνήθεια νὰ περικοσμῶσι τὰ τρίστρατα, τὰς αἰθούσας τῶν σιδηροδρόμων καὶ ἄλλα τὸ αὐτὰ δημόσια κέντρα μὲ εἰκόνας τῆς Παναγίας μεγάλας, ἀνάπτοντες πρὸ αὐτῶν καὶ κανδήλας. Τὰ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει λοιπὸν Ῥωσικὰ Μοναστή-

Η ΠΕΡΙΩΝΥΜΟΣ ΚΑΛΥΒΗ ΤΩΝ ΓΙΑΣΑΦΑΙΩΝ

Ὡραιότατος εἶνε καὶ ὁ ναὸς τῆς Καλύβης ταύτης στολισμένος μὲ ἔργα ἐπίσημα τῆς ἁγιορειτικῆς αὐτῆς Σχολῆς, ἰδίως εἰκόνας τῆς πολυωνύμου πολιούχου τοῦ Ἄθωνος Παναγίας, αἱ ὁποῖαι ἐξαιρέτως θαυμάζονται παρ' ὅλων τῶν καλλιτεχνῶν, στολίζουν δὲ τὰ Προσκυνητάρια καὶ πολλῶν ἐν Ἑλλάδι Ναῶν, καὶ τὰ Προσευχητάρια Μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιερέων.

Ἰδιαιτέραν ὅλως στοργὴν καὶ τιμὴν ἐπέδειξε κατὰ τὴν ἐν Ἄθωνι διαμονήν του καὶ Ἰωακεὶμ ὁ Γ' πρὸς τὴν Καλύβην ταύτην, συχνὰ προσερχόμενος καὶ ἡμέρας πολλὰς ἐφησυχάζων καὶ παρακολουθῶν ὡς ἕνας καλλιτέχνης τῶν Γιασαφαίων τὴν τεχνοτροπίαν, ἥτις ἐν τῇ τηρήσει τῆς παλαιᾶς βυζαντινῆς γραμμῆς ἐπιδεικνύει ὅλον τὸ μεγαλεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ ἕνας εὐλαβὴς περὶ τὰ πάτρια καλλιτέχνης ἐν τῇ διακοσμήσει τοῦ συνόλου συμφώνως πρὸς τὴν πρόοδον ἐν γένει τῶν τεχνῶν.

ρια συνῆψαν συμφωνίαν μετὰ τοῦ ζωγράφου Ἰωάσαφ, ὅστις ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ζωγραφίζῃ τὰς τοιαύτας εἰκόνας ὡσὰν ἀπὸ Ῥώσου ζωγράφου, ἵνα εὐκόλως ἐξοδεύωνται. Οὕτω δὲ ὁ Ἕλλην ζωγράφος ἐπεδόθη ὅλως εἰς τὴν προσωπογραφίαν, καλλιεργήσας καλλιτεχνικώτατα τὸ εἶδος τοῦτο τῆς Παναγιογραφίας τόσον, ὥστε νὰ φθάσῃ εἰς ὕψος πάγκαλον ἡ θεία του τέχνη, ἀποτελέσασα ἰδίαν Σχολήν, τὴν τῶν Γιασαφαίων.

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΣΑΒΑΩΘ
(Εἰκὼν Γιασαφαίων)

Κατὰ τὸ ἔτος 1880 — 1886 ὅτε ἐκτίζετο ὁ πρῶτος ναὸς τῆς Καλύβης τῶν Γιασαφαίων, εἰργάζετο ὡς ἕνας ἁπλοῦς λιθοξόος ὁ κατόπιν ὀνομαστὸς ἕλλην ζωγράφος, ὁ Νικηφόρος Λύτρας, ὅστις ἐκεῖ, ἐργαζόμενος καὶ παρακολουθῶν συνάμα ὡς ἕνας ἁπλοῦς παρατηρητὴς τοὺς ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τῆς ζωγραφικῆς ἐργαζομένους νέους ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Σχολῆς, ἐκεῖ ᾐσθάνθη ἐν τῇ ψυχῇ του τοὺς πρώτους παλμοὺς τοῦ ἔρωτος πρὸς τὴν θείαν τέχνην, ἧς ἔπειτα κατέστη ὁ μέγας καὶ ἀθάνατος μυσταγωγὸς καὶ λάτρις. Ἐκεῖ ἐπὶ μιᾶς πέτρας τοῦ βράχου καλῶς λειανθείσης δεί-

κνυται ἀνάγλυπτος ὁ ἅγιος Γεώργιος, ἔργον τοῦ Λύτρα, ὅστις κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του διεσκέδαζε μὲ τὴν ὡραίαν τέχνην ἀποδιώκων τὴν ἐκ τῆς μοναξίας καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀσκητὰς βασανίζουσαν ἀκηδίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἕτερος νεοσσὸς ἐξεκολάφθη ἐν τῇ Σχολῇ αὐτῇ τῶν Γιαοαφαίων· ὁ κ. Ἀθανάσιος Βασιλείου ὁ Εὐβοεύς, ὅστις καλλίπτερος ἤδη ἀνίπταται ἐγγὺς τῶν ὑψικρήμνων κορυφῶν τῆς θείας τέχνης, καλλιτεχνικώτατα τῷ ὄντι ἐξελισσόμενος ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἔπηξε τὸ ἐργαστήριόν του. Μετὰ πολλῆς τιμῆς ἀναφέρομεν ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων του ἔργων, μίαν μεγάλην τοιχογραφίαν θαυμα-

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΔΙΔΑΣΚΩΝ

σίως περικοσμοῦσαν τὴν ἀριστερὰν κόγχην τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, πολυσύνθετον καὶ ὑψηλὸν ἐν τῇ συλλήψει του σύμπλεγμα, παριστῶσαν τὸν Ἰησοῦν διδάσκοντα ἐν μέσῳ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, τοῦ ὁποίου πιστὸν ἐξεικόνισμα παραθέτομεν ἐνταῦθα. Ὁ ἐμπνευσμένος οὗτος τοῦ χρωστῆρος λάτρις ἐργάζεται ἤδη ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου (πρῴην πτωχοκομεῖον) ἐν τῇ λεωφόρῳ Κηφισσίας, στολίζων τὸν ναὸν διὰ μεγάλων του τοιχογραφιῶν, ἐν αἷς ὁ Παντοκράτωρ καὶ ἡ Πλατυτέρα τῶν Οὐρανῶν.

—

Τὸ Κυριακὸν τῆς Σκήτης ἀπέχει ἓν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ὥστε ὁ παραπλέων πολὺ καθαρὰ δύναται νὰ τὸ περιεργασθῇ. Ἐν τῇ ἀκτῇ δὲ ὑπάρχουσι σκοτεινότατα σπήλαια καὶ βαθύτατα ἄντρα, εἰς τὰ ὁποῖα εἰσχωροῦντα τὰ ἄγρια τῆς θα-

λάσσης κύματα ἐν ὥραις τρικυμιῶν ἀποτελοῦσι φοβερὰν ἰαχὴν μὲ παρατεταμένους μυκηθμοὺς τοῦ ὑγροῦ στοιχείου, ὅτε ὁ ἀγρίως πνέων ἄνεμος σείει τὰς στέγας τῶν ἐγγὺς καλυβῶν νὰ τὰς ἀναρπάσῃ, ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ τῶν ἡσυχαστῶν, μετὰ πατάγου ἀπεριγράπτου. Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου· ἐπανειλημμένως τὰ τορπιλικὰ τῶν συμμάχων προέβησαν εἰς ἀνιχνευτικὰς ἐρεύνας ἐντὸς αὐτῶν μὴ ἀνακαλύψωσιν εἰς τοὺς εὐρεῖς τῶν σπηλαίων ἐκείνων κόλπους ὑποκρυπτόμενα ἐκεῖ γερμανικὰ ὑποβρύχια, ἀλλ' εὗρον μόνον φώκας, θαλασσίους χελώνας καὶ ἀγρίας νήσσας, ὁποῦ εἶχον καταφύγει ἐκεῖ πρὸς σωτηρίαν.

Ἐν τῇ ὡραίᾳ αὐτῇ σκήτῃ διήνυσαν τὸν μοναχικόν των δίαυλον ἐκτὸς τοῦ πρώτου αὐτῆς οἰκιστοῦ πολλοὶ ἄλλοι ἅγιοι, οὓς ἑορτάζει ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία.

Οἱ μοναχοὶ αὐτῆς, οἱ Καυσοκαλυβῖται, διακρίνονται διὰ τὴν φιλοξενίαν αὐτῶν, τὸ μειλίχιον τῶν τρόπων καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετάς των. Ὁ ἐπισκεπτόμενος αὐτοὺς νομίζει ὅτι εὑρίσκεται ἐνώπιον μοναχῶν τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἀγάλλεται δὲ νὰ συνομιλῇ μαζύ των λόγους πνευματικούς, διότι ὅλοι σχεδὸν εἶνε ἐγκυκλοπαιδικώτατοι ὡς ἐκ τῶν νυκτερινῶν ἀναγνώσεων, εἰς ἃς ἀφιερόνονται καθ' ἑκάστην, διεξερχόμενοι τὰ συγγράμματα τῶν ἁγίων Πατέρων. Τοιοῦτος μελετηρότατος ἀνὴρ ὑπῆρξεν ὁ Καυσοκαλυβίτης ἱερομόναχος Πανάρετος Πολυκάρπου, ὃν ἐγνώρισαν καλῶς οἱ πνευματικοὶ τῶν Ἀθηνῶν κύκλοι, ὅτε εἶχε σταλεῖ παρὰ τῆς ἱερᾶς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας ὡς ἔξαρχος διευθύνας ἐπὶ δύο ἔτη τὸ ἐνταῦθα Μετόχιον τῆς Ἀναλήψεως, τακτικώτατος εἰς τὰς ἱεροτελεστίας του, ἀκούραστος εἰς τὸ κηρύττειν τὸν θεῖον λόγον μὲ μίαν εὐγλωττίαν θαυμασίαν, ἣν ἀπέκτησεν ἐκ τῆς ἐπιμόνου ἀναγνώσεως τῶν ἱερῶν συγγραμμάτων τῶν ἁγίων Πατέρων. Ὁ καλὸς οὗτος πνευματικὸς εὑρίσκεται ἤδη εἰς Μολάους, ἔνθα δι' ἀτρύτων πόνων καὶ ἀξιοθαυμάστου ζήλου ἔκτισε μίαν λαμπρὰν γυναικείαν Μονήν, τὸν Νέον Ἄθωνα, μὲ ὡραιότατον ναὸν εἰς τιμὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, μὲ λαμπρὰ κελλία καὶ περίλαμπρα ἀρχονταρίκια, μέσα εἰς ἕνα πανεύμορφον κτῆμα, ἕνα ἀληθινὸν παράδεισον, ἔνθα εὑρί-

σκονται ὅλου τοῦ κόσμου τὰ δένδρα, καὶ ἐν ᾧ διδάσκονται τὰς εὐαγγελικὰς ἀρετὰς 30 περίπου καλογραῖαι, ἀφιερώσασαι μετὰ χαρμονῆς τὴν παρθενίαν των εἰς τὸν γλυκύτατον Νυμφίον τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

—

Δὲν μὲ ἄφινον νὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὴν ὡραίαν αὐτὴν σκήτην αἱ ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις μου ἐξ ὅσων ἀνέγνωσα καὶ ἤκουσα παρ' ἄλλων περὶ αὐτῆς. Ἰδοὺ σταματῶμεν ὀλίγον να θαυμάσωμεν ἀπὸ θαλάσσης μίαν τῶν ὡραιοτέρων Καλυβῶν τῆς σκήτης, τὴν Καλύβην τὴν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἠγαπημένου μαθητοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἡ καλύβη αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Μυτιλήνης Ἱερομονάχου Παϊσίου, ὅστις ἐχρημάτισε καὶ ἡγούμενος τῆς Μονῆς Ξενοφῶντος, αὐτὸς μάλιστα κανονίσας τὴν μονὴν αὐτὴν εἰς Κοινόβιον, ὅπερ ἔκτοτε διακρίνεται μεταξὺ τῶν ἄλλων Κοινοβιακῶν Μονῶν. Ὁ Παΐσιος ἐπανῆλθε μετὰ ταῦτα εἰς Καυσοκαλύβια, εἰς τὴν παλαιὰν Καλύβην του, λαμβάνων τὸ σιτηρέσιόν του τακτικὰ ἐκ τῆς Μονῆς Ξενοφῶντος ἐφ' ὅρου ζωῆς. Κατά τινα πανήγυριν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, μετὰ τὸ πέρας τῆς ἑορτῆς παρατεθείσης φιλοξενωτάτου τραπέζης κατὰ τὸ ἔθος, ἐν ᾗ παρεκάθησαν οἱ προσελθόντες προσκυνηταὶ σεμνῶς εὐωχούμενοι εἰς δόξαν τοῦ Ἠγαπημένου μαθητοῦ, ἠγέρθη μακρὰ καὶ περίεργος συζήτησις μεταξὺ τῶν Γερόντων, τίς εἶνε μείζων, ὁ τίμιος Πρόδρομος ὁ βαπτίσας τὸν Ἰησοῦν, ἢ ὁ Θεολόγος Ἰωάννης ὁ ἀναπεσὼν εἰς τὸ στῆθος αὐτοῦ. Πολλῶν δὲ λόγων διαμειβομένων ἐν εὐσεβεῖ ἁμίλλῃ καὶ μὴ διδομένης τῆς ἀπαιτουμένης λύσεως, αἴφνης θραύεται μετὰ ζωηροῦ πατάγου εἰς δύο τεμάχια ἕνας ὡραῖος κρατὴρ πλήρης οἴνου ἐν μέσῳ τῆς τραπέζης κείμενος. Τὸ συμβὰν ἐθεωρήθη πολὺ σημαντικόν. Τῇ ἐμπνεύσει δὲ τοῦ ἱερομονάχου Παϊσίου ζυγισθέντα τὰ δύο τεμάχια εὑρέθησαν ἰσοβαρῆ. Οἱ Γέροντες τότε ἐγερθέντες ὕμνησαν τὸν Θεόν, ὅστις διὰ τοῦ σημείου τούτου ἔδωκε τὴν δικαίαν λύσιν εἰς τὴν γενομένην συζήτησιν, ἀποδειχθέντος ὅτι παρὰ τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ἴσην καὶ τὴν αὐτὴν τιμὴν ἔχουσιν οἱ δύο πρόκριτοι ἅγιοι, ὅ τε τίμιος Πρόδρομος καὶ ὁ ἠγαπημένος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος.

Παρὰ τὸν αἰγιαλόν — Ἡ Ῥουμανικὴ Σκήτη — Ὁ ἀρσανᾶς της. Τὸ ῥασσοφορεμένον βρίκιον. — Σύντομος ἱστορία αὐτῆς. — Ὁ περιώνυμος Βλάχος ὁ μέγας ἁγιορείτης μουσικοδιδάσκαλος. — Ἡ ἀπερίγραπτος τοῦ Λαμπαδοῦ ἀγαλλίασις

Πλέοντες ἐκ τῶν Καυσοκαλυβίων πρὸς τὴν Μεγάλην Λαύραν, μόλις κάμψομεν τὸν Ἀκράθω, ἔνδον αὐτοῦ, εἰς ἕνα ἥσυχον ὅρμον συναντῶμεν τὴν Ῥουμανικὴν Σκήτην τοῦ τιμίου Προδρόμου, ἥτις Βλάχικη κοινῶς λέγεται· κεῖται δὲ ἐπὶ μαγευτικωτάτης τοποθεσίας παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἐπί τινος μικροῦ ἰσοπέδου χώρου, ἐξολισθαίνουσα ἐπιχαρίτως πρὸς τὴν θάλασσαν διὰ μέσου πρασινοβολούντων κήπων καὶ χλοερωτάτων δένδρων ἄλλων ὀπωροφόρων καὶ ἄλλων ἀκάρπων, κυπαρίσσων καὶ ἐλάτων καὶ βαΐων καὶ πολλῶν μυροβόλων θάμνων. Εὑρισκόμεθα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἄθωνος οὗ αἱ ἄγριαι δειράδες ἀνέρχονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι τῆς Κερασσιᾶς καὶ τῆς ἀρχαίας τοῦ ἁγίου Βασιλείου Σκήτης, ὁπόθεν διέρχεται ἡ μεγάλη ἀλλ' ἀπότομος πρὸς τὴν Λαύραν ὁδός, ἀπὸ τῆς Σκήτης τῆς ἁγίας Ἄννης ἀρχομένη καὶ διὰ τῶν Κατουνακίων προβαίνουσα, ὀλισθηρὰ καὶ πετρώδης καὶ λίαν ἐπικίνδυνος. Πολλάκις τὴν εἶδον τὴν ὡραίαν αὐτὴν Σκήτην διερχόμενος ἀπὸ τοὺς βράχους ἐπάνω ἀπὸ τὰ Καυσοκαλύβια, μεταβαίνων πότε πρὸς τὴν Κερασσιὰν καὶ πότε δυτικώτερον πρὸς τὰ Χιώτικα τοῦ γηραιοῦ συμπολίτου μου Παπα Ἱεροθέου τὸ μέγα ἡσυχαστήριον . . . Πολλάκις τὴν εἶδον τὴν ὡραίαν Βλάχικην Σκήτην καὶ πολὺ ἐποθοῦσα νὰ τὴν ἐπισκεφθῶ καμμίαν πρωΐαν. Μοὶ ἦτο δὲ καὶ εὔκολον, διότι φιλοξενούμενος εἰς τὰ Κατουνάκια ἤμουν πολλὰ πλησίον αὐτῆς. Ἡ δὲ κατάλληλος εὐκαιρία δὲν ἐβράδυνε νὰ παρουσιασθῇ. Πρωΐαν τινὰ ἐξελθόντες ἀπὸ τὸν ὄρθρον, καὶ καθήμενοι ἐπάνω εἰς ἐκείνην τὴν δροσιάν, ἡ ὁποία μόνον εἰς τὰ εὐλογημένα Κατουνάκια ὑπάρχει τόσον ζείδωρος καὶ τόσον εὐφραντική, συνωμιλοῦμεν μὲ τὸν γέροντα Δανιήλ, ὅτε διέρχεται ἐκεῖθεν ὁ ῥουμάνος Μοναχὸς Λαμπαδός, ὃν

εἶχον γνωρίσει ἄλλοτε ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Διονυσίου κατὰ τὴν ἀγρυπνίαν τῆς Μεταμορφώσεως, ἐν βίᾳ προβαίνων εἰς Καυσοκαλύβια. Ἤρχετο πεζὸς ἀπὸ τὸ Αὐλάκι ὅπου εἶχε μεταβῇ πρός τινα διακονίαν, καὶ ἔσπευδε πρωῒ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Σκήτην του. Ἐχαιρέτισε μετὰ σεβασμοῦ τὸν Γέροντα, ἀναγνωρίσας δ' ἐχαιρέτισε καὶ ἐμένα καὶ ἐκάθησεν ὀλίγον εἰς ἓν πέτρινον ἕδρανον νὰ ξεκουρασθῇ. Ὁ Λαμπαδὸς ἦτο ἕνας μοναχὸς πολὺ συμπαθητικὸς καὶ πολὺ χαριτωμένος. Νεώτατος ἕως εἰκοσιπέντε ἐτῶν, ξανθόμαλλος καὶ ὠχρόλευκος, μὲ τὸ γλυκὺ τῆς ἀσκήσεως χρῶμα, γνωρίζων δὲ ἄριστα τὴν ἑλληνικὴν μὲ μικράν τινα ξενικὴν παραλλαγὴν ἐν τῇ προφορᾷ, ἦτο, καθὼς παρετήρησα, πολὺ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς ἰδικούς μας κύκλους· τὸ δὲ κυριώτερον γνωρίζων τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν ἄριστα, ὡς μαθητὴς ὁποῦ ἦτο τοῦ μεγάλου ρουμάνου ἱεροψάλτου, τοῦ Βλάχου, ἑνὸς σπανίου ἐγκαλλωπίσματος τῆς Ῥουμανικῆς Σκήτης, τυχαίνων εἰς τὰς ἀγρυπνίας τῶν Μονῶν ἔψαλλε κατανυκτικώτατα, καὶ μάλιστα τοὺς γλυκεῖς τοῦ Πολυελέου στίχους. Ἐνῷ δέ, σπεύδων, ὡς εἶπον, ἠγέρθη νὰ ἀποχαιρετίσῃ τὸν Γέροντα, λέγει πρὸς ἐμὲ μετά τινος αἰδημοσύνης

— Δὲν θὰ ἔλθῃς, κύριε Καθηγητά, εἰς τὴν σκήτην μας; Πολὺ θὰ εὐχαριστηθῇς. Θὰ ἀκούσῃς καὶ τὸν Βλάχον... Ἐδῶ εἴμεθα πολὺ κοντά. Δὲν θὰ κουρασθῇς διόλου. Θὰ πάρωμεν τὴν βάρκα μας ὁποῦ ψαρεύει πέραν ἀπὸ τὰ Καυσοκαλύβια...

Καὶ ὅμως διάφορα ἐμπόδια δὲν μὲ ἄφησαν νὰ πληρώσω τὸν πόθον μου αὐτὸν νὰ εὐχαριστήσω δὲ καὶ τὸν ἀγαπητόν μου Λαμπαδόν. Ἀλλὰ σήμερον Θεοῦ εὐδοκίᾳ μόλις ξεκινήσαντες μὲ τὸν καλὸν λεμβοῦχον μου μπάρμπα Βασίλην ἐκτελοῦντες τὸν περίπλουν μας, ἰδοὺ καὶ βλέπομεν ἔξω εἰς ἕνα βράχον τὸν Λαμπαδὸν ὁποῦ μὲ χαρὰν ἀπερίγραπτον μὲ προσεκάλει νὰ τὸν παραλάβω εἰς τὴν ἁλιάδα μου καὶ ἀποβιβάσω αὐτὸν εἰς τὴν Σκήτην του.

— Σὲ ἀνεζήτουν, μοῦ λέγει, κύριε καθηγητά. Σὲ ἀνεζήτουν.

Ὁ λεμβοῦχός μου, γνωρίζων αὐτόν, πολὺ εὐχαρίστως ἐπλαγίασεν ἐκεῖ εἰς τὸν βράχον τὴν ἁλιάδα καὶ παρέλαβε τὸν ρουμάνον

ἀσκητήν, ὅστις ἀπὸ τὴν συγκίνησίν του δὲν ἤξευρε πῶς νὰ μοῦ ἐκφράσῃ τὴν χαράν του.

— Εἶναι σήμερον πολὺ κατάλληλος εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθῇς τὴν σκήτην μας, μοῦ λέγει. Τέτοιαν ἡμέραν μόνος ὁ τίμιος Πρόδρομος, ὁ προστάτης μας, ἠμποροῦσε νὰ παρασκευάσῃ.

Καὶ ἐν ᾧ ἐπλέομεν, ὁ Λαμπαδὸς ἤρχισε νὰ ψάλλῃ στίχους ἀπὸ τὸν Πολυέλεον, τὸ ἀγαπημένον του μάθημα.

«— Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐποιησεν, ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ. Ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις. . .»

Καὶ ἰδοὺ ἐλαφρὰ ἐλαφρὰ ἐφθάσαμεν εἰς τὸν ἀρσανὰν τῆς σκήτης. Ἠσφάλισε πάραυτα τὴν ἁλιάδα του ὁ γέρων ἁλιεὺς ρίψας τὸ ἀγκύριον καὶ συνάμα προσδέσας αὐτὴν διὰ χαραδοσχοίνου, διότι τὸ βορειοανατολικὸν μέρος τῆς Χερσονήσου μὲ τὴν παραμικρὰν αἰφνιδίαν θαλασσοταραχὴν καταπνίγεται ὑπὸ τῶν ἀγρίως ὑψουμένων κυμάτων, καὶ μὲ ἐβοήθησε νὰ ἐξέλθω. Παρετήρησα ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ αἰφνιδιασμοῦ αὐτοῦ ὁ ναύσταθμος ἔχει ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν λέμβων καὶ καϊκίων. Ἀγκυροβόλα, σημαδούραις, νεωσοίκους καὶ ἀποβάθρας. Ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους ὑψηλὰ πολὺ ὑπάρχουν μεγάλα ἰσχυρὰ **καπόνια,** ἵνα ἀνασύρωσιν ἐκεῖ μετέωρα ὄχι μόνον λέμβους καὶ καΐκια, ἀλλὰ καὶ τὸ κομψότατον τῆς σκήτης πλοῖον, ἕνα βρίκιον καλὸν καὶ ἰσχυρόν, κατάμαυρον καὶ αὐτὸ σὰν νὰ φορῇ ράσσα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θάλασσα πρὸς τὴν Ν.Α. αὐτὴν πλευρὰν τῆς Χερσονήσου σπανίως ἠρεμεῖ, ὡς εἴπομεν, ἀγρίως συνήθως κυματουμένη καὶ ἀφρίζουσα μέλλουσαν νὰ καταπίῃ τὸ πᾶν, τὰ καΐκια ὅλα τῆς σκήτης εἶνε ἠσφαλισμένα ἄλλα μὲν ἔξω εἰς τὴν ξηρὰν μακρὰν τῆς παραλίας, ἄλλα δὲ ἀνασυρμένα ὑψηλὰ ἐπὶ ἰσχυρῶν δοκῶν κρεμάμενα. Τὸ δὲ μικρὸν καὶ δυνατὸν βρίκιον, εἶνε καὶ αὐτὸ ἀνειλκυσμένον ἔξω πολὺ μακρὰν τῆς ἀκτῆς· Διὰ τοῦ βρικίου αὐτοῦ ὅπερ πλέει δὶς τοῦ ἔτους εἰς Ρουμανίαν καὶ τὸν Δούναβιν κομίζονται αἱ ἐσοδεῖαι τῆς σκήτης, ἡ ὁποία ἔχει πλούσια Μετόχια εἰς τὴν Βλαχίαν, καὶ τὰ λοιπὰ αὐτῆς τρόφιμα, ἰδίως ἰχθυόπαστα καὶ χαβιάρια καὶ ἄλλα ἐκλεκτὰ ταριχευτὰ τῆς Βλαχίας ὄψα.

—

Ἡ ὡραιοτάτη αὐτὴ Σκήτη ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ρουμάνων μοναχῶν κατοικουμένη, ζώντων κοινοβιακῶς καὶ ἐργαζομένων τὴν γῆν, προσεπάθησε πολλάκις νὰ κηρυχθῇ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς Μεγίστης Λαύρας εἰς ἣν ἀνήκει καὶ νὰ ἀναβιβασθῇ εἰς μονήν, διότι περιλαμβάνει πλέον τῶν 100 μοναχῶν· ἀλλ' ἡ κυρίαρχος Μονή, ἡ Μεγίστη Λαύρα, ἐφαρμόζουσα τὰ ἐπικρατοῦντα ἐν Ἄθωνι θέσμια, ἐφάνη ἐν τῷ δικαίῳ της ἄκαμπτος. Οὐδ' ἐπέτρεψε δὲ τὸν περιτειχισμὸν τῆς σκήτης, ἡ ὁποία κατὰ τὰ ἐπικρατοῦντα τυπικά, ἔπρεπε ν' ἀποτελῆται ἐξ ἀποχωρισμένων οἰκιῶν, καλυβῶν καλουμένων, ἄνευ κοινοῦ περιτειχίσματος, ἐν ᾧ ἡ Βλαχικὴ σκήτη, κακῶς ἐξ ἀρχῆς καὶ παρὰ τοὺς κανόνας ἱδρυθεῖσα, ἀποτελεῖται ἐκ κελλίων ἐν σειρᾷ, τετραγωνικῶς διατεταγμένων, ὡς τὰ μοναστήρια. Καὶ ἔχει σήμερον τοιαύτην ὄψιν ἡ σκήτη ἡ Βλαχικὴ μακρόθεν φαινομένη, πλὴν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἥτις εἶνε ἀνοικτή, τῆς κυριάρχου Μονῆς ἀπαγορευούσης τὴν τελείαν πλέον αὐτῆς περιτείχισιν.

Τιμᾶται δὲ ἡ Σκήτη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Τιμίου Προδρόμου λαμπρῶς πανηγυρίζουσα τῇ 7 Ἰανουαρίου, ὅτε καὶ φιλοξενεῖ ἀναριθμήτους πανηγυριστάς, οἵτινες τρέχουσι νὰ θαυμάσουν τὴν ἄκραν φιλοξενίαν τῶν Βλάχων, τὴν καθαριότητα τὴν ἄμεμπτον τῶν κελίων, τῆς τραπέζης τὴν πλουσιοπάροχον ἀφθονίαν, καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ ναοῦ της, καὶ μέχρις ἐσχάτων, ν' ἀκούσουν τὴν ἀηδονόφωνον μελῳδίαν τοῦ περιφήμου Βλάχου, τοῦ Νεκταρίου, τοῦ πρώτου μουσικοδιδασκάλου τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅστις ὅμως γηράσας καὶ τυφλωθείς, ἔπαυσε πρὸ χρόνων νὰ ψάλλῃ, πρὸ τεσσάρων δὲ μηνῶν ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ, ἀφ' οὗ ἐπὶ πεντηκονταετίαν ὅλην διέδωσε τὴν βυζαντινὴν μοῦσαν εἰς τὰς μονὰς καὶ ἰδίως εἰς τὴν Λαύραν, τὴν ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχουσαν, ὅπου ὅλοι σχεδὸν οἱ μοναχοί, ἀπὸ τοῦ προηγουμένου κ. Κοσμᾶ τοῦ γέροντος μέχρι καὶ τῶν νεωτέρων ὑποτακτικῶν γνωρίζουσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν, ὑπὸ τὸν Βλάχον μαθητευθέντες.

—

Οἱ Βλάχοι ἀσκηταὶ εἶναι σεμνοὶ καὶ σώφρονες, γνωρίζουσι πάντες σχεδὸν τὴν Ἑλληνικήν, καὶ πολλάκις παρευρισκόμενοι εἰς τὰς ἀγρυπνίας τῶν Ἑλληνικῶν μονῶν λαμβάνουσι μέρος εἰς τὸν χορόν, ψάλλοντες βυζαντινὰ μὲν κατὰ τὸ ὡραῖον ὕφος τοῦ Βλάχου, ἀλλὰ μετά τινος ξενικοῦ χονδρογλώσσου ἰδιώματος περὶ τὴν προφορὰν τῶν ἑλληνικῶν λέξεων.

Ἐξελθόντες ἀφοῦ εἰσαχθέντες ὑπὸ τοῦ Λαμπαδοῦ ἐχαιρετίσαμεν τὸν ἅγιον Καθηγούμενον, ἐπεσκέφθημεν εἶτα ὅλα τὰ ἄξια λόγου ἐν αὐτῇ καὶ πρώτιστα πάντων τὸν ἱερὸν ναὸν ἀπαστράπτοντα ἀπὸ τῆς λαμπρότητος, ἐνῷ ἀνάκειται καὶ ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας ἡ διὰ θαύματος αὐτοζωγραφηθεῖσα ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαυΐας τὸ ἔτος 1863. Ἠσπάσθημεν δὲ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἀποθησαυρισμένα ἅγια λείψανα, ἐν οἷς τμῆμα τοῦ τιμίου Ξύλου καὶ τμῆμα λίθου τοῦ Παναγίου Τάφου.

Ὁ Λαμπαδὸς ἵνα ἐκφράσῃ πρὸς ἐμὲ τὴν ἐνδόμυχον εὐχαρίστησίν του ὅσον ἠδύνατο ἁπτότερον λαβὼν τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Καθηγουμένου, ἐγένετο ὁ ἑστιάτωρ ἡμῶν παραθέσας ἐκλεκτότατα ἐδέσματα, ἐκτελέσας δὲ μετὰ τὸ γεῦμα ὡραῖά τινα μουσουργήματα τοῦ ἀθανάτου ἱεροψάλτου Βλάχου μετὰ πολλῆς εὐλαβείας πρὸς τὸν ἀείμνηστον αὐτοῦ Διδάσκαλον.

Μετ᾽ ὀλίγον ἐξακολουθήσαντες τὸν ὡραῖον περίπλουν μας εὑρισκόμεθα εἰς τὸν Ἀρσανὰν τῆς Μεγίστης Λαύρας, ὅπου μετ᾽ ὀλίγης ὥρας ἀναμονήν, λαβὼν γνῶσιν τοῦ ἐρχομοῦ ἡμῶν ὁ ἀγαπητός μας ἰατρὸς Σπυρίδων Κιαμπανάος. κατήρχετο ἀγαλλόμενος πρὸς ὑποδοχήν μας. . .

Η ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ ΣΚΗΤΗ

Β΄

Ο ΗΣΥΧΑΣΤΗΣ ΤΟΥ ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ποῦ ἐπρωτοεῖδα τὸν Πατριάρχην. — Εἰς τὸ Καθολικὸν τῶν Ἰβήρων. — Ὑποδοχὴ εἰς τὸ Συνοδικόν. — Μετ᾽ ἀγαλλιάσεως μὲ ἤκουσε. — Ἡ ἀγάπη του πρὸς τὰς Ἀθήνας. Καμμία εἰκὼν δὲν σοῦ ὁμοιάζει! — Ἐγήρασα! Νὰ ἔλθῃς εἰς Μυλοπόταμον!

Ἔτυχε νὰ εὑρίσκωμαι εἰς τὴν Μονὴν τῶν Ἰβήρων. Τὴν νύκτα κατῆλθον εἰς τὸ καθολικόν. Ἐξημέρονε Κυριακή. Εἶχε προχωρήσει ὁ Ὄρθρος, ὅτε βλέπω νὰ εἰσέλθῃ κληρικὸς μεγαλόσωμος, ὑψηλός, ἐν τῇ ταπεινώσει του μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐν τῷ μεγαλείῳ του ταπεινός. Προσείλκυσε τὸ βλέμμα μου αἴφνης ἡ εἴσοδός του. Ἐπὶ τοῦ ὤμου εἶχεν ἐρριμμένον τὸ ἁπλοῦν ἐπανωκαλύμμαυχον, ἔφερε δὲ κοσμικὸν καλυμμαύχιον, ἀλλὰ χαμηλὸν ὡς τῶν Πατριαρχῶν κα. κάπως κομψότερον τῶν συνήθων κληρικῶν. Ἀναγνώσας ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἔν τινι ἐφημερίδι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅτι εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος διέτριβον δύο Ἁγιοταφῖται κληρικοὶ ἐπίσημοι, ὑπέθεσα ὅτι εἶνε εἷς ἐξ αὐτῶν. Διότι ἐννόησα ἐκ τοῦ παραστήματος καὶ τῆς περιβολῆς του ὅτι δὲν ἦτο ἁγιορείτης ὁ εἰσελθών. Ἐκεῖνος ἐν μεγαλοπρεπεῖ σεμνότητι βηματίζων κατηυθύνθη πρὸς τὸ προσκυνητάριον, ἐχαιρέτισε τὰς εἰκόνας καὶ μέρος τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἦτο 2 Αὐγούστου ὅτε ἑορτάζεται ὁ ἅγιος Στέφανος, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἅγιον βῆμα. Ὁ γνωστός μοι Παπαθόδωρος — πανταχοῦ παρὼν — ἔψαλεν ἕνα χερουβικὸν κατόπιν, ἀριστούργημα.

Μὲ ὅλην τὴν τέχνην καὶ μὲ πολλὴν προσοχήν.(¹) Ἐπροχώρησεν ἡ λειτουργία. Κατὰ τὸ Κοινωνικὸν βλέπω πάλιν καὶ ἐξέρχεται ὁ ξένος κληρικὸς ἐκ τοῦ ἁγίου Βήματος καὶ ἐλθὼν ἵσταται πρὸ τοῦ δεσποτικοῦ θρόνου μετὰ πολλῆς κατανύξεως καὶ εὐπρεπείας. Οἱ ἐν τῷ ναῷ κοσμικοὶ εἰσορμήσαντες τὸν ἐθεώρουν μετὰ ἰδιαιτέρας εὐλαβείας καὶ ἀγάπης. Τότε ἐρωτῶ τὸν πλησίον μου ἱστάμενον Προηγούμενον, τίς εἶναι ὁ ξένος κληρικός.

— Εἶνε ὁ Πατριάρχης ! μοῦ ἀπαντᾷ. . .

Πρώτην φορὰν τὸν ἔβλεπον τὸν λατρευτὸν ἄνδρα, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐπροικισε μὲ τόσας ἀρετὰς ἀρχικὰς ἵνα ἄρχῃ, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἠνάγκασαν αὐτὸν ἵνα ἡσυχάζῃ. Συνδυάσατε τὴν γαλήνην ἥτις γεννᾶται ἐν τῇ μοναξίᾳ καὶ τὸ γλυκὺ πένθος, τὸ χαρμόσυνον πένθος λεγόμενον ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν νηπτικῶν κ᾽ ἔχετε ἐνώπιόν σας τὸν πρῴην Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωακεὶμ τὸν Γ΄, ὃν ὁ Σουλτάνος μὲ τόσην τιμὴν ἐδέχθη κατὰ τὴν ἐνθρόνισίν του καὶ ὃν ὁ φθόνος κατέστησεν ἐρημίτην τοῦ Μυλοποτάμου, μὲ τὴν λάμψιν τῆς θείας πρᾳότητος κεχυμένην ἐπὶ τῆς γλυκείας μορφῆς του.

Μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, προσκληθείς, μετέβην εἰς τὸ Συνοδικὸν ὅπου ἦτο ὁ Πατριάρχης καὶ ὅλοι οἱ Προηγούμενοι τῶν Ἰβήρων. Εἰσῆλθον. Ὁ Πατριάρχης ἐκάθητο ἐπὶ χθαμαλοῦ σοφᾶ, συμμαζεύων εὐκόλως ἐκεῖνο τὸ φυσικὸν μεγαλεῖον ἐπὶ τοῦ ἀσκητικοῦ κλιντῆρος.

Προχωρήσας μετ᾽ εὐλαβείας ἠσπάσθην τὴν δεξιάν του, ἀθλητοῦ πράγματι χεῖρα, ἡ δὲ Α. Π. μὲ ἠσπάσθη εἰς τὸ μέτωπον, κατὰ τὸ Ρωσικὸν ἔθιμον. Ἐρωτήσας δέ με περὶ τῆς προελεύσεώς μου μετ᾽ ἰδιαιτέρας ὅλως χαρᾶς καὶ ἀρρήτου ἀγαλλιάσεως ἤκουσε τὸν ἐξ Ἀθηνῶν ἐρχομόν μου. Κ᾽ ἐν ᾧ μὲ ἠρώτα κατόπιν περὶ διαφόρων ἀθηναϊκῶν πραγμάτων, ἐγὼ ἐξηκολούθουν νὰ θαυμάζω τὴν πραεῖαν τοῦ Πατριάρχου καλλονήν, ἡ ἱερουργία τοῦ ὁποίου ἡ μεγαλοπρεπὴς ἀφῆκεν ἀλησμόνητον ἀνάμνησιν ἐν τῇ Βασιλευούσῃ. Ἔλαμψαν οἱ ὀφθαλμοί του πρὸς στιγμήν, οἱ ὑγροὶ ὡς ἐκ μυστι

(1) Περὶ τοῦ ἀχωρίστου τούτου συνοδοῦ τοῦ Πατριάρχου, ὅστις ὡς δορυφόρος τὸν παρακολουθεῖ πάντοτε, βλέπε κατωτέρω.

κῶν δακρύων, καὶ ὅτε ἤκουσε τὰς ἰδιαιτέρας πληροφορίας περὶ τῆς «Ἀκροπόλεως» καὶ τοῦ ἰδιοκτήτου αὐτῆς, ὃν ἰδιαζόντως ἐκτιμᾷ, ᾐσθάνθη εὐφροσύνην ὡς φίλος ἐπ' εὐτυχίᾳ φίλου.

Τότε ἐν ταῖς παροδικαῖς ἐκείναις στιγμαῖς ἐνεῖδον ἐν τῷ βάθει πως τὸν εὐγενῆ χαρακτῆρα Ἰωακεὶμ τοῦ Γ'. Βλέπων δὲ τὸν πολιόν του πώγωνα κ' ἐνθυμούμενος τὴν ἐν τῷ πατριαρχικῷ γραφείῳ φωτογραφίαν, ἣν εἶχον ἴδει πρὸ ἐτῶν κατά τινα ἐπίσκεψίν μου εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, εἶπον·

— Καμμία εἰκὼν δὲν σᾶς ὁμοιάζει, Παναγιώτατε.

— Ἐγήρασα!

Μοῦ ἀπήντησε μὲ ὕφος ἀπαθές, ὑποκρύπτων ὅμως βαθὺν πόνον. Ἡ μορφή του ἡ γλυκερὰ διατηρεῖ ὅλην τὴν λάμψιν της· ἀλλὰ λάμψιν ἐγγίζουσαν νὰ σβεσθῇ, διότι ἔρχονται στιγμαί, καθ' ἃς διαφαίνονται εἰς τὸ μέτωπόν του καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του κοπώσεως σκιασμοί, καὶ ἐν ᾧ ὁμιλεῖ, σιωπᾷ αἴφνης καὶ ἀπομένει σύννους.

Βιαζόμενος ν' ἀπέλθῃ, διότι ἡ ἡμέρα προέβαινε καὶ ὁ καύσων μετ' αὐτῆς, μὲ ἐκάλεσε νὰ ὑπάγω εἰς Μυλοπόταμον. Ἀλλ' ἐπειδὴ μοὶ ἦτο δύσκολον πλέον νὰ ἐπανέλθω εἰς Μυλοπόταμον, ἀναχωροῦντος τῇ ἐπαύριον τοῦ ἀτμοπλοίου, ἐζήτησα τὴν συγχώρησιν καὶ τὴν εὐχήν του ἀσπασθεὶς καὶ πάλιν τὴν δεξιάν του.

Ἡ Α. Π. μὲ ἠρώτησε ποῦ κατευθύνομαι, μὲ ἠσπάσθη καὶ πάλιν εἰς τὸ μέτωπον καὶ μὲ ηὐλόγησεν. Ὅταν δ' ἐγὼ ἀναχωρῶν, μετὰ συγκινήσεως ἐξέφρασα τὴν χαράν μου τὴν ὑψίστην, ἀξιωθεὶς ν' ἀσπασθῶ τὴν δεξιάν του καὶ ηὐχήθην νὰ τὴν ἀσπασθῶ καὶ πάλιν εἰς αἰσιωτέρας ἡμέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους, ἡ Α. Π. εὐλογῶν με μέχρι τῆς θύρας τοῦ Συνοδικοῦ τῶν Ἰβήρων, ἔστη αἴφνης σιωπηλός, ἔκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ μ' ἐφάνη ὅτι διέκρινα μυστικόν τι διαφεῦγον ἀπὸ τὰ πένθιμα χείλη του·

— Τώρα πλέον! . . .

Ἀπὸ τὴν Λαύραν εἰς Μυλοπόταμον.—Ἡ συνοδία μας.—Ὁ παπᾶ-Θόδωρος. -Παντοῦ προεξάρχων.—Πρῶτος φαγᾶς, πρῶτος ψάλτης, πρῶτος χορατατζῆς.—Μία ὡραιοτάτη περιγραφὴ τοῦ Μυλοποτάμου.

Ὁ Μυλοπόταμος εἶνε μικρὰ δροσερὰ χερσόνησος, κτῆμα τῆς Μεγίστης Λαύρας, κειμένη μεταξὺ τῶν ὁρίων τῶν Μονῶν Ἰβήρων καὶ Φιλοθέου. Ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχει ἀρχαιότατος Πύργος Μυλοπόταμον ὡσαύτως ὀνομαζόμενος, ὀχυρὸς λίαν μετά τινων ἐν αὐτῷ κελλίων καὶ παρεκκλησίου τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τοῦ μεγαλομάρτυρος Εὐσταθίου. Ἐνταῦθα διαμένει ἀπὸ ἐτῶν ὁ περίκλυτος πρῴην Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ Γ' ἐγκατασταθεὶς μετὰ τὴν ἐκ τοῦ θρόνου παραίτησίν του καὶ συναριθμούμενος νῦν μετὰ τῶν μοναχῶν τῆς Μεγίστης Λαύρας. Συσταθεὶς πρὸν τὴν Α. Π. ὡς προεῖπον εἰς ἄλλο ταξείδιόν μου, κατὰ τὸ ἑπόμενον θέρος, ἐθεώρησα ἀπαραίτητον νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν Α.Π. νὰ ἀσπασθῶ τὴν ἁγίαν του δεξιὰν καὶ νὰ ἴδω τὴν ἐρημικὴν τοῦ μεγάλου Ησυχαστοῦ διαμονήν. Ἄλλως εἶχον καθῆκον κατόπιν προσκλήσεως τόσον εὐμενοῦς. Μοῦ εἶχε εἴπει τότε, ὡς ἀνωτέρω εἶπον·

— Νὰ ἔλθῃς εἰς τὸ Μυλοπόταμον. Νὰ ἔλθῃς...

Ἦτο δὲ καὶ πολὺ κατάλληλος ἡ δοθεῖσά μοι πρὸς τοῦτο εὐκαιρία Διότι εἶχον συνοδὸν καὶ ὁδηγόν τὸν εὐγενέστατον Παπαθόδωρον, ἕνα ὁλοστρόγγυλον γέροντα ιερέα γνωστὸν τῷ Πατριάρχῃ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου εἶχε χρηματίσει Μητροπολίτης, ὅστις ὡσαύτως μετέβαινεν εἰς Μυλοπόταμον. Πρῶτος εἰς ὅλα ὁ Παπαθόδωρος. Πρῶτος ὁμιλητής, πρῶτος χορατατζῆς, πρῶτος ψάλτης, πρῶτος τραγουδιστής. Καὶ ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ κουράζουν, ἦτο καὶ πρῶτος φαγᾶς, ὅπερ ξεκουράζει πολὺ καὶ ἀναπαύει τὸν ἀεικίνητον ἄνθρωπον.

Εἰ. τὴν μεγίστην Λαύραν ὅπου ἐτρώγαμεν, ἕνας δεσπότης, ἕνας προηγούμενος ἕνας Τοῦρκος, ἕνας Ἑβραῖος καὶ ἕνας ἐγὼ καὶ ἄλλος ἕνας ὁ Παπαθόδωρος—ἕνας κ' ἕνας βλέπετε—ὁ Παπα·

θόδωρος μὲ τὰ χορατά του, ἄρπαχνε μὲ τρόπον τὰ φροῦτα ἀπὸ τὸ πιάτο τοῦ Ἑβραίου, ὅστις ἔκαμνε πῶς δὲν ἔβλεπε—φοροῦσε μάλιστα καὶ πράσινα γυαλιά—Πανταχοῦ γνωστὸς ὁ Παπαθόδωρος. Πασίγνωστος, ἂς ἔχω συγγνώμην — σὰν κάλπικος παρᾶς καθὼς λέγουν. Εἶχε κατορθώσει νὰ ἐφαρμόζῃ ἐπακριβῶς τὸ «μετὰ ὁσίου ὅσιος...» Καὶ προσφιλὴς πανταχοῦ· καὶ εἰς τὴν πρωτοκαθεδρίαν πάντοτε.—Πρῶτος εἰς ὅλα, εἴπαμεν, ἰδίως εἰς τὰ δεῖπνα, φαιδρύνων τὴν κατηφῆ τῶν μοναχῶν ἀναστροφὴν διὰ τῶν διηγήσεων καὶ ἀνεκδότων καὶ ἀστείων του· καὶ εἰς τὰς ἱερὰς Ἀκολουθίας πάλιν τιμητικῶς προσκαλούμενος καὶ προτιμώμενος πάντοτε καὶ ψάλλων «ἀπὸ μεμβράνης». Τὴν νύκτα μέσα εἰς τὸ σκότος τῶν ἁγιορείτικων ναῶν, ἔβλεπες μίαν σκυφτὴν σκιὰν μὲ λευκάζοντα τὸν ἁβρὸν πώγωνα νὰ ἐμβαίνῃ καὶ νὰ κατευθύνεται ἴσα εἰς τὸ στασίδιον τοῦ ἡγουμένου ἢ τοῦ πρωτοψάλτου. Ἦτο ὁ Παπαθόδωρος. Καὶ διὰ νὰ εἴπωμεν ξηρὰ-ξηρὰ τὴν ξηρὰν ἀλήθειαν, ὁ Παπαθόδωρος ἦτο ἕνας ἀγαθώτατος καὶ ἄκακος Λευΐτης παρ' ὅλων ἀγαπώμενος διὰ τὴν ἀφέλειάν του τὴν ἀναμάρτητον.

Ἔχοντες λοιπὸν τοιοῦτον λαμπρὸν κ' εὐγενῆ ὁδηγὸν ἀνεχωρήσαμεν τὸ δειλινὸν ἑνὸς Σαββάτου ἀπὸ τὴν Μεγίστην Λαύραν ἐγώ, ὁ Τοῦρκος, καὶ ὁ Ἑβραῖος, κατευθυνόμενοι εἰς Μυλοπόταμον ἐπὶ ἡμιόνων. Ὁ Τοῦρκος ἦτο ἕνας εὐγενέστατος νέος ἔχων σπουδαίαν θέσιν τραπεζιτικὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὁ Ἑβραῖος, πλουσιώτατος κτηματίας ἐκ Θεσσαλονίκης ὡσαύτως, ἐπιθυμοῦντες καὶ αὐτοὶ νὰ γνωρίσουν τὸν Πατριάρχην.

Μετὰ πεντάωρον δροσερὰν ἐπὶ ἡμιόνων πορείαν ἣν δροσερωτέραν καθίστα ἐννοεῖται ὁ Παπαθόδωρος προηγούμενος τῆς πορείας μας καὶ ὁτὲ μὲν ψάλλων, ὁτὲ δὲ ὁμιλῶν. συνήθως τουρκιστὶ μὲ τοὺς ἐπισήμους ξένους, ἐφθάσαμεν εἰς Μυλοπόταμον.

—

Ἰδοὺ εἰς τὴν ἄκραν τῆς ἀμπελοφύτου χερσονήσου τὸ ὀχυρὸν φρούριον ὅπως μᾶς τὸ περιέγραψε τὸ ἀρχαῖον προσκυνητάριον. Ἕνας παμπάλαιος φαιὸς πύργος, βλέπων πρὸς τὸ Αἰγαῖον βορειοανατολικῶς μεταξὺ Λαύρας καὶ Ἰβήρων, πέντε ὥρας ἀπέχων ἀπὸ

Ο ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΣ

τῆς Λαύρας καὶ ἡμίσειαν ἀπὸ τῶν Ἰβήρων, ἐν θέσει γραφικωτάτῃ καὶ τερπνοτάτῃ εἰς τὸ ὕψος βράχου, κάτωθεν τοῦ ὁποίου βρυχῶνται ἡμέραν καὶ νύκτα τοῦ πολυάϊκος Αἰγαίου τὰ κύματα. Παλαιὸν οἴκημα μὲ τρεῖς ὀροφάς· μαυρισμένον ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ ἀπὸ τὸ κῦμα (1). Ἐδῶ κ᾽ ἐκεῖ φαίνονται ἔξωθεν αἱ μεταρρυθμίσεις, καινουργεῖς ἀκόμη, τὰς ὁποίας ἐπήνεγκεν Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄. Ἡ ὡραία ἄμπελος, φθάνουσα πρὸς τὸν πύργον, μεταβάλλεται εἰς δροσερὸν κῆπον καὶ ἀνθῶνα, μετὰ κομψότητος φυτευμένον, αἱ ἰδιότυποι πρασιαὶ τοῦ ὁποίου προδίδουσι τὰς πατριαρχικὰς χεῖρας, αἵτινες

(1) Τὸν ἱστορικὸν πλέον αὐτὸν Πύργον οὕτω μὲ πολλὴν χάριν ἐν τῇ ἁπλότητι περιγράφει τὸ ἀρχαῖον τοῦ Ἁγίου Ὄρους προσκυνητάριον «Αὐτόθεν (ἀπὸ τῆς Μεγαλης Λαύρας) περιπατοῦντες ἔμπροσθεν καὶ περνῶντες τὰ δύο μοναστήρια, Καρακάλλου καὶ Φιλοθέου, προβάλλει ἔμπροσθεν ἕνα φρούριον παραθαλάσσιον. Εἶνε αὐτὸ ὀχυρόν. Ἔχει καὶ πύργον ὑψηλόν τε καὶ φοβερόν. Αὐτὸ ὀνομάζεται Μυλοπόταμον. Ἡ τοποθεσία του εἶνε ὡραιοτάτη καὶ εὔφορος. Ἔχει καὶ ἀέρα ὑγιεινόν τε καὶ εὔκρατον. Αὐτόθι ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα ὁ μέγας πατὴρ Ἀθανάσιος, ὅστις σώζεται μεχρι τοῦ νῦν. Εἶνε ἀκόμη ἠγλαϊσμένον μὲ παντοδαπὰ δένδρα καὶ φυτὰ καρποφόρα χλοερὰ καὶ κατάσκια. Εἶνε τὸ ῥηθὲν φρούριον πλουτισμένον καὶ μὲ ὡραίαν ἐκκλησίαν καὶ πάντερπνον τοῦ Μεγαλομάρτυρος ἁγίου Εὐσταθίου τὴν Πλακίδα».

τὸν καλλιεργοῦν καὶ τὸν ποτίζουν. Μία δαμασκηνέα, μία ροδακινέα, κατάμεστοι καρπῶν, δύο μηλέαι, καὶ ἄλλα νεαρὰ δενδρύλλια περικαλλύνουσι τὸ κηπάριον, ἀριθμοῦντα τόσων ἐτῶν ἡλικίαν ὅσα ἔτη καὶ ὁ ὑψηλὸς αὐτῶν ἡσυχαστὴς ἐν τῷ Πύργῳ.

Βηματίζοντες σιγὰ-σιγὰ κι᾽ εὐλαβῶς διὰ μέσου κληματαριῶν καὶ ἀνθώνων φθάνομεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ πύργου, ὅστις ὑψοῦται ἐνώπιόν μας σιωπηλὸς καὶ ἔρημος. Ἦτο ἕνα ὡραῖον δειλινόν, ὅτε ὁ ἥλιος κλίνας πρὸς δύσιν εἶχεν ἀποσύρει τὰς ἀκτῖνάς του ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς χερσονήσου κρυφθεὶς ὄπισθεν τῶν Καρυῶν.

Δυστυχῶς ἐμφανισθεὶς ὁ θαλαμηπόλος του μᾶς εἶπεν ὅτι ὁ Παναγιώτατος Πατριάρχης ἀπουσιάζει μεταβὰς εἰς κάποιαν γειτονικὴν ἐπίσκεψιν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἥλιος ἔκλινε πλέον πρὸς τὴν δύσιν του, ἡμεῖς σπεύδοντες νὰ φθάσωμεν ἀνοικτὴν τὴν εἴσοδον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ἰβήρων μετὰ πολλῆς λύπης ἐξηκολουθήσαμεν τὴν πορείαν μας....

—

Εἰς ἄλλην μου ἐπίσκεψιν μετὰ τῆς ἐπισήμου ἐπιτροπῆς τῆς Μεγίστης Λαύρας, ἥτις μετέβαινεν εἰς τὴν πανήγυριν τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων, περιέγραψα τὴν ὡραίαν αἰθουσίτσαν τοῦ Πατριάρχου, καινουργῆ ὅλην μὲ καινουργεῖς μεταρρυθμίσεις καὶ καινουργῆ ἐπίπλωσιν, μικρὰν μὲν ἀλλὰ σεμνοτάτην ἐν τῇ μοναστικῇ ἁπλότητί της, βλέπουσαν δὲ πρὸς τὸ Θρακικὸν πέλαγος, ἀπὸ τὰ ἀσκητικὰ παράθυρα τῆς ὁποίας θεωρεῖς τὴν Θάσον καὶ Λῆμνον αἱ ὁποῖαι ὡς δύο ἐπίσημοι Πριμικήριοι μὲ τα βυσσινόχροα στιχάριά των ἵστανται ἐν χαιρετισμῷ διαρκεῖ κατέναντι τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ πλέον πύργου ἀκίνητοι καὶ σιωπηλοὶ ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου (1).

Ἐκεῖ μᾶς ὡδήγησεν ὁ εὐγενέστατος θαλαμηπόλος καὶ ἐκεῖ μᾶς ἐδέχθη ὁ Πατριάρχης μὲ τὸ εὐαγγελικώτατον ἐκεῖνο μειδίαμά του ὁποῦ διαφαίνεται περισσότερον εἰς τὰ μεγάλα ὡραῖα μάτια του παρὰ εἰς τὰ ἀσκητικά του χείλη. Ἐκεῖ ὡμίλησε πρὸς ὅλους μας προσηνέστατα κατὰ τὴν συνήθειάν του, ἐρωτήσας περὶ δια-

(1) Παράβαλ. «Μὲ τοῦ Βορηᾶ τὰ κύματα» Σειρὰ Γ΄.

φόρων προσώπων τε καὶ πραγμάτων. Ἐγὼ ὡς δημοσιογράφος ἔχων τὴν περιέργειαν νὰ περιέλθω τὸν Πύργον, μετ' ὀλίγον κατέλιπον τοὺς συνοδούς μου συνομιλοῦντας μετὰ τῆς Α. Π. λαβὼν δὲ τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Πατριάρχου περιῆλθον καὶ τοὺς τρεῖς ὀρόφους τοῦ Πύργου ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ προθυμοτάτου θαλαμηπόλου, παρ' οὗ ἔλαβον καὶ διαφόρους συνάμα πληροφορίας περὶ τῆς ἐν τῷ Πύργῳ ζωῆς τοῦ μεγάλου Ἡσυχαστοῦ.

Ὁ προσηνέστατος θαλαμηπόλος ἐνιδὼν ὅτι ἔχει ἐνώπιόν του ἕνα λατρευτὴν κυριολεκτικῶς τοῦ Πατριάρχου του, ὡς ἦτο καὶ αὐτὸς τῳόντι, προσεπάθει παντὶ τρόπῳ νὰ μοῦ ἀποδείξῃ ὅτι δικαίως ἐλάτρευον τὸν ἄνδρα καταθέλγων με μὲ διάφορα ἀνέκδοτα περὶ αὐτοῦ, δι' ὧν κατεδεικνύετο ὁ σπάνιος χαρακτήρ του. Εἰς μίαν δὲ στιγμὴν ὁποῦ ἀνεβαίνομεν τὸν δεύτερον ὄροφον τοῦ Πύργου ἀναμνησθεὶς ἐγὼ τῶν Γραφῶν εἶπον μὲ ἐνθουσιασμόν: «Τοιοῦτος ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεύς, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν. . .». Καὶ εἶδες τότε νὰ περιχυθῇ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀφελοῦς θαλαμηπόλου μία ἀστραπὴ ἀπεριγράπτου χαρᾶς. Ἀλλ' ὀξύνους ὡς ἦτο προσθέτει μὲ κάποιαν βαθυτάτην θλῖψιν ἀμέσως:

— Τοιοῦτος ἔπρεπεν ἀληθῶς. Ἀλλά; . . .

Ἐπιθεώρησις τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ Πύργου. Ὁ ὡραιότατος ναΐσκος του.—Χρυσοστόλιστος ὅλος.—Πῶς διάγει ὁ Πατριάρχης.—Πιστὸς τηρητὴς τῶν Πατρίων.—Μέγας ψαλτομανής.— Ἡ ἀτελείωτος ἐπιστολογραφία του.—Ὁ ἴδιος καλλιεργεῖ τὸ κηπάριόν του καὶ ποτίζει τὸν ἀνθῶνά του.—Ἡ τράπεζά του.—Οἱ ξένοι του καὶ οἱ πτωχοί του.—Μέγας ἐλεήμων. Ὅταν ἐπρωτοῆλθεν εἰς Ἄθωνα.—Ἡ λέμβος του.—Ἡ ὀρθοστασία του ἐν ταῖς ἀγρυπνίαις.

Κατὰ πρῶτον ἀπεθαύμασα τὸν ἱερὸν τοῦ Πύργου Ναΐσκον, κείμενον δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ, ἕνα ὁλόχρυσον ναΐσκον, ὡς ἐκαλλώπισεν αὐτὸν Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ ἀνακαινίσας τὰ πάντα ἐν αὐτῷ, περιχρυσώσας τοίχους καὶ τέμπλον ὅπου ἀπαστράπτουσιν ὡραιόταται εἰκόνες, ἔργα τοῦ ἁγιογραφικοῦ οἴκου τῶν Ἰωσαφαίων τοὺς ὁποίους πολὺ ἐκτιμᾷ συχνάκις ἐπισκεπτόμενος χάριν αὐτῶν τὰ Καυσοκαλύβια. Ὅλα τὰ ἐν αὐτῷ καθαρά, ἀκτινοβολοῦντα καὶ εὐωδιάζοντα ἁγιότητα, τὰ στασιδάκια του, τὰ μανουαλάκια του καὶ τὸ μουσειοποίκιλτον δάπεδόν του. Ἐπί τινος καρυίνης μικρᾶς τραπέζης κεῖται ὁλόχρυσον θυμιατήριον τὸ **κατσὶ** ἐπιλεγόμενον καὶ πυξὶς φέρουσα μοσχολίβανον. Ὁ ναΐσκος οὗτος τιμᾶται ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ μεγαλομάρτυρος Εὐσταθίου. Τὸν Πύργον αὐτὸν μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ ναΐσκου ᾠκοδόμησεν ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος περὶ τὸ ἔτος 990, αὐτὸς δ᾽ ἐφύτευσε καὶ τὸν περὶ αὐτὸν ἀμπελῶνα, ὡς προείπομεν.

Ὁ μέγας ἡσυχαστὴς ἔκλαμπρος θιασώτης τῶν πατρίων, ζῇ ἐν Ἄθωνι ὡς ἕνας εὐλαβέστατος Ἁγιορείτης, μοῦ ἔλεγεν ὁ θαλαμηπόλος του. Ἐγειρόμενος καθ᾽ ἑκάστην ὄρθρου βαθέος ἀναγινώσκει μόνος του τὴν Ἀκολουθίαν τῆς ἡμέρας, ἀναγινώσκων, ψάλλων, θυμιατίζων, χωρὶς νὰ παραλείπῃ τίποτε. Τὰς Κυριακὰς ὅμως καὶ τὰς ἑορτὰς μεταβαίνει τὴν αὐγὴν πεζῇ εἰς τὴν ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχουσαν Μονὴν τῶν Ἰβήρων ὅπου λειτουργεῖται καὶ λαμβάνει μετὰ ταῦτα τὸν καφὲν ἐν τῷ Συνοδικῷ τῆς Μονῆς. Ὁμιλεῖ μειλιχιώτατα ὡς ἕνας ἁπλοῦς μοναχὸς μεθ᾽ ὅλων τῶν παρουσιαζομένων ἐκεῖ ν᾽ ἀσπασθῶσι τὴν δεξιάν του, καθοδηγεῖ ἐν πᾶσι τοὺς Προηγουμένους

τῆς Ἱερᾶς Μονῆς καὶ περὶ τὴν 10 ὥραν π.μ. ἐπιστρέφει εἰς Μυλοπόταμον. Ὅταν ὅμως παρατύχῃ ἐν τῷ Πύργῳ κυριακήν τινα ἢ ἄλλην ἑορτὴν κανένας ἱερεύς, τότε λειτουργεῖ ὁ ἱερεὺς ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Ἁγίου Εὐσταθίου, ὁ δὲ Πατριάρχης ἀναγινώσκει καὶ ψάλλει ὅλην τὴν Ἀκολουθίαν ὡς τις ἁπλοῦς ἀναγνώστης. Εἶνε ψαλτομανής, μοὶ ἔλεγεν ἐν τῇ Μεγίστῃ Λαύρᾳ ὁ προηγούμενος καὶ ἰατρὸς ὁσιολογιώτατος Σπυρίδων Καμπανάος (ἤδη λαβὼν τὸ Μέγα Σχῆμα καὶ μετονομασθεὶς Ἀθανάσιος),—ἄλλος αὐτὸς ψαλτομανὴς —Ὁσάκις μεταβαίνω καλούμενος εἰς Μυλοπόταμον δὲν μὲ ἀφίνει νὰ ψάλω τίποτε, οὔτε τὸ παραμικρὸν τροπαράκι. . .

—

Ἰωακείμ ὁ Γ' ζῇ ἐν ἁγίῳ Ὄρει λιτώτατα ὥσπερ μοναχός. Συνήθως γράφει ἐπιστολάς, παρὰ πολλὰς μάλιστα, ἀλληλογραφῶν μὲ Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν, πολυάσχολος πάντοτε καὶ ἐμμερίμνως καθοδηγῶν καὶ συμβουλεύων τὰ δέοντα. Τὰς δὲ ὥρας τῆς σχολῆς του διέρχεται ἀναγινώσκων ἢ καλλιεργῶν τὸν εὐωδέστατον κῆπόν του καὶ τὸν ἀνθῶνά του μετὰ πολλῆς τῆς γεωργικῆς ἐπιμελείας

Τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς του 9 Σεπτεμβρίου λαμβάνει ἑκατοντάδας συγχαρητηρίων τηλεγραφημάτων πανταχόθεν.

Ἡ τράπεζά του εἶναι λιτὴ εἰς ἄκρον, ἀλλὰ καθαρὰ ἐν πᾶσι κατὰ τοὺς μᾶλλον ὑγιεινοὺς κανόνας. Τηρεῖ λίαν εὐλαβῶς τὰ πάτρια, φυλάττων ἀπαραβάτως τὰς ὡρισμένας νηστείας καὶ Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν ὡσαύτως.

Τὸ προσφιλέστερον νηστήσιμον φαγητόν του εἶναι σοῦπα μὲ ρίζι, κατασκευαζομένη ἀπὸ ζωμὸν καλῶς σουρωμένων φασολίων.

Οὐδέποτε ἀπολείπουσιν ἀπὸ τὴν τράπεζάν του σύνδειπνοι ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἐπισκεπτῶν του. Κρατεῖ καθ' ἑκάστην συνδείπνους του δύο ἢ τρεῖς ἐκ τῶν ξένων. Πτωχοὶ δὲ κατὰ δεκάδας ἀναβαίνουσιν εἰς τὸν Πύργον κάθε ἡμέραν, εἰς οὓς παρέχει μὲ ἀποστολικὴν ἱλαρότητα τὴν ἐλεημοσύνην του. Ὅταν κενωθῇ τὸ ἀσκητικόν του βαλάντιον, καὶ κενοῦται πολὺ συχνά, τότε δανείζεται διὰ νὰ μὴ καθυστερῇ εἰς τὴν ἀρετὴν τῆς ἀγάπης εἰς ἣν τὰ

μάλα διαπρέπει. Εἶναι ὁμιλητικός, τὸ εἴπομεν πολλάκις, προσηνέστατος παρήγορος καὶ σύμβουλος ἀγαθὸς ἐν πᾶσιν.

—

Εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος τὸν θεωροῦν ὡς ἐν ἐνεργείᾳ Πατριάρχην των. Ζητοῦν τὰς συμβουλάς του καὶ δίδει τὰς διαταγάς του. Ὅτε τὸ πρῶτον ἦλθεν ἐκεῖ, ἰδὼν εἰς τὰς Καρυὰς τὸ πλῆθος τῶν ὑπὸ κοσμικῶν συντηρουμένων μαγαζείων καὶ καφενείων καὶ παντοπωλείων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐτύρβαζον οἱ μοναχοὶ μετὰ κοσμικῶν ἀναστρεφόμενοι, εὐγενῶς ἔπεισε τὴν Ἱερὰν Κοινότητα κ' ἔκλεισε τὰ μαγαζεῖα ἐκεῖνα τῶν κοσμικῶν. Ἐπετράπη δ' ἔκτοτε εἰς ὀλίγα μοναχῶν μαγαζεῖα νὰ μένωσιν ἀνοικτά, χάριν τῶν πρώτων ἀναγκῶν τῶν πατέρων.

Ἔχει ὡραίαν λέμβον, καὶ λεμβοῦχον ἕνα γέροντα ναυτικόν, δι' οὗ συνεχῶς, καιροῦ ἐπιτρέποντος, μεταβαίνει εἰς Λαύραν διὰ θαλάσσης.

—Ὁ Πατριάρχης! ὁ Πατριάρχης!

Φωνάζουν τότε ὅλοι οἱ Λαυριῶται ἐν χαρᾷ, εὐτυχοῦντες νὰ βλέπωσι τὸν συνασκητήν των καὶ λαμβάνωσι τὴν εὐλογίαν τοῦ παραδελφοῦ των. Διότι, ὡς εἴπομεν, ὁ Μυλοπόταμος ἀνήκει εἰς τὰς κτήσεις τῆς Λαύρας, ὁ δὲ Ἰωακεὶμ εἶναι πλέον Λαυριώτης.

Καλεῖται τακτικῶς εἰς τὰς ἑορτὰς τῶν Μονῶν καὶ ἱερουργεῖ μετὰ πολλῆς χαρᾶς. Εἶνε δὲ ἀξία θαυμασμοῦ ἡ ὀρθοστασία του ἐν ταῖς ἀγρυπνίαις. Ἐφέτος κατὰ τὴν πανήγυριν τοῦ Ρωσικοῦ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἐπὶ 13 ὥρας ἔμεινεν ἐν τῷ Πατριαρχικῷ θρόνῳ, χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ διόλου. Κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως ἱερουργήσας ἐν τῷ Κοινοβίῳ τοῦ Ξενοφῶντος ἐφόρεσε τὰ ἱερὰ ἄμφια τοῦ μακαρίτου ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν καὶ καθηγητοῦ τῆς θεολογίας Καλογερᾶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου δωρηθέντα εἰς τὴν μονὴν τῆς μετανοίας του. Ὅταν δὲ ἐπρωτοφόρεσε τὸν ἱερὸν μανδύαν τοῦ Καλογερᾶ, ηὐχήθη εὐλαβῶς ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς του.

Δι' ἐξόδων του κατεσκεύασεν ὡραῖον κωδωνοστάσιον ἐν τῇ σκήτῃ τῶν Καυσοκαλυβίων, ἣν ἰδιαιτέρως ἀγαπᾷ νὰ ἐπισκέπτε

ται, ὡς εἴπομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ. Ἐπειδὴ δὲ τῷ καθυστεροῦνται καὶ πολλαὶ συντάξεις, φαίνεται ὅτι ἡ Α. Παναγιότης εἶνε κατάχρεως ἕνεκα τῶν ὑπ' αὐτοῦ διανεμομένων ἐλεῶν καὶ τῶν κατασκευαζομένων δαπάναις αὐτοῦ διαφόρων ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων. Ὅταν ἀναβαίνῃ εἰς τὸν Ἄθωνα, καὶ ἀναβαίνει συχνά, ἰδίως ὅταν καταλαμβάνεται ὑπὸ στενοχωριῶν ἀνθρωπίνως, ὅτε εὑρίσκει ἀνακούφισιν ψυχικὴν εἰς τὸ ὑπεράνθρωπον μεγαλεῖον τῆς θείας ἐκείνης κορυφῆς, θὰ σταθμεύσῃ ἐπὶ μικρὸν εἰς τὸ εὐρύτατον ὡς Μονὴν ἀναπαυτικώτατον ἡσυχαστήριον τοῦ συμπολίτου μου Ἱεροθέου, εἰς τὰ Χιώτικα—οὕτω καλούμενον κοινῶς—ἐπάνω εἰς τὴν τερπνοτάτην καὶ κατάφυτον κοιλάδα τῆς Κερασιᾶς, ὅπου καὶ τὸν Αὔγουστον ἀκόμη ἡ γῆ ἀνθοβολεῖ. Ἐκεῖ ὁ ἀσκητικώτατος Ἱερόθεος μὲ τοὺς πέντε ἱερεῖς του, ὅλους **ἀλάδωτους** (1), τὸ ἔχει καύχημά του νὰ φιλοξενῇ τὸν Πατριάρχην.

---

(1) Καλοῦνται ***ἀλάδωτοι***, διότι πάσας τὰς ἡμέρας, καθ' ὅλον τὸ ἔτος οὐ καταλύουσιν ἔλαιον, καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν Λαμπράν. Ὁ ἐγκρατέστατος οὗτος ἀσκητής, ἐκ Σκιάθου μὲν ἕλκων τὴν καταγωγήν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ μακρὰ ἔτη πρὸ τῆς ἐν Ἄθωνι ἀφίξεώς του, ἐγκαταβιώσας ἐν Χίῳ, Χιώτης ἀποκαλούμενος, ἀπέθανε πρό τινων ἐτῶν ἐν εἰρήνῃ, ὅτε κατὰ τὰς τελευταίας στιγμάς του παρατυχὼν ὁ γνωστὸς Λαυριώτης ἰατρὸς Καμπανάος κατέπεισεν αὐτὸν νὰ καταλύσῃ εἰς δόξαν Χριστοῦ ἔλαιον ὡς ἀσθενής, φοβηθεὶς μήπως λογισμός τις ὑπερηφανείας βλάψῃ τὰς τελευταίας ὥρας τὴν ψυχήν του, διὰ τὸ σπάνιον ὄντως αὐτοῦ ἀγώνισμα.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΑΝΑΡΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΡΟΝΟΥ ΠΑΛΙΝ

Ὁ ἀποχαιρετισμός του εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. — Χαρὰ καὶ δάκρυα. — Ἄφιξις εἰς Φανάριον. — Ἡ χαρὰ τοῦ Γένους. — Ὁ ἐνθουσιασμός του. — Ὕστερον ἀπὸ τὴν ἄσκησίν του. — Ἡ μεγάλη του διάνοια τρέπεται πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν κοινωφελεστάτην Οἱ Λεβαντῖνοι. — Νὰ ἐπανέλθουν τὰ Πάτρια !

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ παρόντος μου ἄρθρου ἀναφέρω ὅτι ἀποχαιρετίζων τὴν Α. Π. ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ἰβήρων ηὐχήθην Αὐτῷ νὰ ἀσπασθῶ τὴν ἁγίαν του δεξιὰν εἰς αἰσιωτέρας ἡμέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους, Ἐκεῖνος δὲ εὐλογῶν με ἀναχωροῦντα ἐψιθύρισε μετά τινος πόνου μυστικοῦ· «Τώρα πλέον ! . . . »

. . . Καὶ ὅμως δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος μετὰ τὴν ἐξ Ἁγίου Ὄρους ἀναχώρησίν μου καὶ χαρᾶς εὐαγγέλια μᾶς ἐκόμισαν τῆς Πόλεως τὰ Φύλλα, ὅτι κοινῇ ψήφῳ τοῦ Γένους ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς ἀσκητικῆς ἡσυχίας του Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ ἀνεβιβάσθη πάλιν εἰς τὸν περίβλεπτον καὶ πολυδόξαστον Οἰκουμενικὸν Θρόνον. Ὁποία χαρὰ εἰς ὅλην τὴν Πόλιν ! Ὁποία ἀγαλλίασις εἰς ὅλον τὸ Γένος ! Αἱ ἐφημερίδες ἔγεμον περιγραφῶν τῆς πανηγυρικῶς γενομένης ἐκλογῆς του. Τὰ θλιβερὰ νυκτοπούλλια ἐκρύβησαν εἰς τὰς σκοτεινὰς φωλεάς των, αἱ ἀηδόνες δὲ τοῦ Βοσπόρου ἐγλυκοκελαδοῦσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους τὴν χαρμονήν.

Ὁποία συγκίνησις εἰς ὅλον τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον !

Αἱ Καρυαὶ ἔβριθον μοναχῶν πάσης τάξεως. Τὸ Βεζεστένι ἔκλεισε καὶ ὁ ἱστορικὸς ναὸς τοῦ Πρωτάτου ἐπληρώθη ἐξ ἐπισήμων ἀντιπροσώπων τῶν ἱερῶν Μονῶν. Ἐκεῖ παρουσιάσθη ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Πρεσβεία, ἵνα ἀναγγείλῃ πρὸς τὴν Α. Π. Ἰωακεὶμ τὸν Γ΄, τὸν ταπεινὸν ἀλλὰ μεγαλοπρεπῆ ἐν τῇ ταπεινώσει του ἡσυχαστὴν τοῦ Μυλοποτάμου, τὴν ἐκ νέου ἀνάρρησίν του εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον.

Μὲ πόσον ἀρχαιοπρεπεῖς λόγους, γεμάτους ἀπὸ Γραφικὴν χάριν ἐχαιρέτισεν ἐν τῷ καταυγάζοντι ἀπὸ τῆς φωταυγίας ναῷ τοῦ Πρωτάτου τὴν ἐπίσημον τοῦ Γένους πρεσβείαν. Ὅλοι ἔκλαιον ἀπὸ τῆς χαρᾶς των καὶ ἀπὸ τῆς λύπης. Λύπης μὲν ὅτι ἀπεχωρίζοντο ἀπὸ τὸν μέγαν πνευματικὸν καὶ σύμβουλόν των ἐν πᾶσιν, ἰδίως οἱ Λαυριῶται ὁποῦ τὸν εἶχον ὡς ἕνα συμμοναστήν των· χαρᾶς δὲ ὅτι ἀνήρχετο πάλιν ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς Πατριαρχικοῦ Θρόνου ἐκεῖνος ὁποῦ πρὸς στολισμὸν αὐτοῦ ἴσα-ἴσα ἐγεννήθη.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας Ἰωακεὶμ ὁ Γ′ ἐχαιρέτιζε τὸ Γένος ἐν τῷ ναῷ τοῦ Φαναρίου ἀναγινώσκων ἀπὸ διφθέρας τὸν ἐνθρονιστήριον, ραντισμένον τώρα πλουσίως μὲ τὰ μυρίπνοα ἄνθη δωδεκαετοῦς ἀσκήσεως ἐν Ἄθωνι.

Αἱ ἀναμνήσεις ἀθρόαι ἐπερχόμεναι μοῦ φέρουν τὰ λόγια ἐκεῖνα τοῦ μεγάλου Ἐθνάρχου ζωηρότατα, ὡσὰν νὰ τ' ἀκούω αὐτὴν τὴν ὥραν. Ἡ μεγάλη ἐκείνη διάνοια ἡ τόσον πρακτικὴ ἀναφανεῖσα κατὰ τὴν πρώτην Πατριαρχείαν, ἡ ἀνακαθάρασα τὰ σεσηπότα τῶν οἰκοδομῶν τοῦ Φαναρίου, ἡ ἀνεγείρασα λαμπροφανῆ κτίρια ἐθνικά, ὡς ἐν προηγουμένοις ἡμῶν περιγραφαῖς ἐγράψαμεν, αὐτὴ ἡ διάνοια κατόπιν δωδεκαετοῦς μονώσεως ἐν ἐρημικῷ ὅλως διόλου περιβάλλοντι, ἐν μελέταις καὶ θεωρίαις ὅλην τὴν αἰθερίαν φεγγοβολὴν τοῦ ὁρίζοντος τῆς Μεγίστης Λαύρας ἀποκτήσασα, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ν' ἀνακαθάρῃ τώρα ὄχι σεσηπότα περίπτερα καὶ διβάνια, ἀλλὰ τῶν Λεβαντίνων τὴν ψευδαλαζονείαν, κομπαζόντων ἐν τῇ περιφρονήσει τῶν Πατρίων, οἵτινες ἐπὶ ἅρματος πονηρῶν προπαγανδῶν ἐλαύνοντες, σπεύδουν νὰ θάψωσιν εἰς τὸ παμφάγον τοῦ Βοσπόρου ρεῦμα πᾶν ἐθνικὸν λείψανον, προσδένοντες εἰς τὸν λαιμόν των βαρυτάτην λησμονήσεως πέτραν.

Ὁ ἐνθρονιστήριός του —Βροντοφωνία ἀπὸ τοῦ Χρυσοστομικοῦ θρόνου.—Ποία ἡ ζητωκραυγὴ τῆς Ἐκκλησίας.—Ἡ ξενολατρεία τῶν Λεβαντίνων.—Αἱ διαταγαί του εἰς τὴν Μ. Πρωτοσυγγελλίαν.—Κατὰ τὰς ἐξετάσεις τῆς Ἐμπορ. Σχολῆς.—Τὸ ἐγκώμιόν του πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.—Θρησκεία, γλῶσσα, ἐθνισμός.

Ἔπρεπε νὰ εἶνέ τις παρὼν ἐν τῷ ταπεινῷ ἀλλὰ πλήρει μεγάλων ἀναμνήσεων ναῷ τοῦ Φαναρίου, ἵνα γείνῃ αὐτήκοος καὶ αὐτόπτης μεγαλειωδῶν λόγων, οὓς ἔπλεξε τότε μὲ τὰ ἀθάνατα τοῦ Βοσπόρου μύρα ἡ ὑψηλόφρων διάνοια Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄. Αἱ συμβουλαί, αἱ νουθεσίαι καὶ οἱ ἔλεγχοι ἀντηχοῦσαν παταγωδῶς ὑπὸ τὰς χθαμαλὰς ἐκείνας τοῦ ναοῦ ἁψίδας, ὡσὰν νὰ παρεπονοῦντο διότι δὲν εὕρισκον ὁρίζοντας νὰ πετάξουν μέχρι τρίτου οὐρανοῦ, ῥαπίζοντες παρειὰς καὶ πρόσωπα τῶν ἀκροωμένων. Προχωρεῖ ἠρέμα, ὡς ὑπὸ λειμῶνα εὐανθῆ δροσερὸν ῥυάκιον, καὶ ἐπικρίνει ἐντέχνως τὰς ζητωκραυγὰς ἐν Ἐκκλησιαστικαῖς συνάξεσι. Διότι ἠκούσθησαν ζητωκραυγαὶ τῶν φυλῶν ἐπὶ τῇ νίκῃ, ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ γεραροῦ Ἐθνάρχου ἐκεῖ ὁποῦ τὸν ἐπερίμενον, θαρρεῖς, καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα, θρόνοι καὶ σιντέφια καὶ πολυέλαιοι. Καὶ ἐκρότησαν καὶ αὐτὰ εἰς ἔνδειξιν χαρᾶς.

— Εἶνε ἄτοποι καὶ ἀνάρμοστοι εἰς ἄνδρας σωφρονοῦντας αἱ ζητωκραυγαὶ ἐν Ἐκκλησιαστικαῖς συνάξεσιν!

«Ἤλθαμεν νὰ προσευχηθῶμεν, παιδιά μου. Μὴ ζητωκραυγάς! Ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει ἰδικήν της ζητωκραυγήν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ μιμούμεθα. ***Ἀμήν!*** Μὲ αὐτὸ ζητωκραυγάζει ἐν ὡρισμέναις περιστάσεσιν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Εἶνε ἔκφρασις λακωνικωτάτη, σεμνοτάτη καὶ περιεκτικωτάτη, ἔχουσα μεγίστην δύναμιν. Ἀμήν! πρέπει νὰ ἐκφωνῆτε εἰς τὸ τέλος τοῦ λόγου...».

Ἀκολούθως, συνεχίζων ὁ μέγας Ἐθνάρχης τὸν ἔκλαμπρον λόγον του, ἐπικρίνει πικρότατα ἐλέγχων τοὺς Ἕλληνας ἐκείνους, οἱ

ὁποῖοι μεταχειρίζονται ἐν Γαλλικῇ γλώσσῃ ἐπισκεπτήρια καὶ παραγγέλλει τὴν Μ. Πρωτοσυγγελλίαν νὰ μὴ τὰ δέχεται.

—

Εἰς τὰς αἰθούσας ὅμως τῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς, ἐν Χάλκῃ, παραστὰς εἰς τὰς ἐξετάσεις, ἐκεῖ ἐμφανίζει ὅλην τὴν δύναμιν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τῆς ἐρημικῆς μονώσεως ἡ ψυχή του. Ψυχὴ γεμάτη ἀπὸ ἐθνικοὺς πόθους. Ἐκεῖ κατὰ τὰς ἐξετάσεις χαιρετίζων καὶ ἐπευχόμενος διδασκάλους καὶ μαθητάς, πλέκει τὸ ἐγκώμιον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, κρούων συνάμα τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου τῶν ἑλληνικῶν Πατρίων, ἂν μὴ σταματήσῃ τὸ γοργὸν ρεῦμα τῆς ξενολατρείας, τὴν ὁποίαν ὁ πονηρὸς ἐμβάλλει εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἕλληνος ὡς ὀλέθριον δέλεαρ, θέλων δι' αὐτοῦ νὰ ἐξαφανίσῃ πᾶν ἑλληνικὸν ὡς ἀπὸ τὸν Παράδεισον ἐξώρισεν ἄλλοτε τὴν Εὔαν.

«Ὀφείλομεν, φίλτατοι μαθηταί, εἶπεν Ἰωακεὶμ ὁ Γ', ὀφείλομεν νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸ σύστημα τὸ παλαιόν, τὸ Ἐθνικόν, τὸ τῆς ἐκμαθήσεως τῆς ἡμετέρας γλώσσης, καὶ νὰ συστήσωμεν ἀφ' ἑτέρου σχολὴν ξένων γλωσσῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη νὰ μεταβαίνωσιν εἴτε οἱ ἀπὸ τῶν γυμνασίων ἐξερχόμενοι μαθηταί, εἴτε οἱ ἀπὸ τῶν ἀστυκῶν σχολῶν, πρὸς ἐκμάθησιν αὐτῶν. Ὀφείλομεν ὅμως πρῶτον νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν Ἑλληνικὴν ἡμῶν ἐκπαίδευσιν, ὡς γνήσια τέκνα τῶν μεγάλων ἡμῶν προγόνων. Τὸ ἐμμένειν εἰς τὰ πάτρια, εἶνε ὀφειλὴ ἡμῶν· παρὰ δὲ τῶν ξένων νὰ λαμβάνωμεν ὅ,τι χρήσιμον, ὅ,τι ὠφέλιμον μόνον. Δυστυχῶς τὸ νὰ ζητῶμεν ν' ἀφομοιώμεθα τοῖς ὀθνείοις καὶ ξένοις εἶνε ἐλάττωμα ἡμῶν, ἐγὼ δὲ ὡς πατὴρ σᾶς συμβουλεύω νὰ μένετε στερεοὶ καὶ ἀκράδαντοι εἰς τὴν θρησκείαν σας, τὴν γλῶσσάν σας καὶ τὸν ἐθνισμόν σας. . . .

»Παραφρονοῦσιν ἀληθῶς οἱ νομίζοντες ὅτι δύνανται ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τὸν Ἕλληνα ἔστω καὶ ἓν ἐκ τῶν τριῶν αὐτῶν ἱερῶν θεμελίων, (τῆς θρησκείας, τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἐθνισμοῦ), ἐφ' ὧν ἑδράζεται τὸ ἱερὸν ἡμῶν ἐθνικὸν οἰκοδόμημα». . .

+ ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ ΗΤΟΙ Ο ΑΘΩΝΑΣ

Γ'.

ΑΘΩΝΑΣ (1)

Ένας πολύ περίεργος συνοδοιπόρος μου. – Πανταχού παρών. Συμπεριπατητής μου και συμπροσκυνητής μου. – Μία μερα όμως τον έχασα. Τον έκρυψαν τα σύννεφα.

Όταν ποτέ, περιηγούμενος το Άγιον Όρος, διέβαινον ταπεινός προσκυνητής από Μοναστηρίου εις Μοναστήριον, συχνά ο άνεμος της Χερσονήσου, ο ηγιασμένος από τα τόσα καιόμενα θυμιάματα των προσευχών, διανοίγων των πυκνοφύλλων καστανεών τους κλάδους μου απεκάλυπτε μίαν τριγωνικήν κορυφήν, ως ασκητού πολιού κεφαλήν, προσευχομένου, εγγύς των νεφών, ένα κώνον πέτρινον, όστις σαν να μ' εκύτταζε, και σαν να με συνώδευε, πανταχού παρών, με το τεφρόν εκείνο μέτωπόν του.

Κατ' αρχάς ησθανόμην αναφρικίασιν φόβου και περιδεής απέστρεφον αλλαχού το βλέμμα, κλίνων την κεφαλήν υπό τα μαύρα έλατα του ξηροποταμινού δάσους. Αλλ' εν τη παρακαμπή της

---

(1) Περί του Άθωνος ήτοι της κορυφής του Άγ. Όρους εγράψαμεν πολλά εις τα προηγούμενα ημών τομίδια ιδίως εις την γ' σειράν των ***Κυμάτων***. Το παρόν όμως άρθρίδιον δημοσιευθέν μετά την πρώτην ημών επίσκεψιν, εισήχθη εις όλα τα αναγνωστικά βιβλία των Σχολείων εγκριθέν υπό της αρμοδίας Επιτροπής. Η **«Ακρόπολις»** η πρώτη δημοσιεύσασα τούτο εις τρία φύλλα συνώδευσε με κολακευτικάς κρίσεις, χαρακτηρίσασα αυτό «ως εντρύφημα του γόητος διηγηματογράφου Α. Μωραϊτίδου, αριστουργηματικόν εις ύφος καί διατύπωσιν και θαυμασίαν εν γένει περιγραφήν του Άθωνος.

ἰδοῦ, πάλιν, ἰδοὺ ἐνώπιόν μου ὁ πέτρινος ἀσκητής, μὲ τὴν μολυβδίνην ἐκείνην ὄψιν του ἱλαρῶς προσμειδιῶν μοι ἀπὸ τοῦ κρημνώδους του ὕψους. Ἄλλοτε ὡς νεφέλη καὶ ἄλλοτε ὡς πέτρα αἰωρουμένη. Κ' ἔκυπτον τὴν κεφαλήν, ἀναμένων κἄτι τι νὰ πέσῃ ἐπ' ἐμοῦ Ἀλλ' ἔπειτα τόσον τὸν ἐσυνήθισα, ὥστε τὸν ἐθεώρουν πλέον συμπροσκυνητήν μου. Ὅπου καὶ ἂν ἤμουν, ὁ φαλακρὸς γέρων πάντοτε ἐμπρός μου. Ἐν ὁδῷ βαδίζοντα μὲ παρηκολούθει Εἰς τὰς ξυλίνας ἁπλωταριὰς τῶν Μονῶν καθήμενον, μ' ἐσυντρόφευεν. Ἐν θαλάσσῃ παραπλέοντα τὴν ἀπότομον ἀκτήν, μὲ κατευώδονεν. Εἰς τὸν ὕπνον μου, μ' ἐσκέπαζε. Καὶ ὅταν ἀφυπνιζόμενος ἐπήγαινον νὰ νιφθῶ εἰς τὴν βρύσιν τὴν κρύαν, τὸν ἔβλεπον πρῶτον πρῶτον, ὡς ἄγγελον νεφελοσκέπαστον, τὸν πέτρινον σύντροφόν μου. Ἐπρόβαινον εἶτα ἀπὸ τὸν λεμονεῶνα τῶν Ἰβήρων εἰς τοὺς ἀμπελῶνας, πέραν εἰς τοὺς Πέντε Μάρτυρας, νὰ ὁ ἐρημίτης ἐνώπιόν μου μὲ τὸ συννεφένιον του κουκούλλιον. Ἀνηρχόμην ἀπὸ τὰ Παντοκρατορινὰ κελλία πρὸς τὰς Καρυάς, μοῦ ἐθώπευε τὸ βλέμμα ἡ σταχτερὰ ὄψις του. Ἐξετρύπονον ἀπὸ καμμίαν χαράδραν τοῦ Διονυσίου, πέραν ἀπὸ τὸν τάφον τοῦ Ἁγίου Νήφωνος, ὅπου κρημνώδης ἡ ἀτραπός, παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ βράχου, ἰδοὺ πάλιν μ' ἐχειραγώγει ὁ σύντροφός μου ἀπὸ τὰ οὐράνια ὕψη του

Μίαν ἡμέραν ὅμως, ἡμέραν συννεφώδη καὶ βροχεράν, τὸν ἔχασα τὸν προσφιλῆ συμπροσκυνητήν μου, ἀφανισθέντα μέσα εἰς τὰ πυκνωθέντα νέφη, τὴν ἀγαπημένην του συντροφιάν. Εἰς τὸ Ρωσικὸν Σκράϊ καθεζόμενος εἶδα τότε ἰσοπεδουμένην ὅλην τὴν Χερσόνησον, κ' ἐκτεινομένην ὁμαλὴν ὡσὰν ἓν μόνον ὀροπέδιον. Ὁ οὐρανὸς μ' ἐφάνη ὅτι κατῆλθε μολύβδινος καὶ βαρὺς πρὸς τὰ κάτω, κι' ἔλειψαν ἐν τῷ ἅμα καὶ λόφοι καὶ κράσπεδα τῶν κορυφῶν. Ἐνόμισα πρὸς στιγμὴν ὅτι εὑρισκόμην εἰς τὸ ὑψηλότερον τῆς χερσονήσου μέρος. Ἀλλ' αἴφνης, μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τῆς τρικυμίας, διελύθησαν διωχθέντα ἐδῶ κι' ἐκεῖ τὰ νέφη καὶ ἀνέκυψε πάλιν ἡ ἱερὰ τοῦ Ἄθωνος κορυφὴ ὡσὰν μία Βυζαντινοῦ Παντοκράτορος εἰκών, ἐζωσμένη γύρω γύρω τοῦ ἁγίου στήθους του ἀπὸ φαιὰ νεφελώματα ὡς πικνωμένου ἐκεῖ λιβανοκαπνοῦ.

Τὸ περιβόλι τῆς Παναγίας. — Τὸ ὕψος τοῦ Ἄθωνος. Πῶς γίνεται ἡ ἀνάβασις εἰς τὴν Κορυφήν του. — Οἱ προσκυνηταὶ τὴν νύκτα τῆς Μεταμορφώσεως. Προφύλαξις κατὰ τοῦ ψύχους. — Ἡ Κερασειά. Τὰ ἰαματικὰ ἀποστάγματα. — Ἡ Παναγίτσα. — Ἐκεῖθεν ἐπικίνδυνος ἡ ἀνάβασις. - Χάος καὶ βάραθρα. — Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄. Ἐπὶ τῆς Κορυφῆς τοῦ Ἄθωνος. — Τὸ θέαμα ἐκεῖθεν ἀφάνταστον καὶ ἀπερίγραπτον.

Ὁ Ἄθωνας εἶνε αὐτός!

Ὁ Ἄθωνας, τὸν ὁποῖον ὁ ἀρχαῖος γλύπτης ἐσχεδίασέ ποτε νὰ μεταμορφώσῃ εἰς ἀδριάντα τοῦ Μεγάλου Μακεδόνος, βαστάζοντα δύο πόλεις εἰς τὰς δύο τεταμένας χεῖράς του, ἡ δὲ ὀρθοδοξία μετέβαλεν αὐτὸν χαριέστερον, εἰς «Περιβόλι τῆς Παναγίας», καλλίδενδρον καὶ εὐανθές, ὁπόθεν ἀναρίθμητοι προσευχαὶ καθ᾽ ἑκάστην ἀναπέμπονται πρὸς τὸν Θεόν, συνοδευόμεναι ἀπὸ τὰ εὐωδέστερα ἄνθη, τὰ θυμιάματα τῶν ἀσκητῶν, ἐν ἁρμονίᾳ γοητευτικῇ καλλικελάδων ἐρημικῶν πτηνῶν, τῶν ὀξυφώνων τῶν Μονῶν σημάντρων ἀπὸ μέσα ἀπὸ ἀνθοβολοῦντας θάμνους, τ᾽ ἀρίθμητα μαρτυρικὰ καὶ ὁσιακὰ λείψανα τ᾽ ἀποκείμενα εἰς τοὺς θησαυροὺς ἑκάστου Μοναστηρίου.

— Καὶ ὅσοι ἀναβοῦν, μετανοοῦν, καὶ ὅσοι δὲν ἀναβοῦν πάλιν μετανοοῦν!

Οὕτω ζωηρῶς χρωματίζει τὸ κοινὸν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει λόγιον τὸ μεγαλεῖον τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθωνος, ὅστις κυρίως ὑπὸ τοῦ λαοῦ καλεῖται **Ἄθωνας**.

Δύο χιλιάδων περίπου μέτρων τὸ ὕψος του.

Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὴν γίνεται ἀπὸ τῆς Μεσημβρινῆς πλευρᾶς, διότι ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος, πρὸς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παύλου, τὸ μέγα βουνὸν κατέρχεται καθέτως, διὰ βαθυτάτων χαραδρῶν, αἵτινες καθ᾽ ὅλον τὸ ἔτος εἶνε σκεπασμέναι ἀπὸ κρυσταλλωμένας χιόνας.

Πρέπει ἀφ' ἑσπέρας νὰ ἔχῃ βρέξει καὶ τότε λίαν πρωΐ, ἐπιτυγχάνει ἡ ἀνάβασις εἰς τὴν θαυμαστὴν κορυφήν, ὅτε ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶνε διαυγὴς καὶ καθαρά, ἀμειβομένων ἀπεριγράπτως τῶν κόπων τοῦ προσκυνητοῦ διὰ τοῦ ἐξελισσομένου ἐκεῖθεν μεγαλοπρεποῦς πανοράματος.

Συνήθως ὅμως γίνεται ἡ ἀνάβασις τῇ 6 Αὐγούστου, ὅτε πανηγυρίζει τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ναΐσκος. Τότε ἀφ' ἑσπέρας, ἀφ' ὅλης τῆς Χερσονήσου μοναχοὶ ἀνέρχονται, βαστάζοντας εἰς χεῖρας, ἀντὶ ῥάβδου, ἀπὸ ἓν χονδρὸν ξύλον, ἵνα τὴν νύκτα, ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ, ἀνάψωσιν φωτίαν καὶ θερμανθῶσι διὰ τὸ ψῦχος, τὸ ὁποῖον ἐπάνω ἐκεῖ εἶνε λίαν ἐπαισθητόν, ἰδίως ἐν αἰφνιδίᾳ μεταβολῇ τοῦ καιροῦ, τὰς ἡμέρας ἐκείνας τοῦ Αὐγούστου.

—

Φθάσαντες εἰς τὴν Κερασσιάν, τὴν ὑδατόρρυτον καὶ χλοερὰν ἐκείνην κοιλάδα, ὅπου οἱ ἀμπελῶνες τῶν κελλίων τοῦ Χατζῆ Γεώργη καὶ οἱ καταπράσινοι κῆποι μὲ τὰ μικροσκοπικὰ καζανάκια τοῦ παπᾶ Ἱεροθέου, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ἀλάδωτος ἐρημίτης, εἰς τὰ Χιώτικα, μὲ τοὺς πολλοὺς ὑποτακτικούς του, — οὗτοι εἶνε οἱ καλούμενοι ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀλάδωτοι, ὡς εἴπομεν, οὐδέποτε ἐν τῇ ζωῇ ἐσθίοντες ἔλαιον, οὐδὲ ἐλαίας — ἀποσταλλάζει εἰς μικρὰ φιαλίδα τὸ ῥιγανέλαιον τὸ πολύτιμον, τὸ φασκομηλέλαιον τὸ εὐῶδες καὶ τὸ φλυσκουνέλαιον τὸ κοκκινωπόν, φάρμακα ῥευστά, ἐκ βοτανῶν ἰαματικῶν, ἀρχίζομεν ἐντεῦθεν τὴν ἀνάβασιν δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ, πότε πλαγίως καὶ πότε δι' ἑλιγμῶν, διὰ μέσου ὡραιοτάτου δάσους ἐλατῶν καὶ πευκῶν ὧν πολλοὶ κορμοὶ κατάξηροι ὑψοῦνται, κεραυνόπληκτοι, ὡς σκελετοὶ παλαιῶν τιτάνων.

—

Οὕτω μετὰ τρίωρον πορείαν φθάνομεν εἰς τὴν Παναγίτσαν, μικρὸν ναΐσκον, ὅπου σταθμεύουν συνήθως οἱ προσκυνηταὶ οἱ ἀναμένοντες τὴν εὐδίαν τοῦ ὄρθρου διὰ τὴν ἀνάβασιν. Ὁ ναΐσκος οὗτος ὡς μία ἀετοφωλεὰ διακρινόμενος ἀπὸ τὸ πέλαγος μὲ τὸν χαμηλὸν σφαιρικὸν θόλον του, τέσσαρας μῆνας τοῦ ἔτους εἶνε ἀόρατος, σκα-

δανωμένος ὑπὸ τὰς χιόνας μὲ τὸ μικρὸν παράρτημά του, ὅπου ἀναπαύονται οἱ Λαυριῶται πατέρες μὲ τοὺς ἡμιόνους των, οἱ ἀποστελλόμενοι ἀπὸ τὴν Λαύραν εἰς ἣν ἀνήκει ἡ κορυφή, διὰ τὴν ἐτήσιον τῆς Μεταμορφώσεως πανήγυριν, δειπνοῦντες ἐδῶ ἀφ' ἑσπέρας καὶ τὴν ἐπαύριον μετὰ τὴν λειτουργίαν, ἐν τῇ καταβάσει, παραθέτοντες γεῦμα εἰς τοὺς προσκυνητάς.

Ἀπὸ τὴν Παναγίτσαν ἡ ὁδὸς πλέον εἶνε ἄβατος, ἐπὶ τοῦ βράχου, δι' ἀτραπῶν ἀποκρήμνων. Καὶ ἐδαπάνησε μὲν ἱκανὰς λίρας ἐξ ἰδίων του Ἰωακεὶμ ὁ Γ', ἵνα καταστήσῃ βατὴν εἰς τοὺς ἡμιόνους τὴν ἐπὶ τοῦ βράχου δυσχωρίαν, ἀλλὰ πάντοτε εἶνε ἐπικίνδυνος ἡ μέχρι τῆς κορυφῆς δι' ἡμιόνου ἀνάβασις, διότι τὸ μέρος εἶνε ὅλως ἄδενδρον, ὀλισθηρὸν καὶ πετρῶδες.

Εἶνε αὐτὴ ἡ φαλακρὰ κορυφὴ πλέον, ἡ πανταχόθεν τῆς Χερσονήσου θεωρουμένη μὲ τὸ μολύβδινόν της κουκούλλιον. Εἰς ἓν διάστημα ἡ ὁδὸς εἶνε σκαλιστὴ ἐπὶ τοῦ βράχου, καὶ εἰς ἓν αὐτῆς μέρος, ἀπόστασιν ἕως πέντε βημάτων, ἕνας ἕνας διέρχονται οἱ προσκυνηταί, ἔντρομοι θεωροῦντες τὴν ἄβυσσον τὴν χαίνουσαν κάτω μὲ τοὺς δυσανάβατους κρημνούς της.

Μετα ἡμίσειαν ἀκριβῶς ὥραν ἀναχωροῦντες ἀπὸ τὴν Παναγίτσαν, εὑρισκόμεθα ἐπὶ τῆς κορυφῆς.

—

Οὐδεὶς ποιητής, οὐδεὶς ζωγράφος κανὲν χρῶμα καὶ καμμία φαντασία, καμμία πτερωτὴ λογογράφου γραφὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦ θεάματος, τὸ ὁποῖον πληροῖ θάμβους βαθυτάτου τὴς ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅλη ἡ Χερσόνησος, μὲ τὰ βουνά της καὶ μὲ τοὺς λόφους της, τὰ ἀκρωτήριά της καὶ τοὺς ὅρμους της. ὅλη εὑρίσκεται, θαρρεῖς, γύρω γύρω, εἰς τὴν εὐρεῖαν τοῦ Ἄθωνος ποδιάν. Αἱ μεγαλοπρεπεῖς καὶ πολυώροφοι Μοναί, ἄλλαι μὲν ὡς καλυβάκια ἐν τῷ δάσει, ἄλλαι δὲ ὡς πεταλίδες ἐπὶ τῶν σκοπέλων. Ἔνθεν ἡ Χαλκιδικὴ ὅλη καὶ ὁ Θερμαϊκὸς λάμπων ὡς καθρέπτης ἀπὸ ἄργυρον. Ὁ Ὄλυμπος καὶ τὰ βουνὰ τῆς Θεσσαλίας. Ἐκεῖθεν τὸ Θρᾳκικὸν πέλαγος μὲ τὰς νήσους του ὡς κύκνους κολυμβῶντας πρὸς τὰ Δαρ-

δανέλια. Κάτω τὸ Αἰγαῖον μὲ τὰ κύματα τὰ κάτασπρα καὶ τὰ Ἐρημονήσια, ὡς κήτη φουρτουνιασμένα συμμαζευμένα ὡς πρὸς σωτηρίαν ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ μεγαλοπρεποῦς βουνοῦ. Ὄπισθεν τῶν βουνῶν ἰδοὺ οἱ κάμποι τῆς Μακεδονίας, μὲ τοὺς ποταμούς της ὡς ὄφεις ἀσημένιους διολισθαίνοντας μὲ γυαλιστεροὺς ἑλιγμοὺς ὑπὸ τὴν ἀνταύγειαν τῶν πρώτων τοῦ ἡλίου ἀκτίνων. Ὅσοι δὲ τῶν προσκυνητῶν μὲ ἰσχυρὰς διόπτρας βλέπουν καὶ τὴν Προποντίδα. ὡς ὁμίχλην εἶνε καλῶς ἑτοιμασμένοι ἁπλουμένην, καὶ τὸ ὀγκῶδες Ἑπταπύργιον, τὴν περίφημον τοῦ Βυζαντίου Ἀκρόπολιν, ὡς μίαν μαυρίλαν μὲ ἑπτὰ στεφανωμένην κορυφὰς τοὺς ἑπτὰ πύργους της.

Ἔχουν δίκαιον λοιπὸν οἱ μοναχοὶ νὰ λέγουν ὅτι καὶ ὅσοι ἀναβοῦν εἰς τὸν Ἄθωνα μετανοοῦν, καὶ ὅσοι δὲν ἀναβοῦν πάλιν μετανοοῦν. Μετανοοῦν οἱ πρῶτοι, διότι καταβαίνοντες χάνουν μίαν τοιαύτην μυθικοῦ μεγ λείου εἰκόνα. Μετανοοῦν καὶ οἱ δεύτεροι, διότι ἀπὸ τὴν ὀλιγοψυχίαν των δὲν ἠξιώθησαν νὰ ἀπολαύσουν μίαν ἀλησμόνητον ἡδονὴν ἀπὸ ἐκείνας τὰς ὁποίας σπανίως χαρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ θεία δημιουργία.

Η ΚΟΡΥΦΗ ΤΟΥ ΑΘΩΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΝΑΪΣΚΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ

Ὁ Ναὸς τῆς Μεταμορφώσεως. — Οἱ αἰφνιδιαστικοὶ κεραυνοί. Εἰκὼν φοβερᾶς τιτανομαχίας. — Τί λέγουν τὰ χρονικὰ τοῦ Ἄθωνος. — Ὁ κεραυνόπληκτος Διάκος. — Ὁ κατακαϋμένος ὁ ψάλτης. Οἱ Ρῶσοι καὶ τὰ ἀμάραντα.

Ὁ ναΐσκος τῆς Μεταμορφώσεως μόλις δύναται νὰ περιλάβῃ ἕως ὀκτὼ μοναχούς, ὡς λευκὴ κολωνίτσα φαινόμενος ἀπὸ τὰ Κατουνάκια, τὴν πρὸς τὸ ἀκωτήριον Ἔρημον, ἐπὶ τῆς βραχώδους αἰχμῆς ἀκριβῶς ἐκτισμένος. Ἔξω ὅμως αὐτοῦ ὑπάρχει μικρὸν ὑπόστεγον καὶ μία ἰσοπέδωσις πελεκητή, ὁποῦ ἠμποροῦν νὰ σταθοῦν ἕως διακόσιοι ἄνθρωποι. Ἡ ἀγρυπνία τελεῖται ταχέως καὶ τροχάδην μετὰ τῆς λειτουργίας, διότι ἂν αἴφνης μεταβληθῇ ὁ καιρὸς καὶ ψύχος ἐπιπνεύσῃ, οἱ ὀδόντες πάραυτα ἀρχίζουν νὰ τρίζουν καὶ κτυποῦν, αἱ χεῖρες παγόνουν, τὰ γόνατα ξυλιάζουν. Ὅταν δὲ τὰ νέφη συμπυκνωθοῦν, τότε — δεινόν! — οἱ κεραυνοὶ ἐκρήγνυνται. Καὶ τελεῖται ἐπάνω εἰς τὴν πετρίνην ἐκείνην κορυφὴν φοβερὰ πάλη τῶ στοιχείων, ἐν μέσῳ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν. Χαλασμὸς κόσμου· εἰκὼν ὑπερνεφοῦς τιτανομαχίας, ἐν ᾗ συντρίβονται αἱ ἀπορρῶγες πέτραι τῆς φαλακρᾶς ἐκείνης κορυφῆς μετὰ σπαρακτικῶν τριγμῶν, καὶ ἐνίοτε φεῦ, καὶ ἄνθρωποι παραπεσόντες ἀπροσδοκήτως ἐν μέσῳ τῆς κραταιᾶς τῶν στοιχείων πάλης.

Τὰ χρονικὰ τοῦ Ἁγ. Ὄρους τὰ ἄγραφα, μνημονεύουσι πολλὰς τοιαύτας κεραυνοβολίας ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων. Κατά τινα πανήγυριν, ἀνελθόντων τῶν Πατέρων εἰς τὴν Κορυφὴν διὰ τὴν ἱερὰν ἀγρυπνίαν, μόλις ἤρχισεν ἡ Ἀκολουθία, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Ἑσπερινοῦ, ὁ καιρὸς αἴφνης μεταβάλλεται. Ἄνεμος κρύος ἀρχίζει νὰ φυσᾷ, τὰ νέφη πυκνοῦνται ἐπάνω ἐκεῖ· καὶ ἰδοὺ χάνεται πάραυτα ὁ κάτω κόσμος ὅλος μέσα εἰς μίαν ὀμίχλην ὑγρὰν καὶ φαιάν. Ἀλλ' ἐξακολουθεῖ ἡ ἀγρυπνία μετὰ δέους ὅμως, μετὰ παλμῶν φόβου καὶ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων. Ὁ Διάκονος ἱστάμενος πρὸ τῶν ἁγίων Πυλῶν ἐξεφώνει τὴν μεγάλην Ἐκτενῆ τοῦ Ἑσπερινοῦ, κράζων «τοῦ Κυρίου δεηθῶ

μεν», οἱ δὲ ψάλται ἀντεφώνουν «Κύριε ἐλέησον». Αἴφνης ξηρὰ κλαγγὴ ἐκσπᾷ ἐντὸς τοῦ ναοῦ. Αἱ εἰκόνες τοῦ τεμπλέου, αἱ ὁποῖαι ἕνεκα τῶν ἀτμοσφαιρικῶν αὐτῶν μεταβολῶν, ἵνα ἀντέχουν, εἶνε ἀνάγλυπτοι ἐπὶ μετάλλου, κραδαίνονται κωδωνίζουσαι· φῶς ἄχρουν καὶ φοβερὸν πληροῖ αἴφνης τὸν ναΐσκον· ὁ κεραυνὸς ἐκρήγνυται. Ὁ Διάκονος κόπτεται πάραυτα εἰς δύο ἀπανθρακωθείς, καὶ ὁ ἕτερος τῶν ψαλτῶν βληθεὶς καὶ αὐτὸς ἀποθνήσκει.

—

Καὶ ἄλλοι ἔπαθον ὡσαύτως, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν περιέσωσεν ἡ ἄγραφος παράδοσις, τῶν ὁποίων ὅμως οἱ σκελετοὶ κεῖνται ἐπὶ τῶν ἀποτόμων τῆς κορυφῆς κατατομῶν ἐντὸς σχισμάδων ὡς σκελετοὶ ἀγρίων αἰγῶν, ἃς κατέφαγον οἱ λύκοι, θέαμα ὀδυνηρὸν διὰ τοὺς ἀναβαίνοντας. Μεταξὺ ὅμως αὐτῶν τῶν σκελετῶν τῶν κεραυνοπλήκτων κεῖνται ἐκεῖ ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων βράχων καὶ ἄλλοι σκελετοὶ ἀνήβων καὶ ἀγενείων μοναχῶν, ἰδίᾳ Ρώσων, οἵτινες σκαλόνοντες εὐτόλμως ἐπὶ τῶν πετρίνων ἐκείνων ἐξοχῶν, ἵνα δρέψωσι τὰ ἀμάραντα, τὰ λευκοπόρφυρα ἐκεῖνα καὶ ὡς ἐκ μετάξης στιλπνὰ ἀνθύλλια, χάνοντες τὴν ἰσορροπίαν καταπίπτουσιν εἰς τὰ χαίνοντα βάραθρα καὶ φονεύονται ὧν τὰ πτώματα οἰκτείρουσα ἡ χιὼν καλύπτει, ἵνα μὴ καταφαγωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀγριμίων.

Ὁ τρόμος αὐτὸς ἀπὸ τῶν φημιζομένων σπαρακτικῶν ἐπεισοδίων παρακολουθεῖ τὸν προσκυνητὴν καθ᾽ ὅλην τὴν ἀγρυπνίαν, ὅστις τότε μόνον καταπαύει, ὅταν αἰσίως καταβαίνοντες οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι μοναχοὶ ἀναπνεύσωσι κάτω εἰς τὴν Παναγίτσαν. Τότε, παρελθόντος πλέον τοῦ κινδύνου, αἰσθάνονται τὴν χαρὰν ἀπὸ τῆς ἀναπολήσεως τοῦ μεγαλοπρεποῦς πανοράματος, τὸ ὁποῖον μένει ἀλησμόνητον πλέον εἰς ὅλην των τὴν ζωήν. Τότε καὶ οἱ ἔφηβοι ρῶσοι, οἱ μόνοι ἀκόμη καὶ τώρα μετὰ τόσους οἰκτροὺς θανάτους κατὰ κρημνῶν, συνάζοντες τὰ εὔμορφα ἀμάραντα, ἐπανακτῶντες τὸ ἀφελὲς αὐτῶν μειδίαμα, λέγουσι πρὸς τοὺς λοιπούς, ἐπιδεικνύοντες πρὸς αὐτοὺς μετά τινος δικαίας ὑπερηφανείας τὰς ὡραίας των ἀνθοδέσμας·

—Ἀτῶνα! Ἀτῶνα!

ΝΥΚΤΕΡΙΝΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

Α΄

ΟΡΘΡΟΥ ΒΑΘΕΟΣ

Αἱ Ἀθῆναι εἰς βαθύτατον σκότος. Ἀπὸ τὰ Πευκάκια εἰς τὴν Ἀγοράν. Ὁ προστάτης τῶν φραγκορραπτῶν.— Τὰ ὀνάρια καὶ τὰ καρροτσάκια τῶν γαλακτοκομιστῶν.

Κανεὶς ἀπὸ τοὺς περιπατητὰς τῶν δύο κεντρικῶν πλατειῶν, οἵτινες ἔκθαμβοι καθ' ἑσπέραν ἐντρυφῶσιν εἰς τὸ ἄπλετον φῶς τῶν μεγάλων καφενείων, τῶν σελαγιζόντων ἐκπάγλως ἀπὸ τὴν λάμψιν τὴν λευκὴν τῶν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων καὶ τῶν ἄλλων κρυσταλλίνων φωτοσφαιρῶν, κανεὶς ἀπὸ τοὺς εὐδαίμονας αὐτοὺς δὲν φαντάζεται ὅτι ἡ πόλις αὕτη τῶν φώτων καὶ τοῦ λευκοῦ μαρμάρου τὰς βαθείας ὀρθρίους ὥρας, ὀλίγον μετὰ τὸ σβύσιμον τῶν φασμογορικῶν φώτων τοῦ «Πανελληνίου» καὶ τὸ ἀναποδογύρισμα τῶν καρεκλῶν τῆς «Ἥβης», βυθίζεται εἰς ἀφάνταστον ψηλαφητὸν σκότος, τὰς ὥρας ἀκριβῶς ἐκείνας ὅτε, ἐνῷ ἡ μία πόλις ἡ ἄεργος, ἡ φλύαρος, ἡ πόλις ἡ σπαταλῶσα, ἀποσύρεται νὰ κοιμηθῇ, ἀκριβῶς τότε ἀρχίζει νὰ ἐξυπνᾷ ἡ ἄλλη πόλις, ἡ πόλις τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ ἱδρῶτος τῆς ζωῆς, ἡ πόλις τῆς βιοπάλης, τῆς Ἀδαμιαίας κατάρας. Ὄρθρου βαθέος.

—

Ἤδη ὁ φανοκόρος ἀπέσβεσε καὶ τοὺς τελευταίους φανοὺς τῶν μᾶλλον ἀποκέντρων συνοικιῶν, καὶ δὲν μένει πλέον ἄλλο φῶς εἰς

τὴν βαθέως καθεύδουσαν πόλιν, παρὰ οἱ δύο λαμπτῆρες τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, οἵτινες θαρρεῖς καὶ ἀγρυπνοῦσιν εἰς τὸ πλευρὸν τῆς κοιμωμένης πόλεως, μελιχρῶς παραμυθοῦντες αὐτὴν διὰ τὴν σκότωσιν τὴν δεινήν, εἰς τὴν ὁποίαν καταδικάζεται τὰς ἑωθινὰς ἐκείνας ὥρας

Κ· ταβαίνω ἀπὸ τὰ Πευκάκια ὅπου εἶχα παρακολουθήσει μίαν ἀγρυπνίαν ἐν τῷ ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Σκοτία κατάμαυρος ἁπλοῦται γύρω-γύρω. Οἱ φανοκόροι ἀπέσβεσαν μετὰ τῶν φώτων, θαρρεῖς, καὶ τὰς λαμπάδας τὰς παρηγόρους τῶν ἄστρων, τὰ ὁποῖα σβυστὰ-ολόσβυστα, ἐχάθηκαν ὅλα κάτω ἀπὸ τῆς χειμωνιάτικαις τοῦ οὐρανοῦ κάπαις. Οὐδεὶς ἀστερισμὸς γλυκαίνει τὴν μαύρην πόλιν τοῦ λευκοῦ μαρμάρου, τὴν σκληρὰν αὐτὴν ὥραν τοῦ ὄρθρου. Καὶ αὐταὶ αἱ ὁλόλαμπροι Πήχεις αἱ τριάστεροι, τρέχουσαι νὰ φθάσουν τὴν θαμβὴν Πούλιαν, ὁποῦ συμμαζευμένη ὡς νὰ κρυόνῃ, νεοσσιὰ οὐράνιος μὲ τοὺς ἑπτὰ ἀγλαοὺς νεοσσούς της, διατρέχει τὸν οὐρανὸν ἑκάστην νύκτα, ὡσὰν ἕνα παμμέγιστον οὐράνιον τρυπητὸν φεγγοβολοῦν, καὶ αὐταί, λέγω, αἱ Πήχεις ἔσβυσαν καὶ ἐχάθησαν κάτω ἀπὸ τῆς κάπαις τοῦ χειμῶνος, τὰ μαῦρα χονδρὰ σύννεφα κουκουλλωθεῖσαι.

Εἰσέρχομαι εἰς τὴν ὁδὸν Ἀραχώβης. Οἱ θαμβοὶ τοῖχοι τῶν οἰκοδομῶν, ἔνθεν καὶ ἔνθεν, μοῦ δεικνύουν ὅτι τὸ σκοτεινὸν ρεῦμα, τὸ ἐκτεινόμενον πρὸς τὰ κάτω ὡς ἕνας θεόρατος δαυλὸς ἐσβεσμένος, εἶνε ἡ ὁδὸς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ διαβῶ, ὁδὸς τοῦ Ἅδου μαύρη καὶ σκοτεινή, ἵνα φθάσω κάτω ἐκεῖ ὅπου ὑποφέγγει τὸ ἀμυδρὸν φῶς ἑνὸς σαλεπιδζῆ, ὅστις σιωπηλὸς φρουρεῖ εἰς τὴν γωνίαν ἐκεῖ μὲ τὸ φαναράκι του καὶ τὸν τενεκέν του ἀκκουμβισμένον εἰς τὸ χῶμα κάτω ὡς λάφυρον, ἀκίνητος μέσα εἰς τὰ μαῦρα σκουτιά του ὡσὰν κανένας ἀνδριὰς ἀρχαίου σαλεπιδζῆ, τὸν ὁποῖον ἀνήγειραν ἐκεῖ εὐγνωμονοῦντες οἱ φραγκορράπται βεβαίως τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὁποῦ μιὰ φορὰ κ᾽ ἕνα καιρό, γιὰ νὰ βγάλουν τὸ ψωμί των, ἐνυχτέρευον γιορτή, καθημερινή, θερμαινόμενοι μὲ τὸ παρήγορον σαλέπι του.

Βαδίζων οὕτω κατὰ τύχην, προσέχων ἰδίως τοὺς χάνδακας

καὶ τὰς ἀνοδίας καὶ τὰ προσκόμματα τῶν ἀφανῶν λιθαρίων, τὰ ὁποῖα ἀνεσκάλευσαν οἱ τελευταῖοι τοῦ χειμῶνος ὑετοί. Κατὰ διαστήματα, σκιαί, ἀνοικτότεραι ὀλίγον ἀπὸ τὸ βαθὺ μέλαν τῆς ὁδοῦ, μ' ἐξαφνίζουν, συγκρουόμενον σχεδὸν μὲ αὐτάς.

Εἶνε τὰ ὀνάρια τῶν γαλακτοκομιστῶν, τὰ ὁποῖα βωβά, μὲ κοῦφια πατήματα — τάπ, τάπ — πεταχτὰ-πεταχτά, ὡς νὰ τὰ κυνηγῇ τὸ σκότος, εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν ἐξοχήν, φορτωμένα τοὺς μακρουλοὺς τενεκέδες τοῦ γάλακτος, ἐνῷ ἄλλο ὀνάριον ἐξηπλωμένον φαρδὺ-πλατύ, ὡς ψόφιον, ἕνα γηραιὸς κιρμέντιος ἐκτείνεται ἀπέναντι κλειστοῦ γαλακτοπωλείου καὶ ἀποφράσσει τὴν δίοδον.

Προχωρῶ πάντοτε μέσα εἰς τὰ σκότη καὶ πάντοτε μέσα εἰς τὴν σιωπήν, συντροφευόμενος ἀπὸ τὸν ἦχον τῶν βημάτων μου, τὰ ὁποῖα δειλὰ καὶ αὐτὰ ἀντηχοῦν, πάτ—πάτ, κοῦφια καὶ βαθειά.

Σφυρίκτραι ἀπὸ μακράν, διακόπτουν αἴφνης τὴν σιωπήν, τῶν ὁποίων τοὺς τρεμουλιαστοὺς ἤχους ἀκολουθοῦν κουδουνάκια μὲ τοὺς χαροποὺς κωδωνισμούς των τρὶγκ-τρὶγκ-τρίγκ. Εἶνε τὰ καρροτσάκια τὰ ἐλαφρὰ τῶν γαλακτοδιανομέων, τὰ ὁποῖα εἰσερχόμενα μὲ χαρᾶς ἅλματα, σὰν νὰ ἀπεφάσισαν νὰ σπάσουν ἐπάνω εἰς τὰ ἀφανῆ λιθάρια, ἀπὸ τὰ ἐγγὺς ἐξοχικὰ γαλακτοκομεῖα, ἀναγγέλλουν ὅτι ἡ πόλις θὰ ἐξυπνήσῃ μετ' ὀλίγον, ἀπαράλλακτα ὡς ἐξυπνᾷ καὶ ὁ ἄνθρωπος μέσα εἰς τὰ θεοσκότεινα χωρὶς νὰ φέγγῃ οὐδὲ τὸ κανδηλάκι τοῦ εἰκονοστασίου του, ἀποσβεσθὲν καὶ αὐτὸ τὴν παγεράν ἐκείνην ὥραν τοῦ ὄρθρου.

Πάντοτε μέσα εἰς τὸ σκότος. Πρὸς τὰ Χαυτεῖα. — Οἱ χασάπικοι σκύλοι. Οἱ ὁδοκαθαρισταί. Νὰ καὶ ὀλίγα φῶτα ἔξαφνα. — Τὰ πατσατζίδικα τῆς ὁδοῦ Πατησίων. — Οἱ ἁμαξάδες μὲ τὰς ῥωμαΐκὰς τηβένους των — Ἐξύπνησαν τέλος τὰ ἐλαφρὰ βιζαβί — Μὲ τὸ γλυκοχάραγμα ἀνοίγουν τὰ καφενεῖα τῶν Χαυτείων μὲ τοὺς πυραύνους των φεγγοβολοῦντας. Οἱ λαμπτῆρες τῶν φερετροποιείων καὶ τῶν φαρμακείων.

Προβαίνων πρὸς τὰ Χαυτεῖα, σκοντάπτω εἰς τὴν καμπὴν τῆς ὁδοῦ Σολωμοῦ ἐπάνω εἰς σπεύδοντας καὶ κωδωνίζοντας μαύρους ὄγκους. Εἶνε οἱ κύνες οἱ χασάπικοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ κουδουνάκια των εἰς τὸν λαιμὸν προπορεύονται τῶν ἀφεντικῶν των, ὁποῦ μεταβαίνουν εἰς τὴν ἀγοράν, ν' ἀρχίσουν τὴν πρώτην ἐργασίαν τῶν κρεοπωλείων, διανέμοντες μὲ τὰ κρεατοπρίονα καὶ τὰς μαχαίρας εἰς μικρὰ τεμάχια τὰ μεγάλα βόεια κρέατα. Παρέκει σύρσιμον πτυαρίων, τὰ ὁποῖα σύρονται ἐπάνω εἰς τὰ πλακοστρωμένα τῶν ὁδῶν ῥυάκια, μοῦ ἀναγγέλλουν ὅτι οἱ ὁδοκαθαρισταὶ ἐξύπνησαν ἤδη καὶ ἤρχισαν μέσα εἰς τὸ βαθὺ ἐκεῖνο σκότος τὴν τακτικὴν ἐργασίαν των, ἀπαράλλακτα ὡς θὰ ἐργάζωνται κάτω εἰς τὸν Ἅδην οἱ ὁδοκαθαρισταί, χωρὶς νὰ ἔχουν τὸν φόβον νὰ τοὺς περιγελάσῃ ἡ ἡμέρα, ἡ ὁποία κατὰ τὸ ᾀδόμενον «βλέπει τῆς νύχτας τὰ καμώματα καὶ γελᾷ».

Ἔξαφνα εὑρίσκομαι μέσα εἰς κάποια φῶτα.

— Δόξα σοι ὁ Θεός!

Ἔφθασα, φαίνεται, ἀπὸ τὰ ἔρημα μέρη εἰς μέρος τι τῆς πόλεως κατοικούμενον.

Βαδίζω τώρα ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων πεζοδρομείων τῆς ὁδοῦ Πατησίων. Τὰ φῶτα αὐτὰ φέγγουν μέσα εἰς τὰ δύο διανυκτερεύοντα πατσατζίδικα. Εἰς τὸ ἓν αὐτῶν, δεξιά, φαίνονται ὀλίγα τραπέζια σιωπηλὰ καὶ ἀκίνητα. Εἰς τὸ ἄλλο ὅμιλοι ἁμαξάδων, μὲ τὰ βαρέα

τσαμπάρα των, μὲ τὰ καπέλλα των ὡς τ' αὐτιά, ῥοφοῦν τὸν θερμὸν πατσᾶν, συνομιλοῦντες ἤρεμα ὡς νὰ φοβοῦνται καὶ αὐτοὶ ν' ἀνησυχήσουν τὴν ἔξω σκοτεινὴν ἠρεμίαν.

Ἤδη καταφθάνουν εἰς τὴν Ὁμόνοιαν ἕνα – ἕνα τὰ βιζάδι, μικρά, χαμηλά, μὲ τὰ ἀλογάκια των, μὲ τὰ φαναράκια των, τὰ ὁποῖα δὲν ἠξεύρω πως μοῦ ἐνθυμίζουν τοὺς μπιαντέδες τοῦ Κερατίου κόλπου, ὁποῦ ἀναμένουν τὸ βράδυ ἐπιβάτας, μὲ τὰ φαναράκια των, εἰς τὴν σκάλαν τοῦ Ἀζάτ-καποῦ·

– Μπὶρ ἀντάμ, ἀλτὶ παραγιᾶ! ἔξη παράδες ὁ ἄνθρωπος!

Περὶ τὸ γλυκοχάραγμα πλέον, ὅτε ὄπισθεν τοῦ μαύρου ὄγκου τοῦ Λυκαβηττοῦ, ἀρχίζει νὰ ὑπολευκάζῃ μία ταινία τοῦ στερεώματος, φέγγουν καὶ οἱ πύρχυνοι τῶν μεγάλων καφενείων εἰς τὰ Χαυτεῖα, ὅπου παρέκει διακρίνω καὶ τὰ ἀμυδρὰ τῶν φερετροπωλείων φῶτα, ὡς νεκρικὰς λαμπάδας ἀναμμένας πρὸ τῆς νεκρᾶς πόλεως. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἡμίσβεστος φέγγει ἀκόμη ὁ ἐνεπίγραφος φανὸς τῶν μεγάλων ξενοδοχείων τῆς Ὁμονοίας καὶ ὁ κατακόκκινος θυραῖος λαμπτὴρ τῶν ἀγρυπνούντων ἐδῶ κ' ἐκεῖ φαρμακείων.

Τί ὥρα νὰ εἶνε τάχα;—Πέμπτη πρωϊνὴ τοῦ χειμῶνος.—Τὸ ξύπνημα τῆς Μεγάλης Ἀγορᾶς.

Ἀφ' ὅτου κατηργήθησαν τὰ κωδωνοφόρα ὡρολόγια τῆς πόλεως, τὰ ὁποῖα μὲ τοὺς γλυκεῖς των κτύπους, ἦσαν μία καλὴ παρηγορία εἰς τὸν ἀγρυπνοῦντα, δὲν εἶνε μόνον ἡ σκοτία ὁποῦ βαρύνει τὴν καρδίαν αὐτὴν τὴν ὥραν, εἶνε καὶ ἡ ἄγνοια τῆς διαρκείας τῆς νυκτός, ἡ ὁποία θλίβει βαθύτερον τὸν νυκτοπεριπατητὴν τώρα τὸν χειμῶνα. Πρέπει ὅμως νὰ πλησιάζῃ πλέον ἡ πέμπτη πρωϊνή, διότι ἤρχισε τὸ θορυβῶδες ἐξύπνημα τῆς Ἀγορᾶς, ἥτις σὰν Ἡρακλῆς μ' ἓν γιγάντειον χασμουρητὸν ἀποτινάσσει τὴν χαῦνον τοῦ ὕπνου νάρκην, καὶ σὰν ἵππος καλοθρεμμένος κι' εὐγενής, ὁποῦ μὲ χρεμετίσματα χαρμόσυνα ἀναπηδᾷ ἐπάνω σείων τὴν ὑπερήφανον χαίτην του.

Πρῶτα-πρῶτα ἐξυπνᾷ τὸ μέγα καὶ πολυσχιδὲς τῶν λαχανοπωλείων καὶ πτηνοπωλείων τμῆμα, ὅλη ἡ ἀριστερὰ αὐτῆς πλευρά. Τὴν ὥραν αὐτὴν ἐπάνω εἰς τοὺς νεοβρεγμένους πάγκους λάμπουν ὑπὸ τὸ ἄπλετον φῶς τῶν λαμπτήρων τὰ ἄρτι κομισθέντα λαχανικὰ ὑπὸ τὸ Λαχανοπάζαρον διὰ τῶν κάρρων, τὰ ὁποῖα ἀδειάζουν τὰ διάφορα λαχανικά των παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀγορᾶς, ἐνῷ τὸ κατέναντι δεξιὸν αὐτῆς τμῆμα, τὰ ψαράδικα, σκοτεινὸν κοιμᾶται ἀκόμη.

Τὴν ὥραν αὐτὴν ἡ Μεγάλη Ἀγορὰ παριστᾷ εἰκόνα ἐγειρομένου, ὅστις μὲ τὸν κορμὸν ἀνασηκωθέντα ἀρχίζει νὰ τρίβῃ τὴν λύμην τῶν ὀφθαλμῶν του μὲ τὰς τεραστίας χεῖράς του, ἐνῷ οἱ πόδες του κατάκεινται ἀκόμη.

—

Κίνησις φαιδρὰ καὶ εἰς τὸ μέρος τοῦτο, ὅπου τὰ λαχταριστὰ μανάδικα, μέσῳ ἀνακραυγῶν καὶ ἀναφωνήσεων, ἐν μέσῳ διαλόγων φαιδρῶν. Ἄλλοι στοιβάζουν ἐν τάξει ἐπὶ τῶν καθαρισθέντων καὶ

πλησθέντων πάγκων τὰ δεματάκια τῶν διαφόρων λαχανικῶν, εὐωδιάζοντα ἐξοχὴν καὶ ἀγροῦ ἄρωμα, ἄλλο μὲ τὰ ραντιστήρια διαβρέχουν τὰ σέλινα καὶ τὰς κράμβας καὶ ἄλλοι ἐξάγοντες ἀπὸ κόφας νωπὰ ἄλλα ποικίλα εἴδη, τοποθετοῦν αὐτὰ ἐπάνω εἰς τὰ μπαγιάτικα. Τὰ παιδιὰ ἔχουν μίαν ἔκτακτον ἱλαρότητα, τὴν ὁποίαν μόνον εἰς τοὺς λειμῶνας ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ, τὰ δὲ ἀφεντικὰ μὲ ἀδρανῆ ἀκόμη χείλη μόλις ψιθυρίζουν τὰς διαταγάς·

—Ἀπὸ κάτω τὰ φρέσκα, παιδιά!... Ἀπὸ κατου τὰ φρέσκα!

Οἱ πτηνοπῶλαι μὲ μακροὺς κοντοὺς ὡς ναυτικοὺς γάντζους κρεμῶσι τὰ μαδημένα πτηνά, ὄρνιθας καὶ γάλους καὶ ἀγριόπαπιαις καὶ ἄλλα ὄρνεα μὲ εὐλαβῆ σιωπὴν διευκολύνουσαν τὴν ἐργασίαν των.

Κρητικοὶ συλλέκται ἀγριολαχάνων ἐκόμισαν τοὺς σάκκους μὲ τὰ ραδίκια τὰ ἄγρια, βαρεῖς ἀπὸ τοῦ καταβρέγματος, τὰ ὁποῖα ζυγίζονται μὲ προσοχὴν ὑπὸ τῶν μαναβιδων. Ἄλλοι δὲ μὴ ἐκθέτοντες τὰ ε δη των εἰς τὸ λαχανοπάζαρον προτιμοῦν νὰ κάμνουν τὴν πώλησιν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ἀγοράν. Καὶ ἀκολουθοῦν συζητήσεις καὶ συμφωνίαι, καὶ διακοπαὶ καὶ ἀστεϊσμοί·

—Νὰ τοῦ τῆς χαιρετίσματα αὐτουνοῦ ποῦ σ'ἔστειλε. Τί πράσσα εἶνε αὐτά, βρὲ ρεζίλη; Τί σέλινα εἶνε αὐτά, βρὲ σταματισμένε.

— Χαμπάρια ἀπὸ τὸ Καρπενῆσι!

— Τί μολόχαις εἶνε αὐταίς; Ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖο χωρὶς ἄλλο θὰ τῆς μάζεψες!

-

Ἐκεῖ δὲ εἰς μίαν ἄκρην ἐνωμοτία ὀψοκομιστῶν παρακάθηνται κύκλῳ πυρᾶς προχείρως ἀναφθείσης, ὁ καθένας στηρίζων τὴν πλάτην του ἐπὶ τοῦ καλάθου καὶ μετὰ βίας προσπαθῶν νὰ ἀποτινάξῃ τὴν νύσταν.

Μετ' ὀλίγον βαρεῖς κτύποι διακόπτουν πλέον τὸν ὕπνον ὅλων. Εἶνε οἱ κτύποι τῶν χασάπιδων ὅπου ἀκονίζουν τὰς μαχαίρας των καὶ βροντοκοποῦν τὰς πλάστιγγας. Εἶνε οἱ αἰφνιδιαστικοὶ κρότοι τῶν καφενείων ὅπου ἀνοίγουν τῆς πόρταις των πλέον ἐν κραδασμῷ. Οἱ διαλαλοῦντες τὰ κρέατα ἀκονίζουν ἤδη τὰς γλώσσας των ρο-

φῶντες τὸν καφέν των Ἔξω ἀρχίζουν ν' ἀνοίγουν σιγά-σιγὰ τὰ ὀπωροπωλεῖα. Καὶ ἤδη ἡ μεγάλη Παράγκα ἄνοιξε τὴς πόρταις της. Χωρικοὶ μὲ τὰ καλαθάκια τῶν αὐγῶν ἀρχίζουν νὰ συνάζωνται ἀπὸ τὰ Προάστεια τυλιγμένοι εἰς τὰ σκουτιά των, μὲ κρεμασμέναις ὡς ψόφιαις τὴς ὄρνιθαις ὁποῦ ἔφθασαν βιαστικὰ-βιαστικὰ ἀπὸ τὸ Μπραχάμι, σιωπηλοὶ ὡς κλέφταις.

Ὀλίγον ἀκόμη καὶ φθάνουν ἐν κωδωνισμοῖς χαρᾶς ἡ ψαράδικαις σούσταις, κομίζουσαι τῶν ἰχθύων τὴν ἄγραν ἀπὸ τὸν Ὠρωπὸν καὶ τὸ Πόρτο-Ράφτη, μέσα εἰς κασσόνια στενόμακρα. Ἀμέσως ἡ σούσταις περικυκλόνονται ἀπὸ τοὺς ἀναμένοντας ἐκεῖ ψαράδες τῆς Ἀγορᾶς, οἱ ὁποῖοι ἀνοίγουν πάραυτα τὰ ψαροκασσόνια καὶ ἀνασκαλεύοντες τοὺς βόλους τοῦ πάγου ἀναζητοῦσι μὲ τὰς χεῖράς των ἀνιχνεύοντες τὰ ἐν αὐτοῖς ποικίλα εἴδη τῶν ἰχθύων καὶ μαλακίων καὶ ὀστρακοδέρμων· ἐνῷ τὰ παιδιὰ τῆς ὑπηρεσίας μὲ ἄφθονον ὕδωρ ξεπλύνουν τοῦ πάγου τὰ ἀπομεινάρια. Τὰ ἀφεντικὰ ἐφόρεσαν πλέον τὴς ποδιαῖς των, ἐκρότησαν τὴς ζυγαριαίς των καὶ εἶνε ἕτοιμοι νὰ ἀρχίσουν τὴν πώλησιν εἰς τοὺς πρωϊνοὺς ἀγοραστάς· καὶ πρῶτα—πρῶτα εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν μεγάλων ξενοδοχείων, οἵτινες ἔχοντες δίπλα των τὸν ὀψοκομιστήν των πληροῦσι τὸν κάλαθόν του ἀπὸ τὰ πλέον ἐκλεκτὰ καὶ πλέον νωπὰ τῶν ἰχθύων εἴδη, συναγρίδας καὶ φάγκρους καὶ ὀρφοὺς καὶ λαύρακας καὶ τσιπούραις.

Καὶ εἶνε τώρα πλέον μιὰ χαρὰ νὰ βλέπῃς εἰς τὸ πόδι ὅλην τὴν ἀγοράν, καὶ νὰ ἀκούῃς τοὺς διαλόγους τῶν πωλητῶν, τὰ ἀστεῖά των, τὰ ἀτελείωτα, ἰδίως ἐκεῖ ὁποῦ παραδίδουν εἰς τοὺς ὁδοπωλητὰς τὴς μαριδούλαις καὶ τὴς σαρδέλλαις, ὁποῦ μὲ τὰ πανεράκια των γύρω-γύρω ἐκεῖ συνήχθησαν. Οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ ἐπρομηθεύθησαν ὅ,τι ἤθελον, ἐσκέπασαν τὰ πανεράκια μὲ τὸ βρεγμένον σακκίον, καὶ κάμνοντες τὸν σταυρόν των τοποθετοῦσιν αὐτὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των καὶ διασχιζόμενοι ὡς ἐν κυνηγητῷ κατὰ διαφόρους διευθύνσεις τῆς πόλεως ἀρχίζουν νὰ φωνάζουν μὲ χαράν·

— Τοῦ Φαλήρου μαρίδα!...

Ἐξημέρωσεν. Ἡ καμπανίτσα τῆς Ἁγίας Κυριακῆς. Ἕνα μαγκαλάκι ἀπέξω εἰς τὸ πεζοδρόμιον. — Ὁ κανδηλανάπτης προετοιμάζει τὸ ἀγαπητόν μου Ἐκκλησιδάκι. Ὁ σεβαστός μου Παπαγιώργης ἔχει Σαρανταλείτουργον. — Εἶνε Σαρανταήμερον. — Ἕνας ἕνας οἱ ψαράδες ἐμβαίνουν καὶ ἀνάπτουν τὰ κεράκια των. — Καταφθάνουν αἱ Μυροφόροι. Ἂς ἔμβω νὰ ξεκουραστῶ ὕστερον ἀπὸ τὴν ὁλονύκτιον ἀγρυπνίαν. Ἡ λειτουργία τοῦ Παπαγιώργη εἶνε πολὺ κατανυκτικὴ καὶ εὐφραντική.

Μία καμπανίτσα αἴφνης γλυκὰ-γλυκὰ ἀντηχεῖ παρακάτω, ὅπου ἕνα μικρὸ μαγκαλάκι ἐπάνω εἰς τὸ πεζοδρόμιον σκορπίζει μὲ χαρὰν τὴν φλόγα του μέσα εἰς τὴν σκοτίαν. Εἶνε ἡ Ἁγία Κυριακή, ὅπου τὴν πέμπτην ἀκριβῶς ὥραν ἀρχίζει τὴν καθημερινὴν λειτουργίαν της τώρα τὸ Σαρανταήμερον, συμπληροῦσα εὐλαβῶς τὸ κατανυκτικόν της Σαρανταλείτουργον.

Οἱ ψαράδες ἕνας-ἕνας τυλιγμένοι εἰς τῆς γούναις των εἰσέρχονται ν' ἀνάψουν κεράκια καὶ νὰ προσκυνήσουν ζητοῦντες τὴν βοήθειαν τῆς Ἁγίας διὰ τὴν ἐργασίαν των.

Ἂς ἔμβω νὰ συλλειτουργήσω τὸν σεβαστόν μου Παπα Γεώργην ἂν καὶ εἶμαι κουρασμένος. Ἂς ἔμβω. Η λειτουργία τοῦ ἀγαθοῦ Παπαγιώργη εἶνε πολὺ ξεκουραστική. Ἰδοὺ εἶνε ἕτοιμος, τελειόνει μιὰ χαρὰ τὴν Προσκομιδήν. Ἰδοὺ διαβάζει μὲ τὴν ἠχηρὰν φωνήν του τὰ τελευταῖα ψυχοχάρτια. Μετ' ὀλίγον θὰ κάμῃ ἔναρξιν τῆς λειτουργίας. Ὁ κανδηλανάπτης ὅλο καὶ συγυρίζει τὸν εὔμορφον ναΐσκον ξεσκονίζων, τακτοποιῶν καὶ ψάλλων συνάμα. Καταφθάνουν τώρα καὶ αἱ Μυροφόροι, γερόντισσαί τινες καὶ καλογραῖαι, τὸ τακτικὸν ἐκκλησίασμα τοῦ ἀγαθοῦ Παπαγιώργη, κομίζουσι τὰ δῶρα των, προσφοράς, θυμίαμα καὶ κηρία. Δὲν λείπει ἡ ὠχρόλευκος γερόντισσα Σταυρούλα ἡ Μιτυληνιά, ὅπου κομίζει δύο προσφορὰς πάντοτε, κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, καὶ καθαρὰ κηρία, φέρουσα καὶ εἰς τὴν τσέπην τοῦ ράσσου της δέσμην ἀγριολαχάνων νὰ λειτουργηθῶσι, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ τελειώσῃ τὸ γεῦμά της νηστεύ-

ουσα πάντοτε καὶ ἐγκρατευομένη ὡς ἡ προφῆτις Ἄννα τῆς Γραφῆς, μολονότι ὑπηρετοῦσα ὡς μαγείρισσα εἰς ἕνα ἀρχοντικὸν σπίτι μαγειρεύει τὰ πλέον ὡραιότερα ὄψα καὶ τὰ πλέον εὔγευστα γλυκίσματα χωρὶς νὰ τὰ ἐγγίζῃ αὐτὰ διόλου, ἀλλὰ ἀρκουμένη εἰς τὰ εὐλογημένα ῥαδικάκια της καὶ κάμνουσα ἐλεημοσύνην εἰς γνωστούς της πτωχοὺς τὸ μερίδιον τοῦ πλουσίου της μαγειρεύματος...

Ἔρχονται ἀκόμη καὶ ἄλλαι εὐλαβητικαὶ γυναῖκες ἀπὸ τὰς πλέον μακρυνὰς συνοικίας πολὺ εὐχαριστούμεναι μὲ τὰς κατανυκτικὰς λειτουργίας τοῦ καλοῦ αὐτοῦ λευΐτου, ἰδίως μὲ τὴν ἀκρίβειάν του ἐν τῇ ἱερᾷ Ἀκολουθίᾳ ὁποῦ δὲν παραλείπει τίποτε, καὶ μὲ τὴν συντομίαν του, ὁποῦ προφθάνουν μετὰ τὴν Λειτουργίαν νὰ κάμουν καὶ ὅλαις τῇς δουλειαῖς τοῦ σπιτιοῦ των. Διότι τόσον πρωϊνὸς εἶνε ὁ σεβαστός μοι οὗτος ἐφημέριος, ὥστε ὅταν αὐτὸς λέγει τὸ «δι' εὐχῶν», τότε ἀκούονται οἱ κώδωνες τῶν ἄλλων ναῶν.

Β'

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΣΑΡΑΝΤΑΗΜΕΡΑ

Μία ἱστορικὴ παρέκβασις.— Ἐπιθεώρησις τῆς Ἀγορᾶς.— Τί εἶνε ἡ προκατάληψις! —Ἄλλα ἐπερίμενα καὶ ἄλλα εἶδον. - Μέσα εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ καφενεῖα. - Διάλογος μεταξὺ πλανοδίων ἰχθυοπωλῶν.— Μία δημηγορία τοῦ πληρεξουσίου τῶν ψαριῶν.

Ἀφοῦ ἡ σειρὰ τῶν ἐντυπώσεών μας ἔφερεν ἡμᾶς — χωρὶς νὰ τὸ ἔχωμεν προεσχεδιασμένον — εἰς τὰ τερπνὰ καὶ εἰς τὰ παρὰ πολὺ ποθεινὰ —δι' ὅσους εἶνε θαλασσινοὶ – Σαρανταήμερα, ἂς προσπαθήσωμεν νὰ δώσωμεν μίαν εἰκόνα τῆς τόσον παραμορφωθείσης αὐτῆς ἐθνικῆς μας παραδόσεως. Λέγω ἐθνικῆς, διότι ἡ ἀγαπητὴ πατρίς μας ἀπὸ θαλάσσας καὶ ἀκτὰς ὅλη περιορίζεται.

—

Ἔχων τὴν ψυχήν μου γεμάτην ἀπὸ ἀναμνήσεις τῆς ὡραίας μου νήσου, ἡ ἀγορὰ τῆς ὁποίας τὰς ἡμέρας τοῦ Σαρανταημέρου ἦτο πλουσιώτατα στολισμένη μὲ ποικιλωτάτην σπαρταριστὴν ἄγραν παντὸς εἴδους ἰχθύων, οἵτινες ζωντανοὶ ἐχοροπηδοῦσαν πρωῒ-πρωῒ ἐπάνω εἰς τὰ πρὸ τῶν καφενείων πεζούλια, τακτοποιημένοι μέσα εἰς κάνιστρα καλαμόπλεκτα, ἀποστάζοντα θάλασσαν, ἠθέλησα ἕνα πρωῒ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν νὰ κάμω μίαν ἐπιθεώρησιν τῆς Ἀθηναϊκῆς ἀγορᾶς καὶ νὰ καμαρώσω τὰ ψάρια της, ὁποῦ ἀπὸ ὅλα τὰ θαλασσινὰ μέρη συσσωρεύονται. Μετὰ ἕνα δύο περιπάτους ἐξῆλθον λυπημένος ἔξω εἰς τὸ προαύλιον, ζαλισθεὶς ἀπὸ τὴν βαρεῖαν ὀσμὴν τῶν κρεάτων, ἅτινα ἀφθόνως εἰς μικρὰ καὶ μεγάλα τεμάχια ἐκρέμαντο πρὸ τῶν κρεοπωλείων. **Πλήθουσα** ἦτο ἀληθῶς τὰς ὥρας

ἐκείνας ἡ ἀγορά. Ὄχλος καὶ βοὴ ἐπεκράτει ἀσυνήθης, κόσμου ποικίλου συνωστιζομένου ἀσφυκτικῶς, θεωροῦντος, ἀγοράζοντος, συζητοῦντος, πληρόνοντος. Μοῦ ἤρχετο σὰν λιποθυμία ἀπὸ τὰς φωνὰς τῶν ἀγοραστῶν, ἀπὸ τὰς κραυγὰς τῶν πωλητῶν, ἀπὸ τὴν ῥόχαν τὴν βαρύοσμον τῶν πωλουμένων.

Ἐξῆλθον ν' ἀναπνεύσω

Ἐκάθ σα εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ καφενεία νὰ ξεκουρασθῶ, νὰ συνέλθω. Ἐπλησίαζε μεσημβρία. Ἔβλεπον ὅτι οἱ μεταπρᾶται ὀψοπωληταὶ ἐπανήρχοντο, ἀναμένοντες τὴν μεσημβρινὴν ἀποστολὴν τῶν ἰχθύων, μὲ τὰ πανέριά των ὅμως γεμᾶτα, σκεπασμένα μὲ τὸ βρεγμένον πανίον.

Ἐκάθισαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ καφενεῖον καὶ ἤρχισαν νὰ συνομιλοῦν ἠρέμα διὰ τὴν δουλειάν των, διὰ τὸ ἐμπόριόν των.

— Πῶς νὰ τὰ κάμω;

Ἔλεγεν ἕνας ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν παρακαθήμενόν του κ' ἐπιδεικνύων αὐτῷ ἐντύλιγμα χαρτίου, εἰς μίαν ἄκραν τοῦ ὁποίου ὑπεφαίνοντο ἰχθύων πτερύγια.

Καὶ βαρέως ἀνασαίνων, ἀπὸ τοῦ κόπου ἴσως, ἔλεγεν, ὡς νὰ παρεπονεῖτο·

—Τί τὰ θέλεις! Ὁ κόσμος ἐρρίχθηκε πλέον σὰν τὰ θηρία εἰς τὸ κρέας. Σαρανταήμερο, λέει! Τίποτα! Πέντε ὀκάδες εἶχα καὶ δὲν μπόρεσα ἀπὸ τὸ πρωῒ νὰ τὰ πουλήσω. Μοῦ ἔμεινε μιὰ ὀκά. Ἔβγαλά μιάμιση δραχμή, μοῦ ἔμειναν καὶ μιὰ ὀκᾶ, νὰ φᾶνε τὰ παιδιά μου—μπιριν ιάδοσουν!

Καὶ ξαναρωτῶν ἔλεγε·

— Πῶς νὰ τὰ κάμω; Βραστά, ἢ γιαγνὶ μὲ τὰ κρομμυδάκια;...

Ἦτο ἀπὸ τοὺς πλανοδίους ἐκείνους πωλητὰς τῶν ἰχθύων, οἵτινες ἐντὸς κανίστρων περιφέρουσι τοὺς ἰχθῦς ἀνὰ τὰς συνοικίας, εὐκολύνοντες μὲν τὰ ὀρφανὰ καὶ τὰς χήρας τὰς μὴ δυναμένας νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν ἀγοράν, ἀλλὰ κατορθοῦντες οὕτω νὰ ἐξοδεύσουν τὰ ὕποπτα συνήθως τῆς ἀγορᾶς ὀψάρια, ἀλείφοντες μὲ κεραμιδένιον χρῶμα τὰ βράγχια αὐτῶν, ὡς κάμνουν οἱ ἑβραῖοι ἁλιεῖς τῆς

Κωνσταντινουπόλεως, κ' ἐξαπατῶντες τοὺς νωθροὺς ἐκείνους τοὺς βαρυνομένους ἕνα περίπατον μέχρι τῆς ἀγορᾶς.

—

Εἶχε παραγγείλει ἕνα κατοσταράκι καὶ τὸ ἐσιγόπινε, πασπατεύων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὸ χάρτινον ἐντύλιγμα καὶ συγχρόνως ἐντείνων τὰ παράπονά του, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι κἄπως ἀφῃρημένος τὸν ἐκύτταζα, ὅστις εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου, θαμβοὺς ἀκόμη ἀπὸ τὴν πρὸ μικροῦ θεωρίαν τόσων πολυωνύμων ἰχθύων, μοῦ ἐφαίνετο, κατὰ μυστηριώδη τινὰ καὶ ἀνερμήνευτον σύγχυσιν, ὥς τις γλοιώδης ξιφιὸς, τὸν ὁποῖον οἱ ἄλλοι ἐκεῖνοι ἰχθύες, οὕς εἶδον ἐπάνω εἰς τοὺς πάγκους, ἄλλους ἐρριμένους εἰς σωρούς, καὶ ἄλλους κρεμαμένους ὡς τὰ κυνήγια, διώρισαν τάχα πληρεξούσιον νὰ φωνάξῃ, ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ δυστυχεῖς δὲν ἔχουν φωνήν, νὰ κηρύξῃ καὶ διαλαλήσῃ εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον προσγίνεται εἰς αὐτοὺς ὡς ἐκ τῆς καταργήσεως σχεδὸν τοῦ Σαρανταημέρου, τὴν ὥραν αὐτὴν τοῦ ἔτους, καθ' ἣν ἡ θαλασσία ἄγρα εἶνε τόσον ἄφθονος καὶ τόσον ποικίλη, ἀφθονωτέρα καὶ ποικιλωτέρα καὶ ἀπὸ τὴν ἁλιείαν ἐκείνην τὴν θαυμαστὴν τῆς Τιβεριάδος.

— Τί τὰ θέλεις; Μιὰ Τετράδη καὶ μιὰ Παρασκευή. Αὐταὶς μονάχα ἀπόμειναν ἀπὸ τὸ Σαρανταήμερον. Τὴν Παρασκευὴ προχθὲς μάλιστα ἐπώλησα 15 ὀκάδες ψάρια, κι' ἔβγαλα 18 δραχμαίς.

Ἤδη πολλοὶ ἐκ τῶν παρατυχόντων, συγκεντρωθέντες, ἀπετέλεσαν κύκλον καὶ ἤκουον. Ὁ ἰχθυοπώλης, σιγοπίνων πάντοτε τὸ κατοσταράκι του, καὶ πασπατεύων τὰ λαυράκια του, τὴν μίαν ὀκαδίτσαν, ὁποῦ τοῦ ἐπερίσσευσαν, ἐξηκολούθει τοὺς θρήνους του διὰ τὸ σιωπηλῶς διαγραφὲν Σαρανταήμερον ἀπὸ τὴν ἀθηναϊκὴν ἀγοράν.

— Τριάντα κασσέλλαις ἔφεραν χθὲς ἀπὸ τὸ Μισολόγγι. Ποιὸς νὰ τὰ φάῃ; Τὰ εἴδατε σήμερα — γεμάταις ἡ πάγκαις ὅλαις πέρα-πέρα σφυρίδαις σὰν παιδιά, συναγρίδαις σὰν γουρουνόπουλλα, λιθρίνια κατακόκκινα σὰν μεθυσμένα. Λαυράκια καὶ γουφάρια καὶ κέφαλοι μὲ διαμαντένια μάτια. Μελανούρια τετράπαχα. Γό-

παις σὰν τριγλιά. Μπαρμπούνια, νά! . . . . . Ἄλλα ς' τῆς πάγκαις ἀπάνω σωριασμένα, χώρια-χώρια, κατὰ τὴν ἀξίαν τους καὶ τὴν φρεσκάδα τους, καὶ ἄλλα, τὰ μεγαλείτερα, κρεμασμένα, μὲ κλωνιὰ σχοίνων καὶ λουλούδια ἁρματωμένα, καὶ μὲ πεύκους καὶ μυρτιαὶς στολισμένα, σὰν τ' ἀρνιὰ τ' Ἁηγιωργιοῦ καὶ τὴν πρωτομαγιά. Καὶ δίπλα ἀπὸ τῆς πάγκαις, τὰ πανέρια ἕνα σωρό, ἀπὸ πάνω ὡς κάτω. Μαρίδες, γόπαις, μπαρμπουνάκια, λιθρινάκια, λαυρακάκια, χανάκια καὶ μπερκίτσαις, ἕνα σωρὸ πανεράκια γεμᾶτα. Καὶ δίπλα, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἐπάνω ς' τῆς πλάκαις, σωροὶ τὰ μεσολογγίτικα σπαράκια, σωροὶ σὰν τὰ σιτάρια 'ς τ' ἁλώνια. . . .

Ἐσιώπησεν. Ἔρριψε μερικαὶς ματιαίς, γύρω γύρω, νὰ ἰδῇ μήπως τὸν ἀντικρούσῃ κανείς. Ἀλλ' ἀφοῦ κανεὶς δὲν ἀντεῖπεν εἰς τὴν δημηγορίαν τοῦ Ψαρένιου πληρεξουσίου, ἐστράγγισε τὸ καντσταράκι του, ἔλαβε τὸ πανεράκι του καὶ τὰ ψαράκια του, νὰ πάῃ νὰ φᾶνε τὰ παιδιά του· καὶ φεύγων ξαναεῖπεν·

— Οἱ Ἀθηναῖοι ριχθήκανε πλειὰ 'ς τὰ κρέατα σὰν τὰ θηρία!...

Κανένας δὲν ἀντέκρουσε τὰ ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματά του. Πῶς χάνονται τὰ ὡραῖα Ἑλληνικὰ ἔθιμα. Ποῦ νὰ ξεμυτήσῃ τὸ κρέας ἐκεῖνα τὰ χρόνια. Πρόχειρος ἔκθεσις τῆς ἰχθυολογίας.—Ἕνας κοιλαρᾶς Λιμενάρχης.—Ὁ ἐπίλογος τοῦ ψαροδικηγόρου.

Ὁ ἀνθρωποειδὴς ἐκεῖνος ξιφιός, τοῦ ἀγοραίου οἰνοπωλείου πολὺ καλὰ ἀνέπτυξε τὰ παράπονα τῶν ἰχθύων. Ἐὰν ἐξαιρέσητε μερικὰς οἰκογενείας τῆς μεσαίας τάξεως καὶ ἱκανὰς ἐκ τῆς λαϊκῆς, αἱ ἄλλαι τάξεις τῆς πόλεως ὅλως διόλου διέγραψαν ἀπὸ τὰς ἰσχνὰς θρησκευτικάς των σελίδας τὸ φαιδρὸν καὶ εὐῶδες Σαμεραντανήρον, φαιδρὸν ὡς τῶν ἰχθύων ἡ ἄγρα καὶ εὐῶδες ὡς τῆς θαλάσσης τὰ φύκη.

Μόνον οἱ μὴ ἀνατραφέντες ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' εἰς χώρας σκοτεινὰς καὶ ψυχράς, μακρὰν τῶν θαλασσίων ἀνέμων, καὶ μακρὰν τῆς εὐωδίας τῶν ἀκτῶν, μόνον αὐτοὶ δὲν ἠσθάνθησαν οὐδ' αἰσθάνονται τὴν εὐωδίαν μιᾶς τραπέζης Σαρανταημέρου, ἀποτελουμένης ἀπὸ ἐδέσματα, τὰ ὁποῖα εὐλόγησεν ὁ Χριστὸς καὶ ἐρράντισαν μὲ τὸ ἄρωμά των τὸ ἀλησμόνητον τὰ ἑλληνικὰ παράλια.

Ποῦ ἄλλοτε, εἰς τὰ ἑλληνικὰ χωρία νὰ τολμήσῃ τὰς ἡμέρας αὐτὰς ν' ἀνοίξῃ κρεωπωλεῖον! Ἐθεωρεῖτο ἄντικρυς αὐθάδεια νὰ προκύψῃ τὸ αἱματωμένον κρέας μὲ τὴν ὀσμήν του τὴν βαρεῖαν, ἐκεῖ ὅπου πρωῒ πρωῒ οἱ ἁλιεῖς, ὁ ἕνας κοντὰ 'ς τὸν ἄλλον καταπλέοντες, ἀπέθετον τὴν ἄγραν των τὴν εὐγενῆ καὶ λάμπουσαν ὡς ἀπὸ πολυτίμων μετάλλων.

—Νὰ τὰ βλέπῃ μόνον κανείς!

Ἐθαύμαζεν ἕνας παχὺς λιμενάρχης, τὴν αὐγὴν ἐξερχόμενος πάντοτε, νὰ καμαρώσῃ τὴν ἁλιείαν ἐκείνην, ἥτις ἐπλήρου εὐωδίαν ὅλην τὴν κωμόπολιν, ἀπηρτισμένη καὶ πλουσιωτάτη ὡσὰν μία τελειοτάτη ἔκθεσις, ἀπὸ παντὸς γένους ἰχθύων. Δικτύσια ἤθελες μπαρμπούνια, παραγαδίσια ἐπιθυμοῦσες πετρόψαρα, ἢ τῆς πετονιᾶς τὰς ἀργυροχρύσους ἐκείνας συναγρίδας καὶ χρυσᾶς τσιπούρας, ἢ τοῦ

γρύπου τὴν στιλπνὴν σωρείαν τῶν ἰχθυδίων, ὅλα ἔκειντο εἰς τὴν παραλίαν ἐκεῖ ἀγοράν, ἐντὸς κανίστρων, σπαράσσοντα καὶ φρίσσοντα, σείοντα τὰ πτερύγιά των ἀκόμη καὶ ὡς ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἀλλόμενα.

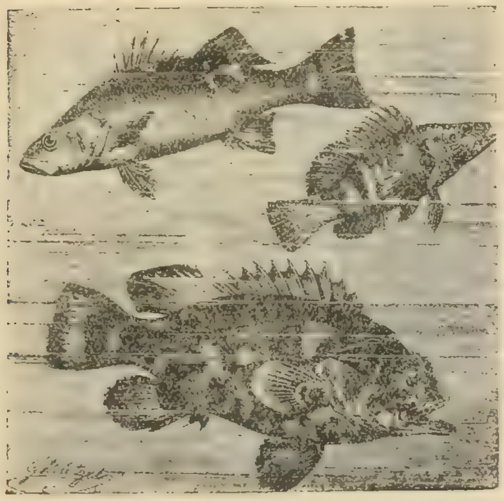
Ποῦ ἠμποροῦν, ἀδέλφια μου, νὰ αἰσθανθοῦν τὴν εὐωδίαν ἑνὸς τοιούτου γεύματος σαρακοστιανοῦ, ἐκεῖνοι οἱ βαθεῖς ρώθωνες, οἱ συνειθίσαντες νὰ βυθίζονται πάντοτε εἰς τὰ χοίρεια καὶ βόεια λίπη, μέσα εἰς χώρας ἀποκλεισθείσας ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ μακρὰν τῶν κυμάτων καὶ τῶν ἀκτῶν, ἐντὸς δασῶν σκοτεινῶν καὶ ἀνηλίων...

—

Καὶ δὲν ζημιοῦται μόνον ἡ Ἀθηναϊκὴ ἀγορὰ τῶν ἰχθύων, ἡ κατακλυζομένη ἀπὸ τὰ βόεια αἵματα τόσον ἀφθόνως, τὰς ἡμέρας αὐτάς· ζημιοῦνται πρὸ πάντων αἱ θαλασσιναὶ πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὰς ὁποίας διερχόμενα τόσον πυκνῶς τὰ ἀτμόπλοια κομίζουν εἰς Ἀθήνας ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν τὴν ἁλιείαν, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι μείζονος κέρδους. Ἀφ' ὅτου ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν ὁ πάγος, ἀποστέλλεται ἀπὸ τοὺς ψαράδες τῆς ἀγορᾶς εἰς τὰς διαφόρους παραλίους κώμας, ὅπου οἱ τῆς ἑταιρείας των ἁλιεῖς ἐνθέτοντες τοὺς ἀγρευομένους ἰχθῦς ἐντὸς κασσονίων, διατηροῦσιν αὐτούς, τώρα τὸν χειμῶνα μάλιστα, δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας.

Ποῦ νὰ εὕρῃς πλέον καλὸ καὶ φθηνὸ ψάρι εἰς τὰς Σποράδας! Πῶς εἰς τὴν Στυλίδα καὶ πῶς εἰς τὴν Χαλκίδα, ἀκόμη! Ποῦ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἀλλαχοῦ. Ὅλα κομίζονται εἰς Ἀθήνας, διὰ νὰ μὴ μπορῇ νὰ πωλήσῃ ὁ γέρων πλανόδιος ἰχθυοπώλης σὰν χθές, ἡμέραν Κυριακήν, οὔτε πέντε ὀκάδες ψάρια, ἀλλὰ νὰ τοῦ περισσεύσουν μιὰ ὀκᾶ καὶ νὰ μὴ ξεύρῃ πῶς νὰ τὰ μαγειρεύσῃ νὰ φάγουν τὰ παιδιά του, ν' ἀναγκάζεται δὲ νὰ κάμνῃ τὸν ψαροδικηγόρον, ὁ πτωχὸς ψαροκέφαλος, δημηγορῶν ὑπὲρ τῆς ψαροφαγίας καὶ θρηνῶν διὰ τὴν παράβασιν τοῦ Σαρανταημέρου, τὸ ὁποῖον ὡς πηγαίνει, θὰ κατασφάξῃ ὅλα τὰ ἀρνάκια τοῦ γάλακτος, ὥστε νὰ μὴν εὕρουν οὔτε ἕνα τὰ Χριστούγεννα, οἱ μετὰ τόσης ἀγωνίας κατορθοῦντες νὰ διατηροῦν ἀκόμη ὀλίγα πάτρια μέσα εἰς τὴν πόλιν αὐτήν, τὴν χαίνουσαν τόσον πρὸς τὰ ὀθνεῖα, ὡς χάνος ἀκόρεστος...

Ποιὸς σὲ ἀκούει, καϋμένε ψαροδικηγόρε! Ἡμεῖς τρέχαμε νὰ πᾶμ' ἐμπρός, καὶ σὺ θέλεις νὰ μᾶς γυρίσῃς πίσω! Μόνον τὰ ψάρια σὲ ἄκουσαν· ἀλλὰ δυστυχῶς οὔτε ἕνα εὐχαριστῶ δὲν ἠμποροῦν νὰ σοῦ ἀφήσουν, διότι τὰ ταλαίπωρα εἶνε ἄφωνα ὡς... ἰχθύες... Εἶπε κάποιος βαστάζων ἥμισυ ἀρνάκι τοῦ γάλακτος, καὶ ἐπιβραδύνας ἐκεῖ ν' ἀκούσῃ τὴν δημηγορίαν, ἑλκυσθεὶς ἀπὸ τὰ σηνιόδη ἐπιχειρήματα τοῦ ψαροδικηγόρου...

Ο ΛΑΒΡΑΞ (*Λαβράκι*).

Π΄.

ΑΣΤΑΚΟΙ

Ἡ παρέκβασις συνεχίζεται. — Ἕνα βασιλικώτατον σαρακοστινὸν ἔδεσμα. — Οἱ ἀστακοί. Εἰς τὰ πανεράκια τῶν ὁδοπωλητῶν. — Καὶ εἰς τὴν πρῶραν τῆς ἁλιάδος. — Ὅλοι πάνοπλοι. — Μὲ θώρακας, μὲ κουμπούρια, μὲ γιαταγάνια. Σωστοὶ στρατάρχαι. Καὶ τί χρωματισμοί!

Καὶ νὰ ἦσαν μόνον οἱ ἰχθύες τὰ κατάλληλα ὄψα δι᾽ ἕνα ἐλληνοπρεπὲς Σαρανταήμερον! Εἴπομεν ὅτι ἡ ὡραία πατρίς μας βρεχομένη πανταχόθεν ἀπὸ τὸ ζωογόνον ἰώδιον, παρέχει τόσα ἄλλα θαλασσινὰ ἐδέσματα δι᾽ ἕνα ἀρτιώτατον σαρακοστινὸν δεῖπνον. Ὄστρεα καὶ μαλάκια, σηπίας καὶ καλαμαράκια, ὀκτάποδας καὶ μύδια καὶ μεταξὺ τούτων τὸ ἐκλεκτόν, τὸ εὔγευστον τὸ βασιλικὸν ὄψον, τοὺς ἀστακούς. Ὄχι αὐτοὺς τοὺς ξεπλυμένους ὁλοτελῶς τῆς Ἀθηναϊκῆς Ἀγορᾶς, οἱ ὁποῖοι ἁπλοῦνται πλαξαροί, μὲ κατεισχυσμένα τὰ ὅπλα, ὡσὰν ἡττημένοι ἐπάνω εἰς τῆς ἀγορᾶς τοὺς πάγκους. Ἀλλ᾽ ἐκείνους ὁποῦ ὡσὰν ἕνα θαλασσινὸν γλύκισμα κατεβροχθίζει κανεὶς εἰς τὰς νήσους, ἢ μᾶλλον τοὺς καμαρόνει, ἀρκούμενος μόνον εἰς τὴν θεωρίαν των καὶ χορταίνων ἀπὸ τὴν εὐωδίαν των μόνην.

—

— Ἀστακοί! Ἀστακοί! Ζωντανοὶ ἀστακοί!

Εἶνε πολὺ φυσικὸν ἐμέ, ὅπου κατάγομαι ἀπὸ ἀστακοτρόφον νῆσον, νὰ μὲ συγκινοῦν βαθύτερον αἱ φωναὶ τῶν πλανοδίων πωλητῶν, οἱ ὁποῖοι πρωῒ-πρωΐ, τώρα τὴν Σαρακοστήν, περνοῦν ἀπὸ τὸ παράθυρόν μου, μὲ τὰ πανεράκια ὑπὸ μάλης, σκεπασμένα μὲ

ἀρτίβρεκτον σακκόπανον καὶ βιαστικοὶ πάντοτε, διὰ νὰ μὴ διαψευσθῇ ἡ διαβεβαίωσίς των ἴσως.

Καὶ φαντάζομαι τότε ἐγώ, ὁποῦ εἶμαι ἀπὸ ἀστακοτρόφον νῆσον, τὴν ἐκλεκτὴν αὐτὴν ἄγραν, οὐχὶ ἐπάνω εἰς τῆς πάγκαις τῆς ἀθηναϊκῆς ἀγορᾶς, ξεπλυμένην μὲ τὰ γλυκὰ νερὰ τοῦ ὑδραγωγείου, ἀλλ᾽ εἰς τὴν μοσχοβολοῦσαν ἀκτὴν τῆς νήσου μου, εἰς τὴν πρῷραν ἐπάνω τῆς ἁλιάδος, θέαμα μᾶλλον καὶ ὀσμὴν εὐωδίας ἢ ὀψώνιον.

Διαφόρου ἡλικίας καὶ μεγέθους. Ἀπὸ ἐφήβων νεοσυλλέκτων, ἕως γηραιῶν στρατάρχων. Ἕνας ὁλόκληρος λόγος· ὅλοι ὡπλισμένοι — σὰν ἀστακοί —, ὅλοι ξεκουραζόμενοι, ὡς ἀπὸ μεγάλα στρατιωτικὰ γυμνάσια, καὶ εἰς **ἀνάπαυσιν** ἤδη, ἐπάνω εἰς τὴν πρῷραν τῆς ἁλιάδος. Μὲ τὰ πόδια των τὰ ἀγκυλωτὰ καὶ γαμψώνυχα, δέκα ὁ καθένας, ὅλοι ἁρματωμένοι, μὲ τὰ σελάγια των τὰ ἀκανθώδη, μὲ τῆς πάλαις των, τὰ κουμπούρια των, τὰ μαχαίρια των, τα γιαταγάνια. Καὶ ὅλοι θωρακοφόροι, μὲ ἕνα ἀκανθωτὸν θώρακα, περιβάλλοντα ἰσχυρῶς τὰ νῶτά των, μὲ τὴν οὐράν των τὴν ὀστρακοσκευῆ, μὲ τὰς δύο ἀεικινήτους κεραίας ἐμπρός, μακρὰς ὡς δύο δόρατα, τὰ ὑπερήφανα καπετανίσια μουστάκια των.

Κι᾽ ἐκεῖνα τὰ χρώματα. Τί μαγεία! Ὅλαι αἱ εὐγενέστεραι ἀποχρώσεις τοῦ πορφυροῦ· ἀπὸ τὸ ἀνοικτὸν τριανταφυλλὶ μέχρι τοῦ βαθέος ἐρυθροῦ καὶ τοῦ κυανοῦ, τοῦ θελκτικοῦ ἐκείνου, τοῦ ἀνταυγάζοντος ἐπὶ τοῦ θώρακός των τὸν πόντον αὐτόν, τὰς ὑγρὰς τοῦ ὀστρακοδέρμου τούτου κατοικίας. Εἶπα, θέαμα μᾶλλον τερπνὸν ἢ ὀψώνιον...

— Ἀστακοί! Ἀστακοί! Ζωντανοὶ ἀστακοί!

Παρετήρησα ὅτι αἱ φωναὶ αὐταὶ τῶν πλανοδίων πωλητῶν ἀντηχοῦσι συνήθως κατὰ παρασκευήν· διότι τὴν ἡμέραν αὐτὴν καταπλέει ὁ Τζὼν ἀπὸ τὴν Σκῦρον.

Εἶνε δὲ ἡ Σκῦρος ἡ κατ᾽ ἐξοχὴν ἀστακοτρόφος νῆσος. Ἴσως θὰ ὑπῆρχε κανένας μῦθος τῆς ἀρχαιότητος, ἀπολεσθεὶς πλέον, ὁποῦ θὰ ἔλεγεν ὅτι ὁ Κίμων, καθυποτάξας ποτὲ τὴν νῆσον ὑπὸ

τὴν ἀθηναϊκὴν κυριαρχίαν, ἔπνιξεν ὅλους τοὺς ἀρχαίους τῆς νήσου κατοίκους, τοὺς ἀγρίους Δόλοπας, ἐνόπλους καὶ ἀμαχητὶ παραδοθέντας —καὶ αὐτοὶ εἶνε οἱ σύγχρονοι ἀστακοί.

Κι' ἐξακολουθεῖ ὁ μῦθος. Ἐκεῖθεν διεδόθη τὸ ὀστρακόδερμον τοῦτο καὶ σκληρὸν καὶ τόσον ἀκριβὸν γένος εἰς ὅλας τὰς Σποράδας, εἰς ὅλας τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Ἑλλάδος παράλια. Καὶ σήμερον ἁλιεύονται ἀστακοὶ εἰς ὅλας τὰς Σποράδας μεγάλοι καὶ θαυμαστοί. Εἰς δὲ τὴν Ὕδραν πολλάκις οἱ δύται μὲ τὰ χέρια τους πιάνουν, εἰς τὰ βαθύτατα τῆς νήσου ἐκείνης ὕδατα, κἄτι ἀστακοὺς γηραλέους, μὲ γκρίψια εἰς τὸν θώρακά των καὶ τὸν λοιπὸν ὁπλισμόν των, ἀληθινοὺς γέρο καπετανέους Δόλοπας.

Ἀλλ' εἰς τὴν Σκῦρον ἡ ἄγρα τῶν ἀστακῶν εἶνε πλουσιωτάτη. Εἰς τὴν παράμερον ἐκείνην θάλασσαν τῆς μοναχικῆς νήσου διαιτῶνται χιλιάδες χιλιάδων καὶ μυριάδες μυριάδων ἀστακῶν. Ὁλόκληρος στρατιά· ἰδίως συντάγματα ἐφήβων τρυφερωτάτων—ἀπὸ μιᾶς ὀκᾶς μέχρι 100 δραμίων [1], — τῶν ὁποίων γίνεται μεγάλη ἐξαγωγὴ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Τόση ἐξαγωγή, ὥστε εἰς τὸν δημοτικὸν προϋπολογισμὸν τῆς νήσου ὑπάρχει ἰδιαίτερον κονδύλιον «ἐκ φόρου ἐξαγωγῆς τῶν ἀστακῶν».

Γίνεται δὲ ὡς ἑξῆς ἡ ἁλιεία τῶν ἀστακῶν ἐν Σκύρῳ·

Ἔχουν οἱ ἁλιεῖς ἐκεῖ ἐπίτηδες δίκτυα δι' ἀστακούς, μὲ μεγάλας ὀπάς, δι' ὧν συλλαμβάνονται τὰ γλυκύτατα αὐτὰ θαλασσινὰ εὐκολώτατα, τὴν ὥραν ὁποῦ ἐξέρχονται ***παγγενιὰ*** εἰς βο-

(1) Κατὰ τὸν ἐκ Σκύρου πολυμαθέστατον γυμνασιάρχην κ. Λ. Παπαγεωργίου δημοσιεύσαντα ὡραιοτάτην πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τῆς νήσου Σκύρου», εἰς τὴν ἱστορικωτάτην αὐτὴν νῆσον, ἥτις ἔχει ἄφθονον κυνήγιον καὶ ἥτις εἶνε ἡ κυρίως πηγὴ τῶν ἀστακῶν, σπανιώτατα εὑρηται λαγωὸς ζυγίζων μίαν ὀκᾶν, καὶ οὐδέποτε ἀστακὸς ὑπερβαίνων τὸ βάρος τοῦτο, ἐν ᾧ εἰς τὰς παρακειμένας νήσους Σκόπελον καὶ Σκίαθον, ὡς καὶ εἰς τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Εὐβοίας ἁλιεύονται ἀστακοὶ ζυγίζοντες 5—6 ὀκάδας. . .

σκήν. Τὰ δὲ ὅπλα των ἐκεῖνα, τὰ πολλὰ καὶ δεινά, οἱ γαμψοὶ ὄνυχες καὶ αἱ ἄλλαι ἄκανθαι τοῦ θώρακός των δὲν χρησιμεύουν εἰς ἄμυναν εἰς τὰ ταλαίπωρα αὐτὰ ὀστρακόδερμα, παρὰ μόνον εἰς τὴν ἀσφαλεστέραν σύλληψίν των.

Κατόπιν τοὺς μανδρόνουν τοὺς αἰχμαλώτους των αὐτούς· τοὺς μεταφέρουν δηλαδὴ καὶ τοὺς ρίπτουν μέσα εἰς θαλασσίους μάνδρας, ὅπου ἐπίτηδες ἔχουν οἱ ἁλιεῖς εἰς τοὺς πλέον ἡσύχους ὅρμους τῆς νήσου, ἵνα διατηρῶνται ζωντανοὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ ἕως τῆς ἡμέρας ὅπου θὰ καταπλεύσῃ τὸ ἀτμόπλοιον.

ΑΣΤΑΚΟΣ

Τότε τοὺς τοποθετοῦν μὲ προσοχὴν ἐντὸς καλάθων μεγάλων, τοὺς ὁποίους σκεπάζουν διὰ κλώνων σχοίνων ἢ ἄλλων χαμοκλάδων, καὶ ἐπάνω ράπτουν τεμάχιον λινάτσας. Διὰ μέσου δὲ τοῦ καλάθου περνοῦν μίαν λεπτὴν ράβδον ἕως κάτω, ὥστε νὰ μένουν ἀκίνητοι ἐν τῷ καλάθῳ οἱ ἀστακοί, ἵνα μὴ συμπλακέντες ἀναμεταξύ των φονευθοῦν καὶ ψοφήσουν. Καὶ οὕτω διατηροῦνται ζωντανοὶ πολλὰς ἡμέρας. Φροντίζουν δὲ πάντοτε οἱ **μανάβηδες**, οἱ παρασκευάζοντες οὕτω τοὺς πρὸς ἐξαγωγὴν αὐτοὺς ἀστακούς, νὰ εἶνε πλήρεις οἱ κάλαθοι· ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει συμπληροῦν τὸν κάλαθον διὰ κλάδων ἐκ διαφόρων θάμνων. Τοῦτο δὲ διὰ νὰ μὴ ἀπομένῃ κενὸς χῶρος καὶ ἔρχωνται εἰς χεῖρας οἱ αἰχμάλωτοι ἐκεῖνοι ἀστακοὶ ἐντὸς τῶν καλάθων ὅτε ἀλληλοκτυπούμενοι μὲ τὰς οὐράς των ψοφοῦν, ὡς εἴπομεν.

Ὁ μέγας ἐχθρὸς τῶν ἀστακῶν.— Ἄγριος πόλεμος ἐντὸς τῆς μάνδρας.— Ἡ πολεμικὴ τέχνη τοῦ πλαδαροῦ ὀκτάποδος.— Ἡ ἧττα τοῦ ἀγρίου στρατάρχου.— Ἡ δειλία του ἀπερίγραπτος.— Μόνον νὰ ὀσφρανθῇ τὴν παρουσίαν ὀκτάποδος παραδίδει τὰ ὅπλα του ἀμαχητὶ ὁ πάνοπλος στρατάρχης.— Ἀπομένει κενὸν καὶ κούφιον ὄστρακον.

Ὅσοι τῶν ἁλιέων δὲν ἔχουν μάνδρας, κρεμοῦν ἐν τῇ θαλάσσῃ αὐτοὺς τοὺς καλάθους, τοὺς ἑτοίμους πρὸς ἐξαγωγήν, ὡς ἀνωτέρω περιεγράψαμεν, μέχρι τοῦ κατάπλου τοῦ ἀτμοπλοίου.

Περιεργότατον δὲ εἶνε τὸ θέαμα, ὅταν ἐντὸς τῆς θαλασσίου μάνδρας, ὅπου κρατοῦνται λυτοὶ οἱ αἰχμάλωτοι ἀστακοί, εἰσχωρήσῃ κανὲν ὀκταπόδι.

Εἶνε τοῦτο ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς τῶν ἀστακῶν. Αὐτὸς ὁ πάνοπλος, ὁ ἔχων τόσον βαρύτατον ὁπλισμόν, ὁ ἔχων θώρακα ἰσχυρότατον, μὲ ἀναριθμήτους ἀκάνθας ἐστιγμένον, καταλαμβάνεται αἴφνης ὑπὸ ἀνεξηγήτου δέους πρὸς τὴν θέαν τοῦ μαλακοῦ καὶ ἀόπλου ὀκτάποδος. Κάμνει βιαιοτάτας κινήσεις ἐντὸς τῆς θαλασσίου μάνδρας ἀναταράσσων τὸ ὕδωρ, κινεῖ ἀπηλπισμένος τὰ πελώρια ἐκεῖνα μουστάκια του, σπαράσσει ἀστραπιαίως τὴν τόσον δεινῶς θωρακισμένην οὐράν του, καὶ τόσα ἅλματα αἰφνίδια κάμνει ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ὥστε ἐπὶ τέλους διὰ ζωηροτάτων τιναγμῶν ἐκτινάσσεται ἔξω εἰς τὴν ξηρὰν ἐφαλλόμενος, ὅπως σωθῇ, ὁ δυστυχὴς στρατάρχης.

Διότι ὁ εἰσχωρήσας εἰς τὴν μάνδραν του φοβερὸς ἐκεῖνος ἐχθρός του μὲ τὴν πλαδαρὰν κατσούλαν του, μὲ τὴν ὡς ζυμάρι ἐκείνην μαλακὴν σάρκα του, ἔχει τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ περισφίγγῃ τὸν καϋμένον τὸν ἀστακὸν μὲ τοὺς πλοκάμους του καὶ νὰ τὸν ψοφᾷ, ὁ ὕπουλος ἐκεῖνος μαλθακὸς ἐχθρός.

Μοῦ λέγουν οἱ ἁλιεῖς ὅτι τόσος εἶνε ὁ ἀπὸ τοῦ ὀκτάποδος φόβος τῶν ἀστακῶν, ὥστε καὶ ξηρὸν χταπόδι νὰ κρεμάσῃ κανεὶς

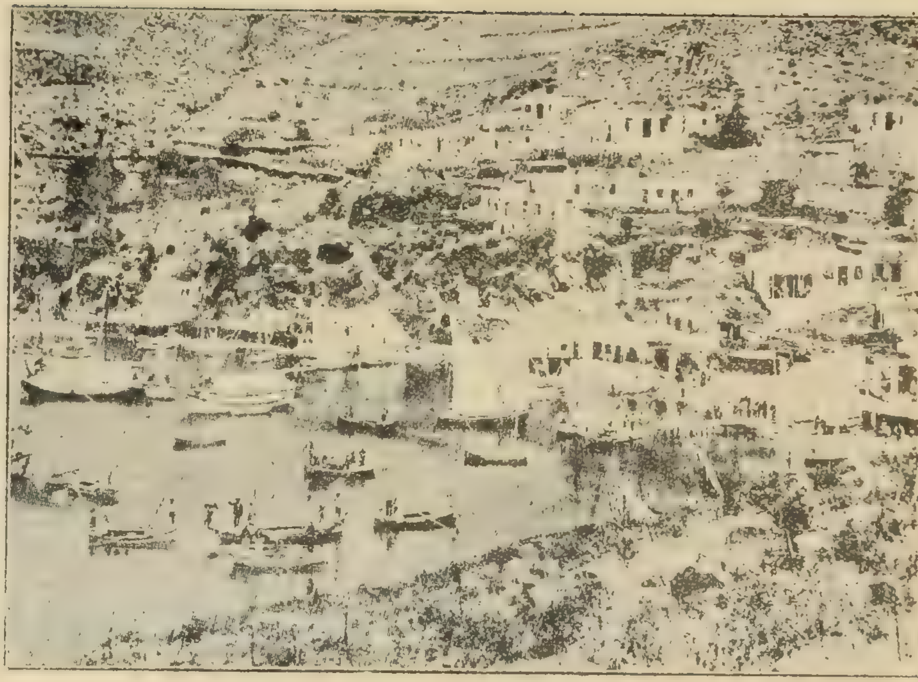
ἔξαφνα μέσα εἰς τὴν ἀστακοτροφή, ἐκείνην μάνδραν, ψοφοῦν πάραυτα ὅλοι οἱ ἀστακοί, μόνον νὰ ὀσφρανθοῦν τὴν βαρεῖαν ὀσμὴν τοῦ ὀκτάποδος, νομίζοντες τοῦτον ὡς ζωντανόν. Καὶ χύνεται καὶ χάνεται τότε τὸ φαγί των εἰς ὑγρότατον χυλὸν μεταποιούμενον, καὶ ἀπομένει μόνον ἡ βαρεῖα ἐκείνη ἀποσκευὴ τοῦ ὁπλισμοῦ των κενὴ ὅλως διόλου καὶ ἄχρηστος.

ΟΚΤΑΠΟΥΣ *(Χταπόδι)*

Ἡ Σκῦρος.—Οἱ χωρικοί, οἱ ψαράδες της. Ἡ καβοῦραις. Τὰ προϊόντα αὐτῆς.—Τὸ Μετόχιον τῆς Λαύρας. Ποικιλία ἐδάφους.—Οἱ λιμένες της.—Οἱ τρεῖς Μπούκαις. Ἡ ὡραία Λιναριά.—Ὁ ἀσφαλέστατος καὶ εὐρυχωρότατος αὐτῆς λιμήν.—Τὰ ξενοδοχεῖα καὶ καφενεῖά της.

Ἡ Σκῦρος εἶνε μία τῶν καλῶν τῆς Ἑλλάδος νήσων. Κειμένη εἰς τὸ μεταίχμιον οὕτως εἰπεῖν τῶν Κυκλάδων καὶ τῶν Βορείων Σποράδων, ἕως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀπετέλει μέρος τῆς Ἐπαρχίας τῶνΒορείων Σποράδων. Ἀλλ᾽ ἤδη διὰ τὴν ἀπόστασίν της ἀπὸ τῆς πρωτευούσης Σκοπέλου προσηρτήθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κύμης,πρὸς ἣν γειτονεύει. Τὰ προϊόντα αὐτῆς εἶνε πολλὰ καὶ ποικίλα καὶ ἐξαίρετα. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ὅλη ἡ νῆσος γόνιμος. Μέρος μὲν αὐτῆς εἶνε ἀγονώτατον καὶ ἄνυδρον, μέρος δὲ πάλιν γονιμώτατον καὶ κατάρρυτον ἀπὸ ἄφθονα ὕδατα. Εἰς τοῦτο τὸ μέρος ἀποτελεῖ δὲ αὐτὸ μίαν ὁλόκληρον κοιλάδα — καταπράσινοι χλοεροὶ κῆποι καὶ περιβόλια παντοῖα στολίζουν πολὺ εὔμορφα αὐτήν, χάρμα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς ψυχῆς δρόσον. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς πετρώδους νήσου ἀνήκει ὅλον σχεδὸν εἰς τὴν ἐν Ἄθωνι μονὴν τῆς μεγίστης Λαύρας, ὅπου ὑπάρχει τὸ περίφημον Μετόχιόν της χρησιμεῦον ὡς κατοικία τοῦ ἀπεσταλμένου Ἐξάρχου αὐτῆς. Πορτοκαλεῶνες καὶ λεμονεῶνες καθηδύνουσι τὴν ὄσφρησιν μὲ τὴν εὐωδίαν των, οἱ καρποὶ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦσι τὸ κυριώτερον προϊὸν τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ Μετοχίου. Ἡ περίφημος σκυριανὴ φάβα. Τα εὔγευστα τῶν τυροκομείων της προϊόντα ἁμιλλώμενα πρὸς τὰ εὐρωπαϊκά, τινὰ δε εἶδη καὶ ἀνώτερα τούτων. Καὶ τέλος ἡ ἀφθονία τῶν ἀστακῶν της. Ὅλα αὐτα ἐξάγονται ἀπὸ τὸν ἀσφαλέστατον λιμένα τῆς ὡραίας Λιναριᾶς διὰ τῆς ὁποίας ἡ νῆσος συγκοινωνεῖ συνήθως μετὰ τοῦ ἔξω κόσμου. Διότι ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς, ἀπὸ τῆς παραλίας ἀρχίζουσα καὶ ἀναβαίνουσα ἐν θαυμαστῇ γραφικωτάτῃ ἐξελίξει ἐπὶ βράχου μέχρι τῆς ἀκροπόλεως στερεῖται ἀσφαλοῦς λιμένος. Ὑπάρχει καὶ πρὸς τὸ νοτιο-

ΤΟ ΩΡΑΙΟΝ ΕΠΙΝΕΙΟΝ ΤΗΣ ΣΚΥΡΟΥ Η ΛΙΝΑΡΙΑ

δυτικὸν μέρος ἕνας πολὺ ἀσφαλέστατος λιμήν, ἡ **Τρεῖς μπούκαις**, ἀλλ' αὐτὸς κείμενος εἰς τὸ ἄγονον μέρος τῆς νήσου χρησιμοποιεῖται ἐν ὥραις βορείων ἀνέμων μόνον ὑπὸ τῶν διαφόρων πλοίων, τὰ ὁποῖα μὴ δυνάμενα πουθενὰ ἀλλοῦ νὰ προσορμισθῶσι κατὰ τὰς θυελλώδεις ἐκείνας ἡμέρας, εὑρίσκουσι σωτηρίαν καταφεύγοντα εἰς αὐτόν.(1)

Ὁ μόνος λοιπὸν διὰ τὴν συγκοινωνίαν τῆς νήσου λιμὴν κατὰ πᾶσαν ὥραν τοῦ ἔτους εἶνε ἡ Λιναριά, εὐρύχωρος καὶ ἀναπαυτικός, ἔνθα τὴν τελευταίαν ἑβδομηκονταετείαν συνέστη ἕνας πολὺ εὐπρόσωπος συνοικισμός, μὲ ξενοδοχεῖα καὶ καφενεῖα, μὲ ἀποθήκας καὶ μὲ ἄλλας τοιαύτας εὐκολίας, ἔνθα καταβαίνοντες ἀπὸ τῆς πρωτευούσης οἱ μέλλοντες νὰ ταξειδεύσωσιν ἀναμένουσι τὸν κατάπλουν τοῦ ἀτμοπλοίου, ἐν καιρῷ μὲν χειμῶνος περὶ τοὺς πυραύνους τῶν καφενείων συνομιλοῦντες, ἐν ζωηρότητι ταξειδιωτικῇ, ἐν καιρῷ δὲ τῆς ἀνοίξεως καὶ τοῦ θέρους ἀπολαμβάνοντες τὰς εὐωδίας τῶν πέριξ κήπων ἢ διασκεδάζοντες μὲ τὴν χαρμονὴν τῶν χωρικῶν καὶ ἁλιέων ὁποῦ ἑτοιμάζουν ἐκεῖ τὰ πλούσια καὶ παμποίκιλα προϊόντα τῆς ἐξαγωγῆς των, ἢ καὶ ἀφαιρούμενοι ἐν μετεωρισμοῖς ἀγαλλιάσεως πρὸς τῶν ἁλιέων τὴν νυκτερινὴν ἐργασίαν, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ πυροφάνια εἰς τὰς πρῴρας τῶν ἁλιάδων των σηκόνουν τὰ δίκτυα, νὰ ἐφοδιάσουν τοὺς ταξειδιώτας μὲ τὴν νωποτάτην καὶ εὐωδιάζουσαν ἄγραν των, ἰχθύας καὶ ἀστακοὺς καὶ ποικίλα ἄλλα ὄστρεα, ἐν οἷς ἐξέχουσιν ἡ θαυμάσιαις καβοῦραις, τὸ εὐωδέστερον θαλασσινὸν ὄψον ὡς γλύκισμα τρωγόμενον, γλύκισμα τῆς θαλάσσης δυσθεώρητον διὰ τοὺς κατοικοῦντας ἐν πόλεσι. Τινὲς δέ, οἱ πλέον περίεργοι, ἐπιβαίνοντες λέμβων ἐπισκέπτονται τὰς θαλασσίους μάνδρας τῶν ἀστακῶν διασκεδάζοντες μὲ τὰς αἰφνιδιαστικὰς κινήσεις τῶν πανόπλων ἐκείνων ὀστρακοδέρμων.

---

1 Περὶ τοῦ σωστικοῦ αὐτοῦ λιμένος παράβαλε Α΄. τόμον ἡμετέρων διηγημάτων «Χριστούγεννα εἰς τὴς *Τρεῖς Μπούκαις*» ἔνθα λεπτομερῶς περιγράφεται οὗτος.

Β΄

ΕΝΑΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Τὰ γένεια τοῦ Πρωτοκλήτου.—Τὰ βουνὰ τῆς 'Αττικῆς κάτασπρα. Κάτασπρος καὶ ὁ Ναΐσκος τοῦ 'Αποστόλου.—Τὰ ἐρείπια τῆς Μονῆς τῆς 'Αγίας Φιλοθέης.— Μία σημείωσίς μας ἀξιανάγνωστος.—'Ενας πολὺ φιλόκαλος 'Ιεράρχης.—'Η ὡραία κτιριομανία του.

—Δὲν τἄσπρισε φέτος τὰ γένεια του ὁ 'Αγιανδρέας;

—Τί λές; Δὲν τὰ εἶδες; Τἄκαμε πειὸ ἄσπρα κι' ἀπὸ τὸ χιόνι. Χρόνια εἶχε νὰ τὰ ἰδῇ ἡ 'Αθήνα καὶ νὰ τὰ καμαρώσῃ σὰν σήμερα 'ς τὴν 'Οζιὰ καὶ 'ς τὸν Τρελό! . . .

'Αληθῶς ἡ ἡμέρα τοῦ Πρωτοκλήτου, ἡ ἑορτὴ τοῦ 'Αγίου 'Ανδρέου, ἦτο μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας τοῦ χειμῶνος. Ἔκτακτος δὲ ὑπῆρξε καὶ ἡ πανήγυρις τοῦ ἱεροῦ Ναΐσκου του, ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Μεγάρῳ. Κάτασπρος ὁ ἀνακαινισθεὶς ναὸς τοῦ 'Αγίου 'Ανδρέου ἔλαμπεν ὅλος μέσα εἰς τὰ φῶτα καὶ τὰς λάμψεις τοῦ 'Εσπερινοῦ τῆς ὡραίας ἑορτῆς.

Τὸν γνωρίζετε αὐτὸν τὸν ὡραῖον ναΐσκον; Γνωρίζετε τί ἦτο ἐκεῖ ἄλλοτε;

Ποῖος ἐκ τῶν συγχρόνων μας δὲν ἐνθυμεῖται τὰ ἐρείπια ἐκεῖνα, τὰ τόσον σεπτὰ καὶ τόσον βυζαντινά, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα εἶχον ἀφεθῆ ἔρημα καὶ ἀνοικτὰ εἰς τῶν φαυλοβίων τὴν κυριότητα! Κελλία ἐρειπωμένα, φωλεαὶ σκορπίων καὶ ὄφεων καὶ ἀνθρωπίνων ἐχιδνῶν. Μοναστηριακὴ Τράπεζα μὲ συντρίμματα κιονίσκων, μὲ ὑπόσαθρα θρανία καὶ πέτρινα ἑδώλια, θύραι καὶ θυρίδες διὰ τὰ ἑρπετά, κλί-

μακες διὰ τοὺς ποντικοὺς καὶ τοὺς ποντικωτέρους ἐκείνους φερεοίκους. Ἦσαν τὰ λείψανα αὐτὰ τῆς περιβλέπτου γυναικείας Μονῆς τῆς ἁγίας Φιλοθέης, τῆς Ἀθηναίας ἀρχοντοπούλλας, ἥτις τόσον ἐτίμησε τὸ ὄνομα τῆς πόλεως διὰ τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς της, καὶ ἥτις τόσον ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς ἀλλὰ τουρκοπατημένης Ἀθήνας (1)

Κ᾽ ἐσώζετο ἐκεῖ μία πολυδαίδαλος ἠρειπωμένη σκιαγραφία παγκάλου ποτὲ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, μὲ θόλους καὶ κίονας, μὲ μάρμαρα καὶ γλυφὰς τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡμεῖς τὰ ἐνθυμούμεθα πολὺ καλὰ τὰ βιζαντινὰ ἐκεῖνα ἐρείπια. Ἐπεσκέφθημεν πολλάκις τὸν ἀρχαῖον ναόν της σωζόμενον ἀκόμη ἀλλὰ ἐρειπωμένον καὶ μὴ λειτουργούμενον, καὶ ἀνέβημεν πολλά-

(1) Ἡ ὁσία Φιλοθέη ἤκμασε τὸν 16 αἰῶνα κοιμηθεῖσα ἐν Κυρίῳ ἐν ἔτει 1589. Κατήγετο ἐξ Ἀθηνῶν θυγάτηρ εὐγενοῦς καὶ εὐσεβοῦς οἰκογενείας τοῦ εὐπατρίδου Ἀγγέλου Μπενιζέλου. Γεννηθεῖσα κατόπιν εὐχῆς ὑπὸ τῆς στείρας μητρός της ὠνομάσθη Ρεβούλα. Ἐλθοῦσα δὲ εἰς γάμον δωδεκαέτις τὴν ἡλικίαν παρὰ τὴν προαίρεσίν της, ἵνα μὴ λυπήσῃ τοὺς γονεῖς της, ἔχουσα κλίσιν πρὸς τὴν παρθενικὴν ζωὴν μετὰ ἐντιμοτάτην ἔγγαμον ζωὴν ἀλλὰ πολὺ βασανισμένην ὑπὸ ἕνα βάρβαρον καὶ ἀπηνῆ σύζυγον, χηρεύσασα πολὺ ὀγλήγορα ἀφιερώθη εἰς τὸν Θεόν. Κατόπιν δὲ ὀπτασίας τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου ἔκτισε γυναικεῖον Μοναστήριον εἰς ὄνομα τοῦ Πρωτοκλήτου μὲ ἀρκετὰ κελλία καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα οἰκοδομήματα, νοσοκομεῖα καὶ ξενοδοχεῖα, τὸ ἐπροίκισε δὲ μὲ πλούσια μετόχια καὶ ὑποστατικὰ καὶ μὲ πολυειδῆ χρυσοΰφαντα καὶ πολύτιμα ἱερὰ σκεύη. Εἰς τὸ μοναστήριον τοῦτο πρώτη αὐτὴ ἐμόνασε περιβληθεῖσα τὸ Ἅγιον Σχῆμα μετά τινων γυναικῶν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ οἴκου των. Τὸ τίμιον αὐτῆς λείψανον σώζεται σήμερον ἐν ἰδιαιτέρᾳ σορῷ φιλαττομένῃ ἐν τῷ συγγενικῷ της οἴκῳ ὄπισθεν τοῦ ἁγίου Βήματος τῆς Μητροπόλεως κειμένῳ, ὁπόθεν κατ᾽ ἔτος ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῆς, ἀγομένῃ τῇ 19 Φεβρουαρίου, κομίζεται εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἔνθα τελεῖται ἡ πανήγυρις, ὅπου συρρέουσι πολυάριθμοι προσκυνηταί. Ὁ μόνος συγγενὴς τῆς ἁγίας Ν. Βενιζέλος, υἱὸς τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, τοῦ ἰατροῦ Βενιζέλου, συνῆψε γάμον μετὰ τῆς ἀρχοντοπούλλας καὶ εὐσεβεστάτης θυγατρὸς τοῦ ἀειμνήστου πρωθυπουργοῦ Θ. Ζαΐμη, ἀλλ᾽ ἀπέθανε καὶ αὐτὸς ἄνευ ἄρρενος ἀπογόνου καταλιπὼν δύο θυγάτρια μόνον ὧν τὸ ἕτερον Φιλοθέη καλεῖται. Τελευταῖον ἀπέθανε καὶ ἡ εὐγενεστάτη καὶ εὐσεβεστάτη σύζυγος αὐτοῦ Ἑλένη, τὰ δὲ δύο σεμνότατα καὶ εὐλαβέστατα θυγάτριά της διατελοῦσι σήμερον

καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα ἐρείπια μὲ φόβον βέβαια ἀλλ' ἀνέβημεν, καὶ περιεγράψαμεν αὐτὰ εἰς τὸν Ε'. τόμον τῶν Διηγημάτων μας, τὸ ***Τάξιμον***.

ὑπὸ τὴν φιλόστοργον καὶ ἀληθῶς πατρικὴν προστασίαν τοῦ σεβαστοῦ Πρωθυπουργοῦ, τοῦ εὐσεβεστάτου κ. Ἀλεξάνδρου Ζαΐμη, ὅστις μὲ τὴν πρὸς τὰ ὡραῖα πάτρια ἀφοσίωσίν του ἀναμιμνήσκει τοὺς μεγάλους βυζαντινοὺς προγόνους μας συνδυάσας εὐαρμόστως τὴν πίστιν τῆς εὐγενεστάτης Φαναριωτίσσης μητρός του μὲ τὴν ἁγνὴν φιλοπατρίαν τοῦ Καλαβρυτηνοῦ ἄρχοντος πατρός του.

Χάριν τῶν ἡμετέρων εὐλαβητικῶν ἀναγνωστῶν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ παραλείψωμεν ἕνα πολὺ σημαντικὸν τοῦ βίου τῆς Ὁσίας ἐπεισόδιον, πεποιθότες ὅτι θὰ εὐχαριστήσωμεν τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα φιλομάθειάν των. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο λαμβάνομεν ἐκ τοῦ βίου τῆς Ὁσίας τοῦ περιεχομένου ἐν τῷ ***Λειμεωναρίῳ*** ἐκκλησιαστικῷ συγγράμματι τοῦ ἐν ἁγίοις Μακαρίου ἀρχιεπισκόπου Κορίνθου τοῦ Νοταρᾶ.

«Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, λέγει ὁ ἱερὸς βιογράφος της, ἦσαν εἰς τὰς Ἀθήνας γυναῖκες ξέναι ἀπὸ διαφόρους τόπους σκλαβωμέναι ἀπὸ τοὺς Ἀγαρηνούς· τέσσαρες δὲ ἀπὸ αὐταῖς ἀκούσασαι τὴν φήμην τῆς ἁγίας καὶ εὐκαιρίας τυχοῦσαι, ἔφυγον ἀπὸ τοὺς αὐθέντας των ὁποῦ τὰς ἐβίαζον νὰ ἀρνηθῶσι τὴν πίστιν των καὶ κατέφυγον πρὸς αὐτήν, ἡ ὁποία ἀφοῦ τὰς ἐδέχθη μὲ τὴν συνήθη φιλοφροσύνην καὶ τὰς ἐνουθέτησεν ἀρκετὰ εἰς τὸ νὰ στέκουν ἀνδρεῖαι εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς πίστεως κινδύνους, ἐπαρατηροῦσε καιρὸν ἁρμόδιον νὰ τὰς κατευοδώσῃ εἰς τοὺς τόπους των· ἀλλὰ δὲν ἐπέρασε πολὺς καιρὸς καὶ οἱ αὐθένται τῶν φυγάδων αὐτῶν ὥρμησαν ὡς ἄγρια θηρία εἰς τὸ κελλίον τῆς ἁγίας καὶ ἁρπάσαντες αὐτὴν μολονότι ἦτο ἀσθενὴς καὶ κρεββατωμένη, τὴν ἐπαράδωσαν εἰς τὸν τοῦρκον διοικητὴν τῶν Ἀθηνῶν, ὅστις τὴν ἔκλεισεν εἰς σκοτεινὴν φυλακήν. Ἡ δὲ ἁγία ἐχάρη πολὺ ἀντὶ νὰ λυπηθῇ καὶ ἦτο ἕτοιμος νὰ θυσιάσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν της παρὰ νὰ παραδώσῃ τὰς γυναῖκας ἐκείνας. Τὴν ἐπαύριον συναχθέντες οἱ ἀγαρηνοὶ ἐφώναξαν κατὰ τῆς ἁγίας ἔνοχος θανάτου ἐστί· τότε ὁ διοικητὴς ἐκβαλὼν αὐτὴν ἀπὸ τὴν φυλακήν, τῆς ἐπρότεινε νὰ πράξῃ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο, ἢ τὸν διὰ ξίφους θάνατον νὰ δεχθῇ, ἢ τὴν ἄρνησιν τῆς πίστεως. Τότε ἡ ἁγία λέγει μὲ ἀφοβίαν· «Ἐγώ, ὦ ἡγεμών, διψῶ νὰ ὑπομείνω διάφορα κολαστήρια διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ μοῦ κάμνεις μεγάλην χάριν, ἂν μίαν ὥραν προτήτερα ἤθελες μὲ ἀποστείλῃ πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ μαρτυρίου. Ὕστερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν θαυμαστὴν ὁμολογίαν της ἡ ἁγία Φιλοθέη βέβαια ἤθελε λάβει τὸν μαρτυρικὸν στέφανον ἡ τρισόλβια, ἂν δὲν ἤθελαν προφθάσει κατὰ θείαν βου-

Τὰ ἐρείπια ἐκεῖνα τὰ ὄζοντα σύγχρονον περιφρόνησιν, ὅλοι τὰ ἔβλεπον μέχρις ἐσχάτων, καὶ παρήρχοντο χωρὶς νὰ ρίψουν ἓν βλέμμα, ἢ καὶ περιφρονητικῶς ἀποστρέφοντες τὸ βλέμμα των, ὡς οἱ παρερχόμενοι πρὸ τοῦ περιπεσόντος εἰς τοὺς λῃστὰς τῆς Εὐαγγελικῆς παραβολῆς· πλὴν ἕνας μόνον εὑρέθη νὰ τὰ τιμήσῃ. Καὶ αὐτὸς ὁ ἕνας ἦτο ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ὁ ἀοίδιμος Γερμανός, ὁ φιλόκαλος ἐκεῖνος καὶ ἐκκλησιαστικώτατος ἀνήρ, ὅστις ἐπροίκισε τὰς Ἀθήνας μὲ τόσα εὐπρεπῆ ἔργα του.

Ποιὸς ἤξευρε νὰ τὸν ἐκλέξωμεν τότε δήμαρχον τὸν κοντὸν ἐκεῖνον καὶ ἀεικίνητον ἱεράρχην, ὅστις ἔσκασεν, ἴσως ἀπὸ τὸν ἀπέραντον πρὸς ἔργα πόθον του μὲ ἀναστεναγμοὺς καθεύδων—ἄχ! νὰ κάμωμε, καὶ αὐτό!—καὶ μὲ ἀναστεναγμοὺς ἐξυπνῶν—ἄχ! νὰ κάμωμεν καὶ ἐκεῖνο!

Ὁ φιλόκαλος λοιπὸν ἐκεῖνος καὶ ὅλος ζωὴ Ἱεράρχης ἀπολαμβάνων τὴν ἐκτίμησιν τῶν βαθυπλούτων κεφαλλήνων ὡς ἐκλεκτὸς συμπολίτης των, ἅμα ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ Μητροπολιτικοῦ τῶν Ἀθηνῶν θρόνου προέβη κατὰ πρῶτον μὲν εἰς τὴν ἀνακάθαρσιν τῶν ἱστορι-

---

λησιν μερικοὶ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἐκαταπράϋναν τὸν κριτὴν με διαφόρους τρόπους καὶ ἠλευθέρωσαν αὐτήν. Καὶ οὕτως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μονήν της ἡ ἁγία μάρτυς ἀναίμακτος».

«Ἀλλὰ κατόπιν ἐν ᾧ ἡ ἁγία διεμενεν ἐν τῷ μετοχίῳ τῆς ἱερᾶς Μονῆς της ἐν Πατησίοις, μίαν νύκτα ὁποῦ ἐτελεῖτο ἡ ἀγρυπνία τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, μερικοὶ ἀγαρηνοὶ τρέφοντες μῖσος κατ' αὐτῆς ἐμβάντες μέσα εἰς τὸν ναὸν ἥρπασαν τὴν ἁγίαν καὶ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ῥαβδισμοὺς τὴν ἄφησαν σχεδὸν μισαποθαμένην.

Ἐκείνη δὲ πολλὰς εὐχαριστίας ἀναπέμψασα διὰ τοῦτο πρὸς τὸν Θεόν, μετ' ὀλίγον καιρόν, ἐκ τῶν πληγῶν ἐκείνων, ἐδέξατο τὸ μακάριον τέλος καὶ ἀπῆλθε πρὸς τὰς αἰωνίους χοροστασίας κατὰ τὸ 1589 τῇ 19 τοῦ Φεβρουαρίου . . .»

Δὲν ἐπέρασαν εἴκοσιν ἡμέραι ἀπὸ τὴν κοίμησίν της, καὶ ἐμύρισεν ὁ τάφος της ὁμοίως καὶ μετὰ ἕνα χρόνον ὁποῦ ἔγεινεν ἡ ἀνακομιδή της εὑρέθη τὸ τίμιόν της λείψανον σῶον καὶ ἀκέραιον ὡς φαίνεται τὴν σήμερον καὶ γεμᾶτον ἀπὸ μῦρον εὐῶδες . . . Κατετέθη δὲ εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ ἁγίου Βήματος τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τῆς ἐν Ἀθήναις μονῆς της . . .»

κῶν ἐκείνων ἐρειπίων ἀνεγείρας ἐπὶ τοῦ τόπου ἐκεῖ τὸ Μητροπολιτικὸν μέγαρον εἰς κατοικίαν τοῦ κατὰ καιροὺς Μητροπολίτου. Δεύτερον δὲ προσέθηκεν ἕνα μέγα διαμέρισμα συνδεόμενον μετ᾽ αὐτοῦ ὁποῦ νὰ χρησιμεύῃ εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου μὲ αἴθουσαν μεγάλην ὑποδοχῆς καὶ μὲ διάφορα γραφεῖα καὶ παραγραφεῖα. Καὶ τρίτον ἐπὶ τοῦ σχεδίου τοῦ παλαιοῦ ναΐσκου τῆς Μονῆς, τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ἀνήγειρεν ἕνα ὁλόχρυσον ναΐσκον εἰς τιμὴν τοῦ Πρωτοκλήτου Ἀποστόλου, ὅστις ἐκεῖ μέσα εἶνε χάρμα καὶ στόλισμα τῶν ὅλων οἰκοδομῶν, χρησιμεύων πολὺ καὶ εἰς τὴν Ἱεραρχίαν, διότι ἐν αὐτῷ γίνονται συνήθως καὶ τὰ μικρὰ λεγόμενα μηνύματα τῶν ἐψηφισμένων Ἀρχιερέων.

Ἐὰν παλατιανὸν ὀνομάσωμεν τὸν κάτασπρον αὐτὸν ὡς παρθενικὴν ψυχὴν ναΐσκον, δὲν λέγομεν ὑπερβολήν. Τόσον λαμπρὸς καὶ καθαρὸς εἶνε· καὶ τόσον ἔλαμπε τὴν νύκτα τῆς Παραμονῆς τῆς ἑορτῆς του ρουτηγμένος μέσα εἰς φῶτα καὶ εἰς χρυσόν.

Ὁ Ἑσπερινὸς τῆς ἑορτῆς.—Ἕνας εὐφραδέστατος ἱεροκήρυξ.—Αἱ δύο ὄψεις του. Ἀναγκαία ἡ πνευματικὴ προσοχή. Μία σύντομος ἀλλὰ θαυμαστὴ ἑρμηνεία τῶν Μακαρισμῶν — Τὸ συμπέρασμα τῶν ἀκροατῶν.—Ποῖα τὰ σημάδια τοῦ ζηλωτοῦ· Εὐτυχὴς ἡ ἐπαρχία ὁποῦ τὸν καμαρόνει ἱεράρχην της.

Εἰς τὸν Ἑσπερινὸν ὅπου παρέστημεν, ἦτο μία συγκέντρωσις ἐκλεκτὴ εὐλαβῶν προσκυνητῶν, ἐν οἷς διεκρίνοντο, ἐν πληθύϊ καὶ πτεροῖς, αἱ κυρίαι, ἥτις ἐκλεκτοτέρα κατέστη διὰ τὴν ἐξαίρετον ὁμιλίαν, εἰς τὸ τέλος, τὴν ὁποίαν τόσον ἐκλεκτικῶς κατήρτισεν, ἐκ τοῦ προχείρου, ὁ πανοσιολογιώτατος ἀρχιμανδρίτης τῆς Μητροπόλεως κ. Πανάρετος Δουληγγέρης, ὁ ἐψηφισμένος Μητροπολίτης Πάφου τῆς Κύπρου.

Ὁ κληρικὸς οὗτος μὲ ὅλον τὸ ἀτίθασσον τῆς μορφῆς του, ὅταν ὁμιλῇ, μεταβάλλεται εἰς τὸν πλέον φιλόστοργον πατέρα, ὁποῦ φυλάττει, διὰ τὰ πνευματικά του τέκνα, τὴν γλυκυτέραν φυσιογνωμίαν, μ᾽ ἕνα στόμα γλυκύρροον, καθηδῦνον καὶ εὐφραῖνον τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν του, δι᾽ οὓς στάζει μὲν τὸ γλυκὺ μέλι τῆς παραμυθίας, χρυσοστομικὸς κήρυξ τῆς μετανοίας καθιστάμενος, ἀλλά, κάπου κάπου, ἵνα μὴ χάνεται ὁ τεμπέλης πάντοτε ἄνθρωπος μέσα εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεος τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ κάμνῃ τίποτε, διὰ νὰ τὸ ἀπολαύσῃ, μεταβάλλων τότε, μὲ τὴν ἄλλην ὄψιν του τὴν ὀρεσίβιον καὶ αὐστηράν, τὴν φωνήν του, τραχύνων καὶ ἀγριαίνων αὐτήν, ἀρχίζει νὰ ῥαβδίζῃ ἀνηλεῶς, ὅτε ὁ ἀφαιρεθεὶς ἀκροατὴς εἰς τὴν προηγηθεῖσαν μαλακὴν ἐκείνην καὶ εὐώδη αὔραν τῆς θείας παρηγορίας, ἀναγκάζεται νὰ καταβιβάσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς ὁ ἀνακαλύπτων τὴν ἐνοχήν του εἴς τι παράπτωμα, κ᾽ αἰδούμενος, ἵνα μὴ ἀντικρύσῃ τοὺς δύο ἀκτινοβολοῦντας τοῦ ἱεροκήρυκος ὀφθαλμούς, ἀρχαίου ἀρεοπαγίτου ὀφθαλμούς, δικάζοντος μέσα εἰς τὰ σκότη, τὰ πυκν᾽ [illegible] ῦρα γένειά του, ψιθυρίζων τότε·

—Δὲν χωρατεύει ὁ παπᾶ Δουληγγέρης!

Ἐπὶ μίαν ὥραν ὡμίλησε περὶ **πνευματικῆς προσοχῆς** ἐν ταῖς ἱεραῖς συνάξεσιν, ἀναπτύσσων τὸ θέμα, ὅτι ἡ προσοχὴ τῶν Χριστιανῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς σχετικῆς **καθαρότητος** τῆς καρδίας των. ***Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ.*** Καὶ εἰσέρχεται οὕτω εἰς μίαν πολὺ εὔμορφον ἑρμηνείαν τῶν ***Μακαρισμῶν,*** ἵνα δείξῃ ὅτι εἰς τὴν καθαρότητα αὐτὴν τὴν πνευματικὴν ἔχει πολύ, παρὰ πολὺ νὰ κάμῃ—εἶνε τὸ πᾶν – ἡ μακαρία ὄντως ταπείνωσις— ***μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι*** ἥτις ἄγει εὐκολώτατα χωρὶς ἄλλον κόπον εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν ἐξομολόγησιν, —***μακάριοι οἱ πενθοῦντες*** —μεθ' ἣν ἀκολουθεῖ ἡ συμπαρομαρτοῦσα πρᾳότης— ***μακάριοι οἱ πραεῖς,***—ὅτε πλέον ἐπακολουθεῖ ὡς ἐπιστέγασμα καὶ ἔκπαγλον ἀέτωμα, ὁ πόθος ὁ ἀχόρταστος πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν – ***μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην***—ἔνθα ὑπὸ τὴν λέξιν ***δικαιοσύνην*** ἐννοεῖται πᾶσα ἀρετή. Ἐπὶ μίαν ὥραν ὡμίλησε, καὶ ὅμως εἰς τὸ τέλος ὅλοι, μὲ ἕνα ἀναστεναγμόν, ἐκφρασθέντα ἀντιπροσωπευτικῶς διὰ τοῦ ἐγκαρδίου στόνου μιᾶς τυφλῆς, ὅλοι εἶπαν·

Κρῖμα! Γιατὶ νὰ τελειώσῃ τόσον γλήγορα!

Ἀλλὰ δὲν εἶνε μόνον αὐτό. Ὁ ζηλωτὴς φαίνεται ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα. Ἀπὸ τὸ βάδισμά του, ἀπὸ τὴν φωνήν του, ἀπὸ τὴν χαρὰν τῶν ὀφθαλμῶν του.

Ὁ πανοσιολ. κ. Πανάρετος ἐν τῷ Ἑσπερινῷ τούτῳ μὲ τὸ βάδισμά του μὲ τὴν λάμπουσαν εἰς τὸ πρόσωπόν του χαράν, μὲ τὴν ὡραίαν λυρικὴν φωνήν του προεξῆρχε τῆς χορείας τῶν ἱερέων, φορῶν τὸ ἐπανωκαλύμμαυχόν του καὶ τὸ χρυσοΰφαντον φελώνιον.

Ὅταν τὸν ἤκουσα εἰς τὴν «Εἴσοδον» νὰ ψάλλῃ τὸ «Φῶς ἱλαρόν», γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ, μὲ γνησίαν Βυζαντινὴν μουσικήν, τόσον ἁρμονικῶς καὶ τόσον σεμνῶς, χωρὶς παραφωνίας καὶ χωρὶς λάθη, τὸ τροπάριον αὐτὸ τὸ ἱλαρώτατον, ὅπερ συνήθως κατακερματίζεται, ἐκινήθη ἡ προσοχή μου καὶ εἶπα·

—Νὰ ἕνας πολὺ καλὸς παπᾶς!

Κατόπιν εἶπα ὅτι ὁ πολὺ καλὸς παπᾶς λοιπὸν εἶνε καὶ πολὺ καλὸς ἱεροκήρυξ . . .

—

Ἀπὸ τότε ἔχω νὰ τὸν ἴδω τὸν σεβαστόν μοι Ἱεροδιδάσκαλον. Ἐπῆγε τάχα εἰς τὴν Πάφον τῆς Κύπρου, ὅπου εἶχε ψηφισθῆ ὡς Ἐπίσκοπος; Διαμένει τάχα εἰς τὸ ἀγαπητόν του Μέγα Σπήλαιον, ὅπου εἶνε ἡ ***μετάνοιά του;*** Ἔγειναν καὶ ξανaέγειναν ἀρχιερεῖς ἐνταῦθα. Ἐχειροτονήθη τάχα καὶ μεταβὰς εἰς τὴν ἐπαρχίαν του παραμένει ἐκεῖ: Καὶ ποία νὰ εἶνε τάχα ἡ ἐπαρχία αὐτὴ ὁποῦ ἐκέρδησε τὸν καλλίτερον Δεσπότην της;

— Οὔτε εἰς τὴν Πάφον ὑπῆγεν, οὔτε Δεσπότης ἔγεινεν! Ἔτσι μοῦ εἶπε τελευταῖον κάποια φωνή. Ἀλλὰ παραμένει ἐν Ἀθήναις...

— Ἐν Ἀθήναις ὁ Δουληγγέρης:

— Μάλιστα. Ἐν Ἀθήναις. Ἐπάνω εἰς τὸ ἁγιορείτικον Μετόχιον τῆς Ἀναλήψεως, ἐπάνω ἀπὸ τὸ Παγκράτι, ἐξομολογῶν καὶ διδάσκων τοὺς Χριστιανοὺς ὅσοι ἀποφασίζουν νὰ προχωρήσωσιν ἕως ἐκεῖ, διὰ νὰ εὕρουν μίαν καλὴν ἀναψυχήν, εἰς τὴν δροσιὰν ἐκείνην τὴν ἀχόρταστον τῆς ἀθηναϊκῆς ἐξοχῆς ὄχι μόνον διὰ τὸ σῶμά των τὸ ταλαιπωρούμενον ἐν τῇ τύρβῃ τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ψυχήν των· διότι κάποια μυστικὴ φωνὴ τοὺς ὁδηγεῖ ἕως ἐκεῖ ἐπάνω ὡς νὰ τοὺς λέγῃ. «Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς!».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α΄

ΜΙΑ ΜΑΚΡΟΤΑΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΙΣ ΜΟΥ

Περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου τοῦ 1919 ὁ ἀγαπητός μου φίλος, συντάκτης τῆς Ἐφημερίδος Ἀθηνῶν κ. Θ. Ζωϊόπουλος, γράφων ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Στέφανος Δάφνης κατόπιν πολλῶν ὑπεκφυγῶν ὁποῦ ἕνεκα ἐπιγενομένων μοι θλίψεων ἔζων ἀποκεκλεισμένος, κατορθώσας διὰ μέσου τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ Λευίτου τοῦ ἀρχιμανδρίτου Κ. Προκοπίου Καλιοντζῆ νὰ παρεισδύσῃ εἰς τὸ ἡσυχαστήριόν μου ἤνοιξε μακρὰν μετ' ἐμοῦ φιλολογικὴν συνομιλίαν, ἣν ἐπερατώσαμεν μετὰ τρεῖς ἄλλας συναντήσεις. Κατὰ τὰς συνομιλίας μας αὐτὰς ἐθίγησαν φυσικῷ τῷ λόγῳ πλεῖστα ὅσα ζητήματα ἀναφερόμενα περὶ τὴν κίνησιν τῆς συγχρόνου νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἧς τὸ πόρισμα ἐκ τῶν γενομένων τούτων συνομιλιῶν μας ὁ συμπαθὴς λογογράφος ἐδημοσίευσε, μετά τινων ὑπερβολικῶν δι' ἐμὲ κρίσεων, εἰς σειρὰν φύλλων τῆς ἐφημερίδος «Ἀθηνῶν», ὅπου παραπέμπομεν τοὺς ἀγαπητοὺς ἡμῶν ἀναγνώστας.[1] Ἐκ τῶν συνεντεύξεων ἐκείνων παραθέτομεν ἐνταῦθα τὸ πλέον χαρατηριστικὸν μέρος, φρονοῦντες ὅτι παρέχομεν σημαντικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν σύγχρονον νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν μας καὶ συγχρόνως ἕνα γλυκύτατον ἀνάγνωσμα. Ἡ ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τούτοις μάλιστα περιεχομένη σημαντικωτάτη ἐπιστολὴ τοῦ ἀλησμονήτου φίλου μου Μιχαὴλ Μητσάκη συγκίνησιν πολλὴν θὰ προξενήσῃ ἐν τῷ κύκλῳ ἰδίως τῶν λογογράφων μας, οἵτινες θὰ ἴδωσιν πῶς εἰργάζοντο τὸν καιρὸν ἐκεῖνον οἱ συγγραφεῖς μας, θὰ λάβωσι δὲ συνάμα καὶ ἀφορμὴν νὰ ἐκτιμήσουν τὴν ἀξίαν τοῦ προώρως ἐξαφανισθέν-

---

1. Αἱ συνεντεύξεις αὗται ἀνεδημοσιεύθησαν καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ ***Τρεῖς Ἱεράρχαι.***

τος συμπαθοῦς λογοτέχνου ὁποῦ ἕνα ὄντως δυσαναπλήρωτον κενὸν ἄφησε.

—

ΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΦΙΛΙΑΙ

»Καθὼς προχωρεῖ ἡ συνομιλία μας μὲ τὸν Ἀλέξ. Μωραϊτίδην, ζωντανεύουν αἱ ἀναμνήσεις τοῦ γηραιοῦ συγγραφέως καὶ ἀνεβαίνουν εἰς τὸ φῶς ὀνόματα καὶ γεγονότα λησμονημένα. Ὁ σεβαστὸς φίλος μου μὲ μίαν δικαιολογημένην συγκίνησιν ὁμιλεῖ διὰ τοὺς ἥρωας τῆς φιλολολικῆς παλαίστρας τοῦ καιροῦ του. Διὰ τὸν Μωρεάς, τὸν Παπαδιαμάντην, τὸν Ι. Καμπούρογλουν, τὸν Δημ. Κορομηλᾶν, τὸν Μητσάκην. Δι' ὅλους σχεδὸν τοὺς παλαιοὺς ἐργάτας τῆς γραφίδος ὅσους ἤγγισεν ἡ πτέρυξ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνους ποῦ ζοῦν ἀκόμη συνεχίζοντες τὴν ἀχάριστον αὐτὴν ἀσχολίαν. Θερμαὶ αἱ φιλολογικαὶ φιλίαι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Σφοδρὰ ὅμως καὶ τὰ πάθη. Ἀλλὰ καὶ ἁδρὰ ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγή. Ἦσαν οἱ χρόνοι κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ Μωρεάς, μετὰ τὰ πρῶτά του στιχουργήματα, τὰς «Τρυγόνας καὶ Ἐχίδνας», ἐξώπλιζε τὴν ποιητικήν του Ἀργὼ διὰ νὰ κατακτήσῃ τὸ χρυσόμαλλον δέρας εἰς τὴν γῆν τῆς Γαλλίας. Ἡ ἐποχὴ ποῦ ὁ Παπαδιαμάντης ἐσχεδίαζε τὸ «Ὄνειρο στὸ Κῦμα» καὶ τὸ «Ὁλόγυρα στὴ Λίμνη». Ὁ Ἰ. Καμπούρογλους συνεκέντρωνε τὴν σφύζουσαν νεότητα περὶ τὴν «Νέαν Ἐφημερίδα» του. Ὁ Μιχαὴλ Μητσάκης ἔγραφε τὴν «Θλῖψιν τοῦ Μαρμάρου» καὶ τὸ «Φίλημα» καὶ τὴν «Παναγιὰ τὴ Μεγαλομμάτα». Καὶ ἐγλυκοχάραζεν ἡ ροδοδάκτυλος τῆς Νεοελληνικῆς Σκέψεως. Καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ὡραίαν αὐτὴν αὐγὴν ἄνοιγαν δειλὰ τὰ λαμπρότερα ἴσως τριαντάφυλλα τοῦ νεοαττικοῦ λόγου. Ἐδημιουργεῖτο ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολή, ἐφάμιλλος τῆς Ἑπτανησιακῆς καὶ ἐρχομένη νὰ συνεχίσῃ τὴν παράδοσιν ἐκείνης.

»Ὁ Ἀλέξ. Μωραϊτίδης μοῦ ὁμιλεῖ διὰ τοὺς συνηλικιώτας καὶ φίλους του λογοτέχνας. Καὶ ὅταν φθάνῃ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Μιχαὴλ Μητσάκη ἐπιμένει περισσότερον. Θλίβεται διὰ τὴν δυστυχίαν τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ δυνατοῦ πεζογράφου.

— Εἴμεθα φίλοι, μοῦ λέγει. Πολὺ φίλοι. Συχνὰ συναντώμεθα

καὶ τὰ λέγαμεν. Εἴχαμεν καὶ ἀλληλογραφίαν, πολὺ φιλολογικήν. Χθές, ἀνασκαλεύοντας τὸ σεντοῦκί μου, βρῆκα ἕνα γράμμα του. Μοῦ τὸ ἔστειλεν τὸ 1894, ποῦ εἶχε ταξειδεύσει πρὸς ἀναψυχήν. Εἶχα 25 χρόνια νὰ τὸ διαβάσω καὶ μὲ συνεκίνησε. Πολὺ μὲ συνεκίνησε

ΜΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΤΑΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

»Ὁ Ἀλέξ. Μωραϊτίδης ἀνοίγει τὸ γράμμα. Ἀναγνωρίζομεν τὸν ἰδιόρρυθμον γραφικὸν χαρακτῆρα τοῦ Μιχαὴλ Μητσάκη. Γράμματα λεπτά, ψιλογραφία ἀλλὰ πολὺ εὐανάγνωστα.

Τὰ χειρόγραφα ἔχουν σχεδὸν κιτρινίσει ἀπὸ τὸν χρόνον. Διαβάζομεν. Η φιλολογική ἐπιστολή, ἡ ἐντελῶς ἀνέκδοτος, εἶνε μοναδικοῦ ἐνδιαφέροντος. Εἶνε ὁ καθρέπτης τῆς φιλολογικῆς ἐκείνης ἐποχῆς. Ὁ Μητσάκης φιλοσοφεῖ, κρίνει, ἐπαινεῖ, καταδικάζει, ζωγραφίζει πρόσωπα καὶ πράγματα, δαγκώνει μὲ μίαν Ἰουβενάλειον σάτυραν ἢ ἐπιγραμματίζει μὲ μίαν χαριτωμένην εἰρωνείαν. Δυστυχῶς μερικὰ ἐκ τῶν κρινομένων προσώπων ζοῦν σύροντα τὸ ἄχθος τῶν ἐτῶν των εἰς τὴν Ζωὴν καὶ τὴν Λογοτεχνίαν. Καὶ στοχάζομαι ὅτι δὲν πρέπει νὰ δημοσιευθοῦν τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς ἐπιστολῆς. Ὄχι διότι αἱ κρίσεις τοῦ Μητσάκη εἶνε ἄδικοι. Ἀπεναντίας· οὐδέποτε ἡ Ἀλήθεια ὡμίλησε τόσον χαρακτηριστικά, ὅσον διὰ τῆς φωνῆς αὐτῆς ποῦ φαίνεται ὡς νὰ ἔρχεται μέσα ἀπὸ τάφον. Ἀλλὰ τί θὰ ὠφελήσῃ νὰ λεχθῇ διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἡ Ἀλήθεια δι' ἀνθρώπους καταδικασμένους ἀπὸ τὴν κοινὴν συνείδησιν ὅτι ἐκαπηλεύθησαν τὰ Γράμματα καὶ μετέβαλαν τὸν ναὸν τῆς Τέχνης, δηλαδὴ τὸν Οἶκον τοῦ Θεοῦ, εἰς οἶκον ἐμπορίου; Ὀλίγος θόρυβος περισσότερον, τὸν ὁποῖον βαρύνεται καὶ ὁ ὑποφαινόμενος. Περιορίζομαι λοιπὸν νὰ δημοσιεύσω τὸ γενικὸν μέρος τῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ παραχωρήσῃ ὁ γηραιὸς φίλος μου, φρονῶν ἐπίσης ὅτι δὲν πρέπει νὰ δημοσιευθοῦν

ὅσα μέρη θίγουν ἐπιζῶντα πρόσωπα. Ἡ ἐκτενὴς φιλολογικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Μιχαὴλ Μητσάκη ἔχει ὡς ἑξῆς·

Κέρκυρα, 12 Μαΐου 1894.

«Μὲ τὴν ἴδια καὶ ἀκόμη περισσότερη χαρὰ ἐδιάβασα, ἀδελφὲ Μωραϊτίδη, καὶ τὸ δεύτερο μὲ τόσην ζηλευτὴν ἀγαθότητα καὶ εἰλικρίνειαν, μὲ τόσην ἀγαστὴν ἀφέλειαν καὶ χάριν γραμμένο καλό σου γράμμα. Καὶ μολονότι ἐγὼ αἰσθάνομαι συνήθως ἀκόμη μεγαλείτερην ἀπέχθειαν καὶ ἀπὸ σένα πρὸς τὸ ἀναθεματισμένο αὐτὸ γράψιμο, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τοῦ ὑλικοῦ κόπου ὁποῦ παρέχει στοὺς τεμπέληδες σὰν ἐμένα, δὲν ἀποδίδει τοὐλάχιστον σχεδὸν ποτὲ μὲ τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν καὶ μὲ τὴν αὐτὴν ζωὴν εἴτε τῆς Σκέψεως τὰς συλλήψεις, εἴτε τῆς ψυχῆς τὰ συναισθήματα ὅπως ὁ λόγος, καθὼς ὡραιότατα καὶ ἐννοοῦσε καὶ ἐξέφραζεν ὁ εὐφυέστατος ἐκεῖνος Ριβαρόλ, ὅταν ὠνόμαζε τὴν Πένναν «ἀχρείαν μαμμὴ τοῦ Πνεύματος μὲ λεπτὴ καὶ σουβλερὴ μύτη», δὲν εἰμπορῶ παρὰ νὰ σοῦ ἀπαντήσω μ' εὐχαρίστησιν, διότι ὅπως πολὺ καλὰ τὸ λὲς λίγες εἶνε ἡ στιγμὲς καὶ ἡ εὐκαιρίες ποῦ μπορεῖ κανεὶς αὐτὸν τὸν καιρὸν ν' ἀνταλλάξῃ ἔστω καὶ ἀπὸ μακρυὰ δύο λόγια ὄχι ἀνιαρὰ μ' ἕναν ἄνθρωπο·

» Ἐγὼ εἶμαι ἐδῶ πρὸ ἑνὸς μηνὸς ἐλθὼν ἐκ τῆς ἀλλοκότου Πάτρας, τὴν ὁποίαν εἶδα ἀρκετά, καὶ ἐγκατασταθεὶς εἰς ἕνα παράλιον δωμάτιον παρὰ τὰ λεγόμενα Μουράγια, δὲν εἰξέρω δὲ πόσο θὰ μείνω, διότι εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένος, ἐπειδὴ ὁ τόπος ἂν καὶ μικρός, ἔχει ὅλας τὰς εὐκολίας πόλεως εὐρωπαϊκῆς, γιὰ νὰ μείνῃ κανεὶς λίγον καιρό, συγχρόνως δὲ σοῦ παρέχει καὶ τὴν μεγαλείτερην ἀπόλαυσιν, τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην ὁ ἄνθρωπος εὑρισκόμενος ὑπὸ τοὺς πνευματικοὺς καὶ σωματικοὺς ὅρους ποῦ εὑρίσκομαι σήμερον ἐγώ, τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ νὰ αἰσθάνωμαι ἑαυτὸν μόνον, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ ὀχληροὺς γνωρίμους εἰς τὸ δρόμο, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ ὀχληροτέρους ἐπισκέπτας κατ' οἶκον, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὰ παντοῖα μωρὰ κοινωνικὰ δεσμά, τὰ ὁποῖα ἐξ ἀνεξηγήτου ἔρωτος πρὸς τὴν δουλείαν ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἑαυτόν του ὁ ἀνόητος θνητός, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τοὺς φλυάρους, ἀπὸ τοὺς περιέργους, ἀπὸ

τοὺς κουτούς, ἥσυχον καὶ ἐλεύθερον, ἀκριβῶς σὰν νὰ εἶσαι εἰς μεγάλον κέντρον.

»Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἐγὼ κατὰ τὰς ἐρημικὰς ἐξοχικὰς περιπλανήσεις μου, ἀνάμεσα εἰς τοὺς χλοεροὺς καμπίσκους καὶ τὰ γραφικώτατα βουνάκια τοῦ ὡραίου τούτου νησιοῦ, πολὺ θὰ ἤθελα ἐν τούτοις, μ' ὅλον τὸν ἔρωτά μου πρὸς τὴν μόνωσιν καὶ πρὸς τὴν σιωπήν, νὰ συναντοῦσα ἔξαφνα καμμιὰ φορά, ἂν ἦτο δυνατόν, καὶ κανένα βαθυπώγωνα μὲ μαῦρα γένεια καὶ μὲ σπιθοβολοῦντα μάτια, ὁ ὁποῖος νὰ εἶνε δάσκαλος καὶ ἐν τούτοις νὰ μὴν ἔχῃ τίποτε τὸ σχολαστικόν, ὁ ὁποῖος νὰ μὴν φαίνεται εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ περνᾷ ὡς μισάνθρωπος καὶ ἐν τούτοις νὰ ἔχῃ ἀγαθωτάτην καρδιὰ καὶ ζωηρότατο πνεῦμα, ὁ ὁποῖος νὰ μὴν ἀκούεται σχεδὸν καθόλου καὶ νὰ φαίνεται ὡσὰν μὴ ὑπάρχων, ἀλλ' ἐν τούτοις νὰ ἐργάζεται σιωπηλῶς καὶ ἀθορύβως πολὺ περισσότερο καὶ πολὺ καλλίτερα καὶ πολὺ χρησιμώτερα ἀπὸ πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα σαλπίζουν ὅλαις ἡ τρομπομαρίνες τῆς Φήμης, ὁ ὁποῖος νὰ νομίζεται ὡς δύστροπος καὶ ἐν τούτοις νὰ εἶνε ὅλο γέλοια—κίχ, κίχ, κίχ, μὲ τὸ πλευρὸ—καὶ μεταδοτικὴν εὐθυμίαν, τὸν Μωραϊτίδην τέλος πάντων, τὸν ὁποῖον ὅσο καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ἀκόμη αἱ ποικίλαι βιωτικαὶ περιστάσεις μὲ ἐμπόδιζαν νὰ βλέπω, πάντοτε ὅμως ἐνθυμούμουν καὶ ἀγαποῦσα καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔβλεπα συχνότερα. Ἀλλὰ ἀφοῦ δυστυχῶς δὲν εἶνε δυνατόν, τί νὰ γίνῃ. Ἂς τοῦ γράφουμε τοὐλάχιστον καμμιὰ φορὰ καὶ ἂς μᾶς γράφῃ, ἔστω καὶ ἀργά, ἂν καὶ ἡ μία μετὰ καλῶν φίλων κουβέντα τρομερὰ εὐχάριστος, κόπος ὅμως τὸ γράψιμο, ἀλήθεια, ἀδελφέ, κόπος

»Μοῦ φαίνεται παράξενο, ἀγαπητὲ Μωραϊτίδη νὰ σὲ βλέπω νὰ μοῦ λὲς ὅτι μ' εὐχαριστεῖς, διότι σὲ ἐνθαρρύνω εἰς τὴν φιλολογικήν σου ἐργασίαν, ἐνῷ ἐγὼ ἔχω ἀνάγκην ἐνθαρρύνσεως γιὰ τὴ δική μου. Ἄλλως τε ἐγὼ κυρίως ὅταν κἄτι τι ποῦ γράφει κανένας μοῦ ἀρέσῃ, μὲ ἐξεγείρει, μὲ ἑλκύει, ὄχι γιὰ νὰ τὸν ἐνθαρρύνω, ἀλλὰ ἀνάγκη τῆς φύσεώς μου, τοῦ χαρακτῆρός μου, τῆς ἰδιοσυγκρασίας μου εἶνε νὰ τὸ εἰπῶ, νὰ τὸ φωνάζω, νὰ τὸ διακηρύξω, εἶτε φίλος μου, εἶτε ἄγνωστός μου, εἶτε ὁμόφρων μου εἶτε καὶ ἀντιποδόφρων

μου, ὅπως πάλι ὅταν κἄτι τι δὲ μ᾽ ἀρέσῃ, δὲ μ᾽ εὐχαριστῇ, ἀνάγκη εἶνε, νὰ τὸ εἴπω, νὰ τὸ φωνάξω, νὰ τὸ διαλαλήσω, ἔστω καὶ ἂν εἶνε σχετικός μου, ἄσχετός μου, μισητός μου ἢ ἀγαπητός μου, σύντροφός μου ἢ ἀντίθετός μου ὁ ἐνδιαφερόμενος».

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΙΔΗΣΙΣ

«Χθὲς ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἀνεκδότου ἐπιστολῆς τοῦ Μιχαὴλ Μητσάκη, τὴν ὁποίαν ὁ ἀλησμόνητος συγγραφεὺς ἀπέστειλεν εἰς τὸν Ἀλέξ. Μωραϊτίδην πρὸ 25 ἐτῶν ἐκ Κερκύρας, τὴν 12 Μαΐου 1894. Εἰς τὸ χθὲς παρατεθὲν μέρος ἐσκιαγραφήθη ὡραῖα ὁ πρὸ εἰκοσιπενταετίας συγγραφεὺς τῆς «Χρυσῆς Καδένας» καὶ ἤδη ἡσυχαστὴς καὶ ἐκκλησιαστικὸς ὑμνογράφος. Εἰς τὸ σήμερον δημοσιευόμενον, ὁ Μιχαὴλ Μητσάκης ἐκθέτει τὰς σκέψεις του περὶ Τέχνης καὶ φιλολογικῆς εὐσυνειδησίας, δίδων διδακτικώτατον μάθημα εἰς τοὺς Ἕλληνας λογίους. Ἰδοὺ ἡ συνέχεια τῆς ἐνδιαφερούσης ἐπιστολῆς τοῦ Μητσάκη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ὁλόκληρον φιλολογικὴν μελέτην:

»Ἔτσι λοιπὸν δὲν ἠμποροῦσα φυσικὰ παρὰ νὰ ἐκτιμήσω ὅ,τι εὕρισκα ἄξιον ἐκτιμήσεως εἰς τὴν ἐργασίαν σου καὶ νὰ τὸ εἰπῶ· ἀνεξαρτήτως πάσης ἰδέας ἐνθαρρύνσεως, καὶ ἔστω καὶ ἂν ἡ ἰδιωτικὲς σχέσεις μας δὲν ἔτυχέ ποτε νὰ εἶνε τόσο στενὲς ὅσο καὶ μὲ ἄλλους ἐκ τῶν συναδέλφων μας. Διότι ἐγὼ—καὶ ὅλη ἡ φιλολογική μου πορεία ἕως τώρα νομίζω ὅτι τὸ μαρτυρεῖ—ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἐννοήσω ποτὲ εἶνε τὸ Ψεῦδος, τὸ Συμφέρον, ἡ Ἀδικία, προκειμένου περὶ πνευματικῆς ἐργασίας, προκειμένου περὶ ἀγώνων πνευματικῶν. Εἰς τὴν συνήθη Ζωὴν ὁ ἀγὼν γίνεται περὶ ψωμιοῦ, περὶ ἐκπληρώσεως φυσικῶν ἀναγκῶν ἀδυσωπήτων, περὶ ἀπολαύσεως ἀτομικῶν ἐν γένει ὠφελημάτων, τῶν ὁποίων τὸ ποσὸν φύσει εἶνε ὡρισμένον καὶ περιωρισμένον δι᾽ ἕνα ἕκαστον ἐκ τῶν ἀγωνιζομένων. Ἀλλ᾽ εἰς τὴν πνευματικὴν Ζωήν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν πνευ-

ματικὴν κίνησιν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν πνευματικὴν πάλην, ποῖος εἶνε ὁ σκοπός, ποῖος ὁ λόγος τοῦ ἀγῶνος;

»Η Κοινὴ ὠφέλεια, ἡ Κοινὴ Ἀπόλαυσις. Καὶ ποῖον τὸ ἔπαθλον διὰ τοὺς ἀγωνιζομένους; Ἡ τιμή, τὸ ὄνομα. Ἄλλο δὲν ὑπάρχει, ἄλλο δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὸ εἶνε τὸ ἔπαθλον, ἡ πάλη πρέπει νὰ διεξάγεται καὶ κατὰ τρόπον ἐπαυξάνοντα ὅσον τὸ δυνατὸν τὴν Κοινὴν Ὠφέλειαν καὶ τὴν Κοινὴν Ἀπόλαυσιν καὶ κατὰ τρόπον ἔντιμον. Ὅταν ἀγωνίζεσαι νὰ ὠφελήσῃς ἢ νὰ ἀνακουφίσῃς τοὺς ὁμοίους σου παρέχων εἰς αὐτοὺς τὰ δῶρα τοῦ πνεύματός σου, τὰ συναισθήματα τῆς ψυχῆς σου, τὰ διδάγματα τῆς Σκέψεώς σου, τὰ πορίσματα τῆς Πείρας σου, πρέπει νὰ συντελῇς συγχρόνως καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ὠφελείας καὶ τῆς ἀνακουφίσεως αὐτῆς ἀναγνωρίζων καὶ καθιστῶν ὅσο τὸ δυνανὸν γνωστότερον ὅ,τι ἀνάλογον παρέχει εἰς αὐτοὺς καὶ ἕνας ἄλλος. Καὶ ὅταν ἀγωνίζεσαι νὰ ἀποκτήσῃς τιμήν, νὰ ἀποκτήσῃς ὄνομα σὺ πρῶτος ν᾽ ἀποδίδῃς τὴν πρέπουσαν τιμὴν καὶ τὸ πρέπον ὄνομα εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς μόνον γι᾽ αὐτὸ ἀγωνίζεται, μόνον γι᾽ αὐτὸ κοπιάζει. Πιθανὸν εἶνε ἴσως πολλὲς φορὲς ν᾽ἀπατᾶσαι ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν ἢ ὡς πρὸς τὸ εἶδος τῆς ἐκτιμήσεως τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ δώσῃς εἰς τοῦτον ἢ σ᾽ ἐκεῖνον. Ἀλλ᾽ αὐτὸ δὲν ἔχει νὰ κάμῃ· εἶνε ζήτημα τῆς ἀντιλήψεως. Ἡ προαίρεσις πρέπει νὰ εἶνε πάντοτε εἰλικρινής. Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἔτσι ὁριζομένων τῶν πραγμάτων, Ψεύδη, Συμφέροντα, Ἀδικίες δὲ χωροῦν. .

»Γιὰ τὰ τοῦ φιλτάτου μας κὺρ Ἀλεξανδρῆ (ἐννοεῖ τὸν Ἀλέξ. Παπαδιαμάντην) τοῦ μαλακώσαντος σκαιοῦ καὶ ἀποτόμου, ἐλυπήθηκα καὶ ἐγέλασα συγχρόνως ἀρκετά. Τὸν μακαρίζω ὅμως ποῦ ἐπῆγε εἰς τὴν ποιητικὴν Σκιάθο του, ὅπου εἶμαι βέβαιος ὅτι θ᾽ ἀναλάβῃ ἐντελῶς. Ὅταν γράψῃς τυχὸν ἐκεῖ μὴν ξεχάσῃς, σὲ παρακαλῶ, νὰ τοῦ παραγγείλῃς καὶ τοὺς ἐγκαρδίους ἀσπασμούς μου.

»Εἰς τὸν Γιάγκον, τὸν ἀγαπητὸν φίλον τῆς «Νέας» (ἐννοεῖ τὸν Ἰω. Καμπούρογλουν) νὰ προσφέρῃς, πολὺ σὲ παρακαλῶ, ὅταν τὸν βλέπῃς, τοὺς χαιρετισμούς μου, διότι πρὸς αὐτὸν ᾐσθάνθην ἐγὼ πάντοτε τὴν συμπάθειαν καὶ ἐκτίμησιν ὅπως πρὸς ὅλους ὅσοι ἔχουν

κάποιαν πραγματικὴν ἀξίαν καὶ σημασίαν. Τὸν εὐγνωμονοῦσα· καὶ δὲν ξεχνοῦσα πάντα κάθε ὑποχρέωσιν, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦτον, ποῦ ἤθελε μοῦ κάμνῃ, ὅπως δὲν ξεχνῶ καὶ εὐγνωμονῶ πάντα καὶ γιὰ τὸ ὁποῖον θὰ μοῦ κάμῃ καὶ ὁποιοσδήποτε ἄλλος, μὲ καλὴ καρδιὰ ὅμως, καὶ δὲν τὸ ἀποδίδω μόνον, ὅταν δὲν μπορῶ νὰ τὸ ἀποδώσω. Καὶ ἂν ἔτυχε δὲ ποτὲ εἴτε νὰ ψυχρανθοῦμε, εἴτε νὰ ἀλληλοπειραχθοῦμε, ὅπως συνήθως συμβαίνει εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς, ἐγὼ ποτὲ δὲν τὸν ἐλάττωνα γιὰ τοῦτο, ὅπως καὶ γιὰ κανένα ἄλλον ὁποῦ κάτι νὰ ἀξίζῃ, εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς μου τὴν πρέπουσαν ἐκτίμησιν γιὰ τὰ πνευματικά του δῶρα.

»Ζηλεύω, ἀδελφὲ Ἀλέκο, «σ τ' ἀ λ ή θ ε ι α» ὅπως λὲν οἱ Κερκυραῖοι, τρομερὰ ζηλεύω τὰ γιουβέτσα σας στοῦ Μπάρκα (¹) μὲ τὸν ἀδελφὸν τὸν Βλαχογιάννην καὶ τοὺς ἄλλους, ἂν καὶ ἐδῶ, ὅπως σοῦ εἶπα, καὶ ἐγὼ περνῶ καλά. Ἀλλὰ ξενικά, ἀδελφέ, μᾶλλον τὰ ἤθη ξενικά. Ζηλεύω, πολὺ ζηλεύω. Τοὐλάχιστον θυμᾶστε καμμιὰ φορὰ κι' ἐμένα μὲ ἀγάπη, καὶ δὲν πειράζει, ἂς λείπω κι' ὅλα

»Γιὰ τὰ γλωσσικὰ ποῦ μοῦ γράφεις δὲ σοῦ λέω τίποτα, γιατὶ ὄχι μόνον δὲν εἶνε σωστὸ ὅτι μ' ἀρέσουν ὅπως νομίζεις, ἀλλὰ μάλιστα τὰ συχαίνομαι σὰν τῆς ἁμαρτίες μου, ἀλλὰ τί νὰ κάμῃς!... Ἀκοῦς, ἀκοῦς, ἀκοῦς καὶ βουλώνεις τὸ στόμα σου, ἀλλὰ ἐπὶ τέλους δὲν μπορεῖς, ξεσπᾷς!...

»Σ' ἐζάλισα, ἀλλὰ συγχώρησέ με, εἶχα ἀνάγκη καὶ ἐγὼ νὰ ξεφουσκώσω.

Σὲ καταφιλῶ ἀδελφικῶς
Ὁ σὸς
Μιχαὴλ Μητσάκης

«Φρονῶ ὅτι τὸ λογοτεχνικὸν ἔργον τοῦ Μιχαὴλ Μητσάκη καὶ ἡ ζωή του παρέχουν ἔδαφος ἐρεύνης εἰς τοὺς λογίους μας. Ποιὸς ξέρει ἂν δὲν ὑπάρχουν ἀνέκδοτα διηγήματά του, θαμμένα εἰς τὸ

(1) Μέγα καὶ εὐρύχωρον παντοπωλεῖον εἰς τοῦ Λέκα, ὅπου συνήθως τὸν καιρὸν ἐκεῖνον συνετρώγαμεν οἱ φίλοι ὁμότεχνοι εἰς ἰδιαίτερα πρὸς τοῦτο διαμερίσματα καθαρὰ καὶ ἄνετα.

βάθος κανενὸς συγγενικοῦ συρταριοῦ, καὶ τὰ ὁποῖα ἐρχόμενα εἰς τὸ φῶς νὰ προσθέσουν φωτεινὰς σελίδας εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Γραμματολογίαν. Εἰς τὴν ἔρευναν αὐτὴν καταγίνομαι ἤδη. Ἃς μὲ βοηθήσουν ὅμως καὶ οἱ δυνάμενοι.

—

Ἀπὸ τῆς φιλολογικωτάτης αὐτῆ ἐπιστολῆς ἐκρατήσαμεν τότε μερικὰς σελίδας εἰς ἀποφυγὴν σκανδάλων, ὡς ἀναφέρει ἀνωτέρω ὁ ἀγαπητὸς κ. Σ. Δάφνης. Σήμερον ἐκλιπόντων τῶν λόγων δημοσιεύομεν μέρος αὐτῶν, ἀλλ᾽ ἀποσιωπῶντες τὰ πρόσωπα ἐξ εὐλαβείας πρὸς τὴν μνήμηναὐτῶν, πρὸς ἓν τῶν ὁποίων, ἡμεῖς τοὐλάχιστον, αἰσθανόμεθα εὐγνωμοσύνην ἀπεριόριστον.

Δημοσιεύομεν δὲ καὶ τὸ μέρος τοῦτο, διὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν σημασίαν ἣν ἔχει διὰ τὴν τέχνην ἐν γένει καὶ διὰ τὴν ζωηρὰν παράστασιν τῆς σκέψεως τοῦ ἐκλιπόντος συμπαθεστάτου λογογράφου, ὅστις εἶχε τὴν δύναμιν τόσην ζωὴν νὰ δίδῃ εἰς τοὺς ἐνδομύχους του λογισμοὺς ἐνθαρρύνων, παρορμῶν, παραμυθῶν, συμβουλεύων, μὲ τὸ ἕνα χέρι κρατῶν τὴν πένναν καὶ μὲ τὸ ἄλλο τὸ μαστίγιον, ἀποκαθαίρων τὰ προσκόμματα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ προχωρῶν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀπτόητος χωρὶς νὰ λογαριάζῃ κανένα, προσέχων μόνον εἰς τὸ νὰ ἀναπαύῃ τὴν συνείδησίν του ἐν τῇ ἐργασίᾳ του, ὡς πρέπει νὰ κάμῃ κάθε καλλιτέχνης.

Ἀναγνώσατε τώρα καὶ τὰς παραλειφθείσας ἐν τῇ α΄ ἐκδόσει σελίδας τῆς σημαντικωτάτης αὐτῆς ἐπιστολῆς.

«Νομίζεις, ἀδελφὲ Μωραϊτίδη, ὅτι ἐπερίμενα νὰ μοῦ γράψῃς τὸ παράπονό σου γιὰ νὰ τὸ καταλάβω; Νομίζεις ὅτι ἐγώ, ἐν τῇ εἰλικρινείᾳ τῆς ψυχῆς μου, εὐθὺς ἀφότου ἐβγῆκα, ἐπρόσεχα ὅπως ὤφειλα εἰς τὴν ἐργασίαν σου, ὅπως καὶ εἰς κάθε ἄλλον ἐκ τῶν συναδέλφων μας, ὁ ὁποῖος νὰ ἀξίζῃ κάποια προσοχή, καὶ ἐμιλοῦσα γι᾽ αὐτόν, εἴτε ἐπαινῶν εἴτε κατακρίνων, ἀναλόγως τῆς ἐντυπώσεως ποῦ μοὔκανε, δὲν ἐπαρατηροῦσα συγχρόνως καὶ βαθυτάτην σιωπὴν καὶ τὴν ἐπιδεικτικὴν περιφρόνησιν, τὴν ὁποίαν, ἐτηροῦσαν καὶ ἐπιτηδεύοντο ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἠμποροῦσαν καὶ ὤφειλαν περισσότερον καὶ νὰ προσέχουν καὶ νὰ μιλοῦν; Νομίζεις ὅτι μὲ ἀπορίαν

μου δὲν τοὺς ἤκουα πολλὲς φορὲς ὅταν ἀπεφάσιζαν νὰ μιλήσουν περὶ σοῦ, νὰ μιλοῦν ὡς περὶ ἀνθρώπου πάσχοντος **μαλάκαν.** (Εἶνε ἡ λέξις των), διότι τάχα ἔχεις ἰδέας χριστοκρατικάς, ὡσὰν νὰ μὴ ἠμποροῦσε δηλαδὴ κανεὶς ἢ νὰ μὴ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἰδέας ἰδικάς του, ἀλλὰ πρέπει ὅλοι νὰ σκεπτώμεθα 'σὰν τὰ πρόβατα τοῦ Πανούργου. Νομίζεις ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν Παπαδιαμάντην, τοῦ ὁποίου τοὐλάχιστον δέχονται νὰ δημοσιεύουν κάποτε κάτι τι καὶ καταδέχονται ἐπὶ τέλους νὰ λένε κἄπου - κἄπου -προφορικῶς ὅμως, νἄχουμε καὶ τὸ νοῦ μας –ὅτι «ἔχει μέσα του κάτι τι» πάλι, δὲν τοὺς τὸ ἐπέβαλα ἐγὼ καὶ μόνον ἐγώ, φωνάζων πρὸ χρόνων ὁλοκλήρων ὑπὲρ αὐτοῦ: Νομίζεις ὅτι ἐγὼ ἕνα σωρὸ ἄλλους τοὺς ὁποίους καὶ βαρειοῦμαι καὶ συχαίνομαι ν' ἀναφέρω ὀνομαστικῶς θὰ ἔλεγαν ποτὲ λέξι, ἂν δὲν ἐγκαρδιώνοντο ἢ δὲν ἐξεβιάζοντο ἀπὸ μένα: Λέω δὲ ***ἐγκαρδιώνοντο καὶ ἐξεβιάζοντο,*** διότι οἱ ἄνθρωποι τὰ ἔχουν καὶ τὰ δύο κακά, καὶ δὲν παρακαταλαβαίνουν ἀπὸ φιλολογικὰ πράγματα, καὶ μοχθηροὶ καὶ ἰδιοτελεῖς εἶνε. Καὶ ὅταν ἀπεφάσισαν τελευταίως νὰ μιλήσουν καὶ γιὰ μένα, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχον παντὸς εἴδους ὑποχρεώσεις, εἶδες. ἔμαθες ἐκατάλαβες πῶς ἐμίλησαν:...

»Καὶ ἔπειτα ἔχουν καὶ μοῦτρα νὰ λένε οἱ ἴδιοι, ὅτι ἀλληλοτρωγόμεθα. Νὰ λένε, ὅτι ὁ Μητσάκης εἶνε καυγατζῆς, ὅτι εἶνε ἀσυμβίβαστος, ὅτι εἶνε ἰδιόρρυθμος, ὅτι ὁ Μωραϊτίδης εἶνε ἔτσι καὶ ἀλλιῶς, ὅτι ὁ Καμπούρογλους εἶνε τοῦτο καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δὲν γίνεται τίποτε κτλ. κτλ. Ποιὸς εἶν' αἴτιος γιὰ ὅλ' αὐτά, ποιὸς εἶνε ὁ αἴτιος, ὅπως πολὺ σωστὰ τὸ λές: Ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ τοὺς ἀφήσωμεν νὰ μᾶς φᾶνε ἐν γαλήνῃ ἕως τὸ τελευταῖο κόκκαλο, χωρὶς νὰ βγάλουμε οὔτε κίχ! Ποῦ τοὺς ηὕραμε!...»

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Δύο ἔτη μετὰ τὴν ἀνωτέρω μακρὰν συνομιλίαν μετὰ τοῦ κ. Δάφνη ἤτοι κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1920 ἐδημοσίευσα τὸν πρῶτον τόμον τῶν ***Διηγημάτων*** μου. Τότε δὲ ὁ ἀγαπητός μου λογοτέχνης ἔγραψε τὰ ἑξῆς ἐν τῇ ἐφημερίδι ***Ἀθήναις.***

»Ὁ Θεὸς νὰ μοῦ συγχωρήσῃ τὴν παρομοίωσιν, ἀλλὰ νομίζω ὅτι κάποτε—πρὸ διετίας—ἔπαιξα θαυματουργὸν ρόλον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸ τοῦ μνήματος τοῦ Λαζάρου. Ἕνας ἄνθρωπος, μία ἐξαιρετικὴ φυσιογνωμία τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας, ἦτο νεκρὸς μέσα εἰς ἕνα χαμηλὸν σπιτάκι τῆς ὁδοῦ Καποδιστρίου. Ἦτο νεκρὸς διὰ τὴν ζωὴν τοῦ πλήθους ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης. Πρὸς αὐτὸν ἐπορεύθην ἕνα φθινοπωρινὸν δειλινὸν καὶ τοῦ ἐφώναξα τὴν ὑψηλὴν ἐπιταγὴν τῆς θεᾶς Τέχνης· «Ἀδελφέ, δεῦρο ἔξω». Ὁ σεβάσμιος διδάσκαλος μὲ τὴν λευκὴν γενειάδα καὶ τὸ πλατὺ μέτωπον, εἰς τὸ ὁποῖον λάμπει τὸ οὐράνιον φῶς, ὑπήκουσεν εἰς τὴν εὐλαβητικὴν πρόσκλησιν, ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸν τάφον τῆς σιγῆς καὶ τῆς λήθης, ἀνῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὡμίλησε διὰ τοὺς ὡραίους καιροὺς τῆς παρελθούσης φιλολογικῆς γενεᾶς, διὰ τὸν ἰσάδελφόν του Παπαδιαμάντην, διὰ τὸν φίλον του Μωρεάς, καὶ εἶπε πράγματα ποῦ ἐπροξένησαν μεγάλην ἐντύπωσιν δημοσιευθέντα εἰς τὴν στήλην αὐτήν. Διότι ὁ Μωραϊτίδης ὁ κορυφαῖος τῶν ἐπιζώντων διηγηματογράφων μας, εἶχε λησμονηθεῖ ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ πολὺ δημόσιον ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς λογίους. Πολλοὶ τὸν ἐνόμιζαν πράγματι ἀποθαμμένον εἰς καμμίαν γωνίαν τοῦ φτωχικοῦ κοιμητηρίου τῆς ἀλιπλήκτου Σκιάθου, ὅπου ἐσήποντο τὰ κόκκαλά του εἰς τὸ ὑγρὸν χῶμα, ὅπως τοῦ συγγραφέως τῶν «Ροδίνων Ἀκρογιαλιῶν». Ἀλλ' ὁ Ἀλ. Μωραϊτίδης ἔζη μέσα εἰς τὴν μικρὴν κάμαραν μὲ τὸ χαμηλὸν ταβάνι, ἔζη μπροστὰ εἰς τὸ εἰκονοστάσιον μὲ τοὺς χλωμοὺς ἁγίους, εἰς τὸ φτωχικὸν καμαράκι ποῦ ὁμοιάζει πρὸς καλογηρικὸν κελλίον. Καὶ κατεγίνετο εἰς ἐκκλησιαστικὰς μελέτας. Ἦτο ἄλλος ἄνθρωπος πλέον ἢ μᾶλλον ἦτο πνεῦμα. Ἐξαϋλωμένος ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ» τοῦ φλογεροῦ ἐρωτικοῦ βιβλίου. Τίποτε ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ «χαρίεντος κομψευομένου μὲ τοὺς λάμποντας ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ βαθέα ὡραῖα χαρακτηριστικά του, εἰς ἃ οἱ φίλοι του ἔβλεπον μεγάλην ὁμοιότητα μορφῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ Σαίξπηρ»—ὅπως τὸν ἐζωγράφιζεν ὁ παλαιός του φίλος Θέμος. Ἐγὼ ἔβλεπα ἕνα ἀσκητήν, ὅπως ἐκείνους ποῦ μᾶς περιγράφει ὁ Ἀνατὸλ Φρὰνς εἰς τὴν «Θαΐδα» καὶ ὁ Τολστόης

εἰς τὸν «Πάτερ Σέργιον». Εἶνε ἀλήθεια ὅτι ἐδοκίμασα πολὺν κόπον διὰ νὰ τὸν ἀνασύρω εἰς τὴν ζωήν. Δὲν ἤθελε νὰ ὁμιλήσῃ. Δὲν ἤθελε ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὰ «ἐγκόσμια»—ἤγουν μὲ τὴν φιλολογίαν. Ἀλλ' ἔβαλα εἰς ἐνέργειαν τὰ μεγάλα μέσα. Ἀνεκάλυψα κάτω ἀπὸ τὴν στάχτην μίαν μικρὰν σπίθαν ἀνθρωπίνης ματαιοδοξίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένα καὶ τὰ ἰσχυρότερα πνεύματα. Ἐκολάκευσα τὴν ἀδυναμίαν αὐτήν, ἔβαλα τὴν κατάλληλον καύσιμον ὕλην μὲ δημοσιογραφικὴν ἐπιτηδειότητα, ἐφύσησα εἰς τὴν σπίθα καὶ ἡ φωτιὰ ἄναψεν. Ὁ Θεὸς νὰ μοῦ συγχωρήσῃ ὅτι ἐτάραξα τὴν ἡσυχίαν ἑνὸς ἀναχωρητοῦ.

»Θὰ ἐπακολουθήσῃ ὁ β' τόμ. τῶν «Διηγημάτων» καὶ κατόπιν οἱ λοιποί, μὲ τοὺς ὁποίους συμπληρώνεται τὸ δημοσιογραφικὸν ἔργον τοῦ Μωραϊτίδου. Θα ἔχωμεν ἔτσι ὁλόκληρον τὸν συγραφέα εἰς τὴν καλλιτέραν του λογοτεχνικὴν ἐκδήλωσιν. Διότι ὁ Μωραϊτίδης δὲν γράφει πλέον λογοτεχνίαν. Καταγίνεται εἰς τὸ ἔργον ποῦ ἐδόξασε τοὺς ἁγίους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν συγγραφὴν ἢ μετάφρασιν θρησκευτικῶν βιβλίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἔχομεν ἕως τώρα εἰς ἰδιαίτερον τόμον τὰς «Ὁμιλίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου εἰς τοὺς Ψαλμούς».

Β΄

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ-ΑΝΑΠΤΥΞΕΙΣ-ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

*Ἀφοῦ τὸ τομίδιόν μας τοῦτο ἀφιερώσαμεν τῇ μακαρίᾳ μνήμῃ τοῦ **Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη**, δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα ὅσαις πολὺ εὔμορφαις πινελιαίς, μὲ ἄφθονον λεπτοτάτην χρυσογραμμὴν μὲ τὴς ὁποίαις ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν κ. Γ. Δροσίνης ἐζωγράφισε τὸν ἔνδοξον διηγηματογράφον ἐν τῇ συντόμῳ ἀλλὰ δυνατῇ περιγραφῇ αὐτοῦ τῇ δημοσιευθήσῃ ἐν τῇ «Εἰκονογραφημένῃ τῆς Ἑλλάδος», ἐν τῷ τεύχει τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1925, παραστὰς εἰς τὰς ἑορτὰς τὰς γενομένας ἐν Σκιάθῳ κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς **Προτομῆς τοῦ Σκιαθίου λογογράφου**.*

«...Ἔτσι ξαφνικὰ βρέθηκα στὴ Σκίαθο, στὸ νησὶ ποῦ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος πολὺ σωστὰ ὠνόμαζε μικρὰ Κέρκυρα γιὰ τὴ φυσική ὀμορφιά του, κ᾿ ἐμεῖς θὰ μπορούσαμε νὰ ὀνομάσωμε ἀπὸ τὴν δική μας ὄψη ***νησὶ τῶν Ἀλεξάνδρων***, γιατί γέννησε τοὺς δύο Ἀλεξάνδρους, τὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντην καὶ τὸν Ἀλέξανδρο Μωραϊτίδη.

»Ἀπ᾿ αὐτοὺς τὸ γνωρίσαμε καὶ μὲ τὴ δική τους ἀγάπη τὸ ἀγαπήσαμε καὶ ποθήσαμε νὰ πατήσωμε τὶς ἀκροθαλασσιές του.

»Ἄξια ἔστησαν τοῦ ἑνὸς μαρμάρινη τὴν ὄψη οἱ Σκιαθῖτες κάτω ἀπὸ τὰ τραγουδημένα πεῦκα τοῦ ρόδινου ἀκρογιαλιοῦ καὶ κάποια μέρα ἰσάξια θὰ στήσουν καὶ τοῦ ἄλλου...

-

«Ἀπὸ μακρινὰ χρόνια καὶ μὲ τοὺς δυὸ σταυρωθήκαμε στῆς ζωῆς τὸ δρόμο. Πρῶτα ὅμως καὶ πολὺ στενώτερα σμίξαμε μὲ τὸ Μωραϊτίδη, ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ ***Ραμπαγᾶ*** καὶ τοῦ ***Μὴ Χάνεσαι***, ποὺ ξεφτερουγίσαμε κοντοπετῶντας ἀκόμα στὸ περιβόλι τῆς νιότης.

»Ὁ Μωραϊτίδης εἶχε πιὸ θρεμμένες τὶς φτεροῦγες, ξεπεταμένος κάμποσα χρόνια πρίν. Μὰ αὐτὸ δὲν ἐμπόδιζε νὰ δεθοῦμε μαζί του σὰν μικρότεροι ἀδελφοὶ μὲ μεγαλύτερο.

»Καὶ εἶχε μιὰ ὄψη καλωσύνης, ποὺ δυναμώθηκε ἀκόμα περισσότερο κ' ἔγινε ἁγιωσύνη τώρα μὲ τὰ χρόνια, ἕνα χαρακτῆρα τόσο εὔθυμο, τόσο γελαστό, ποὺ τραβοῦσε ἀμέσως ὅλων τὴν ἀγάπη.

»Ἀλησμόνητες βραδιὲς καλοκαιρινές, ποὺ περνούσαμε στὰ ὑπαίθρια θέατρα, τὰ μόνα κέντρα τότε τῆς ἀθηναϊκῆς ζωῆς μαζὶ μὲ τὴν ἀκρογιαλιὰ τοῦ Νέου Φαλήρου. Καὶ γράφαμε τὴν κρίση μας γιὰ κάθε νέο ἔργο, χωρὶς νὰ περιοριζώμεθα μόνο στὴ σκηνή. Κατεβαίναμε καὶ στὰ καθίσματα τῆς πλατείας, καὶ κάποτε μάλιστα, αὐτὰ μᾶς ἐνδιέφερον περισσότερο...

—

«Μὲ τὸν ἄλλον Ἀλέξανδρο, τὸν Παπαδιαμάντη, πολὺ ἀργότερα γνωρίστηκα. Καθὼς ἦτον πάντα κουμπωμένος ὡς τὸ λαιμό, ἀκοινώνητος, σφαλιστός, δὲν ἔκανε μὲ κανένα συντροφιά, οὔτε στοὺς κύκλους τότε τοὺς δημασιογραφικοὺς ἦτον γνωστός. Μεταφραστὴς μυθιστορημάτων καὶ πρὸ πάντων ἀγγλικῶν, γιὰ ἐπιφυλλίδες ἐφημερίδων, σκυμμένος σὲ μιὰ ἀπόμερη γωνιὰ γραφείου, τυλιγμένος σὲ σύννεφο καπνοῦ, ἐξωφλοῦσε τὶς γνωριμίες του μὲ μιὰ καλησπέρα ἢ μιὰ καληνύχτα, γιατὶ ἦτον ἀπὸ τὶς νυχτερίδες τῶν ἐφημερίδων.

»Ὅταν ἄρχισε νὰ γράφῃ διηγήματα, δημοσιεύτηκαν μερικὰ στὴν «Ἑστία» τὴν εἰκονογραφημένη καὶ πρῶτα πρῶτα ἡ «Μαυρομαντηλοῦ» του, ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ δυνατὰ σὲ γραμμὲς καὶ σὲ χρώματα. Ἀλλὰ κι' αὐτὸ δὲν τὸν ἔκανε οἰκειότερο μὲ τὴ Διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ. Παρουσιάζουνταν στὴν πόρτα τοῦ γραφείου χωρὶς ν' ἀκουστῇ τὸ βῆμά του κ' ἔδινε τὸ χειρόγραφο ἀπὸ κεῖ, χωρὶς νὰ μπῇ παραμέσα, ἂν τύχαιναν μάλιστα κι' ἄλλοι. Σὰν νὰ ἤρχουνταν γιὰ νὰ πάρῃ κι' ὄχι γιὰ νὰ δώσῃ, ἀμίλητος καὶ μὲ τὰ μάτια χαμηλωμένα. Ὅσοι τὸν γνώρισαν θὰ μποροῦσαν νὰ ὁμολογήσουν, πῶς ποτὲ δὲν κατώρθωσαν νὰ τὸν ἰδοῦν κατὰ πρόσωπο κι' οὔτε ἔμαθαν ποτὲ τὸ χρῶμα τῶν ματιῶν του.

»Ὅ,τι ἔγραφε, ἀφοῦ τὸ ἄφηνε σὲ κάποιο γραφεῖο περιοδικοῦ

ἢ ἐφημερίδας, οὔτε τὸ συλλογίζουνταν πιά, οὔτε ζητοῦσε νὰ μάθῃ πότε θὰ δημοσιευθῆ· οὔτε καὶ διορθώσεις ἔβλεπεν ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο· τὰ χειρόγραφά του ἦταν ἔκθετα ριγμένα στὴ βρεφοδόχο τοῦ Βρεφοκομε ου.

«Γι' αὐτὸ καὶ πολλὰ κακοτυπώθηκαν ἀπὸ τὴ πρώτη φορά, μὲ λάθια ἀπὸ σφαλερὸ διάβασμα τοῦ χειρογράφου, καὶ ξανατυπώθηκαν ἐξακολουθητικὰ ἔτσι. Ὥστε, ἂν ποτε γίνῃ καμμιὰ ἔκδοση τῆς προκοπῆς, θὰ ἦτον σωστὸ νὰ τὴν ἐπιστατήσῃ κάποιος μὲ προσεκτικὰ μάτια καὶ κριτικὸ νοῦ, καὶ νὰ διορθώσῃ τοὐλάχιστο ὅσα ὁλοφάνερα φαίνεται πῶς θά πρεπε νὰ εἶναι τυπωμένα.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΥΓΧΩΡΗΤΙΚΗ ΕΥΧΗ

Ἐν σελ. 4 γίνεται λόγος περὶ μεγάλης Συγχωρητικῆς εὐχῆς. Ἐπὶ τούτου παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς·

Ἐν τῷ συνήθει ***Εὐχολογίῳ*** τῶν ἱερέων, ὑπάρχει μία σύντομος συγχωρητικὴ εὐχὴ ἣν συνήθως ἀναγνώσκουσιν οἱ ἱερεῖς ἐπὶ τῶν ἐξομολογουμένων χριστιανῶν. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἑτέρα ἀρκετὰ ἐκτενὴς ἀναφέρουσα λεπτομερῶς τὰ ἁμαρτήματα εἰς ἃ ὑποπίπτει, ἂν δὲν προσέξῃ, ὁ χριστιανός. Αὐτὴν τὴν ἐκτενῆ εὐχήν, ἀρχαιο-

τάτην βέβαια καὶ αὐτήν, ἀλλ' ἀνέκδοτον, ὁ μακαρίτης Παπᾶ Ἀνδρέας εἶχεν ἀντιγράψει ἔκ τινος χειρογράφου παλαιοῦ εὑρισκομένου ἐν τῷ περιωνύμῳ Κομνηνείῳ, ἀρχαιοτάτῃ Μονῇ παρὰ τὴν Ἀγυιάν. Αὐτὴν τὴν εὐχὴν ἐπροτιμοῦσεν ὁ Παπαδιαμάντης νὰ τοῦ διαβάζῃ ὁ Παπανδρέας πρὸ τῆς θείας Μεταλήψεως, βαθυτάτην εὐσέβειαν τρέφων ἐν τῇ ψυχῇ του, καὶ δεικνύων διὰ τούτου τὴν ἄκραν αὐτοῦ ταπείνωσιν καὶ εὐλάβειαν.

Ἐν σελ. 31 εἰς κατανόησιν πλήρη τῶν συγκινητικωτάτων ἐκείνων τεμαχίων ἔκ τινος πανηγυρικοῦ λόγου εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, ἅτινα μετὰ τόσης ἱερᾶς κατανύξεως ἀπαγγέλλει ἡ τυφλὴ μοναχή, παραθέτομεν ἐνταῦθα τεμάχιον ἐκλεκτὸν ἐκ λόγου πανηγυρικοῦ εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου τοῦ ὑψιπετοῦς ἀετοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ῥητορικῆς, τοῦ μεγάλου Ἱεροκήρυκος Ἠλία τοῦ Μηνιάτου, ὅστις ἵνα ἀποδείξῃ τρανότατα τὴν δόξαν ἣν ἀπολαμβάνει ἐν οὐρανοῖς ἡ Μήτηρ τοῦ Θεοῦ, ἡ Κυρία ἡμῶν Θεοτόκος, ἀναφέρει τὸ ἑξῆς χαριέστατον ἀνέκδοτον ὅπερ ἀναγινωσκόμενον πληροῖ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης τὴν ψυχὴν τοῦ εὐλαβητικοῦ χριστιανοῦ.

«Ἀδύνατον εἶνε, χριστιανοί, ὁ νοῦς μας νὰ φαντασθῇ τὸ ὑπέρλαμπρον ἐκεῖνο φῶς, μὲ τὸ ὁποῖον ἀστράπτει ἡ Μακαρία Παρθένος εἰς τὸν Παράδεισον. Ἡ Σελήνη, ὁ Ἥλιος εἶνε σκοτεινὰ πράγματα παραβαλλόμενα μὲ ἐκεῖνο τὸ ἀνεκλάλητον κάλλος, τὸ ὁποῖον βλέπουσι καὶ δὲν χορταίνουσιν οἱ Μακάριοι. Τί ὡραῖον! Τί φαεινόν! Τί θεοειδὲς θέαμα τῶν Σεραφείμ! Τοῦτο ἐπεθύμησε νὰ ἴδῃ ἕνας νέος πολλὰ εὐλαβὴς τῆς Παρθένου, καὶ ἔκαμε πρὸς αὐτὴν τοιαύτην δέησιν·

«Μαρία, γλυκύτατον ὄνομα, ὁποῦ ἐγὼ μετὰ Θεὸν σέβω καὶ προσκυνῶ μὲ ὅλον τὸν πόθον καὶ εὐλάβειαν τῆς ψυχῆς μου, διότι εἶσαι τῆς ψυχῆς μου ἡ παρηγορία καὶ ἡ χαρά. Ἂν εὕρηκα χάριν ἐνώπιόν σου ὁ ταπεινὸς δοῦλός σου, μίαν χάριν νὰ μοῦ κάμῃς, σὲ παρακαλῶ· Ἀνάμεσα εἰς τὰς ἄλλας εὐεργεσίας νὰ μὲ ἀξιώσῃς νὰ σὲ ἰδῶ καθὼς εἶσαι εἰς τὸν Παράδεισον. Ἀξίωσόν με, ἀειπάρθενε Κόρη. Ἀξίωσόν με, Μῆτερ ἐλέους. Ἂς σέ ἴδω, καὶ εὐχα-

ριστοῦμαι νὰ χάσω ἕνα ἀπὸ τὰ μάτια μου. Εἰσήκουσεν ἡ Πάναγνος Δέσποινα τοῦ εὐλαβοῦς της δούλου τὴν προσευχήν. Τοῦ ἐφάνη μίαν νύκτα εἰς τὸν ὕπνον του ὁλολαμπής, μὲ ὅλον ἐκεῖνο τὸ φῶς τῆς δόξης, μὲ τὸ ὁποῖον λάμπει εἰς τὸν οὐρανόν. Ἐξύπνησεν ὁ νέος, καὶ ἀληθινὰ ἔχασε τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ μάτια του. Μὰ ἀπὸ τὴν χαρὰν ὁποῦ εἶχε, πῶς ἠξιώθη νὰ ἴδῃ τὴν Βασίλισσαν τῶν Οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς, δὲν ἐλυπᾶτο ὁλότελα πῶς ἐστερήθη τὸ φῶς του. Μάλιστα πάλιν παρακαλεῖ νὰ τὴν ἴδῃ ἄλλην μίαν φοράν, καὶ εὐχαριστεῖται νὰ χάσῃ καὶ τὸ ἄλλο μάτι ὁποῦ τοῦ ἔμεινε. Καὶ πάλιν ἠξιώθη· πάλιν τὴν εἶδε. Μὰ τί λογιάζετε, χριστανοί; Πῶς τάχα νὰ ἔμεινε τυφλὸς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μάτια; Ἡ συμπαθεστάτη Μήτηρ τοῦ Θεοῦ, ὡσὰν τοῦ ἐφάνη τὴν δευτέραν φοράν, ὄχι μόνον δὲν τὸν ἐστέρησεν ἀπὸ τὸ ἕνα μάτι ὁποῦ τοῦ ἔμεινε, μὰ τοῦ ἔστρεψε καὶ τὸ ἄλλο, ὅπου εἶχε χαμένον. Ἐξύπνησεν ὁ νέος ἐκεῖνος μὲ τὰ δύο μάτια ὑγιᾶ· καὶ ὅλος ἐκστατικὸς ἀπὸ τὴν διπλῆν χαράν, μὲ πολλὰ δάκρυα εὐλαβοῦς ἀγαλλιάσεως ἔδωκε τῇ Θεομήτορι χιλίας εὐχαριστίας..»

ΤΟ ΕΝ ΣΚΥΡΩ ΜΕΤΟΧΙΟΝ ΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ

Περὶ τοῦ πλουσιωτάτου Μετοχίου τῆς Μεγάλης Λαύρας περὶ οὗ γράφομεν ἐν σελ. 120 παραθέτομεν τὰς ἑξῆς πληροφορίας ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Δ. Παπαγεωργίου.

Ἡ μονὴ αὕτη κειμένη ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῆς Νήσου ἔχει ναὸν ἐπ᾿ ὀνόματι τοῦ ἁγ. Γεωργίου, πολιούχου τῆς Νήσου, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου ὠνομάζετό ποτε καὶ ὅλη ἡ κωμόπολις. Ὁ ναὸς αὐτῆς εἶνε παλαιὸς καὶ πλούσιος εἰς ἱερὰ σκεύη καὶ ἀναθήματα. Ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου ἡ θαυματουργὸς κατὰ τὴν παράδοσιν μετηνέχθη ἐκ τοῦ Βυζαντίου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Εἰκονομαχίας. Πότε ἱδρύθη ἡ Μονὴ αὕτη δὲν εἶνε γνωστόν, ἀλλ᾿, ὡς φαίνεται, ἐκτίσθη πρὸ τῆς Βενετοκρατίας, συμπεριληφθεῖσα κατόπιν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Βε-

νετικῆς Ἀκροπόλεως. Περὶ δὲ τοῦ πῶς αὕτη ἀφιερώθη εἰς τὴν ἐν Ἄθωνι Μεγίστην Λαύραν, ὑπάρχει ἡ ἑξῆς παράδοσις. Ὅταν ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς μετέβαινε νὰ καθυποτάξῃ τὴν Κρήτην, εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν ἅγ. Ἀθανάσιον τὸν Ἀθωνίτην. Πλέοντες δὲ ἔξωθεν τῆς Σκύρου κατελήφθησαν ὑπὸ τρικυμίας δεινοτάτης· προσεγγίσαντες δὲ εἰς τὴν νῆσον ἀποβιβάζουσι τὸν Ἀθανάσιον μὴ δυνάμενον νὰ πλεύσῃ ἐκ τοῦ πολλοῦ σάλου. Ὁ Νικηφόρος ὑπόσχεται εἰς τὸν Ἀθανάσιον νὰ δωρήσῃ αὐτῷ τὰς ἐπὶ τῆς νήσου σήμερον κτήσεις τῆς Μονῆς, ἂν ἐπανέλθῃ νικητής. Ὁ Ἀθανάσιος ἀποβιβασθεὶς ἐγκατεστάθη ἔν τινι σπηλαίῳ κάτωθεν τῆς Ἀκραπόλεως, ἔνθα ὑπάρχοι σήμερον ὁμώνυμος ναΐσκος. Ὁ Νικηφόρος ἐπανελθὼν νικητὴς ἐκ Κρήτης ἐκτελεῖ τὴν ὑπόσχεσίν του, ὁ δὲ Ἀθανάσιος ἱδρύσας βραδύτερον ἐν Ἄθωνι τὴν Μεγίστην Λαύραν ἐπροίκισεν αὐτὴν καὶ διὰ τῶν ἐν Σκύρῳ δωρηθέντων αὐτῷ κτημάτων. Οὕτω σήμερον τὸ περιώνυμον αὐτὸ Μετόχιον τῆς Λαύρας εἶνε κύριον ὄχι μόνον τοῦ ΒΑ τμήματος τῆς νήσου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ΜΔ. Κέκτηται ἀπεράντους γαίας εὐφορωτάτας, ἀμπελῶνας, κήπους καὶ μύλους καὶ πολυάριθμον ποίμνιον καὶ ἀγέλας βοῶν καὶ ἵππων.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἐπί τι διάστημα, ἡ Μονὴ αὕτη περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ νέου Κράτους, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ παρεδόθη πάλιν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Μεγίστης Λαύρας.

Σχετικῶς δὲ μὲ τὴν παράδοσιν ὅτι ἕνεκα τῆς τρικυμίας ἀπεβιβάσθη ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος εἰς Σκῦρον, ἀλλαχοῦ (¹) ἡμεῖς ἀναφέρομεν, κατ' ἄλλην παράδοσιν, ἀγράφως διασωθεῖσαν ἐν Ἀθήναις, ὅτι Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς μεταβαίνων εἰς Κρήτην, ἀπεβιβάσθη μετὰ τῶν Στρατευμάτων του εἰς Πειραιᾶ φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον, ὅστις ἀνελθὼν εἰς Ἀθήνας παρέμεινεν ὅπου σήμερον ὑπάρχει ὁ Ναΐσκος τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, εἰς τὴν Πέτραν καλούμενος, ὡς ἐκτισμένος ἀληθῶς ἐπάνω εἰς βράχον παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ Θησείου, ὅπου ἐξωμολογοῦσε τοὺς στρατιώτας τοῦ Νικηφόρου, μέλλοντας ν' ἀναχθῶσι καὶ καταπλεύσωσιν εἰς

Σημ. 1. Παράβαλ. ***Μὲ τοῦ Βορηᾶ τὰ Κύματα*** σειρὰ Γ'. (Ἅγιον Ὄρος).

Κρήτην. Τὰς δύο αὐτὰς παραδόσεις ἂς προσπαθήσωσι νὰ συμβιβάσωσιν οἱ παρ' ἡμῖν Βυζαντινολόγοι λαμβάνοντες ὡς βάσιν τὴν ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Δ. Παπαγεωργίου συμβᾶσαν παρὰ τὴν Σκῦρον τρικυμίαν, ἥτις ἠνάγκασε τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον κάπου νὰ προσεγγίσῃ.

Τὸ ἐν Σκύρῳ τοῦτο Μετόχιον τῆς Λαύρας, ὡς προείπομεν, παραχωρεῖται ἐπὶ ὡρισμένον διάστημα ὑπὸ ἐνοίκιον εἰς Ἔξαρχον τῆς Μονῆς ἕνα ἐκ τῶν σεβασμιωτέρων Πατέρων, ὅστις μετὰ καὶ ἄλλων βοηθῶν του ἀναλαμβάνει τὴν συντήρησιν καὶ καλλιέργειαν τῶν πλουσιωτάτων καὶ εὐφορωτάτων κτημάτων τοῦ **Μετοχίου**. Περατοῦντες τὴν σημείωσίν μας αὐτὴν προσθέτομεν ὅτι αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ Ἀκολουθίαι τοῦ Μετοχίου τελοῦνται μετὰ πολλῆς ἱεροπρεπείας καὶ τάξεως, κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς διοικούσης Μονῆς, τὰς δὲ ἱερὰς Λειτουργίας κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ λοιπὰς ἑορτὰς παρακολουθοῦσι πολλοὶ τῶν εὐλαβεστάτων κατοίκων καὶ ἰδίως οἱ ὑπάλληλοι, εὐχαριστούμενοι μὲ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἁγιορείτικην ἐν γένει φιλοκαλίαν περὶ τὰ τοιαῦτα.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΤΕΛΕΤΑΙ

«Ἐν σελίδι 128 γράφοντες περὶ τοῦ λαμπρῶς ἀνακαινισθέντος ναΐσκου τῆς ἐν Ἀθήναις Μονῆς τῆς ἁγίας Φιλοθέης ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου τιμωμένου, αναφέρομεν ὅτι μεταξὺ τοῦ Ναοῦ τῆς Μητροπόλεως καὶ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Μεγάρου κείμενος χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως καὶ διὰ τὰς χειροτονίας τῶν νέων ἀρχιερέων, διότι ἐν αὐτῷ τὴν παραμονὴν τῆς χειροτονίας των γίνεται καὶ τὸ Μικρὸν λεγόμενον Μήνυμα». Ἤδη προσθέτομεν καὶ τάδε·

Ὡς παρετηρήσαμεν ἐσχάτως οὐχὶ μόνον ὁ ὡραῖος ναΐσκος τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου εἶνε χρήσιμος εἰς σπουδαίας περιστάσεις τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐν ᾗ θέσει εὑρίσκεται, παρ' αὐτὸ τὸ Μητροπολιτικὸν Μέγαρον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας ὁμοίας φύσεως. Διότι κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς οἷα εἶνε ἐν παραδείγματι ἡ ***Δευτέρα Ἀνά-***

στασις, ήτοι ό Έσπερινὸς τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, ἐν τῇ Μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Μητροπολιτικοῦ μεγάρου περιβαλλόμενος τὰ ἱερὰ ἄμφια ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, μεταβαίνει ἐν λαμπρᾷ πομπῇ εἰς τὸν Ναὸν τῆς Μητροπόλεως συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν Ἱεροδιακόνων, Ἀρχιμανδριτῶν καὶ Ἱερέων, ἐνδεδυμένων τὰς ἱερὰς στολάς των. Τὸ ἔθιμον τοῦτο τὸ Βυζαντινόν, τὸ τόσον ἐπιβλητικὸν καὶ σεμνὸν εἰς τὰ ὄμματα ἰδίως τῶν λογίων καὶ ξένων, φανταζομένων τὸ ἀπερίγραπτον μεγαλεῖον τῶν τελετῶν τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, ὅτε εἰς ὡρισμένας ἑορτὰς ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου ἀκολουθούμενος ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς του καὶ μεγιστᾶνας ἐν λαμπρᾷ περιβολῇ μετέβαινεν ἀπὸ τοῦ Μεγ. Παλατίου εἰς τὸν ἐγγὺς Ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας νὰ ἐκκλησιασθῇ. Τὸ ἀρχαῖον αὐτὸ ἔθιμον ἐτακτοποίησεν ἐπ᾿ ἐσχάτων μὲ ὅλην τὴν ἱστορικὴν ἐπιβολὴν καὶ λάμψιν ὁ μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρυσόστομος, ὅστις ἄκρος θιασώτης τῶν πατρίων, μύστης δὲ ὅλων τῶν λεπτομερειῶν των ὡς ἐκ τῶν μεγάλων ἱστορικῶν του γνώσεων καὶ ἰδίως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ Ὀρθοδόξου γένους, ἦτο ὁ μόνος δυνάμενος νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἀναγεννηθεῖσαν αὐτὴν τυπικὴν τάξιν, ἥτις τόσον ἔθελγε τὸν Βυζαντινὸν Ὀρθόδοξον λαόν. Τοῦτο θὰ κατορθωθῇ τελειότατα, ἂν τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ μεταξὺ τοῦ Ναοῦ τῆς Μητροπόλεως καὶ τοῦ Μητροπολιτικοῦ μεγάρου περιφραχθῇ, ἀφιερούμενον διὰ τὰς τοιαύτας τελετάς, στολισθῇ δὲ μὲ στοάς, αἵτινες κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑκάστοτε ἑορτὰς νὰ στολίζωνται δι᾿ ἀψίδων καὶ εἰκόνων καὶ δαφνοκλάδων, μύρτων καὶ πεύκων καὶ λαβάρων Ἐκκλησιαστικῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας νὰ διέρχηται ἡ Ἱερὰ συνοδία μεταβαίνουσα ἀπὸ τοῦ Μεγάρου εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναόν, προπορευομένων τῶν ἱεροψαλτῶν ψαλλόντων τὰ κατάλληλα πρὸς τὴν ἱερὰν ἑκάστοτε πομπὴν ᾄσματα.

Συμπληρώσεις ἐπὶ τοῦ ἄρθρου ἡμῶν· ***«Ὁ Ἡσυχαστὴς τοῦ Μυλοποτάμου»*** σελ. 86.

ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΣ ΙΩΑΚΕΙΜ Γ΄.

Μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου τὸ δεύτερον ἀνάβασίν του Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄. ὀλίγα ἔτη ἐπέζησεν· ἀλλ᾽ ὅμως καὶ κατὰ τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα ἔτη ἐπέδειξε διὰ τῆς διοικήσεώς του ὅλον τὸ ἐθνικὸν μεγαλεῖον, κατορθώσας νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τῆς ἀκαταπονήτου δράσεώς του ἐπί τε τῶν ἡμετέρων καὶ ξένων καὶ αὐτῶν τῶν κατακτητῶν, οἱ ὁποῖοι ***μεγαλοπρεπῆ*** αὐτὸν ἀπεκάλουν. Οἱ ἀντιπρόσωποι μάλιστα τῶν μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν διαβλέποντες ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ μίαν ἀρχαϊκὴν περίλαμπρον μορφὴν ἀποστολικοῦ Πατρὸς παντοιοτρόπως ἐπεδείκνυον τὴν πρὸς αὐτὸν ἐκτίμησίν των.

Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ μεγάλου Βαλκανικοῦ πολέμου παθὼν αἴφνης ἔκ τινος κρυολογήματος, ἀπὸ τὴν χαρὰν ἣν ᾐσθάνθη διὰ τὰς νίκας τοῦ Γένους παρημέλησεν ἑαυτόν, τυχὼν κατὰ τὴν νικηφόρον εἴσοδον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἀγαπημένην του πόλιν Θεσσαλονίκην βαρέως πάσχων. Μαθὼν τὴν πρὸς τὴν πόλιν ταύτην προχωροῦσαν στρατιωτικὴν δύναμιν τῶν Βουλγάρων, μόλις ἐπρόλαβε νὰ γνωστοποιήσῃ τοῦτο εἰς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, ἀπαιτήσας νὰ τῷ στείλῃ τὰς κλεῖδας τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὑπολογίζων ὅτι οἱ Ἕλληνες τραπέντες πρὸς τὰ Βιτώλια θὰ καθυστέρουν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἀλλ᾽ ὅμως Θεοῦ προνοίᾳ καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Μυροβλήτου πολιούχου τῆς Μακεδονικῆς μεγαλοπόλεως οἱ Ἕλληνες ἐπρόλαβον τοὺς Βουλγάρους καὶ κατέλαβον τὴν Θεσσαλονίκην. Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄. ἐχάρη ἰδὼν πληρούμενον τὸ ὄνειρόν του, ἀλλὰ συγχρόνως εἰς τὰς 12 Νοεμβρίου 1912 παρέδιδε τὴν μεγάλην αὐτοῦ ψυχὴν εἰς χεῖρας Θεοῦ. Ὁ θάνατος τοῦ μεγάλου Πατριάρχου ἐβύθισεν εἰς ὀδυνηρότατον πένθος τὸ Γένος, ἡ δὲ κηδεία του ἐγένετο δημοτελεστάτη καὶ πρωτοφανὴς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Γένους, ἀναπολήσασα ἡμέρας δόξης τῆς Βυζαντινῆς ἐποποιΐας.

Ἐκ τῆς ἐφ. ***Ἀκροπόλεως*** σταχυολογοῦντες μεταφέρομεν μέρος

θαυμασίας ὄντως περιγραφῆς τῆς γενομένης τότε πενθίμου πομπῆς καὶ παρατάξεως.

Ἡ κηδεία τοῦ μεγάλου Πρωθιεράρχου.

Χθὲς (17 Νοεμβρίου) ἐγένετο ἀποθεωτικὴ ἡ κηδεία τοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄. Κατέπληξε διὰ τοῦ μεγαλείου της καὶ ὡς τοιαύτη θὰ παραμείνῃ ἀλησμόνητος. Εἰς τὸ Φανάριον καὶ τὰς ὁδοὺς ἀπὸ ὅπου ἐπρόκειτο νὰ διέλθῃ ἡ νεκρώσιμος τελετὴ πλῆθος ἄπειρον κόσμου εἶχε συγκεντρωθῆ ἀπὸ ἐνωρὶς ἀναμένον ἐν σιγῇ καὶ κατηφείᾳ τὴν διέλευσίν της. Ἦτο κάτι τι ἀσύλληπτον καὶ φανταστικῶς μεγαλοπρεπές, μία ἀπὸ τὰς σπανίας ἐκδηλώσεις συρροῆς ποῦ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ μία μεγαλόπολις. Ὅλα τὰ μεταγωγικὰ μέσα εἶχον τεθῆ εἰς ἐνέργειαν διὰ νὰ μεταφέρουν τὸν κόσμον εἰς τὸ προσκύνημα τοῦ λατρευτοῦ των Πατριάρχου. Αἱ ἅμαξαι, τὰ ἀτμόπλοια, τὰ ἀκάτια, αἱ λέμβοι, ὅλα ἀπὸ ὄρθρου βαθέος ἦσαν εἰς κίνησιν μεταφέροντα χιλιάδας κόσμου πρὸς τὴν ἱστορικὴν τοῦ Κερατίου γωνίαν. Ἡ πομπὴ τῶν πεζῶν ἰδίως, διαρκής, συνεχής, ἀδιάσπαστος, ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν κεντρικὴν συνοικίαν τοῦ Πέραν, συνηνοῦτο μετὰ τῆς τοῦ Γαλατᾶ καὶ ἐχύνετο διὰ διαφόρων ὁδῶν καὶ διὰ τῆς Γεφύρας πρὸς τὸ Φανάριον. Ὅλος ὁ Κεράτιος διηυλακοῦτο διαρκῶς ἀπὸ ἀκάτια, καΐκια, λέμβους, ἀτμακάτους, βενζινακάτους, χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ κανεὶς τὰ μικρὰ ἀτμόπλοια ποῦ ἔφθανον πάντοτε κατάμεστα.

Εἰς τὴν μεγάλην ὁδόν, ἥτις φέρει πρὸς τὸ Φανάριον, τὴν λεγομένην Οὖν—Καπάν, εἶχον καταλάβει ἀπὸ τῆς προτεραίας ἀκόμη τὰς πλευράς, τὰ οἰκήματα, τοὺς ἐξώστας, τὰ παράθυρα, χιλιάδες κόσμου οὕτως ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ κανεὶς τίποτε ἄλλο παρὰ μίαν μᾶζαν ἀτελείωτον ἀνθρώπων κινουμένων. Ἀπὸ πολλὰ παράθυρα εἶχαν ἀφαιρεθῆ τὰ πλαίσια, διὰ νὰ βλέπῃ περισσότερος κόσμος. Εἰς τοὺς τῶν πλείστων οἰκιῶν ἐξώστας, ἐκρέματο ἡ εἰκὼν τοῦ Πατριάρχου.

Ὅμως εἰς τὴν πρὸς τὴν ἀποβάθραν ἄγουσαν ἡ κοσμοπλημμύρα ἔφθανεν εἰς τὴν ἔντασίν της. Ἐκεῖ συνωθοῦντο ὅλοι διὰ νὰ διέλ-

θουν πέραν τῆς ὑπὸ τῶν ἀστυφυλάκων φρασσομένης ὁδοῦ. Ὅσοι δὲν ἦσαν ἐφωδιασμένοι διὰ δελτίων εἰσόδου, ἠναγκάσθησαν νὰ μένουν ἐκεῖ ὥρας ὁλοκλήρους· μόνον ὀλίγοι κατώρθονον διὰ παρακλήσεων καὶ διὰ μικρῶν φιλοδωρημάτων νὰ διέλθουν πέραν τῆς ζώνης τῶν ἀστυνομικῶν. Ἀπὸ τὴν ἀποβάθραν πλέον ἤρχιζεν ἡ ἀποκλεισθεῖσα ὁδὸς ἐστρωμένη δι' ἄμμου διὰ τὴν εὐκολωτέραν διέλευσιν τῶν ἁμαξῶν, ὡς συνηθίζεται ἐν τῇ Πόλει κατα τὰς μεγάλας πομπάς, καὶ κοσμημένη καὶ διὰ πενθίμων λαβάρων, μέχρι τοῦ Πατριαρχικοῦ ναοῦ. Ὅσον δὲ προχωρεῖ κανεὶς εἰς τὸ Φανάριον, τόσον εὑρίσκεται πρὸ ἄλλων συμπαγῶν μαζῶν κόσμου ἐστοιβαγμένου ἐπὶ τῶν τειχῶν, ὅπου κίνδυνος ἦτο νὰ καταπέσῃ κανεὶς ἐκ τοῦ συνωστισμοῦ καὶ νὰ φονευθῇ. Εἰς τὸ Φανάριον ὡς καὶ τὰ κεραμίδια τῶν οἰκιῶν εἶχαν ἀφαιρεθῇ διὰ νὰ δύνανται εὐχερέστερον νὰ κάθηνται ἐπὶ τῶν στεγῶν αὐτῶν ἑκατοντάδες ἀνθρώπων.

—

Παράταξις καὶ πομπή.

Ἐντὸς τῆς αὐλῆς τῶν Πατριαρχείων ἀπὸ τῆς ἐξωθύρας μέχρι τῆς θύρας τοῦ ναοῦ εἶχαν στρωθῇ τάπητες καὶ ἑκατέρωθεν τῆς πλατείας αὐτῶν ζώνης παρετάχθησαν ἀγήματα Ῥωσικῶν πολεμικῶν καὶ τοῦ Ῥουμανικοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀξιωματικῶν των, καὶ πρὸ αὐτῶν μαθηταὶ τῆς Θεολογικῆς σχολῆς κρατοῦντες ἑξαπτέρυγα καὶ σταυρούς.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ εἶχαν παραταχθῇ ἑκατέρωθεν τῶν πτερύγων, αἵτινες εἶχαν ἀποκλεισθῇ, ἀγήματα Ῥώσων ναυτῶν.

Ὀλίγα λεπτὰ πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ νεκρώσιμος Ἀκολουθία τὸ θέαμα τοῦ ναοῦ παρουσιάζεται ἐν ὅλῃ του τῇ μεγαλοπρεπείᾳ. Ὁ συνήθως ἀδιάφορος δι' ὅλους μας Πατριαρχικὸς ναός, ὁ μόλις μὲ τὸν Πατριαρχικόν του θρόνον καὶ τὸ ὡραῖον γλυπτὸν τέμπλον του συγκρατῶν τὴν προσοχήν, κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν παρουσίασε θέαμα πρωτοφανὲς τῳόντι. Βλέπομεν ὅλοι συγκεκινημένοι.

Ἕνας ναὸς μὲ ἀτμόσφαιραν πένθιμον, μὲ μελανὰ παντοῦ παραπετάσματα, κίονες, ὡσὰν νὰ ἦσαν κατασκευασμένοι ἀπὸ θαμβὸν

μέλανα γρανίτην ἐπιστεφόμενοι κατὰ τὰ κιονόκρανα ἀπὸ τοὺς χρυσοῦς δικεφάλους πατριαρχικοὺς ἀετούς· θεωροῦμεν τὰ φῶτα τῶν μανουαλίων διαστίζοντα μὲ τὰς ἐρυθρὰς ἀνταυγείας των τὸ μελανὸν φῶς τοῦ ναοῦ, ὅστις εὐωδιάζει ἀπόπνοιαν ἀνάμικτον ἀπὸ εὐώδη θυμιάματα καὶ ῥόδα· καὶ μέσα εἰς αὐτὸ τὸ μυστηριῶδες, τὸ ἀσκητικὸν περιβάλλον, ὑψηλά, ἀνακείμενος ἐπάνω εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Ἄκρος Ἀρχιερεύς. Ἔπειτα πάρα κάτω αἱ αὐστηραὶ μορφαὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀντιπροσώπων, αἱ λεπταὶ φυσιογνωμίαι τῶν διπλωματῶν, ἡ ποικιλία τῶν ἄλλων ἐπισήμων προσώπων, χανόμεναι μέσα εἰς τὸ ἡμίφως καὶ διαφαινόμεναι ὡς ἡ ἀπόχρωσις μιᾶς μεγάλης εἰκόνος, τὴν ψυχὴν τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ ὁ ἐπὶ τοῦ Θρόνου ἐξηγνιασμένος νεκρός.

Σκηνογραφία μεγάλη καὶ ἱστορική, ἀπὸ τὸ σύνολον τῆς ὁποίας τὰ μεγαλείτερα κανεὶς θὰ εἶχε νὰ ἀντλήσῃ διδάγματα καὶ τὰς ἑδραιοτέρας νὰ συγκομίσῃ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας.

Οἱ Ἐπίσημοι

Περὶ τὴν ἐνάτην πρωϊνὴν ἤρχισεν ἡ προσέλευσις τῶν ἐπισήμων, οἱ ὁποῖοι κατέλαβον τὰς δι' αὐτοὺς ὡρισμένας θέσεις. Εἰς ἰδιαίτερα στασίδια ἐκάθησαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Σουλτάνου, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς κυβερνήσεως καὶ οἱ ὑπουργοί. Εἰς τὰ στασίδια τῶν ἀρχιερέων ἤρχοντο κατὰ σειρὰν ὁ Πατριάρχης τῶν Ἀρμενίων, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἐξάρχου, ὁ Ἀρχιραββῖνος, ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν Συροχαλδαίων, ὁ πρώην Ἀρμένιος Πατριάρχης Ὀρμανιὰν καὶ οἱ Ῥαββῖνοι. Ἠκολούθουν οἱ πρέσβεις τῆς Ῥωσίας, τῆς Ῥουμανίας, καὶ οἱ σύμβουλοι ὅλων τῶν ἄλλων ξένων πρεσβειῶν.

Ἡ Νεκρώσιμος Ἀκολουθία

Εἰς τὰς 10 π. μ. ἤρχισεν ἡ νεκρώσιμος Ἀκολουθία, ἡ ὁποία ἦτο μεγαλοπρεπεστάτη. Περὶ τὸ τέλος της, οἱ Σεβ. ἅγιοι Συνοδικοὶ καὶ οἱ μετ' αὐτῶν τελεταρχήσαντες ἀρχιερεῖς ἀνὰ δύο προχωροῦν ἐπιβλητικοὶ ἀπὸ τὰς θέσεις των καὶ διευθύνονται πρὸ τοῦ

Θρόνου τοῦ Πατριάρχου, προεξάρχοντος τοῦ Σ. ἁγίου Ἀμασείας. Ἀνὰ δύο ὑποκλίνονται βαθύτατα πρὸ τοῦ τιμίου λειψάνου, σταυροκοποῦνται καὶ ἀσπάζονται εὐλαβέστατα τὴν χεῖρα τοῦ Πατριάρχου. Ἡ σκηνὴ αὕτη ἐνέχει ἀφάνταστον μεγαλοπρέπειαν καὶ προκαλεῖ μεγίστην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ξένους, οἵτινες τὴν παρηκολούθησαν λίαν συγκεκινημένοι.

Μετὰ τοὺς Σ. ἀρχιερεῖς προσεκύνησαν τὸν νεκρὸν ὁ Μ. Λογοθέτης καὶ μετ᾽ αὐτὸν μόνον οἱ οἰκεῖοι τοῦ Πατριάρχου. Ἡ τελετὴ τοῦ προσκυνήματος ἔληξεν οὕτω καὶ μετὰ ταῦτα ἡτοιμάσθη ἡ ἔξοδος.

—

Τὰ παράσημα

Ὀκτὼ ἀρχιμανδρῖται παρατεταγμένοι ἑκατέρωθεν τῆς εἰσόδου εἰς τὸν νάρθηκα ἐκράτουν τὰ παράσημα τοῦ Πατριάρχου ἐπὶ προσκεφαλαίων ἐκ βελούδου. Ἐπὶ ἰδιαιτέρου προσκεφαλαίου ἦτο τοποθετημένος ἰδιαιτέρως, ὁ δικέφαλος Ἀετός, τὸ ἔμβλημα τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου. Τὰ παράσημα ἦσαν. Τὸ Ὀσμανιὲ καὶ Μετζηδιὲ ἀδαμαντοκόλλητον, ὁ Ῥωσικὸς μεγαλόσταυρος τῆς Ἁγίας Ἄννης, ὁ Ἑλληνικὸς Μεγαλόσταυρος, ὁ Μεγαλόσταυρος τοῦ Σιδηροῦ στέμματος τῆς Αὐστρίας, ἡ μεγάλη ταινία τοῦ Ἀστέρος, οἱ Μεγάλοι σταυροὶ τοῦ Τακόβου καὶ τοῦ Λευκοῦ Ἀετοῦ τῆς Σερβίας καὶ ὁ μεγαλόσταυρος Δανήλου τοῦ Μαυροβουνίου.

—

Ἡ ἐξέλιξις τῆς πομπῆς

Μοναδικὸν θὰ παραμείνῃ εἰς τὰ χρονικὰ τῆς πόλεώς μας τὸ θέαμα τῆς μετὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ ναοῦ πομπῆς. Ποτὲ δὲν εἶδεν ἡ πόλις μας τοιαύτην μεγαλοπρέπειαν καὶ τοιαύτην ἀτελεύτητον θεωρίαν, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς τὴν ἀποβάθραν τῆς Ἁγιᾶς χωρὶς ἀκόμη τὸ τέλος νὰ ἐκκινήσῃ ἐκ Φαναρίου. Στρατός, ξένα ἀγήματα, κλητῆρες, ἀξιωματοῦχοι, ἀτελεύτητοι σειραὶ μοναχῶν, τοῦ μαυροφόρου αὐτοῦ στρατοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ἀρχιερεῖς πολυάριθμοι μὲ χρυσοκεντήτους στολάς. Ἀρχηγοὶ ποικίλων

θρησκευμάτων, κυβερνητικοὶ ἀντιπρόσωποι καὶ διπλωμάται μὲ χρυσοπαρύφους στολὰς καὶ διάστερα στήθη, ἀξιωματικοὶ χρυσοστόλιστοι καὶ μὲ ἀπαστραπτούσας στολάς, πολῖται μελονειμοῦντες, στρατιῶται μὲ κράνη καὶ κλητῆρες, σειραὶ ἀντιπροσώπων πάσης ἐνορίας, πάσης γωνίας τῆς πρωτενούσης, ἰδοὺ τί, ἵνα εἴπωμεν συντόμως μὲ ἓν ὠχρὸν διάγραμμα, ἀπετέλεσε τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀτελευτήτου νεκρικῆς πομπῆς, ἐν μέσῳ χιλιάδων λαοῦ κρεμαμένων ἀπὸ κάθε γωνίαν, ἀπὸ κάθε ἐξοχήν, ἀπὸ παράθυρα, ἀπὸ ἐξώστας, ἀπὸ τείχη, ἀπὸ ὅ,τι εὑρ θη πρόχειρον εἰς αὐτούς. Ἦτο ἀφάνταστον τὸ θέαμα τῆς μοναδικῆς αὐτῆς πομπῆς ὑπὸ τὸν περιλούοντα αὐτὸ μὲ χρυσᾶς καὶ θερμὰς ἀκτῖνας ἥλιον· καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν τὸ εἶδεν, οὐδέποτε θὰ κατορθώσῃ νὰ σχηματίσῃ ἰδέαν περὶ τοῦ ἀσυλλήπτου αὐτοῦ καὶ μεγαλειώδους πανοράματος. Τὴν πομπὴν ἤνοιγον χωροφύλακες· καὶ μετ᾽ αὐτοὺς δύο οὐλαμοὶ πεζικοῦ μὲ τοὺς σαλπιγκτάς των καὶ μὲ ἀνεστραμμένα τὰ ὅπλα. Ἠκολούθει στρατιωτικὴ μουσικὴ καὶ δύο λόχοι πυροσβεστῶν. Κατόπιν ἤρχοντο δύο σειραὶ διακόνων λαμπαδηφορούντων, μεθ᾽ οὓς ἠκολούθουν ὁ Μ. Σύγγελος κρατῶν τὸ χατζάριον καὶ δύο διάκονοι φέροντες, συμφώνως μὲ τὰς ἀρχαίας χριστιανικὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἐπικρατοῦντα καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη ἑλληνικὰ ἔθιμα εἴς τε τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, ὁ μὲν δοχεῖον οἴνου, ὁ δὲ δίσκον διπύρων.

Εἰς ἀπόστασιν ἠκολούθουν οἱ ψάλται καὶ τὰ ἑξαπτέρυγα τῶν μεγαλειτέρων ἐνοριῶν, τὰ ὁποῖα ἀπαστράπτοντα ὑπὸ τὸν ἥλιον παρουσίαζον ἐκθαμβωτικὸν θέαμα μὲ τοὺς κρατοῦντας αὐτὰ μαθητὰς τῆς Θεολογικῆς σχολῆς. Ἤρχοντο δὲ ἔπειτα ὅλοι οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ μὲ τοὺς ὀφφικιάλους ἱερεῖς, κρατοῦντες εἰς προσκεφάλαια τὴν σωρείαν τῶν Μεγαλοσταύρων τοῦ Πατριάρχου.

Εἰς τὸ τρίτον καὶ κυριώτερον μέρος τῆς πομπῆς περιεκλείετο ὁ πατριαρχικὸς θρόνος. Ὁ πριμηκήριος προηγεῖτο μὲ βῆμα βαρὺ φέρων τὸ δίβάμβουλον καὶ μετ᾽ αὐτὸν ἔρχονται διάκονοι θυμιῶντες. Ἔπειτα ὁ Πατριαρχικὸς θρόνος μὲ τὸ λείψανον ὑψηλὰ βασταζόμενος ὑπὸ πολυαρίθμων νεκροφόρων μὲ ἰδιαιτέραν στολὴν καὶ παρ᾽ αὐτοῖς οἱ συμπαρακολουθοῦντες 15 ἱερεῖς. Ὅλων τὰ βλέμματα καὶ

ἡ προσοχὴ στρέφονται πρὸς τὸν πομπώδη ἰόχρουν Πατριαρχικὸν Θρόνον, τὰ νῶτα τοῦ ὁποίου κοσμεῖ τὸ πατριαρχικὸν σύμβολον, ὁ δικέφαλος Ἀετὸς εἰς κατάχρυσον ἀνάγλυφον, καὶ εἰς τὸν ἐπ' αὐτοῦ καθήμενον Πατριάρχην μὲ τὴν ἐξηγιασμένην μορφήν. Ἡ Θέα τοῦ Πατριάχου μέ τὰ χρυσᾶ ἄμφια καὶ τὴν μίτραν ἐπὶ κεφαλῆς μέσα εἰς τὸν ὑψηλὰ βασταζόμενον Θρόνον προκαλεῖ ἄρρητον συγκίνησιν εἰς τὸ πλῆθος.

Ὅλοι σταυροκοποῦνται, πλεῖστοι θεῶνται χύνοντες δάκρυα θερμὰ καὶ πολλαχοῦ ἄνθη καὶ μύρα καταχέονται ἐπὶ τοῦ τετιμημένου νεκροῦ. Ἔπειτα εἰς ἀπόστασιν ἤρχετο ὅλος ὁ ἐπίσημος κόσμος καὶ ὄπισθεν ἠκολούθουν λόχοι πεζικοῦ καὶ ἐνωμοτία ἐφίππων χωροφυλάκων, κλειόντων τὴν πομπήν.

—

Ἡ ἐπιβίβασις τοῦ νεκροῦ.

Λόγῳ τῶν διαστάσεων τοῦ νεκρικοῦ Θρόνου ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις εἶχε παραχωρήσει ἰδιαίτερον θαλαμηγὸν ἀτμόπλοιον δια τὴν μεταφορὰν τοῦ νεκροῦ τοῦ Πατριάρχου. Μόλις ἐπεβιβάσθη τὸ λείψανον ἀνεχώρησεν ἀμέσως τὸ φέρον αὐτὸ ἀτμόπλοιον, ἀφοῦ ἐπέβησαν αὐτοῦ τινὲς ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν ἐπιλέκτων. Οἱ λοιποὶ ἐπέβησαν τῆς λευκῆς κυβερνηνικῆς θαλαμηγοῦ καὶ τῶν λοιπῶν διατεθέντων ἀτμοπλοίων, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη στολίσκος ὁλόκληρος, ὅστις ἐξεκίνησεν ὀλίγον μ. μ. ἠρέμα προχωρῶν ἐν μέσῳ τοῦ ἀδιαπεράστου κόλπου ἀπὸ τὸ πλῆθος καϊκίων καὶ λέμβων καὶ τῶν ἀτμακάτων ἐπισήμων τε καὶ ἰδιωτικῶν, ἐξ ὧν αἱ τελευταῖαι μὲ τὰς σημαίας των μεσιστίους. Αἱ παραλίαι πρὸ τῶν ὁποίων διήρχοντο τὰ ἀτμόπλοια ἦσαν κατάμεστοι κόσμου. Παντοῦ ἐκυριάρχει τὸ μαῦρον χρῶμα ἀπὸ τὸν πλημμυρίσαντα κόσμον, ὅστις εἶχε καταλάβει ὅλην ἐκείνην τὴν παραλιακὴν ἔκτασιν. Ἀκριβῶς εἰς τὰς 12,50΄ τὰ ἀτμόπλοια ἔφθασαν πρὸς τῆς ἀποβάθρας τῶν Ὑψωμαθείων.

—

Ἀπὸ τὰ Ὑψωμαθειὰ εἰς Βαλουκλῆ

Εἰς τὰ Ὑψωμαθειὰ κατηρτίσθη μὲ τὴν αὐτὴν τάξιν ἡ νεκρικὴ πομπή, ἥτις μετὰ πορείαν 20′ ἔφθασε πρὸ τῆς πύλης τοῦ Ἑπταπυργίου· καὶ ἐκεῖθεν μετὰ πορείαν 40′ ἔφθασεν εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς πενθίμως κεκοσμημένον, ἔνθα ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης κατετέθη. Ἐψάλη ἐκεῖ ἡ ἐπιμνημόσυνος Ἀκολουθία, μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁποίας οἱ παριστάντες ἐν συγκινήσει ἠσπάσθησαν τὴν δεξιὰν τοῦ Πρωθιεράρχου.

—

Ὁ Τάφος τοῦ Πατριάρχου

Εἰς τὴν ἐσχατιὰν τοῦ χώρου ὅστις ἦν ὡρισμένος πρὸς ταφὴν τῶν Πατριαρχῶν, ἀνωρύχθη ὁ τάφος Ἰωακεὶμ τοῦ Γ′.

ΤΕΛΟΣ ΚΑΙ ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΣΦΑΛΜΕΝΩΝ

Ἐν σελ. 23 ἀντὶ ***οἴμοι δύναμις*** ἀνάγν. ***οὔ μοι δύναμις***.

Ἐν σελ. 35 ἀντὶ ***βιογραφικὰς*** ἀνάγν. ***γεωγραφικάς***.

Ἐν σελ. 53 ἀντὶ ξεῖδι ἀνάγν. ***ξύδι***.

Ἐν σελ. 56 ἀντὶ ***παμίλου*** ἀνάγν. ***παμίλουϊ***.

Ἐν σελ. 57 ἀντὶ ***τῆς κορυφῆς τοῦ*** ἀνάγν. ***τῆς κορυφῆς του***.

Ἐν σελ. 60 ἀντὶ ***κελύβαι*** ἀνάγν. ***Καλύβαι***.

Ἐν σελ. 70 ἀντὶ ***Κιαμπανάος*** ἀνάγν. ***Καμπανάος***.

Ἐν σελ. 94 ἀνάγνωθι οὕτω τοὺς δύο στίχους «Ὅσοι δὲ τῶν προσκυνητῶν εἶνε καλῶς ἑτοιμασμένοι μὲ ἰσχυρὰς διόπτρας βλέπουν τὴν Προποντίδα ὡς ὁμίχλην ἁπλουμένην».

Ἐν σελ. 96 ἀντὶ ***ἐγκρατεινομένην*** ἀνάγν. ***ἐγκρατευομένην***.

Ἐν σελ. 111 ἀντὶ ***Σαμεραντaήμερον*** ἀνάγν. ***Σαρανταήμερον***.

Ἐν σελ. 112 ἀντὶ ***Σαρακοστιανοῦ*** ἀνάγν. ***Σαρακοστινοῦ***.

Ἐν σελ. 115 ἀντὶ ***γιταγάνια*** ἀνάγν. ***γιαταγάνια***.

Ἐν σελ. 117 ἀντὶ ***ἀλληλοκτηπούμενα*** ἀνάγν. ***ἀλληλοκτυπούμενοι***.

Ἐν σελ. 120 ἀντὶ ***λεμονεῶνες*** ἀνάγν. ***λειμωνεῶνες***.

Ἐν σελ. 125 ἀντὶ ***λειμεωναρίῳ*** ἀνάγν. ***λειμωναρίῳ***.

LIBRARY
MAY 26 1976
UNIVERSITY OF TORONTO

ΕΡΓΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΩΡΑΪΤΙΔΟΥ

Διηγήματα τόμ. Α'. (Τὰ Βακούφικα.—Μὲ τὰ πανιά.—Νεράϊδες.—Ἀρφανούλα.—Ὁ Πτωχὸς καὶ ἡ Μοῖρά του). Ἔκδ. β'.

Διηγήματα τόμ. Β'. (Κουκκίτσα — Ὁ Ἀναποδιασμένος — Τῶν Θαλασσῶν ὁ Ἅγιος.—Ὁ Μπάρμπα Δήμαρχος.—Ἀλτανοῦ — Ἡ Πορταΐτισσα.—Ἡ Θεία Μυγδαλίτσα.—Ἄρατε Πύλας).

Διηγήματα τόμ. Γ'. (Ἡ Χρυσῆ Καδένα.—Ὁ Δεκατιστής.)—Φαντάσματα).

Διηγήματα τόμ. Δ'. (Ὁ Κὺρ Μανωλάκης.—Βαρυχειμωνιά.—Χριστὸς Βοσκρές.—Σὲ μιὰ Παράκλησι.—Ψυχασάββατον.—Χριστούγεννα—Συντροφιὰ μὲ τὴν Θάλασσαν).

Διηγήματα τόμ. Ε'. (Τὸ Τάξιμον).

Μὲ τοῦ Βορηᾶ τὰ κύματα. Ταξείδια.—Περιγραφαί.—Ἐντυπώσεις. (Σμύρνη – Διὰ τοῦ Αἰγαίου.—Σύρος.—Νικομήδεια·—Αἰδηψός.—Ἑλλην. Ἀκτοπλοΐα). Σειρὰ α').

Μὲ τοῦ Βορηᾶ τὰ κύματα. Ταξείδια.—Περιγραφαί.—Ἐντυπώσεις. (Κωνσταντινούπολις). Σειρὰ β').

Μὲ τοῦ Βορηᾶ τὰ κύματα. Ταξείδια.—Περιγραφαί.—Ἐντυπώσεις. (Ἅγιον Ὄρος). Σειρὰ γ').

Μὲ τοῦ Βορηᾶ τὰ κύματα. Ταξείδια—Περιγραφαί.—Ἐντυπώσεις, (Εἰς τὴν Ἁγίαν Βηθλεέμ.—Ἀπὸ τὴν Σκίαθον.—Παναγία ἡ Τηνιακιά.—Παραλειπόμενα). Σειρὰ δ').

Μὲ τοῦ Βορηᾶ τὰ κύματα. Ταξείδια.—Περιγραφαί.—Ἐντυπώσεις.— (Εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν.—Ὁ Δεσπότης ς' τὸ χωριό.—Παναγιογραφία,—Περίπατοι ὡς εἶδος ταξειδίου.—Ἀνοιξάτικοι Περίπατοι.—Ἕνα πολὺ περίεργον ταξείδιον.—Περίπατοι ἀναψυχῆς.—Παραλειπόμενα ταξειδίων Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἁγίου Ὄρους.—) Σειρὰ Ε').

1–6

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DS
49
M6
v.6

Moraitides, Alexandros D
Me tou Vorea ta kymata